

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**BİR KAMUSAL ALAN ÖRNEĞİ OLARAK KONAK MEYDANI'NIN MEKAN
KULLANIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Erdem ÖMÜRİŞ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ**

İZMİR - 2007

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum; "BİR KAMUSAL ALAN ÖRNEĞİ OLARAK KONAK MEYDANI'NIN MEKAN KULLANIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Erdem Ömüris

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, overlapping loops and strokes, positioned below the printed name.

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 17.01.2007 tarih ve 2-18.. sayılı kararı ile oluşturulan jüri Sosyal Psikoloji..... anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Erdem Ömüriş'in **BİR KAMUSAL ALAN ÖRNEĞİ OLARAK KONAK MEYDANI'NIN MEKAN KULLANIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ** başlıklı tezini incelemiş ve aday 14/02/2007 günü saat 13.00'da ...KONAK.. süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız/düzeltilmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle / oyçokluğuyla karar vermiştir.

BAŞKAN

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

Prof. Dr.

Meluk Fehzati

Meluk

ÜYE

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

Yrd. Doç. Dr. Işık G. Çiğdem

ÜYE

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

Yrd. Doç. Dr. Gökçe M. Çiğdem

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Şekil – Tablo - Grafik Listesi	6
GİRİŞ	11
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	12
1.1. Algı, Biliş ve Kentsel Yerlerin Değerlendirilmesi	12
1.1.1. Bilişsel ve Estetik Nitelik	12
a. Kentsel İmgelenebilirlik	13
b. Bina Anımsama	14
c. İmgelenebilirlik ve Algılanan nitelik arasındaki ilişki	15
d. Kentsel Estetik	15
1.1.2. Önemli Algısal / Bilişsel ve Duygulanım Boyutları	16
1.1.3. Estetik Değer	18
a. Karşılaştırma ve Düzenleme Değişkenleri	19
b. Mekansal Değişkenler	20
c. Ekolojik / İçerik Değişkenleri	20
1.1.4. Tasarım Planlama Önerileri	21
1.2. Bilişsel Haritalama	23
1.2.1 Çevre Algısı Sürecinde Bilişsel Haritalar	23
a. Bilişsel Haritalama Kavramı	23
b. Bilişsel Haritaların Oluşum Süreci	24
c. Bilişsel Haritaları Etkileyen Faktörler	28
d. Bilişsel Haritaların Mekansal Davranışa Katkıları	33
e. Bilişsel Haritaların Değerlendirilmesi	33
f. Bilişsel Haritalama Araştırma Örnekleri	35
g. Bilişsel Haritaların Pratik Değeri	38
1.3. Kamusal Alan	41
1.3.1.Kamusal Alan Kavramı	41
1.3.2. Kamusal Alanın Temel Nitelikleri	42
1.3.3. Kamusal Alan ve İnsanlar	44
1.3.4. Özelden Kamusala Alanlar	45
1.4. Bir Kamusal Alan Örneği Olarak Konak Meydanı	48
1.4.1. Konak Meydanının Tarihçesi ve oluşum süreci	48
1.4.2. Konak Meydanı'nı Biçimlendiren Unsurlar	48
1.4.3. Kamusal Merkezin Bağlantıları	50
1.4.4. Tasarım Çalışmaları	51
1.4.5. Günümüzde Konak Meydanı	52
1.4.6. Konak Meydanının Fiziksel Özellikleri	53
a.Yapılar	54
b. Bölümler	56
c. Yollar	58
d. Banklar	58
1.5. Araştırmanın Kuramsal Modeli	61

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE UYGULANMASI	62
2.1. Araştırmanın Amaçları	62
2.1.1. Konak Meydanı'nda Bilişsel Haritalar Aracılığıyla Yanıt Aranılan Sorular	62
2.1.2. Konak Meydanı'nda Gerçekleştirilen Davranışlara İlişkin Yanıt Aranılan Sorular	63
2.1.3. Konak Meydanı'nın Geçmişine ve Günümüzdeki Durumuna İlişkin Düşünceler ve Temsiller	63
2.2. Yöntem Ve Uygulama	64
2.2.1. Araştırmada Kullanılan Araçlar	64
2.2.2. Örneklem	65
2.2.3. Uygulama	69
2.2.4. Verilerin Analizi	70
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR	71
3.1. Bilişsel Haritalardan Elde Edilen Bulgular	71
3.1.1. Bilişsel Haritalarda Belirtilen Öğeler	71
3.1.2. Bilişsel Haritaların Kapsamı	76
3.1.3. Bilişsel Haritaların Ayrıntı Düzeyi	91
3.1.4. Bilişsel Haritaların Başlangıç Noktası	96
3.1.5. Bilişsel Haritaların Çizim Stilleri	101
3.2. Anket Formu Ve Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular	106
3.2.1. Anket Formundan Elde Edilen Bulgular	106
a. Konak Meydanının Çağrışım Burcu	106
b. Meydana Gidiş Nedenleri	108
c. Meydanda Vakit Geçirilen Yerler	115
d. Meydana Atfedilen Olumlu Ve Olumsuz Özellikler	115
e. Meydanın Geçmişteki Ve Günümüzdeki Durumuna Dair Görüşler	121
3.2.2. Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular	125
a. Meydanda Gerçekleştirilen Aktiviteler	125
b. Meydanda Vakit Geçirilen Yerler	126
c. Meydana Atfedilen Olumlu ve Olumsuz Özellikler	126
d. Meydanın Geçmişteki Ve Günümüzdeki Durumuna Dair Görüşler	128
d. Konak Meydanında Çalışanlarla Yapılan Görüşmeler	130
4. BÖLÜM: TARTIŞMA VE SONUÇ	132
4.1. Bilişsel Haritaların Çizim Nitelikleri	132
4.2. Bilişsel Haritaların Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi	139
4.3. Bilişsel Haritalar ve Konak Meydanı'nın Fiziksel Yapısı	143
4.4. Anket ve Görüşme Formu	144
4.5. Gözlem	153
4.6. Öneriler	156
Kaynakça	158
Ekler	162
Bilişsel Harita Örnekleri - Konak Meydanı Fotoğrafları	165

ŞEKİL LİSTESİ	Sayfa no
Şekil 1. Ward & Russel'in (1981) çevresel duygulanım boyutları.	8
Şekil 2. Konak Meydanı'nın fiziksel özellikleri.	43
Şekil 3. Konak Meydanı'nda bulunan önemli yapılar.	45
Şekil 4. Konak Meydanı'nda bulunan yapıların işlevsel grupları.	46
Şekil 5. Konak Meydanı'nın bölümleri.	47
Şekil 6. Konak Meydanı'nın yol sistemi.	49
Şekil 7. Konak Meydanı'nda bankların konumları.	49
Şekil 8. Bilişsel haritalarda öne çıkan öğeler.	63
Şekil 9. Konak Meydanının Kümülatif Bilişsel Kapsam Haritası.	76
Şekil 10. Bilişsel haritaların kapsam kategorileri.	77
Şekil 11. Konak Meydanı'nın çağrışım burcu.	97

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Örneklemenin cinsiyete göre dağılımı.	55
Grafik 2. Örneklemenin yaşa göre dağılımı.	56
Grafik 3. Örneklemenin eğitim durumuna göre dağılımı.	57
Grafik 4. Örneklemenin İzmir'de yaşama süresine göre dağılımı.	57
Grafik 5. Örneklemenin Konak Meydanı'nı ziyaret etme sıklığı dağılımı.	58
Grafik 6. Çeşitli değişkenlere göre çizilen öge ortalamaları.	64
Grafik 7. Bilişsel haritalarda çizilen öge ortalamalarının eğitim düzeyi ve İzmir'de yaşama süresine göre dağılımı.	66
Grafik 8. Bilişsel harita çizimlerinde kullanılan öğelerin işlevleri ve özellikleri bakımından grupları ve frekansları.	70
Grafik 9. Bilişsel haritalarda kullanılan öge gruplarının cinsiyete göre dağılımı.	71
Grafik 10. Bilişsel haritalarda kullanılan öge gruplarının katılımcıların yaşlarına göre dağılımı.	72
Grafik 11. Bilişsel haritalarda kullanılan öge gruplarının eğitim düzeyine göre dağılımı.	73
Grafik 12. Bilişsel haritalarda kullanılan öge gruplarının katılımcıların İzmir'de yaşama sürelerine göre dağılımı.	74

Grafik 13. Bilişsel haritalarda kullanılan öge gruplarının Katılımcıların meydanı ziyaret etme sıklığına göre dağılımı.	75
Grafik 14. Bilişsel haritaların kapsamlarına göre dağılımı.	77
Grafik 15. Bilişsel haritaların kapsamlarının cinsiyete göre dağılımı.	78
Grafik 16. Bilişsel haritaların kapsamlarının katılımcıların yaşlarına göre dağılımı.	79
Grafik 17. Bilişsel haritaların kapsamlarının eğitim düzeylerine göre dağılımı.	79
Grafik 18. Bilişsel haritaların kapsamlarının İzmir’de yaşama süresine göre dağılımı.	80
Grafik 19. Bilişsel haritaların kapsamlarının Konak Meydanı’nı ziyaret etme sıklığına göre dağılımı.	81
Grafik 20. Bilişsel haritaların ayrıntı düzeyine göre dağılımı.	81
Grafik 21. Bilişsel haritaların ayrıntı düzeyinin cinsiyete göre dağılımı.	82
Grafik 22. Bilişsel haritaların ayrıntı düzeyinin katılımcıların yaşlarına göre dağılımı.	83
Grafik 23. Bilişsel haritaların ayrıntı düzeylerinin eğitim dizeyine göre dağılımı.	84
Grafik 24. Bilişsel haritaların ayrıntı düzeyinin İzmir’de yaşama süresine göre dağılımı.	85
Grafik 25. Bilişsel haritaların ayrıntı düzeyinin Konak Meydanı’nı ziyaret etme sıklığına göre dağılımı.	85
Grafik 26. Bilişsel haritaların başlangıç öğelerinin konumlarına göre dağılımı.	87
Grafik 27. Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumlarının cinsiyete göre dağılımı.	88
Grafik 28. Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumlarının katılımcıların yaşlarına göre dağılımı.	88
Grafik 29. Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumlarının eğitim düzeyine göre dağılımı.	89
Grafik 30. Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumlarının İzmir’de yaşama süresine göre dağılımı.	90
Grafik 31. Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumlarının Konak Meydanı’nı ziyaret etme sıklığına göre dağılımı.	90

	Sayfa no
Grafik 32. Bilişsel haritaların çizim stiline göre dağılımı.	91
Grafik 33. Bilişsel haritaların çizim stiline cinsiyete göre dağılımı.	92
Grafik 34. Bilişsel haritaların çizim stiline katılımcıların yaşlarına göre dağılımı.	93
Grafik 35. Bilişsel haritaların çizim stiline eğitim düzeyine göre dağılımı.	93
Grafik 36. Bilişsel haritaların çizim stiline İzmir’de yaşama süresine göre dağılımı.	94
Grafik 37. Bilişsel haritaların çizim stiline Konak Meydanı’nı ziyaret etme sıklığına göre dağılımı.	95
Grafik 38. Katılımcıların ifade ettikleri meydana gidiş nedenleri.	100
Grafik 39. Katılımcıların meydana birincil gidiş nedenleri.	100
Grafik 40. Katılımcıların meydana ikincil gidiş nedenleri.	101
Grafik 41. Meydana gidiş nedenlerinin cinsiyete göre dağılımı.	101
Grafik 42. Meydana gidiş nedenlerinin yaşa göre dağılımı.	102
Grafik 43. Meydana gidiş nedenlerinin eğitim düzeyine göre dağılımı.	103
Grafik 44. Meydana gidiş nedenlerinin katılımcıların İzmir’de yaşama süresine göre dağılımı.	104
Grafik 45. Meydana gidiş nedenlerinin meydana ziyaret sıklığına göre dağılımı.	104
Grafik 46. Meydana dair belirtilen olumlu ve olumsuz özelliklerin dağılımı.	106
Grafik 47. Katılımcıların meydana yönelik olarak ifade ettikleri olumlu özellik grupları.	108
Grafik 48. Katılımcıların meydana yönelik olarak ifade ettikleri olumsuz özellik grupları.	110
Grafik 49. Olumlu ya da olumsuz değerlendirme içeren ifadelerin geçmiş ve şimdiye yönelik atıflara göre dağılımı.	115

TABLO LİSTESİ**Sayfa no**

Tablo 1. Örneklemin yaşadığı semtlere göre dağılımı.	58
Tablo 2. Bilişsel haritalarda çizilen öğeler ve gösterilme sıklıkları.	62
Tablo 3. Bilişsel haritalarda bulunan öğe grupları.	68
Tablo 4. Bilişsel haritaların başlama noktalarının dağılımı.	86
Tablo 5. Konak Meydanının çağrışım listesi ve frekansları.	96
Tablo 6. Konak Meydanına gidiş nedenleri.	98
Tablo 7. Konak Meydanı'na gidiş nedenleri grupları.	99
Tablo 8. Meydanda vakit geçirilen yerler.	105
Tablo 9. Meydana atfedilen olumlu özellikler.	106
Tablo 10. Meydana dair olumlu ifadelerin grupları.	107
Tablo 11. Meydana atfedilen olumsuz özellikler.	109
Tablo 12. Meydana dair olumsuz ifadelerin grupları.	110
Tablo 13. Meydanın durumunu eskiye atıfla ortaya koyan ifadeler.	111
Tablo 14. Meydanın durumunu eskiye atıfla değerlendiren ifadelerin grupları.	112
Tablo 15. Meydanın durumunu eskiye atıfla nötr değerlendiren ifadeler.	112
Tablo 16. Meydanın durumunu şimdiye atıfla ortaya koyan ifadeler.	113
Tablo 17. Meydanın durumunu şimdiye atıfla değerlendiren ifadelerin grupları.	114
Tablo 18. Meydanın durumunu şimdiye atıfla nötr değerlendiren ifadeler.	114
Tablo 19. Meydanda gerçekleştirilen aktiviteler.	116
Tablo 20. Meydanda vakit geçirilen yerler.	116
Tablo 21. Meydanın görüşmelerde ifade edilen olumlu özellikleri.	117
Tablo 22. Meydanın görüşmelerde ifade edilen olumsuz özellikleri.	117
Tablo 23. Görüşmelerde meydanın durumunu eskiye atıfla değerlendiren ifadeler.	118
Tablo 24. Görüşmelerde meydanın durumunu şimdiye atıfla değerlendiren ifadeler.	119
Tablo 25. Görüşmelerde meydanın durumunu nötr değerlendiren ifadeler.	119
Tablo 26. Görüşme yapılan meydan çalışanlarının meslekleri ve çalışma süreleri	120
Tablo 27. Meydanda çalışan katılımcıların meydana gelen insanlar	

hakkındaki görüşleri.	120
Tablo 28. Meydanda çalışan katılımcıların, insanların meydana gidiş nedenleri hakkındaki görüşleri.	121

GİRİŞ

İnsan, uzun yıllar boyunca zihninin dinamiklerini, işleyişini, yapısını ve zihnin ürünü olan düşünceleri sorgulamıştır. İnsanın kendine dair merakı, kendini anlama çabası, varlığını sorgulaması bildiğimiz tarihten çok gerilere uzanmaktadır. İnsanın kendini saran dünyaya verdiği anlamlar, dünya ile kurduğu ilişki konusunda da aynı şeyi söylemek mümkün. Mitoslar, tarih kitapları ve felsefenin köklü tarihi bize bunları anlamamıza olanak sağlayan güçlü bir ışık sunmaktadır. Fakat insanın kendisini saran dünya ile ilişkisinde karşılıklılık fikri çok yakın zamanlara kadar fazla ele alınmamış ya da çok önemli bir olgu olarak göz önünde bulundurulmamıştır. Daha iyi bir ifade ile insanın kendisini saran çevre ile etkileşimine ilişkin teorik perspektifler çağımıza çok yakın zamanlara kadar kapsamlı bir biçimde ele alınmamıştır.

İnsan sürekli varlığı ile kendisini saran bir yerde, bir mekanda bulunmakta, çevresi tarafından etkilenmekte ve sürekli çevresini dönüştürmekte ve etkilemektedir. Çalışmamızda bir kamusal alan olan Konak Meydanı çerçevesinde insan mekan ilişkileri ele alınacaktır. Mekansal temsiller ve anlamlar, mekanın belirleniminde ortaya çıkan davranışlar ele alınacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde bize rehberlik edecek geleneksel davranış – çevre ilişkisi teorileri, çevre algısı ve çevre bilişi alanına ilişkin temel kavramlar ve yaklaşımlar tanıtılacak, bu konulara ilişkin çeşitli çalışmalar ve yöntemlerden bahsedilecektir, Çalışmanın ikinci kısmında ise araştırmanın amacı yöntemi ve uygulaması üzerine bilgiler sunulacak ardından elde edilen bulgular ve bulgularımızın değerlendirildiği tartışma bölümü ile sonlanacaktır.

Araştırmamı gerçekleştirme sürecimde ve öncesinde önerileri ve yaklaşımları ile bana yol gösteren danışmanın Sayın Prof. Dr. Melek Göregenli'ye teşekkür ederim. Çalışmamı gerçekleştirmeden önce beni çok çeşitli alanlar ve yaklaşımlar ile tanıştıran dönemde , hem formel hem de gündelik sohbetlerimizde bana eşsiz bakış açıları kazandıran Prof. Dr. Nuri Bilgin ve Arş. Gör. Mert Teközel'e de en içten dileklerle teşekkür ederim.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Araştırmamızın kuramsal çerçevesinde algı biliş ve kentsel yerlerin değerlendirilmesi, bilişsel haritalama ve kamusal alanlar üzerine temel kuramsal yaklaşımlar sunulacaktır.

1.1. Algı, Biliş ve Kentsel Yerlerin Değerlendirilmesi

Fiziksel çevre, güçlü bir takım emosyonel tepkiler uyandırır Nasar (1989). Bu bölümde kentsel çevrenin fiziksel niteliklerinin emosyonel olarak insan bilişi üzerine etkileri ele alınacaktır. Araştırmamızla yakından ilişkili bazı önemli deneysel bulgular ve teorik yaklaşımlar sunulacaktır. Bunların başında Nasar'ın (1989) araştırmamıza ilişkin pek çok teorik perspektifi bütünleştirdiği çalışması gelmektedir.

Dünya nüfusu gün geçtikçe artan bir yoğunlukla kentsel alanlarda yaşamaya başlamaktadır. Kentsel alanın gittikçe artan kullanımı ile devleşen kentler insan hayatını büyük oranda çerçeveleyen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mahalleler ve sokaklar kentsel alanın tanımlanmasında özel bir öneme sahiptir. Kentsel alanın en geniş kamusal işlev üstlenen unsuru olan sokaklar gündelik yaşamın hareketini taşırlar. İşe, eğlenceye giderken geçilen yada buluşulan, iletişim kurulan ya da karşılaşılan sokaklar çevresel deneyimimizin büyük bir kısmını kapsayan, belki de kentte en çok zaman geçirdiğimiz yerlerdir. Appleyard'a (1981) göre sokaklar üstlendikleri böylesi önemli çevresel rol nedeni ile kendilerini çevreleyen alanların karakteri ve yaşam kalitesi üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Sokakların genel görünümünde binalar, kentsel alanın yüzünü bir anda değiştirebilecek kadar göze çarpan yapılardır. Kamusal ya da özel olsun binalar görünümleri ya da sundukları olanaklar ile kamunun minimum görsel kıstaslarına uygun olmalıdır. Çünkü kentlerdeki tüm binalar kamusal alanlar olan sokaklar ağı tarafından kuşatılmıştır ve kamu nazarına açıktır. İşte bu noktada “kamusal düzen, estetik sorunsalı ile buluşmaktadır” (Akt. Nasar, 1989)

1.1.1. Bilişsel ve Estetik Nitelik

Kentsel biliş ve estetik, deneyimlerimizin vazgeçilmez iki unsurudur. Kentsel biliş için öncelikle Lynch'in (1960) imgeleştirilebilirlik (imageability) kavramını ele almalıyız. İmgeleştirilebilirlik bize nerede olduğumuzun, gitmek istediğimiz yere nasıl ulaşacağımızın, yolu nasıl bulacağımızın bilgisini verir. Çevresel bilginin en önemli

özelliği kendinden-belli (self-evident) olmasıdır. Kaybolmak –nerede olduğunu, oraya nasıl geldiğini ve nereye gittiğini bilmemek- özellikle çevreye yeni birisi için stresli bir tecrübedir. Okunabilir ve imgeleştirilebilir bir kentte, kişilerin sağlanan açık ip uçlarıyla yönelimleri ve yol bulmaları kolaylaşacak dolayısıyla kişiler daha güvende hissedeceklerdir

Estetik sözcüğü ile kentsel çevrelerin duygulanım üzerine etkisi ya da kentsel alanların algılanan niteliği anlaşılabilir. Estetik kalite, kamusal algının temel boyutlarından biri olarak tanımlanmaktadır. Güzellik ve alınan haz çevresel değerlendirmelerde en fazla üzerinde durulan değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Oostendorp & Berlyne, 1978; Ward & Russel, 1981).

Kentsel çevrenin niteliğini kullanıcıya duyarlı kararlarla dönüştürmek için iki çeşit bilgi öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kentsel ölçekte çözüm üretmek için, birçok insanın kamusal alan imajlarının benzerliğinden faydalanmaktır. Bu amaçla, toplumun büyük bir kesiminin sahip olduğu, paylaşılan değerlere ilişkin bilgi ele alınmalıdır. Diğer taraftan, farklı popülasyonlar ve alanlar için çözümler, fiziksel bağlamın ya da sosyokültürel yapının sahip olduğu niteliklere uygun olmalıdır. Çevresel enformasyon çeşitli grup ve bağlamlardan bağımsız değildir (Nasar, 1989).

a. Kentsel İmgelenebilirlik

Kentsel çevrenin hangi özellikleri, yönelim ve yön bulmaya katkı sağlamaktadır? Lynch'in (1960) araştırmalarında ortaya koyduğu kentin kimliği ve yapısını ortaya koyan 5 unsuru kısaca ele alabiliriz. Bu unsurlar: yollar, kavşaklar, sınırlar, alanlar, odak noktaları'dır. Lynch'in ortaya koyduğu 5 unsur çok çeşitli metodolojiler kullanan, değişik popülasyonlarda ve yerlerde uygulanan birçok araştırma ile güvenilirliğini kanıtlamıştır (Nasar, 1989).

Bu elementlerin arasında kentsel imgenin oluşumunda birbirlerini pekiştirici bağlar vardır. Unsurlar arasındaki olası bağların zenginliği imgeleştirmenin gücü üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. İnsanlar tanımadıkları bir çevrede ilk olarak neye bel bağlamaktadırlar? Bazı araştırmalar yolların, bazıları ise odak noktalarının en önemli bilişsel unsur olduğunu iddia etmektedir. Verilen görevin varyasyonlarının etkilerini ve çevresel ölçeği bir yana bırakacak olursak, farklılaşmaların muhtemelen fiziksel bağlamdan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Odak noktalarının zayıf olduğu bir çevrede yollar daha büyük bir önem kazanacaktır, aynı durum tersi içinde geçerlidir.

Büyük kentlerin gelişiminin doğası ve özel mülkiyetin etkisi ile odak noktaları genel olarak yeni gelenler için yollardan daha büyük etkiye sahiptir (Nasar, 1989). Lynch'in 5 unsuruna daha sonraki bölümlerde daha ayrıntılı bir biçimde değinilecektir.

Aynı zamanda kentsel biliş konusunda ele alınacak bir diğer önemli konu bireysel farklılıklardır. Düşük gelire sahip bölgelerde yaşayan insanların daha zengin bölgelere kıyasla bilişsel haritalarındaki kapsamın azlığı, çocukların gelişim dönemlerinin ilerlemesi ile birlikte rota bilgisi modelinden, öklidyen modele geçmesi bireysel farklılıklara yönelik önemli bir kaç bilgidir. Bu farklılaşmalar büyük olasılıkla çevresel deneyimdeki farklılaşmalardan kaynaklanmaktadır. Etkileşimsel çevre deneyimi, çevrenin zihinsel imgesini güçlendiren ve geliştiren bir etki yaratmaktadır (Nasar, 1989).

b. Bina Anımsama

Hangi faktörler yollar, kavşaklar, sınırlar, alanlar ve odak noktalarının imgeleştirilebilirliğini kolaylaştırabilir? Lynch'in (1960) beş unsurunu da ele alan bir çalışmada imgeleştirilebilir unsur seçimlerinin, görünüm, konum ve anlam ile biçimlendiği anlaşılmıştır (Harrison & Howard, 1972). İmgeleştirilebilme etkenlerine yönelik diğer birçok araştırma binalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunun sebebi binaların kentsel oryantasyon ve yol bulma üzerinde "odak noktası" olarak önemli işlevleri olmasıdır (Nasar, 1989).

Appleyard (1969) binaların anımsanmasına ilişkin üç faktörden söz eder: biçim, görünürlük ve kullanım. Bu faktörler Harrison ve Howard'ın (1972) görünüm, konum ve anlam kavramları ile oldukça benzerdir. Faktörlerden ilki olan "biçim", ayırıcı konturlar, yükseklik, şekil karmaşıklık düzeyi, bakımlılık ve binanın çevresinde dolaşılabilmesi alt faktörlerini içerir. "Görünürlük" ise yollardan görünebilmeyi, önemli noktalara mesafeyi ve en önemli bakış açısından kaç kişinin geçtiği gibi kimi faktörlere bağlıdır. Son olarak "kullanım", yoğunluk, binanın eşsiz bir fonksiyona sahip olması ve sahip olduğu önem ile biçimlenir.

Bina anımsama; binanın bastığı zeminde dolaşım, temiz konturlar, göreceli büyük boyut, şekil karmaşıklığı, bakım kalitesi ve kullanım yoğunluğuyla kolaylaşmaktadır. Aynı zamanda, binanın önemi, yollarla ulaşımın kolaylığı, mimari eşsizlik ve doğallık bina anımsamayı kolaylaştıran diğer etmenlerdir (Nasar, 1989).

c. İmgelenebilirlik ve Algılanan Nitelik Arasındaki İlişki

İmgeleştirilebilirliğin anlamlar ile biçimlendiği sıklıkla kabul edilen bir gerçektir. Teorik olarak imgeleştirilebilirlik bir yapı gibidir (Kaplan & Kaplan, 1982), algılanan niteliği, insanların çevrelerini anlamlandırmalarına yardım ederek artırır. Pratikte, imgeleştirilebilir unsurların niteliği çok çeşitli olabilir, “odak noktası” göze batan bir su kulesi ya da “sınır” kirli bir nehir olabilir. Bir kent çirkin ama imgeleştirilebilir olabilir. İmgeleştirilebilir kentsel unsurlar her zaman göze batan kentsel unsurlar oldukları için kentin değerlendirilmesinde önemli rollere sahiptirler. Fakat yapılan değerlendirmenin yönü (hoş-nahoş) kentsel unsurların algılanan niteliğine bağlıdır (Nasar, 1989). O halde, imgeleştirilebilir kentsel unsurların algılanan niteliğini yükseltirsek, tüm kentsel alanın algılanan niteliği üzerinde önemli bir etki gerçekleştirebiliriz. Burada önemli nokta güzel ya da çirkin değerlendirmesinden bağımsız olarak imgeleştirilebilirliğin ele alınabileceğinden ziyade, estetik değerlendirme ile imgelenebilirlik arasında uygun ilişkilerin kurulması halinde daha estetik algılanan bir çevre yaratılabilecek olmasıdır.

d. Kentsel Estetik

Kentsel estetik konusunu ele almak için Brunswik’in lens modeli bize uygun bir yaklaşım sağlayabilir. Bu yaklaşım 5 ölçüm içermektedir: fiziksel, algısal/bilişsel, kentsel duygulanım, iyi olma ve mekânsal davranış. Brunswik’in modeline göre, bu ölçümler arasında olasılıksal ilişkiler söz konusudur. İnsani tecrübe ile olasılıksal bağlar güçlenir ve tam fonksiyonellik gerçekleşir. Deneyimin önemli rolü ışığında yaklaşım iki bağlamsal değişkene de sahiptir: sosyodemografik ve çevresel bağlam. Estetik değer korelasyonları bağlamla çeşitlenecektir (Akt. Nasar, 1989).

Yaklaşımın iki ölçümü öncelikli olarak fiziksel çevreyi kapsamaktadır. Bunlar fiziksel ve algısal/bilişsel ölçümlerdir. Fiziksel çevrenin özellikleri doğrudan fiziksel ölçüm ile ölçülebilir (açık alanın boyutları, bitki çeşitliliği ve miktarı, renk çeşitliliği gibi). Somut fiziksel ölçümlerin yanı sıra algılanan estetik niteliğin ölçülmesi ve bu ölçümlerin ikisinin bir indekste kombinasyonu gereklidir. Bu ölçümler “algısal/bilişsel” ölçümler olarak adlandırılabilir ve bu ölçümler vasıtasıyla çevresel boyutların estetikle ilişkisi, sadece fiziksel değişkenlerin ele alındığı durumdan çok daha kolay bir biçimde elde edilebilir. Bu ölçümler ile kentsel görüntünün özelliklerine dair uyumlu, karmaşıklık düzeyi yüksek, düzenli ve doğal bir bilgi sağlanabilir. Lens modeline göre

bu ölçümler çevresel ipuçları ile olasılıksal ilişki içinde olmalıdır. Gözlemciler arası yüksek güvenilirlik bu bakış açısını desteklemektedir (Nasar, 1989).

Estetik duygusu, yüksek haz, heyecan ve rahatlama duygularının karışımı olarak ele alınabilir. Kentsel estetik duygusu kentsel alanlara dair hoş, heyecan verici, güvenli ve rahat ifadelerini içerecektir. Görsel kalitedeki gelişmeler psikolojik iyi olma ve mekânsal davranış gibi farklı değişkenleri etkileyebilir. Psikolojik iyi olma ifadesi kişinin iç durumunu ortaya koymaktadır, psikofiziksel ölçümler ya da sorular ile kişinin iç durumunu ortaya çıkarabiliriz. Mekânsal davranış ise kişilerin nereleri ziyaret ettiği, nerelerden kaçındığı ve mekânları ne kadar süre ile kullandıkları gibi konuları ele alır. Bu doğrudan gözlemlenebilir, dolaylı biçimde mekândaki izlerden faydalanılarak anlaşılabilir ya da kent kullanımına dair sözlü anlatımların analizleri ile çözümlenebilir (Nasar, 1989).

Özet olarak, lens modeli kentsel estetik konusuna uygulandığında, beş farklı değişken arasında olasılıksal ilişkiler önermektedir. Sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için algısal/bilişsel ve duygulanıma bağlı ölçümlerin ekolojik geçerliliği olmalı, kişilerin kentsel çevredeki olağan deneyimleri ele alınmalıdır.

1.1.2. Önemli Algısal/Bilişsel ve Duygulanım Boyutları

Kentsel çevrelerin ve bu çevrelerin en önemli unsurlarından biri olan binaların önemli görsel özellikleri nelerdir? Araştırmalar çeşitli kültürlerde ve çevrelerde geçerli dört boyut ortaya koymuşlardır: *doğallık (insan yapımı karşısı), karmaşıklık, netlik/düzenlilik, açıklık* (Nasar, 1989).

Doğal - insan yapımı nitelikler ya da binaların belirginliği, kentleşme, yeşil alan gibi ilişkili değişkenler kentsel çevrelerin değerlendirilmesinde önemli bir görsel kategori oluşturur. Çevrenin insan yapımı nitelikleri yanında doğal nitelikleri de önemli bir özellik olarak karşımıza çıkar. Kimi zaman bu iki nitelik birbirleri ile etkileşime girerek çeşitli algısal kontrastlara ya da tersine silikleştirmelere neden olabilir. Tamamen insan yapımı bir meydanın geniş taş kaplama yüzeyinde küçük bir delikten yükselen ağaç ortamda oluşturduğu algısal kontrastla önemli bir çevresel unsur haline gelebilir.

Karmaşıklık ya da görsel zenginlik, süslemeler ya da enformasyon oranı gibi ilgili değişkenler çevresel öğelerin sahip olduğu enformasyon yükünü betimler. Her öğe sahip olduğu çeşitli nitelikleri ile bir enformatif kaynak olduğu gibi aynı zamanda

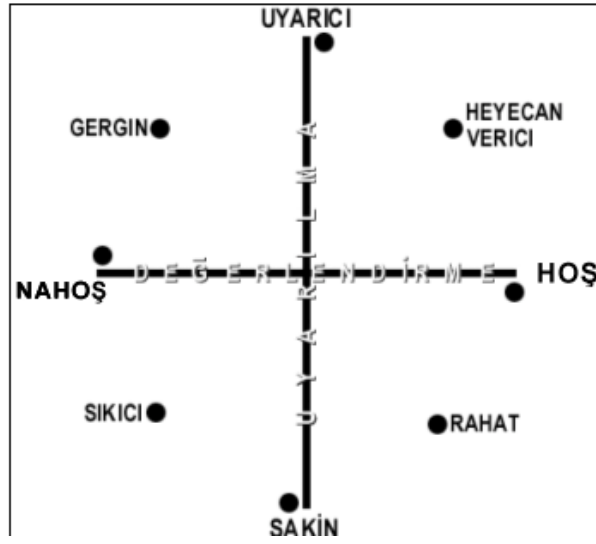
içinde bulunduğu bağlamın ortalama enformasyon düzeyi çerçevesinde görelî bir kaynaktır. Durum bir maskeli balo ile özetlenebilir. Böyle bir ortamda her birey üzerinde çok çeşitli unsurlar ile yoğun bir enformasyon yayma çabası içindedir. Böyle bir bağlamda kişinin giyeceği kostümün bir lise üniforması olması pek de ilgi çekici olmayacaktır. Fakat kişi bu elbiseyi herhangi bir partide giyecek olursa olumlu ya da olumsuz olarak partinin en unutulmaz kostümüne sahip olduğu düşünülecektir. Bu etkiyi benzer şekilde çevresel olarak lunaparka uyarlamak da mümkündür. Çevresel unsurlar hem çevredeki diğer unsurların sahip olduğu karmaşıklık düzeyi hem de kendilerinin sahip olduğu karmaşıklık düzeyinin bileşkesinde algılanmaktadırlar.

Açıklık, yada yoğunluk ve ferahlık gibi ilgili değişkenler çevresel öğelerin bulundukları yerde sahip oldukları tekillik ya da diğer öğeler ile görelî mesafelerini ifade etmektedir. Her öğe bir başka öğe ile mesafesi ya da çevresel görüntü kompozisyonunun yalınlığı oranında algılanmakta ve bu çerçevede değerlendirilmektedir. İzmir Kemeraltı Çarşısı'nın içindeki Hisar Camisi çok kalabalık ve yoğun bir çevre içinde algılanırken, Tac Mahal bunun tersine mutlak bir çevresel boşlukta algılanmaktadır.

Netlik ya da düzenlilik, algı için oldukça önemli bir değişken olarak karşımıza çıkar. Öğelerin çevre kompozisyonundaki konumları çevrenin düzenliliği ölçüsünde onları algılanabilir ya da tek düzelikte algılanamaz kılabilir. Objelerin netliği diğer objeler çerçevesinde görünürlükleri ya da konturlarının keskinliği olarak betimlenebilir. Çevrenin algısal / bilişsel boyutları bu şekilde özetlenebilir.

Hangi duygulanım boyutları ile kentsel kalite sorgulanmaktadır. Araştırmalar fiziksel çevrenin emosyonel değerinin bazı ek bileşenlere de sahip olduğunu göstermektedir (Nasar, 1989).

Ward & Russel (1981) çok çeşitli metotlar ve ölçekler ile çeşitli molar çevrelerde duygulanımın önemli boyutlarını ele almışlardır. Şekil 1'de görüleceği üzere sonuçları, çevresel duygulanımı grafiğin birincil aksında –hoş ve uyarıcı- sunmakta ve bu aksların bileşkesi de bize ek boyutlar olarak heyecan verici ve gergini sunmaktadır. Hoş ve uyarıcı bir yer heyecan verici, nahoş ve sakin bir yer ise sıkıcı olacaktır. Örnekler çoğalabilir. Ana aksları olan uyarılmadan farklı olarak, heyecan verici ve gergin sözcükleri değerlendirme içermektedir. Kentsel değerlendirme üç karşılıklı bağımlı kısımdan oluşur- değerlendirme, heyecan ve gerginlik.

Şekil 1. Ward & Russel'in (1981) çevresel duygulanım boyutları.

Çevresel uyaranların çeşitli emosyonel boyutlarını ele alan bu yaklaşım bize çevresel unsurların sahip olduğu temel duygulanım boyutları hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. İki ana aks ve bu ana akslardaki ifadelerin çevreye uygunluğu ölçüsünde beliren üçüncü ifade grubu olarak duygulanım oldukça betimleyici bir çerçeve sunmaktadır.

1.1.3. Estetik Değer

Doğallık, karmaşıklık, düzenlilik ve açıklığın kentsel görüntülerin en göze çarpan özellikleri olduğunu ve yapılacak değerlendirmelerde de bir o kadar önemlidir. Bunun yanı sıra kentsel görüntüye yönelen duygulanım boyutları da çevreye yönelimde önemli bir etkiye sahiptir. Peki, kentsel alanın çevresel özellikleri ile algılanan niteliği arasındaki ilişki nedir? Durum göstermektedir ki, önemli algısal / bilişsel değişkenler çevrenin duygulanımı üzerinde belirgin bir etki sahibidir (Nasar 1989).

Çevrenin estetik değeri çeşitli fiziksel değişkenler ile ilişkilidir: karşılaştırma, düzenleme, Psikofiziksel, ekolojik/içerik ve mekansal değişkenler (Kaplan & Kaplan, 1982; Wohlwill, 1976). Karşılaştırma değişkenleri uyaranın sahip olduğu unsurlar arasındaki kıyaslamaları içerir ve belirsizlik yaratır. Karşılaştırma üzerinde etkisi olan değişkenler, karmaşıklık (enformasyonun kıyası), aşına olmamak ve şaşırtıcılık (nesne

hakkındaki beklenti ve nesne arasındaki kıyas), uyumsuzluk ve belirsizliktir (anlamaların kıyası).

Düzenleyici değişkenler bir yapıyı mümkün kılmakta, belirsizliği ortadan kaldırmaktadır. Düzen, birlik, tutarlılık, netlik ve uyum gibi özelliklere sahiptir. Psikofiziksel değişkenler, yoğunluk, boyut, parlaklık, renk ve karşıtlıktır (kontrast). Ekolojik / içerik değişkenleri ise çevrenin biçimsel yanından ziyade içeriğine ilişkindir. Doğallık, mimari tarzın yanı sıra trafik-elektrik direkleri- kablolar gibi çevresel rahatsızlık verici değişkenleri de içerebilir. Mekansal değişkenler, manzara (görüş açıklığı), refüj (gözlem noktasının korunaklılığı) ve gizem'i (ek enformasyon beklentisi) içerir (Nasar, 1989).

a. Karşılaştırma ve Düzenleme Değişkenleri

Karmaşıklık ve düzen. Karmaşıklık ve düzen/netlik kentsel algının önemli iki değişkenidir. Brlyne bu iki değişkenin uyarılma ve belirsizliği etkilediğini göstermiştir. Berlyne'e göre, karmaşıklık uyarılmayı artırıcı, düzen ise tersine düşürücü bir etki yaratmaktadır. Estetik değer ise ortalama uyarılma halinde maksimize edilir. (Akt. Nasar, 1989). Kaplan ve Kaplan (1982) estetik değerini kişilerin dâhil olma ve kavrayış ihtiyaçlarına dayalı, iki işlemli modelini benimsemişlerdir. Çevre dikkatimizi cezbetmeli ve içinde yolumuzu bulabilmemiz için bizde bir duygu yaratmalıdır. Karmaşıklık anlaşılabilirliği ve tutarlılık (Düzen) ise kavrayışı mümkün kılar. Ortalama karmaşıklık ve yüksek düzenlilik tercih edilebilir olmalıdır. Karmaşıklık heyecan vericiliği yükseltmekte, uyum ise düşürmektedir. Ortalama düzeyde karmaşık ve en uyumlu görüntü en hoş ve tercih edilebilir olarak nitelendirilebilir.

Belirsizlik, uyumsuzluk, şaşırtıcılık ve yenilik gibi diğer karşılaştırma değişkenlerinde ise insanlar anlaşılır, uyumlu ve uygun çevreleri tercih etmektedir.

Yenilik ve aşinalık. Yenilik gözlemcinin önceki deneyimleri ile yeni deneyimi arasındaki farkların büyüklüğüne bağlı bir değişken olarak tanımlanabilir. Bu farklar, önceden deneyimlenmiş unsurların başka biçimlerde örgütlenmesi, deneyimlenmemiş unsurların önceki deneyimlere benzer bir şekilde örgütlenmiş olması ya da kimi eski ve yeni unsurların örtüşmesi-örtüşmemesi biçiminde olabilir. yenilik üzerine bulgular çelişkili görünmektedir.

b. Mekansal Değişkenler

Appleton'un (1975) manzara (açıklık) ve refüj (korunaklılık) üzerine yaklaşımı mekansal değişkenler ile bağlantılıdır. Bu teoriye göre, manzara (görünüş-açıklık) ve refüj yaşamın sürdürülmesinde taşıdığı değer sebebiyle tercih edilmektedir. Manzara (Açıklık-görünüş) etraftan gelebilecek tehditlerin algılanmasını kolaylaştırır ve refüj de koruma sağlar.

Manzarayı (açıklık-görünüş) dikkate alacak olursak, çeşitli kentsel bağlamlarda yapılan araştırmalar göstermektedir ki insanlar açık / boşluklu yerleri tercih etmektedirler (Lansing ve ark., 1970; Nasar, 1983). Araştırmalar, pratik uygulamaları olanaklı kılacak tercih edilir açıklık kriterlerini ve ilişkili unsurları ortaya koymuştur.

Bir diğer mekânsal değişken ise gizemdir. Gizem görüntüden elde edilecek ek enformasyon beklentisi olarak tanımlanabilir (Kaplan & Kaplan, 1982). Eğri yollar olan görüntüler gizemlidir. Teorik olarak gizem estetik değeri yükseltmektedir çünkü sahnenin uyumluluğuna dair bir arayışı tetiklemekte ve görüntüye ilgiyi arttırmaktadır.

c. Ekolojik / İçerik Değişkenleri

Kaplan & Kaplan (1982) doğayı estetik değeri destekleyen bir içerik değişkeni olarak tanımlamıştır. Nasar da (1989) doğal unsurların görünümüleri tercih edilir kıldığını söylemektedir. Doğallık konusunda bazı sorulanları ele alan Nasar "Doğa" üzerine yapılan araştırmaların bilgilerini sıkça yeşillığe yönelik tepkileri ele alarak elde ettiklerini vurgulamakta, yapraksız ağaçlar ve çalılar üzerinde de aynı fikirlerin geçerli olup olmadığını sorgulamaktadır. Ağaçsız bir görüntünün, yapraksız ağaçlar ve çalıların bulunduğu bir görüntüden daha tercih edilir olduğuna vurgu yapmaktadır.

Stillerin sembolik anlamları. Stillerin sembolik anlamları, mimariye yönelik estetik değerlendirmelerin merkezi unsurudur (Rapoport, 1982). Mimarlar, yunan üslubundan gotik üsluba, gotik üsluptan kraliçe ann üslubuna, kraliçe ann üslubundan modern üsluba geçerken bu dönüşümleri her zaman daha güvenilir olana bir yönelim olarak tanımlamıştır. Fakat çevresel unsurların önemli bir niteliği olan mimari çoğu zaman mimarların algıladığı biçimde değerlendirilmemektedir. Kentte yaşayan insanlar mimari fikirler çerçevesinden ziyade çevrelerini gündelik gözlemleri ile değerlendirmektedirler.

Rahatsız eden uyaranlar. Kimi rahatsız eden, köhnelik, direkler, kablolar ve işaretler, endüstri ve araçlar gibi uyaranların algılanan çevresel niteliği düşürdüğü

bulunmuştur (Appleyard, 1981). Özellikle köhnelik ve trafik iskan alanlarının, komşuluk ilişkilerinin ve yaşam kalitesinin (Appleyard, 1981; Lansing ve ark., 1970), algılanan niteliği üzerinde önemli derecede olumsuz etkiye sahiptir..

1.1.4. Tasarım Planlama Önerileri

Nasar, (1989) çeşitli teorik perspektifleri değerlendirerek etkin bir kentsel tasarım için öneriler getirmiştir Sokaklar değerli kentsel kaynaklardır, iyi bir planlamayla, buralar anlamlı kamu alanlarına dönüştürülebilir. Bunun anlamı sokakları tasarlamamanın etkin bir geçiş yeri tasarlamaktan daha fazla bir şey olduğudur. Objelerin karakterlerini ve sokaklarda yerleştirdikleri noktaları planlamalı ve bir sokak çehresi oluşturulmalıdır. Nasar'ın (1989) tasarım ve planlama için önerileri şu şekilde sıralanabilir.

- Yollar, kavşaklar, sınırlar, alanlar ve odak noktalarına ilişkin dönüşümlerin gerçekleştirilebilmesi için bu unsurların tespit edildiği bir rehber çalışma yapılmalıdır.
- Tespit edilen imgeleştirilebilir unsurların, görünürlük, karışıklık ve kullanım önemi boyutları güçlendirilmelidir.
- Tasarım ve planlama sürecinde sosyokültürel ve fiziksel bağlamın spesifik gereklilikleri dikkate alınmalıdır
- İmgeleştirilebilir unsurların (Diğer elementleri hariç tutmaksızın) estetik görünümlerinin geliştirilmesine odaklanılmalıdır.

Kentsel alanların sahip olduğu unsurlar hiyerarşik bir yapılanma içinde olduğu için tek bir estetik paketi kentin her yerine uygulanması mümkün olmayabilir. Estetik gereksinimler alanın, kullanıcı aktivitelerinin ve amaçlarının karakterine bağlı olarak çok çeşitli olabilir. Bu sınırlamalar ile çeşitli bağlamların tasarımında estetik değer aşağıdakileri sağlayarak yükseltebilir:

- Ortalama bir karmaşıklık düzeyi
- Yüksek uyumluluk, tutarlılık ve düşük kontrast (karışıklık)
- Aşına olunan unsurlar

- Ortalama düzeyde yenilik (Beklenti ile çelişki)
- Yeşillik
- Daha fazla açık alan
- Sokaklarda ve yürüyüş yollarında gizem duygusu yaratacak görüş alanının dışına çıkan eğrilikler.
- Binaların algılanan amaçlarına uygun bina stilleri
- Trafiği, trafik gürültüsünü, köhneliği, çöpü, direkleri, kabloları, işaretleri ve yoğun endüstriyel kullanım alanlarını azaltmak.

Nasar'ın (1989) öne sürdüğü tasarım ve planlama önerileri daha imgelenebilir, estetik ve işlevsel kentsel tasarımlar oluşturmak ve kentleri daha yaşanabilir bir yere dönüştürmek için kılavuz niteliğindedir.

1.2. Bilişsel Haritalama

1.2.1 Çevre Algısı Sürecinde Bilişsel Haritalar

Kentler, sokakların, binaların ve çeşitli birçok yapının oluşturduğu bir küme ya da yığın olarak, herkesçe farklı biçimlerde anlamlandırılır. Kimimiz uzun caddeler ve gökdelenler arasında, kimimiz de daha küçük sokaklarda yaşarız kenti Kentlere dair algımız nasıl açıklanabilir? Algılarımız ile ilgili genel bir açıklamadan ziyade kentli algısının nasıl olduğu gibi spesifik bir konuda, bilişsel haritalama konusu ortaya çıkmaktadır.

a. Bilişsel Haritalama Kavramı

Tollman (1948) labirentte farelerin çevreyi öğrenmesini açıklamak amacıyla yaptığı laboratuvar çalışmasının sonucunda, çevreyi öğrenmeye ilişkin sinir sistemindeki ögesel örgütlenmeyi zihinsel-bilişsel bir haritaya benzetmiştir ve zihinsel haritalama kavramı böylece doğmuştur. Zihinsel haritalama, kişinin yaşam çerçevesinde oluşan olguların kalitesiyle ve göreceli konumlarıyla ilgili bilgiyi kodlamasına ve depolamasına yarayan bir dizi psikolojik dönüşümlerden oluşan bir süreçtir (Morval, 1985).

Bu terim coğrafi haritayla ilişki kurularak kullanılmıştır, onun grafik özelliklerini taşımaz fakat işlevleri benzerdir. Araştırmacılar, bilişsel haritaların genellikle coğrafi harita özelliklerinde olmadığı ve çoğu zaman nesnel çevreyi bire bir yansıtmadığı görüşündedirler. Milgram (1972) ve Lynch (1960), bilişsel haritaları insanın bir yerle ilgili olarak geliştirdiği iç imgeler olarak tanımlamaktadırlar.

Bell, Fisher ve Loomis (1978), zihinsel haritaları kente ilişkin görüşlerimizi yansıtan oldukça anlatımcı projektif testlere benzetirler, onlara göre bilişsel haritalar insanlara göre farklılıklar gösteren kente ilişkin eksik tasarımlardır. Bilişsel haritalama yönteminin kullanılmasına öncülük eden Lynch'in tanımlamasından hareket eden Ribey (1980) zihinsel haritaları, bireylerin kente ilişkin algılarını öğrenmede bir araç olarak görmektedir.

Mekansal bilginin kodlanması, depolanması süreçlerinin sonucunda oluşan iç imgeler sistemi olarak tanımlayabileceğimiz bilişsel haritaların bir başka önemli özelliği ise anlamdır. Anlamların fiziksel yapı ve tasarımla olan ilişkisini incelediği

araştırmasında Harrison ve Howard da (1972) zihinsel temsile ilişkin gerçekleştirilen araştırmaların, bir kentin temel zihinsel haritasının o kentte yaşamakta olan çoğu birey için ortak olduğunu gösterdiğini belirtir. Kişiler çeşitli detaylarda farklılık gösterebilir de ortak anlam çatıları altında birleşmektedirler. Belli fiziksel özellikler anımsanmakta, insanların ortak imgelemleri yüksek düzeyde imajlanabilir tasarım özelliklerinin geliştirilebilmesine olanak verebilmektedir.

Sonuç olarak Bilişsel haritalar, kişinin yaşam çerçevesinde biçimlenen olguların niteliği ve göreceli konumlarıyla ilgili bilgiyi kodlamasına ve depolamasına yarayan bir dizi psikolojik dönüşümle oluşan, fizik mekanın zihnimizdeki yansımasıdır. Fiziksel alanın bireylerin zihinsel algı süzgecinden geçmesi ile biçimlenen zihinsel haritalar, tüm alansal davranış stratejilerini ilgilendiren kararların temelini oluşturan, insanların bir yer ile ilgili olarak geliştirdikleri iç imgeler sistemidir. İnsanın, mekânda konumlanışını, oryantasyonunu, hareket alanını; mekânın zamansal boyutunu ve kişinin mekândaki çeşitli alanlara ilişkin motivasyonel yaşantılarını anlamamızı sağlayan bir araçtır.

b. Bilişsel Haritaların Oluşum Süreci

Bilişsel haritaların temel dinamiği olan çevre bilşi nasıl gelişmektedir. Hangi kültürel, biyolojik ya da kişisel motivasyonlar bilişsel haritaların temel dinamiklerini etkilemektedir. Bu soruları çevre bilşi ve bilişsel haritaların gelişimini ele alan birkaç yaklaşımla ele alınacaktır.

Çevre bilşini biyolojik bir perspektif ile ele alan Piaget'in çalışmaları hakim kuramsal perspektifin gelişmesine ve bir çok teorini oluşmasına olanak sağlamıştır (Heft & Wohlwill, 1987). Piaget çevre bilşinin oluşması sürecinin, gelişim aşamaları ile ilişkili olduğunu, bilginin farklı gelişim aşamaları boyunca, özne ile nesne arasında tanımlanabilecek biyolojik ilişkilerden oluştuğunu ileri sürmektedir (Akt. Hart & Moore, 1976). Piaget mekansal bilginin zihinsel olarak işlenmesinde büyük değişimlerin yaşandığı üç gelişimsel aşama tanımlamıştır. Bu gelişim düzeyleri süresince mekansal bilginin analiz birimleri, kapsamı, sembolizasyonu ve bir çok özelliği değişmekte ve dönüşmektedir. Piaget'in tanımladığı üç gelişim düzeyi sırasıyla: "Egosantrik, allosantrik ve geosantrik düzeylerdir.

Egosantrik düzeyde mekansal bilgiden ziyade tam bir kendilik (self) algısı söz konusudur. Mekansal bilginin tümü selfe yönelmiştir. Allosantrik düzeyde ise kendilikten bağımsız görelî bir mekan inşa edilir. Fakat mekan hala kendilikten ya da kişisel alanlardan daha geniş bir kapsama ulaşmamıştır. Son aşama olan geosantrik aşamada ise kendilikten bağımsız mutlak bir mekan algısı gelişir. Mekanlar bu aşamada algılardan bağımsızdır (Golledge, 1987) Piaget'in ortaya koyduğu mekansal algının ve bilişin dönüşüm aşamaları bu şekilde özetlenebilir.

Çevresel algı ve bilişin oluşum sürecini genetik bir yaklaşımla açıklayan Kaplan (1973), insanın bilgi edinme ve bu bilgileri işlemlemeye ilişkin bir doğası olduğunu ileri sürer. Bu işlevsel doğal yapılar kişilerin algı ve bilişleri üzerinde önemli işlevlere sahiptirler. Doğal seçim açısından da insanların zihinlerinde sahip oldukları dış dünya temsiline, mekansal bilgiyi kullanabilmeyi olanaklı kılan etkili ve hızlı bir mekanizma oluşturarak, içinde bulunulan çevrenin sağladığı olanaklardan faydalanmanın yanı sıra tehlikelerden de hızlı bir şekilde uzaklaşmayı olanaklı kıldığını vurgulamaktadır. Çevreye uyum sağlamak, çevrede tam bir oryantasyona sahip olmak gibi evrimsel açıdan yaşam kalım süreçlerinde etkili süreçlere olanak sağlayan bilişsel haritalara sahip olan bireylerin yaşamlarını sürdürmeleri görelî olarak kolaylaşmaktadır (Stea, 1976).

İnsanın yaşam alanına ya da genel olarak içinde bulunduğu çevreye yönelik olarak sahip olduğu temel motivasyonlar söz konusudur. Bu motivasyonlar çevreye dair elde edilmesi gereken dört bilgi ile gerçekleştirilebilir: kişi nerededir, neler olacaktır, iyi mi yoksa kötü mü olacaktır ve bazı olası davranış yolları nelerdir. Eğer bu sorulara gerekli yanıtları elde edebilecek bilgi işleme ve bellek süreçleri işlevsel bilgiler sağlayabilirse, yaşamsal faaliyetler daha etkin bir biçimde sürdürülebilir. (Golledge, 1987).

Ele aldığımız Piaget ve Kaplan'ın öne sürdüğü iki temel kuramsal perspektif çevre bilişinin çok temel yapısal ve işlevsel niteliklerine gönderme yapmakta, mekansal biliş çok geniş perspektifler açısından değerlendirmektedirler.

Bilişsel haritaların oluşum sürecini farklı perspektiflerden ele alan yaklaşımlardan biri de Golledge'in (1987), bilişsel haritalama sürecinin genel olarak 4 ögeyi içeren bir modelle başladığını belirten yaklaşımıdır. Golledge'in öne sürdüğü dört temel öge; aktör, çevre, çevre biliş ve çevresel tepki davranışı olduğunu öne

sürmektedir. Öne sürdüğü temel öğeler çevre bilişinin tamamen yapısalcı bir yaklaşımla ele alınmasının yeterli olmadığını göstermektedir. İnsanın mekansal davranışı sadece uyaran ve tepki döngüsü ya da temel bilişsel ya da doğal yapılar ile anlaşılamayacak kadar karmaşık bir değişkenler ağı ile gerçekleşmektedir.

Colledge'in yaklaşımında kişi bir aktör olarak tanımlanmaktadır. Aktör olarak kişinin çevre ile etkileşimi çevre bilişini biçimlendirmekte ve çevresel davranış gerçekleşmektedir. Kişi çevre karşısında niyetleri, motivasyonları, anıları olan ve tüm bu kişisel değişkenler ile çevreye yönelen ve onu anlamaya çalışan aktif bir pozisyonadadır. Her birey kültürden ya da sahip olduğu en geniş kültürel kod sistemi olan dil ile geliştirdiği bilişsel taksonomik işlem düzeylerine sahiptir. Yaşam süresince edinilen çevresel mesajlar bu bilişsel yapı ile süzülerek değerlendirilir. Bu değerlendirmeler ile elde edilen seçilmiş – süzölmüş enformasyonlar ile mekanın bir içsel temsilinin oluşması söz konusudur. Bilişsel harita bu noktada kişilerin kültürel kod sistemlerinin biçimlediği algısal ve bilişsel değerlendirmeler ile kişilerin bireysel motivasyonlarının, fiziksel çevreyi işlememesi sonucunda oluşan dış dünya modelidir.

Stokols & Shumaker'a (1981) göre bilişsel haritalama süreci, zihnin var olan çevresel enformasyonu düzenlemesine olanak veren bir araçtır. Çevreyi anlamak ve çevresel enformasyon yoğunluğunda çevreye hakim bir bakış geliştirebilmek için bilişsel haritalara gereksinim vardır. Bilişsel haritalar fiziksel çevrenin kodlanmasını yanı sıra, fizik mekanın sosyal aktiviteler ve yaşantılarla etiketlenmesini de olanaklı kılmakta; kişinin etkin bir çevre yönelimini sağlamasının yanı sıra sosyal çevresini de düzenleyici işlevler yüklenmektedir.

Araştırmacılar, bilişsel haritaların insanların yaşadıkları çevreye ve kente ilişkin algı ve imajlarını öğrenmede yararlı olabileceği konusunda birleşmektedirler. Lynch (1960)'e göre bilişsel haritalar yararlıdır, çünkü bize var olan koşullarda değişiklik ve düzeltme yapma olanağı verir, nesnelerin kimliğini ve yerlerini belirlemek ve onların mekânsal ilişkilerini görmek kenti pratik ve duygusal açıdan kodlamamıza olanak sağlar, bu da kişiye güven duygusu verir. Lynch'in yaklaşımı temel olarak mekansal ilişkileri anlama, mekandaki işlev öbeklerinin konumlarına hakim olma ve bu iki temel faktöre bağlanan duygusal ve pratik yaşantı ve deneyimler ile oluşturulan işlevsel bir içsel temsil ağını betimlemektedir. Böylesi bir temsil düzeyinde yaşam doyumu ve temel güven ihtiyaçları tesis edilebildiği gibi, çevrenin manipölasyonu da mümkün

olmaktadır. Çevresel manipölasyon ile daha imgelenebilir çevreler yaratıp yaşam kalitesinde de iyileştirmeler yapmak olası hale gelmektedir..

Bell, Fisher ve Loomis (1978), kişilerin çevreye yönelik imajları ile aktiviteleri arasında ilişki olduğundan söz etmektedirler. Kişilerin kendilerini saran dünyada davranarak elde ettikleri imajların bir çok mekana genellenmesi süreci sonunda, kişilerin sadece mekana dair imajlarını değil mekana dair aktivitelerini de anlayabiliriz. Burada bilişsel haritalama sürecinin çıktıları olan mekansal imajların sadece mekanın özelliklerini sunmadığı, mekana dair motivasyonları ve mekanda gerçekleşen davranışları da anlamamıza olanak sağladığı görölmektedir. Bu sürece eklenebilecek son halka ise bilişsel haritaların bize davranışı önceden belirleme olanağı sağlamasıdır. Bell, Fisher ve Loomis, bilişsel haritaların ve mekansal bilişin davranışlar ile iç içe olduğunu ve bu süreçlerin matematiksel denklemler gibi dönüştürülebilir olduğunu vurgulamaktadırlar.

Beck ve Wood (1976), bilişsel haritalama sürecini birey açısından çözümlemişler ve bir haritanın üretilmesinde gerekli olan işlemleri sıralamışlardır. (akt. Göregenli, 2005)

Bu işlemler özetle şunlardır:

Senkronizasyon : Çevresel deneyim, bilişsel haritaların uygun olması açısından önemli bir işleve sahiptir..

Döndürme: Bilişsel haritalar dünyayı, bireyin gerçek deneyimlerinden farklı, döndürölmüş olarak temsil eder.

Ölçekleme: Çevrede deneyimlenen yaşantılar çevresel öğelere transfer edilerek, gerçekte yaşadığı boyutlardan daha farklı biçimlerde temsil edilirler.

Genelleme: Bu işlem haritalarda yer verilecek olan öğelerin ayrıntısı, hangisinin bilişsel haritalarda yer alacağı hangisinin yer almayacağı ile ilgilidir. Burada mekanın algılanmasında parça bütün ilişkileri ya da mekanın işlevsel ya da mimari olarak kümelenmesi gibi Gestalt ilkeleri önemli görünmektedir. Algısal çarpıtmaların yanı sıra kısıtlı bir çizim alanına sahip olmak, ekonomiklik, çizim zamanı, desen anlayışı ve ilgi alanları gibi etmenler harita çiziminde genellemeye neden olabilmektedir.

Sembolleştirme: Bu süreç harita çizen kişinin zihinsel temsili alınacak alana dair fiziksel, mimari, doğal ya da coğrafi özellikleri temsil edecek sembol setini oluşturmasını içerir. Çevrede bulunan ağaç, heykel, nehir ya da dağ gibi çeşitli unsurların sembolleştirilerek ifadesi söz konusudur. Harita çizme davranışı, oldukça kısıtlı bir semboller sistemini gündeme getirir. Sonuçta çizilen semboller, psikomotor etkinlik sonucu gerçekleşen çizme davranışının kişisel bir yetenek olarak ortaya çıktığı koşullarda ve var olan dar sembol sisteminin temsil ettiği çeşitli çevresel niteliklerin etkileşiminin bir ürünüdür.

Sözelleştirme: Bu aşamada ele alınan çevresel imajın sahip olduğu öğelerin sembolizasyonunun ardından adreslenmesi yani isimlendirilmesi söz konusudur. Bu işlem, yer sembolü ile yer isminin eşleştirilmesi özelliğini içerir.

Temsil etme: Haritayı çizen kişi temsil edeceği çevresel unsurları zihninde canlandırıp, tasarlayarak biçimlendirir. Bu aşama bilinçli ve etkin düşünsel ve davranışsal bir süreçtir.

Dışsallaştırma: Bireyin tüm süreçleri yaşayıp, sonuç olarak harita çizme aşamasıdır.

Burada ayrı ayrı verilen aşamaların belirli ve değişmez bir sırayla yaşandıklarını düşünmek yanlıştır, Beck ve Wood'a (1976) göre aksine tüm bu işlemler anlık ve birbiriyle büyük ölçüde çakışan tarzda gerçekleşirler. Ayrıca bu aşamalar birbirleriyle karşılıklı ilişki içinde ve geniş bir geri bildirim sistemiyle işlerler. Yazarlar, bir harita çizmesi istenmediği durumlarda da birey tarafından yürütülen zihinsel işlemleri duyumsama, sınıflama ve yönlendirme biçiminde belirtmişlerdir.

c. Bilişsel Haritaları Etkileyen Faktörler

İnsanın imajında, etkinliğinin dışındaki öğelerin hangi nedenlerle ve nasıl yer aldığına ilişkin yeni araştırmalara gerek olduğu yazarlar tarafından belirtilmiştir. Beck ve Wood (1976) Montreal'in bilişsel haritalaması çalışmalarında yaş, cinsiyet, kentte yaşama süresi, ulaşım biçimi, yolculuk deneyimi, harita kullanımı ve çevre bilgisi konusunda deneklerin kendilerine ilişkin görüşleri gibi değişkenler açısından kentsel imajların farklılaşmalarını incelemişlerdir. Beck ve Wood (1976)'un, araştırmaları sonucu elde ettikleri daha sonraki çalışmaların temel değişkenlerini de oluşturan bulgular özetle şu şekildedir (akt. Göregenli, 2005):

Kentte Yaşama Süresi: Belirli bir çevrede uzun süre yaşamış olanlar, içerik ve doğruluk açısından, kente yeni yerleşenlere göre daha iyi haritalar çizmektedirler. Beck (1971) bir kentte uzun süre yaşamış olmanın bireye kente ilişkin birçok başlama noktası kazandırdığından söz etmektedir.

Ulaşım Biçimi: İnsanların kullandıkları ulaşım türü de haritaların nitelik ve niceliksel özelliklerini etkilemektedir. Otomobil sürücüleri en iyi haritaları çizerlerken, yayalar en kötü performansı göstermekte, metroyu kullananlar ya da toplu taşıma araçlarından yararlananlar ise iki grup arasında yer almaktadırlar. Her iki ulaşım biçimi, çevreyi özel bir kodlama sistemini geliştirmektedir. Otomobil sürücüsü çok daha etkin olmak, kararlar vermek ve çevresini dikkatle izlemek zorundadır, metro ya da otobüsle yolculuk edenler ise daha pasif durumdadır. İnecekleri durağın dışında özel olarak dikkat etmelerini gerektiren bir şey yoktur.

Yolculuk Deneyimi: Yolculuk deneyimi daha çok olan denekler, içerik ve doğruluk açısından daha iyi haritalar çizmektedirler. İnsan ne denli çok seyahat ederse, kent yapıları ve kuruluşlarına ilişkin o denli çok ilgiye sahip olur. Burada dikkate değer diğer bir konu da, yolculuk deneyimi fazla olan kişilerin haritalarla daha fazla haşır neşir olma durumunda olmalarıdır. Bu nedenle bu kişilerin canlı deneyimleriyle (gerçek), harita kullanma alışkanlıklarını birbirinden ayırmak zordur.

Yaş ve Cinsiyet: Yaşlı erkek ve part-time işte çalışan denekler daha iyi haritalar üretmektedirler. Bu üç özellik açısından aynı anda değerlendirme yapılmış, çünkü daha yaşlı part-time işte çalışan katılımcılar işlerine kendi özel araçları ile gitmektedirler. İkinci maddede belirttiğimiz üzere özel araç kullanımı da iyi bilişsel haritaların alınmasını pekiştiren bir niteliktir.

Kadınların neden daha kötü performans gösterdikleri bilinmemekle birlikte Howard ve Templeton (1966)'un yaptıkları çalışmalarda da kadınların erkeklere göre daha kötü haritalar ürettikleri sonucuna varılmıştır. Olası nedenler, kadınların daha geç ehliyet almaları, özel araca sahip olma olasılıklarının daha az olması, daha pasif biçimde yolculuk etmeleri ve özgürlüklerinin daha kısıtlı olması olabilir.

Çevre Bilgisine İlişkin Kendini Değerlendirme: Katılımcıların uyum ve yön bulma açılarından kendilerini değerlendirmeleri haritaların biçim ve içeriği üzerine etkili olmaktadır. Bu durum akla bir soru getirmektedir. İyi harita çizenler mekân içinde

yönlenmek anlamında, kötü harita çizenlere göre daha mı başarılıdırlar? Kötü harita çizenlerin, mekân içindeki yönlenmelerinin de yanlış olacağını düşünmek Beck ve Wood'a göre anlamsızdır. Çünkü, kötü harita çizen birisi mekânda bir yerden bir yere gitmek için içsel şemalara gerek duymaz, çevrede o anda algılayacağı ipuçlarından yönünü rahatlıkla bulabilir.

Burada yapılabilecek değerlendirme, iyi harita çizenlerin kentin bilmedikleri herhangi bir yerinde de rahatlıkla yönlerini bulmalarına karşın, kötü harita çizenlerin herhangi bir çevresel bilginin yokluğu durumunda, sınama-yanılma yoluyla araştırmaya daha fazla başvuracaklarıdır.

Harita Kullanımı: Deneğin harita kullanım deneyimi, haritaya ilişkin pozitif tutumları, araştırma sırasında çizdiği haritanın iyi ve doğru olmasına katkıda bulunmaktadır. Harita okuma bilgisi, harita çizme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olmaktadır. Aynı mantıksal genellemeden yola çıkarak, Blaut ve Stea (1973), yaptıkları çalışmada gramer okulu çocuklarının hava fotoğraflarına ilişkin çözümlemelerini bu olguya dayanarak yorumlamışlardır. Harita okumaya ve harita kullanmaya yardım eden çevresel algı ve biliş yeteneklerinin harita çizimi sırasında da aynı olduğunu varsaymak mantıksal görünmektedir. Grafik materyallere ilişkin daha iyi bir kısa-sürelî belleğe sahip olan denekler, doğruluk yönünden olmamasına karşın, içerik yönünden daha iyi haritalar çizmektedirler Beck ve Wood (1976).

Kişilik Değişkenleri: Çeşitli kişilik değişkenleri harita performansını etkileyebilmektedir. Beck ve Wood (1976) Montreal ve Avrupa çalışmalarında. Katılımcıların davranış biçimi açısından gösterdikleri özellikleri üç grupta toplamışlardır: izleyiciler, kaynaştırıcı-karıştırıcılar ve ayrıca araştırmacılar. “İzleyiciler” grubundaki katılımcılar daha pasif ve sadece ikamet ettikleri alan çevresinde dolaşp çevreyi izlemeyi tercih ederken, “Kaynaştırıcı-karıştırıcılar”, biraz daha maceracı fakat zamanlarının büyük kısmını kişisel ilişkilere ayırmakta ve grup halinde hareket etmektedirler. Son grup olan “araştırmacılar” ise yalnız ya da küçük gruplarla keşif gezilerine çıkan bireylerden oluşmaktadır. En iyi haritaları araştırmacılardan oluşan grup, en kötü haritaları ise izleyici gruptan katılımcılar çizmişlerdir. kaynaştırıcı-karıştırıcı katılımcı grubu ise ortalama seviyede haritalar üretmiştir. Görüldüğü üzere kişilerin davranış stilleri ya da kişilikleri de bilişsel haritaların niteliği üzerinde çok önemli etkilere sahip olabilmektedir.

Bilişsel haritaların çok çeşitli değişkenleri rol oynadığı bir süreç ile oluştuğu pek çok araştırmamanın bulgularınca desteklenmektedir. Peki bilişsel haritaların asli unsurlarından biri olan çevrenin nitelikleri bilişsel haritalama sürecinde ne gibi etkilere sahiptir. Çevresel unsurların temel nitelikleri, çevre algısı üzerinde ne gibi etkilere sahiptir.

Bu konuyu ele alırken öncelikle Lynch'in (1960), Boston, Jersey City ve Los Angeles'ta yürütmüş olduğu bilişsel haritalama çalışması sonucunda elde ettiği bilişsel imajın oluşmasında etkili beş ögeyi ele alalım. Lynch bir kentin imajının oluşmasında "yollar, bölgeler, sınırlar, kavşaklar ve odak noktalarından" oluşan beş ögenin önemli rolü olduğunu belirtmiştir. Lynch'in elde ettiği beş öge şu şekilde özetlenebilir:

Yollar: Lynch (1960), bilişsel haritanın bir ögesi olarak gördüğü yolları, gözlemleyen kişinin ara sıra veya muhtemelen içinde hareket ettiği kanallar olarak tanımlamaktadır. Bu kanallar, caddeler, yürüyüş yolları, transit hatlar, geçitler ve demiryolları olabilir. Yollar, çoğu insan imajında baskın öğelerdir; insanlar kenti, içinde hareket ederek gözlemler ve yollar sayesinde diğer kentsel öğeler de düzenlenir ve ilişkilendirilir.

Bölgeler: Bölgeleri, kentte belirli bir karakteri bulunan, orta ve büyük ölçekler arasında değişen alanlar olarak tanımlayan Lynch (1960), bölgelerin iki boyutu olduğunu öne sürer. İlki, gözleyen kişinin zihinsel olarak içine girebilmesi, ikincisi de bazı ortak tanımlayıcı özelliklerinin fark ediliyor olmasıdır. Her zaman içerden tanımlanabilirler ve aynı zamanda eğer dışarıdan görülebiliyorlarsa, birer dış referans noktası olarak da kullanılabilirler.

Sınırlar: Sınırlar, yol gibi kullanılmayan veya algılanmayan lineer öğelerdir. İki görünüşü birbirinden ayırmakta ve sürekliliğin lineer kırılma noktaları olarak işlev görmektedirler. Düzenli akslar yerine daha çok yanal referanslardır. Bir bölgeyi diğerinden ayıran veya iki farklı bölgeyi birbirine bağlayan çizgiler olabilirler. Bu sınır öğeleri, yollar kadar baskın olmasa da, ayrıntıların fark edilmesinde ve alanların bir arada algılanmasında birçok insan için önemlidirler (Lynch, 1960)

Kavşaklar: Kavşaklar, insanların kent içinde seyahat ederken kullandıkları stratejik noktalardır. Bu noktalar, birleşme noktaları, trafiğin durduğu noktalar, bir noktada birleşen yollar, bir yapıdan bir başka yapıya geçiş anları olabilir (Lynch, 1960).

Odak Noktaları: Lynch'e göre kent imajının oluşumunda etkili bir diğer referans noktası da odak noktalarıdır. Odak noktaları basit bir biçimde tanımlanan fiziksel objelerdir: bina, işaret, depo veya bir dağ. Bu referans noktalarının kullanımı, birçok ihtimal arasından bir ögenin seçilmesi biçiminde olmaktadır.

Odak noktaları mekanın vektörel bir düzlem olarak algılanabilmesine olanak sağlayacak doğrusal hatları oluşturan işaret ya da balıkçıların kullandıkları kerteriz noktaları işlevini de görmektedir. Odak noktaları bu işlevleri ile görelî konumsal bilgiyi sağlamaktadır. Denis (1997) odak noktalarının; yerleri belirlemede; diğer odak noktalarını konumlandırmada ve takip edilen yol dizgesini devam ettirmede önemli rollerinin olduğunu vurgulamıştır.

Kentsel çevrenin önemli unsurlarından biri olan binaların hangi özelliklerinin imgelenebilirlikleri üzerinde etkili olduğunu ele alan Appleyard (1969), kullanım düzeyi ve sembolik önemi yüksek olan binaların, çevresiyle yüksek karşıtlık düzeyi olan binaların, keskin ve benzersiz sınırları olan ve parlak yüzeyleri olan binaların diğerlerine kıyasla daha fazla hatırlandığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte binaların bulunduğu yerin de hatırlanmada rolü vardır.

Öte yandan odak noktaları, Appleyard'ın (1969) belirttiği gibi çevresel görüntüde kontrast yaratan, eşsiz ya da görsel olarak ilgi çekici objelerin yanı sıra Golledge'in (1987) belirttiği gibi kişisel anlamda bir obje de olabilir. Bir kişinin iş yeri ya da okuduğu ilkököl sadece o kişinin anlam ve deneyim dünyasında sahip olduğu kişisel bir odak noktası olarak işlev görebilir.

Beck ve Wood (1976) alana bağlı özelliklerin imajların oluşumunu nasıl etkilediği sorusuna yanıt aramışlardır. En fazla hatalı gösterilen yerler ani değişiklik gösteren bölgeler olduğu sonucuna varmışlardır. Bu bölgeler çeşitli sokakların ve binaların kesişme noktaları gibi, mekanda ani niteliksel değişimlerin yaşandığı yerlerdir. Bu gibi alanlar iki temel çevresel ögenin sınırlarında oldukları için uygun bir kategoriye koyulamamakta ya da çevresel öğelerin algı ve anlam harelerinden etkilenmektedirler. Yazarlar, nehir, dağ, doğal park gibi yerlerin kentsel alanlar içinde fark edildiğini, fakat çizim sırasında kentsel yapı ile birleştirilmelerinde güçlük çekildiğini belirtmişlerdir.

İnsanlar çevresel deneyimlerini kuşlar gibi uçarak değil yerde yürüyerek yaşamaktadırlar. Yüksek bir seviyeden bakılan ya da uzaktan gözlemlenen herhangi

üç boyutlu bir objenin iki boyutlu olarak kağıda dökülmesi kolay olsa da insanın çevresel deneyimi buna olanak sağlamamaktadır.

Beck ve Wood, (1976) mekânın tümüne ilişkin duygu yüklemelerinin, mekânın parçalarına da yansıtıldığını açıklamaktadır. Böylece sevilen çevrelerdeki sevilen bölgelerin yanı sıra, seilmeyen yerler ve bölgeler de aynı şekilde abartılmaktadır.

d. Bilişsel Haritaların Mekansal Davranışa Katkıları:

Bilişsel haritalar sadece mekanın insanların zihinlerindeki yansımalarını anlamamızı olanaklı kılmakta ayrıca var olan mekansal koşulları değiştirmek konusunda bize kılavuzluk da edebilmektedir. Mekandaki öğelerin işlevleri ve mekandaki konumlanışlarını bilmek ve mekanda öğeler arasında ilişki ağları oluşturmak ve bu ilişki ağlarını pratik ve duygusal açıdan kodlamak çevre deneyiminin daha anlamlı ve işlevsel hale gelmesine olanak sağlar. Böylesi karmaşadan uzak bir durum da insanlara duygusal açıdan güven duygusu sağlamaktadır (Bell, Fisher & Loomis, 1978; Lynch, 1960).

Bunlara ek olarak bilişsel haritalar kişilerin mekansal akışkanlığı arttırmakta, mekansal hareketliliği kolaylaştıran bir katalizör etkisi göstermektedir. Bilişsel haritalarda içerilen öğelerin çeşitliliği, konumlarının doğruluğu ölçüsünde var olan yaşam çevresinin etkin kullanımını sağlamasının yanı sıra, davranış alanlarının genişlemesini de sağlamaktadır (Bell, Fisher & Loomis, 1978; Evans, 1980).

e. Bilişsel Haritaların Değerlendirilmesi

Bilişsel haritaların değerlendirilmesi sürecinde bir çok değişken ele alınabilmektedir. Ele alınacak değişkenlerin, değişkenlerin nasıl değerlendirileceği gibi konular araştırmanın amacı ve kapsamı dikkate alınarak belirlenmelidir. Bilişsel haritalar değerlendirilirken ele alınabilecek özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Bilgin, 1999).

Çizimin doluluk düzeyi ya da çizilen öğe miktarı: Bilişsel haritalarda çizilen öğelerin miktarının analizinde, öğelerin kapsadıkları yüzey veya alanın tüm sayfaya oranı, tüm

sayfaya oranla siyah çizgilerin miktarı ele alınabilir. Bunun yanı sıra tüm haritaların doluluk bakımından derecelendirilmesi ve her kişinin haritasının bu sıradaki yeri de bir değerlendirme kıstası olarak seçilebilir. Doluluk düzeyi değerlendirmesinde sadece doğru çizilmiş öğeler de bu değerlendirilebilir..

Çizilen öğeler: Bilişsel haritalarda isimlendirilmiş ve isimlendirilmemiş öğeler, çizilen öğe ortalamaları ya da öğelerin gruplanması ile elde edilen öğe gruplarına dair frekans ya da ortalama dağılımları elde edilebilir. Aynı zamanda çizilen her bir öğenin tüm bilişsel haritalarda yer alma sıklığı gibi değerlendirmeler de yapılabilir.

Hatalı ve eksik haritalar: Bilişsel haritaların incelenmesinde çizilen bölgenin gerçek fiziksel özelliklerine uygunluğu haritanın bu bölgeyi doğru temsil edip etmediği değerlendirilebilir. Bilişsel haritalarda doğru temsil edilen yerler kadar çeşitli karışıklıkların yaşandığı yanlış temsil edilen yerler de önemlidir. Haritalarda nelerin belirgin bir şekilde hatalı veya yanlış çizildiğinin saptanması aydınlatıcı olabilir. Yine aynı şekilde, kentin bütünü açısından önemli olan ve pek çok kişi tarafından planda yer verilen bazı öğelerin unutulması ya da planda gösterilmemesi de üzerinde durulması gereken bir husustur. Örnekleme herkes tarafından işaretlenen, yarısına yakın kişi tarafından işaretlenen ve çok az kişi ya da tek bir kişi tarafından işaretlenen öğeleri de saptamak mümkündür.

Örneklemin veya kişilerin özellikleri: Bilişsel haritaların oluşumunda çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Araştırmacıların dikkate aldığı belli başlı faktörler arasında: yaş, cinsiyet, medeni durum, çocukların olup olmaması, sağlık durumu, meslek, eğitim, gelir düzeyi, zevk ve ilgileri, yaşam tarzı, ulaşım biçimi bulunmaktadır.

Bilişsel haritaların değerlendirilmesinde ayrıca insanların çizim sırasındaki davranışları incelenebilir; örneğin plan çizimine hangi noktadan başladığı, önce neyi çizdiği, öğeleri hangi sırada çizdiği, çizime isteklilik düzeyi, kağıdı organize etme şekli, vb. dikkat edilebilir (Bilgin, 1999).

Bilgin, (1999) bilişsel haritalama yöntemi ile insanları kapsayan fiziksel çevrenin zihinsel temsiliyi anlayabileceğimizi böylelikle insanların içinde yaşadıkları fiziksel çevre ile zihinlerinde taşıdıkları çevre arasındaki farkı görebileceğimizi belirtmektedir. Bu şekilde kişilerin bilişsel evrenleri hakkında az çok fikir sahibi olmak mümkün olmaktadır.

f. Bilişsel Haritalama Araştırma Örnekleri

Bu bölümde bilişsel haritalama yöntemi kullanılarak yapılmış bazı araştırmalar ele alınacaktır.

Lynch (1960), Boston, Jersey City ve Los Angeles'ta az sayıda denekle görüşmeler yapıp ve onlara yaşadıkları kentin haritalarını çizdirerek, sözü edilen kentler üzerinde çalışmıştır. Eğitilmiş bir gözlemci tarafından, belirli sürelerle gözlenen ve kent içindeki davranışları kaydedilen katılımcılara, daha sonra kentlerine ilişkin düşünce-duygu ve imajlarını belirlemeyi amaçlayan sorular sorularak, deneklerden yaşadıkları kentin bir haritasını çizmeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda yazar, bilişsel harita taslaklarıyla, aynı kişilerle yapılan sözlü görüşmeler arasındaki benzerliğin bazı durumlarda oldukça az olduğunu görmüş; ancak harita ve sözlü verilerin bileşkelerinde gözle görülür bir benzerliğe rastlamıştır. Genel olarak öğeler, sözel olarak belirtilmelerinden daha az sıklıkla çizilmektedirler. Haritalarda daha çok yollara ağırlık verilmekte ve çizimi güç öğelerin belirtilmesinden kaçınılmaktadır. Bütün denekler tarafından gösterilen iki odak noktası Paul Revere'nin eviyle, Boston Genel Meclis Binası olarak belirirken, herkesçe bilindiği sanılan birçok bölge haritalarda yer almamaktadır. Lynch (1960)'in araştırması aynı konudaki çalışmalara öncülük etmiştir ve araştırmayı izleyen yıllarda, dünyanın birçok kentinin ve bölgesinin bilişsel haritalarını elde etme çalışmaları yapılmıştır (akt. Göregenli, 2005).

Hooper'ın (1970) New York'un bilişsel haritalama çalışmasında denekler tarafından bölgelerden çok merkezin ve merkezdeki bina ve yapıların daha çok çizildiği ortaya çıkmıştır. Bu çalışmadan hareket eden Milgram (1972) Hooper'ın sonuçlarıyla karşılaştırmalar yapmak amacıyla New York'un psikolojik haritalarını elde etmeye girişmiştir. İlgili çalışmasında Milgram, insanların yaşadıkları kente ilişkin imajlarını ortaya çıkarmanın yanı sıra, kentin çeşitli bölgelerinin, yapılarının ve caddelerinin birbirlerine göre tanınma düzeylerini bulmayı da amaçlamaktadır. Bu amaçla, kentin çeşitli bölgelerini gösteren 152 fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğrafların seçiminde nesnelliği sağlamak amacıyla, kent coğrafi anlamda enlem ve boylamlara bölünmüş ve her kesişme noktasından bir odak noktası alınmıştır. Oturdıkları semt açısından eşitlenen 200 kişilik örneklem, bir gazete ilanıyla bir araya getirilmiş ve önceden düzenlenmiş bir odada araştırma gerçekleştirilmiştir. Renkli slaytlar biçimindeki fotoğraflar aynı anda katılımcılara gösterilmiş ve fotoğraflara ilişkin

bilgilerini bir kitapçığa kaydetmeleri istenmiştir. Verilerin çözümlenmesi sonucunda yazar, en yüksek sıklıkla tanınan yerlerin en çok kullanılan yerler olduğuna, mimari açıdan çok özellikli olsalar bile kent merkezinden uzak olan yerlerin denekler tarafından tanınmadığına işaret etmiştir. Sonuç olarak Milgram, öğelerin tanınmasının merkezilik ve hareketlilik açısından akıcılığı olan yerlerde olmasına ve ayırıcı mimari özellik taşımalarına bağlı olduğunu açıklamıştır. Sayılan iki özelliğin bir arada bulunmasının tanımayı ve imajlar geliştirilmesini kolaylaştırıcı etkide bulunduğu betimlenmiştir (akt. Göregenli, 2005).

Milgram (1976) Paris'in psikolojik haritalama çalışmasında daha farklı yöntemler kullanarak, imajlara ve kentsel algıya ilişkin sonuçlara varmıştır. Paris'in 20 ayrı bölgesinden seçilen 218 katılımcı ile bir dizi çalışma yapılmıştır. Katılımcılardan önce akıllarına gelen tüm öğeleri gösterecekleri bir harita çizmeleri, daha sonra insanların zihinlerindeki ögesel bağlantıları belirleyebilmek için, verilen bir işaret noktasına en yakın ve en uzak öğeleri göstererek bağlantılar kurmaları istenmiştir. Katılımcılara sınırları ve bölgeleri belirtilmiş bir kent haritası verilerek en önemli noktaları göstermeleri istenmiştir. Ayrıca Paris'in değişik bölgelerini yansıtan 40 fotoğrafı tanımaları ve Paris'e ilişkin duygu ve düşüncelerini sözel olarak belirtmeleri istenmiştir. Sözü edilen bir dizi yöntemin sağladığı verilerden hareketle Milgram katılımcıların büyük bir çoğunluğunun harita çizimine Paris'in sınırlarını çizerek başladıklarını belirtmektedir. Bunun nedeni, Paris'in çok düzgün sınırlara sahip olmasıdır. En çok gösterilen öğeler, banliyölerle kenti ayıran geniş bir caddeyle, Sen Nehri olmaktadır. Fakat Sen Nehri'nin oluşturduğu eğri, haritalarda daha düz bir çizgi olarak gösterilmiştir. Daha sonra gelen öğeler, genellikle tüm Parislilerin ve beklisi de dünyanın tanıdığı tarihsel yapı ve yerler olmaktadır. Parisliler kentlerine ilişkin bireysel bilgilere sahip olduklarını belirtmelerine karşın, haritalarında gösterdikleri öğeler daha çok turistlerin Paris'ini andırmaktadır. Milgram bu olguyu, kentsel imajların kişilerin kendi düşüncelerinden çok bir grubun kolektif tasarımları sonucu oluştuğunu belirterek açıklamıştır.

Araştırma sonucunda, kadınların erkeklere göre daha kötü performans gösterdikleri, yaşlılarınsa Paris'i eski haliyle yansıttıkları gözlemlenmiştir. Gençler haritalarında ve tercihlerinde daha çağdaş yapılara yer verirken, kentteki değişimleri de yakından izleyebildikleri sonucuna varılmıştır. Yazara göre yaşlıların zihinleri

yapılanmış gibidir ve yeni öğelerin şekillenmesine izin vermemektedir. Katılımcılar tarafından en çok gösterilen yerler kent merkezinde bulunmaktadır ve her denek yaşadığı bölgenin tam karşıtı olan bölgeyi doğru ve ayrıntılı biçimde gösterememektedir (Doğudakiler batıyı, batıdakiler doğuyu). Kentin en çok sevilen ve yaşamak istenilen yeri merkezdeki tarihi alanlar ve Sen Nehri'nin kıyıları olarak belirtilmiştir. Parisliler güzel yerler olarak da, gereksinmelerine en çok yanıt veren yerleri belirtmektedirler. Bilişsel haritalarda gösterilen toplam öge sayısı 4132'dir. Gösterilen öğelerin büyük çoğunluğunu yapılar oluşturmaktadır. Milgram, Paris'in içerdiği ögeleri ve bu ögeleri bağlayan yollar ağının karmaşıklığı açısından doğurgan bir kent olduğunu belirterek deneklerin çeşitli ögeleri birbirine bağlamada yolları kullandıklarına işaret etmiştir. Yazar, Paris'in sembollerini saptamak amacıyla yaptığı çalışmalar sonucunda katılımcıların tümü tarafından gösterilen ögeleri saptamıştır: "Etoile, Notre Dame, Concorde Alanı; Chaillet Sarayı, Seine Nehri, Eiffel Kulesi". Milgram bu sembollerin en çok belirtilmesinin güzellikleri, görkemleri ve özel tarihsel anlamlarıyla ilgili olmadığını belirtmiştir. Bu öğelerin her biri değişmez bir şekilde Paris'le birlikte düşünülmektedir ve Parisli olmayanlarca da bilinmektedir (akt. Göregenli, 2005).

Göregenli (1985) İzmir Kentinde ve insanların yaşadıkları kente ilişkin algı ve imajlarını bilişsel haritalama yöntemi ile ele almıştır. Örneklem İzmir'in merkez semtlerinde oturan 64 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın uygulama bölümünde kullanılan araçlar, 12 sorudan oluşan bir anket formu ile 60-40 cm boyutlarındaki beyaz boş bir kağıttır. Ankette yer alan sorular deneklerin sosyo-demografik yapıları ve ulaşım biçimi, kentte yaşama süresi gibi bazı kentsel deneyime ilişkin değişkenlere yönelik bilgi edinmeyi sağlayacak biçimde düzenlenmiştir.

Göregenli (1985) haritaları çizen kişilere çizime başlama açısından belirli bir ortak form verilmesine gerek duymuş ve çizim yapılacak boş kağıtların 4 tarafında katılımcıların çizecekleri alanın sınırlarını temsilen, Büyük Çiğli, İstanbul-Ankara Yolu, Gaziemir ve Narlıdere bölgeleri belirtilmiştir. Ayrıca Göregenli böyle bir ortak formun, haritaların istatistiksel olarak analizini kolaylaştıracağını belirtmektedir.

Araştırma sürecinde elde edilen haritalar nesnele uygunluk, ayrıntı derecesi, çizim stili, semtlerin dağılımı, başlama noktası açısından analiz edilmiş ve bu bağımlı değişkenler yaş, cinsiyet, eğitim, kentte yaşama süresi, ulaşım biçimi gibi bağımsız

değişkenler ile birlikte ele alınmıştır. Göregenli ayrıca, kentsel imajların bütününde yer alan öge çeşitlerinin, tüm ögelere göre oranlarını ve haritalarda belirtilen ögelerin çeşitliliğini saptamak amacıyla, katılımcıların çizdikleri haritalar tek tek de çözümlenmiştir.

Göregenli'nin (1985) araştırmasının sonuçlarına göre kentsel alanlara ilişkin zihinsel imajlar, yaş, eğitim, kentte yaşama süresi ve ulaşım biçimi gibi etkenler açısından farklılaşmaktadır. Gençler yaşlılara, üst eğitim grubundakiler alt eğitim grubundaki katılımcılara, özel araç kullananlar toplu taşıma araçlarından yararlananlara göre nesnele uygunluk açısından daha iyi haritalar üretmektedirler. Buna karşın, toplu taşıma araçlarından yararlanan katılımcıların haritaları özel araç kullananlara göre kentin daha büyük bölümünü yansıtmakta ve merkezi ayrıntılı biçimde vurgulamaktadır. Kentte yaşama süresinin uzunluğu katılımcılara her düzeyde avantaj sağlamaktadır. Kentte uzun süre yaşamış olan bireylerin zihinlerindeki kent farklı merkezlerden hareketle yapılandırılmıştır, ayrıntılıdır ve çeşitli ögeleri içermektedir. Beklenenin aksine cinsiyet farklılıklarının hiçbir düzlemde kentsel imajları etkilemediği sonucuna varılmıştır.

Kentin fiziksel yapısını oluşturan cadde, alan, semt, bina ve diğer işaret noktaları insanların zihinlerinde belli ağırlıklarda yer almaktadır. Ayrıca insanların zihinlerinde yer alan ögeler rasgele değil, kentsel algının seçiciliği sonucu oluşmaktadır. Bireyler, yaşadıkları kente ilişkin zihinsel imajlarında nelere yer vermektedirler ve neden bu zihinsel imajlara yer vermektedirler? Bu sorunun yanıtı bireylerin çizdikleri haritalarda gösterdikleri ögelerin dağılımına bakılarak verilebilir. İzmir Kentinde yaşayan insanlar, haritalarında en büyük sıklıkla binalara yer vermişlerdir. Binaların içinde ise hastaneler ön sıralarda yer almaktadır.

g. Bilişsel Haritaların Pratik Değeri

Bu bölümde Bilişsel haritalama tekniğinin pratik değeri üzerinde durulacaktır. Bilişsel haritalama yöntemi sadece teorik bilgiler ile insanların çevresel imgelerini anlamamızı sağlamamaktadır. Daha iyi bir ifade ile, bilişsel haritalardan elde edilebilecek bilgiler çok farklı açılardan ele alınıp değerlendirilebilecek nitelikte bilgilerdir. Çevreye dair imgelerin anlaşılması çevre ile davranış arasındaki ilişkinin kurulması, çevresel unsurlara yönelik işlevsel değerlendirmeler yapılabilmesi ya da çevresel unsurların zihinsel olarak gruplanışlarını anlamak gibi veriler uygun bir

değerlendirme süreçleri ile ele alınırsa çok kapsamlı kavrayışlar geliştirilmesine olanak sağlayabilir.

Stokols (1987) bağlamsal Yaklaşım'ın bireye, gruba ve topluluğa ilişkin bilginin karşılıklılığı vurgusundan hareketle 'mekânsal biliş' konusunda, bireylerin haritalarının, bize onların coğrafi ve mimari özellikleri hayal etme gücüne ilişkin veriler sağlayacağını belirtmiştir. Eğer biz kentsel alanları hayal etme gücü üzerinde kültürel ve tarihsel faktörlerin etkilerine bakmak istersek, o zaman bireylerden elde ettiğimiz haritaları birleştirmemiz ve elde edilen verileri toplu hale getirmemiz gerekir. Stokols (1987) 'Paris'in Bilişsel Haritası' araştırmalarında, bilişsel haritalara hem bireysel hem de topluluk düzeyinde bakıldığını belirtmiştir; bir şehri hayal etme yeteneği bağlamsal düzeyde, hem mimari ve coğrafi karakteristiklerden hem de kent sakinlerinin tarihi ve kültürel farklılıklarından etkilenmektedir.

Çevreyi algılamak çoğu kez mekanik bir sistem olmaktan öte algılayan kişinin bireysel özelliklerinin, dahil olduğu grubun ve topluluğun özelliklerinin izlerini taşımakta, çoğu zaman adeta parmak izi kadar eşsiz olabilmektedir. Fakat bu eşsizlik durumu kimi özellikler bakımından ortaklık taşımayı da mümkün kılmaktadır. Kişinin çevre algısının tümünü bir kompozisyon olarak ele alırsak eşsiz bir kompozisyona sahiptir. Fakat içinde bulunduğu ekonomik sınıf ya da çevre gibi benzer yaşantıları paylaştığı diğer insanlarla ortak bir anlatım dilinde ya da ortak bir paragrafta benzeşmesi çok doğal olacaktır. Biz bu noktada hem bireyin eşsiz algısını hem de diğer insanlarla paylaştığı ortaklıkların kaynağını anlama ve araştırma fırsatına sahip durumdayız.

Kişilik, grup aidiyeti, kültürel eğilimlerden bağımsız çevresel imgeler ise bize çevrenin kendinde çok güçlü olarak sahip olduğu, algılayandan dahi bağımsız nitelikte öğelerini anlama fırsatı vermektedir.

Bell, Fisher ve Loomis'e göre (1978) bilişsel haritalar, günlük çevrenin anlamlandırılmasını, mekânsal bilginin depolanmasını, kodlanmasını, çağırılmasını sağlayan zihnin kentleridir. Bireyler ile fiziksel çevre arasındaki etkileşim tarafından biçimlenirler. Eğer kentin tam bir bilişsel haritasına sahip olunabilirse, bundan pek çok fayda sağlanabilir. Bunun yanı sıra uygun bir bilişsel haritalama için bir kentin sahip olması gereken nitelikler de bilinebilir. Bilişsel haritalardan elde edilecek bilgiler kente

dair daha yaşantısal bilgiler ve değerlendirme ölçütleri sağlayacak, kentin tasarımına yönelik yeni veriler sunacaktır.

Sonuç olarak, çevrenin algısı ve temsili konusundaki çalışmaların bir yandan bilişsel süreçler hakkında bilgi edinmemizi sağlayarak, yetkin teorilerin oluşmasına katkıda bulunurken bir yandan da *okunabilir* dolayısıyla *yaşanabilir* mekânlar oluşturulması sürecinde uygun tasarım ilkeleri geliştirmeyi de sağlayabilecekleri söylenebilir. Son yıllarda bilişsel haritaların, yol bulma ve mekân içinde yönlenmenin ilkelerini belirlemek amacıyla, trafik psikolojisi alanında yapılan çalışmalarda da sıklıkla kullanıldığını görmek mümkündür.

İnsan ile mekan arasında yaşanan çok değişkenli karmaşık fakat yaşantısal olan ilişkiyi anlamak hem epistemolojik açıdan hem de praxis açısından önemlidir. Karşılıklı etkileşimleri anlamamanın güç olduğu açıktır. İnsan algısı çevresel unsurlardan sürekli kendisine akan enformasyonu sadece alan, işleyen ve dönüştüren pasif bir rol üstlenmiş gibi görünse de insan sadece algılayan değil aynı zamanda davranan bir organizmadır. Davranışlar algıyı ve çevreyi, algılar davranışı, evre davranışları ve algıları sürekli manipüle etmekte değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Böylesi bir sürecin ele alındığı bilişsel haritaların bize sağlayacağı pratik değerler insanın yaşadığı ve davrandığı her yerde dönüşümler yapabilme olanağı vermekte, dolayısıyla dünyanın insani inşasını yapabilecek fikirlere sahip olmamızı sağlamaktadır.

1.3. Kamusal Alan

1.3.1. Kamusal Alan Kavramı

Kamusal alan kavramını çeşitli perspektiflerden ele almadan önce kamusal sözcüğü üzerine düşünmek faydalı olacaktır. Kamusal sözcüğü, kamu kökünden gelmekte ve kamu sözcüğü Türk Dil Kurumu sözlüğünde “hep, bütün, tamamen” olarak tanımlanmakta bunun yanı sıra ikinci anlam olarak da “bir ülkedeki halkın tümü, halk, amme” sözcüklerine yer verilmektedir.

Kamusalın İngilizce tercümesi olan public sözcüğü de Latince kökenli olup “halka ait, umuma ait, genel ve yaygın” anlamlarına gelmektedir (Kabaağaç, Alovera, 1995). Kamusalın tanımında da açıkça ortaya koyulduğu üzere kamusal alanlar halkın, umurun, kısacası alana ulaşabilen herkesin kullanımına ve bir ölçüde de tasarrufuna açık yerlerdir. Altman ve Zube (1989) kamusal alan kavramının ait olunan topluluk, ulus, yaş, cinsiyet, etnisite ya da herhangi bir diğer özellik gözetilmeyen açık yerler olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, kamusal kavramının doğrudan sahiplikle ilişkili olma zorunluluğu yoktur, daha çok kullanımla ilişkilidir.

Forrest ve Paxson’a göre “kamusalılık” kavramı, mekânın fiziksel özelliklerine ve daha da önemlisi sosyal ve davranışsal özelliklerine işaret eder. Kamusal alanlar, sahip olmaları gereken temel nitelikleri olan davranış ve insan açısından yüksek çeşitliliği sağlamaları ölçüsünde farklılaşabilmektedirler. İnsan çeşitliliği yaş, ırk, etnisite, sınıf, cinsiyet ve yerli-yabancı durumuna göre olan farklılaşmalar ayırt edilebilir. Yüksek düzeyde kamusalılık aynı zamanda mekânın sağladığı davranış olanakları ya da öge çeşitliliği ile de ilişkilidir (Akt. Franck & Paxson, 1989)

Kamusal alanlar bizi, kültürümüzü, kişisel inançlarımızı ve kamusal değerlerimizi yansıtır. Kamusal alan, sivilliğin ve “kamusalılık” diyebileceğimiz kolektif duygunun geliştiği ve yansıtıldığı alanlardır. Kamusal çevremiz, kişisel davranışların, sosyal işleyişin, genellikle tartışmalı olan kamusal değerlerimizin aynası ya da yansıtıcısı işlevini görmektedir. (Francis, 1989). Carr ve ark.ları (1992) kentin sokaklarının, meydanlarının ve parklarının insan değişiminin gelgitlerine şekil verdiğini belirtmektedir. Dinamik bir yapıya sahip olan bu mekanlar hareket için kanallar, iletişim için düğüm noktaları ve oyun, rahatlama gibi rekreasyonel aktiviteler için ortak bir zemin sağlamaktadır. Kamusal alanın sağladığı bu olanaklar insanların yaşadıkları mekândan tatmin olmalarına, kendilerini tanımlama ve koruma adına ihtiyaç

duydukları belirli insani gereksinimlere sahip olmalarına ve özel kültürel anlamları bu yerler üzerinden yansıtma ve sağlamaktadır.

Francis'in (1989) aktarımıyla, kamusal alanlar öncelikle kamu için hem sahne hem tiyatro salonudur, seyirciler diledikleri anda aktör olmayı seçebilirler. Başarılı kamusal alanlar, kişisel ve ailevi yaşamın dramatik niteliklerini vurgular. Arkadaşlar komşular, akrabalar ya da âşıklar arasındaki trajik, komik, şefkatli ilişkilerin görünürlüğüne sağlar.

1.3.2. Kamusal Alanın Temel Nitelikleri

Kamusal alanlar, tasarlanan çevrede sosyal yaşamın kültürel faaliyetlerle kurgulanması sonucu oluşmaktadır. Dinamik özellik gösteren, kültürel yaşamın aynası olan kamusal alanlar, zaman içerisinde değişen tarihi, ekonomik ve sosyo-politik bağlamlarda tasarımcı, politikacı, kullanıcılar ve yorumcular tarafından üretilen ve yaşanan ortamlardır (Low, 1997).

Kamusal alanlar, tarihsel süreçteki sosyo-kültürel ve ekonomik dinamiklerin fiziksel mekâna yansımasını ifade etmektedir (Holden, 1988). Kamusal alanlar toplumsal deneyimin ve yaşanmışlıkların biçimlediği kümülatif bir tasarım süreci ile oluşan gelişen ve temel niteliklerini kazanan yerlerdir.

Kamusal alanlar, toplumsal yaşamın tüm yönlerini sergilemekte ve yönlendirmektedir (Akt. Özkan ve ark.ları, 2003). Parklar ve çeşitli sivil merkezler biçiminde oluşturulan kamusal mekânlar, sivil birlikteliğin ve yere bağlılık duygusunun güçlenmesine yol açacak sembollerin üretilmesi ve yaşatılmasına hizmet edebilirler. Kamusal mekânlar, orada bulunduğu zaman kullanılabilir biçimde yapılandırıldıkları zaman kullanılacaklardır ve onların kullanışlılığı topluluğa aidiyet duygusunun güçlenmesini de kendiliğinden sağlayacaktır (Talen, 1999).

Carr ve arkadaşları (1992, s. 19-20) kamusal alanların etkileşimsel, demokratik ve anlamlı yerler olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu üç temel özelliği şu şekilde açıklamaktadırlar:

Karşılık veren: Kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tasarlanmış ve sürekli yeniden dönüştürülen mekanlardır. İnsanların bu mekanlarda tatmin olmasını sağlayan en temel ihtiyaçlar rahat olmaları, bu mekanlara aktif ve pasif olarak katılabilmeleri ve bu mekanlarda keşif yapabilmeleridir. Bunun yanı sıra bu mekanlar,

kendilik duygusunun ve diğerlerinin keşfiyle daha geniş bir dünyaya adım atmaya sağlayabilir.

Demokratik: Kullanıcı gruplarının haklarını gözeten mekanlardır. Tüm grupların girişine ve kullanımına açıktırlar ve hareket özgürlüğü sağlarlar. Kamusal alanlar ev veya iş ortamının kısıtlamalarının kalktığı daha özgür yerler olabilirler. Yalnızca diğerlerinin hakları tarafından sınırlanan bir güç ve kontrol duygusu sağlayabilirler. Kamusal mekânlarda insanlar, birlikte yaşamayı öğrenebilirler.

Kamusal alanlar demokratik olmaları ölçüsünde birlikte yaşam kültürünü ve sağlıklı politik ilişkileri üreten bir toplumun vazgeçilmez unsurlarıdır. Kamusal alanlar aynı zamanda diğerinin varlığının ve etkinliğinin gözlemlendiği, kamusallığın öğrenildiği okullara da benzetilebilir.

Anlamlı: İnsanların yer ve kendi kişisel yaşamları ve dış dünyayla aralarında güçlü bağlar kurabilmelerine izin veren mekânlardır. Bu bağlar kişinin kendi geçmişi, tarihi, kültürü ya da kişi için anlamı olan bir grupta ilgili olabilir. Francis ve Hester'e (1990) göre geçmişteki anılar eşliğinde sürekli kullanılan kamusal mekânlar, hızla değişen dünyada, kişinin kendilik duygusunda bir süreklilik hissi yaratmasına yardımcı olur. Bireysel anıların ve paylaşılan deneyimlerin bir araya gelmesiyle yer, topluluk için kutsal bir yer haline gelebilir.

Tekeli (2001) demokratik toplumlardaki bireylerin ve diğer aktörlerin uygun biçimde davranmalarının nötr olarak işleyen bir kamusal alan gerektirdiğini belirtmektedir. Onun için bir yerleşme etiğinden söz edebilmek, bunu insan hakları olarak yorumlayabilmek için, böyle bir kamu alanının varlığını kabul etmek ve niteliğine açıklık kazandırmak gerekir (akt. Göregenli, 2005).

Tekeli'nin (2001) sözünü ettiği kamusal alanın üç niteliği vardır. Bunlardan ilki, bireye kamu tarafından müdahale edilmeyen bir özel alan bırakmasıdır. Kamu alanı gereksiz bir genişlik kazanmamalıdır. Kamusallık insan yaşamının sadece bir parçası olabilir. İkincisi, kamu alanında öznellikler arası uzlaşımın özgürce oluşması gereğidir. Ne devletin, ne de diğer toplumsal güçlerin yüksek belirleyiciliği olmalıdır. Nötr bir alan olmalıdır. Üçüncüsü ise konulara göre alanın kapsamı gereken büyüklüğün değişmesi gereğidir. Bazı temel konularda kamu alanı tüm dünyayı kapsamalıdır, ama gerekli olmayan konularda daha küçük yerel kamu alanlarıyla yetinebilme söz konusu olmalıdır (akt. Göregenli, 2005).

1.3.3. Kamusal Alan ve İnsanlar

Kamusal alanların idealize edilmiş formlarını ya da sahip olması gereken temel özellikleri ele aldık. Fakat çoğu zaman herhangi bir olguyu teorik olarak ele almak o olguyu fiziksel gerçeklikteki yansımalarının idealize formlarına dönüştürmemize neden olmaktadır. Aslında bu döngüsellik ilginç bir paradoksu da beraberinde getirmektedir. Kamusal alanlar insan kültüründe üzerinde teorik çalışmalar yapılmasından çok uzun süre önce var olan insan kültürünün kaçınılmaz çevresel faktörleridir. İnsan sosyalliğinin, ekonomisinin ve siyasetinin binlerce yıldır işlev gören dinamları gibidir. Bu önemli işlevlerinin fark edilmesi ile kamusal alanın teorik perspektiflerden ele alınması söz konusu olmuş ve insanların pratik olarak tarih boyunca dönüştürdükleri kamusalın teorik serüveni başlamıştır. Bu noktadan itibaren teori ile pratik arasındaki çatışmalı ilişkiye kamusal alan da dâhil olmuştur.

Teorize edilen her olgu gibi kamusal alan da idealize, plastik bir formda betimlenmeye başlamıştır. Ama çoğu zaman teorik idealler pratik gerçekler ile örtüşmemekte ve kamusal alan kendinden kaynaklanan bilginin eleştirilerine hedef olmaktadır.

Kamusal alan ve topluluk duygusu arasındaki ilişkiye yönelik kavramsal bir çerçeve öneren Talen (2000), sosyal çevrenin kamusal alana girişi kolaylaştırdığını ve kısıtladığını belirtmektedir. Sağladığı bu olanaklar ve sebep oldukları sınırlılıklar da bu alanda oluşacak olan sosyal etkileşimin düzeyini etkilemektedir. Sosyal etkileşimin içerdiği sınırlılıklar üç temel sebepten kaynaklanmaktadır: 1. kamusal alanın, sübjektif olarak tanımlanabilecek, niteliksel özellikleri (kamusal alan çevresinin bozulması, algılanan güvenlik düzeyi vb.), 2. kamusal alan ihtiyaçlarının ne ölçüde tedarik edildiği (sosyodemografik değişkenlere bağlı olarak), 3. kamusal alana girişi kısıtlayan sosyal sınırlılıklar.

Yeni kentleşme teorisine göre kamusal alan, etkileşimleri güçlendirmek ve topluluk duygusunu yükseltmek amacıyla iki şekilde kullanılabilir. Özel yaşam alanlarını kamusal alanlarla çevrelemek ve özenli tasarımlar ile doğru noktalarda kamusal alanlar yaratılması. Ele aldığımız iki kullanım biçimiyle kamusal alanlar sosyal etkileşimi ve ilişkileri kuvvetlendiren ve aynı zamanda da kişilerin yaşadıkları yere bağlanmalarını sağlayabilecektir.

Kamusal alanlar kimler tarafından kullanılmakta, düzenlenmekte ve kontrol edilmektedir? Zube (1987), kamusal alana dâhil olan üç topluluk tipi belirlemiştir; ilki

“profesyonellerdir”, plan ve projelerin üretilmesine dâhil olmaktadırlar. Profesyoneller kamusal alanı kamu için tasarlamakta ve inşa etmektedirler. İkincisi “ilgili grup”tur, bu grup üretilen plan ve projelerden doğrudan yararlanan ve kamusal mekânların şekillenmesinde doğrudan etkileri olan gruptur. Kamusal alan ile en çok ilişki içinde olan üçüncü grup ise plan ve projelere katılmayanlardır.(Akt. Francis, 1989).

Francis (1989) de Zube’un sınıflandırmasından hareketle kamusal alana dahil olan 5 ayrı grup belirlemiştir; kullanıcılar (farklı yaş, cinsiyet, meslek), kullanmayanlar (aynı şekilde), mekan yöneticileri (bina sahipleri, bankalar, nöbetçiler, hissedarlar vb.) ve sahipleri, kent görevlileri (polis, itfaiye, kamu çalışanları, planlamacılar) ve tasarımcılar (mimarlar, kent planlamacıları, teknik danışmanlar vb.)

Kamusal dış mekânlar, günümüzde özellikle sosyo-ekonomik yönden gelişmiş toplumlarda giderek artan sosyal gruplar arasındaki çelişkileri gidermede önemli katkılar sağlamaktadır. Bu mekânların toplumun her kesimine hitap edebilmesi; kentte değişik ölçeklerde sosyal uzlaşmayı ve birlikte yaşama kültürünün gelişmesine, kentli ve yurttaş olma, kentte yaşama ve sahiplenme bilincine katkı sağlamaktadır. Kamusal dış mekânlarda sosyal yaşamdaki dinamizm aynı zamanda kentin yaşanabilirliği ve sosyo-ekonomik yaşamı üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Bu sayede kentlerin yerli halk yanında yabancılarca daha fazla kullanılması ve sonucunda ekonomik yaşamın, yatırım ve iş olanaklarının geliştirilmesi mümkün olabilecektir.

1.3.4. Özelden Kamusala Alanlar

Mekânların kamusal ya da özel olmaları sıklıkla üç temel niteliklerindeki farklılaşmaya bağlanmaktadır. Bu niteliklerin başında ulaşım-giriş gelmektedir. Bir mekân ya da alana dâhil olabilmek için sahip olunması gereken en önemli nitelik oraya istenildiği zaman girebilmek ya da ulaşabilmektir. Kontrol araçları ise bir diğer önemli niteliktir. İçinde bulunulan mekân ya da çevreyi değiştirmek-dönüştürmek ya da bu süreçlerde az çok tasarruf sahibi olmak kontrol araçları ile mümkün olmaktadır. İlgi ise son nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilerin mekana yönelik ilgi, motivasyon ve niyetleri de önemlidir. Özel alanın temel niteliklerinden biri olan yasal sahiplik ya da kullanım hakkı ise bu üç özelliğin de önünü kesmektedir (Benn & Gauss, 1983). Bu temel niteliklerden yola çıkarak kamusal alanların giriş ve çıkışın serbest, kontrol araçlarının kamunun ya da onun görevlendirdiği insanların elinde ve bir ölçüde kamunun niyet ve ilgilerini karşılayan mekânlar olduğunu söyleyebiliriz. Özel alanlar

ise girişin kontrol edildiği, kontrol araçlarının şahıslar ya da özel birlikteliklere ait olduğu ve tasarımı ve dönüşümü üzerinde bu grup ya da kişilerin söz sahibi olduğu alanlar olarak tanımlanabilir.

Tasarım yönelimli çevre psikologlarından Craig ve Zimring mekanın, kamusalda özele doğru giden bir kategorilendirme sistemi ile hiyerarşik bir yapıya oturtulabileceğini öne sürmüştür. Alışveriş merkezleri, sokaklar gibi örneklendirilebilecek kamusal alanlar, tanıdık insanlardan daha ziyade yabancıların etkileşim alanlarıdır. Daha küçük ortamlarda tabii ki bireyler tanıdık oldukları kişilerle bir araya gelebilirler. Ancak kamusal alandaki etkileşimler daha çok planlanmamış ve törenseldir. Kamusalda biraz daha özel olan mekânlar, yarı-kamusal mekânlardır, örneğin apartman merdivenleri, topluluk odaları, çitsiz bahçeler. Yarı özel alanlar ise açık ofisler, öğretmen odaları, VIP salonları, oturma salonlarıdır. Özel alanlar ise bir veya birkaç kişiye açık olan mekânlardır. Yatak odaları, banyolar, yönetim asansörleri, özel ofisler ve arabalar özel mekânlardır (Akt. Gifford, 1987). Kamusal ve özel alanlar, birbirinden sert ve kesin çizgilerle ayrılmazlar. Bunları tamamlayan geçiş mekanları yarı özel ve yarı-kamusal mekanlardır (Bakan & Konuk, 1987).

Bazı teorik yaklaşımlar ise sadece kişilerin evlerini özel alan olarak ele almaktadırlar. Özel ve kamusal olarak sahiplenilen diğer tüm mekânlar ise “kamusal” olarak adlandırılmaktadır. Çünkü bir ölçüde kamu nazarına açık ya da az çok kamusal ile ilişkiye girmenin zorunlu olduğu bir işlev taşımaktadırlar. Bazı araştırmacılar ise üçüncü bir kategori olan “sosyal” alanı ortaya atmışlardır. Bunların yanı sıra kamusal alanda kademelendirmeler de yapılmış “birincil, ikincil ve kamusal alanlar” olarak üç kategoride alanlar da ayırt edilmiştir (Altman, 1975).

Özel olarak sahiplenilmiş ve kontrol edilen mekânlar ve binalar kamuya açıktır ancak bu mekanların sahipleri toplumun belirli bir kesiminin buraya girişini engelleyebilir. Örnek olarak mağazalar, alışveriş merkezleri, plazalar özel kuruluşlardır ve belirli kesimleri çekmek adına kurulmuşlardır (Franck & Paxson, 1989). Bu mekânlara giriş her ne kadar serbest olarak görünse de tamamen mülk sahiplerinin kontrolündedir. Böyle alanlar son yıllarda kamusalın dönüşümünde çok önemli roller oynamaktadırlar. Çoğu zaman böyle özel mülke ait alanlarda yaşanan ilişkiler ya da yürütülen aktiviteler olarak tanımlayabileceğimiz yeni kamusalılık, gerçek kamusal alanların toplumun daha alt kesimlerine ya da ötekileştirilmiş kitlelere terk edilmesi düzeyine kadar varmıştır. Çünkü alışveriş ya da eğlence merkezleri gibi yarı kamusal-

özel alanların seçici geçirgen sınırları kimi grupları dışarıda bırakmakta, içerideki insanlarda ise kamusal illüzyonu yaşatmaktadır.

Toplumsal yaşamda özel ve kamusal olan aktiviteler arasında dinamik bir denge bulunduğunu ifade eden Carr ve arkadaşları (1992), bu dinamik denge içerisinde farklı kültürlerin kamusal alanlara farklı anlamlar yüklediklerini belirtmektedir. Bununla birlikte kamusal ve özel dengesi her bir kültür için biriciktir, kültürel değişimle, teknolojiyle, değişen ekonomik ve politik sistemlerle ve zamanın insanına göre farklılaşmaktadır.

1.4. Bir Kamusal Alan Örneği Olarak Konak Meydanı

Konak Meydanı uzun geçmişi ve İzmir için önemli kamusal işlevi ile etkin bir kamusal alan örneğidir. Bu bölüm, Yılmaz'ın (2003) "Tarihsel Süreç İçinde Konak Meydanı" adlı çalışmasından alınmıştır.

1.4.1. Konak Meydanının Tarihçesi ve oluşum süreci

19. yüzyıl ile birlikte Osmanlı'da yaşanan politik ve ekonomik değişimler Ulu Camii – Pazaryeri eksenli kent merkezlerinin işlevlerinin bittiğini de haber veriyordu. Bu değişim, iktidarın meşruiyetini sergileme, devletin ideolojik olarak kendini temellendirme yöntemleri ve hükmetme aygıtlarındaki ciddi bir farklılaşmayı içeriyordu. Belirtilen dönemden itibaren hem devletin idari merkezi hem de padişahın evi olan saraylar dönemi sona erip, devletin merkezi ile sarayın ayrıldığı bir dönem başlamaktadır. Padişahlar saltanatlarının meşruiyeti adına abidevi sultan camileri yaptırmak ve buralarda sembolize olmak yerine, devleti temsil eden resmi hizmet binalarıyla, başka bir deyişle dünyevi işlevleri olan yapılarda temsil olunacaklardı. Artık otorite insanların gündelik işleri için ziyaret ettikleri kamusal hizmet binalarında da hissedilmeye başlanmıştı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun geçirdiği bu dönüşüm İzmir'e de yansımış ve şehrin fiziksel yapısında 19. yüzyıldan itibaren yeni bir kentsel dokunun ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. İmparatorluğun diğer büyük kentlerinde olduğu gibi İzmir'de de 19. yüzyıl öncesinde yukarıda betimlemeye çalıştığımız türden kamusal bir merkez bulmamız mümkün değildir. Dolayısıyla İzmir'de Konak Meydanı gibi bir merkezin oluşumu devletin modern bir monarşi olma yoluna girmesiyle mümkün olmuştur.

1.4.2. Konak Meydanı'nı Biçimlendiren Unsurlar

Osmanlı İzmir'de bir Valilik oluşturma çalışmalarına başladı ve meydan bölgesinde bulunan Voyvoda Konağını kiralarak bu binayı vali konağı haline getirdi. Tamiri 1819 yılında tamamlanan konağın cümle kapısının önündeki küçük alan Konak Meydanının ilk hali olarak adlandırılabilir. Ancak 1863 yılında yaşanan deprem ile yıkılmaya yüz tutan binanın yerine şimdiki valilik konağı inşa edildi.

Valilik binası önünde yer alan küçük cami ile bütünleşti. Osmanlı devleti için geçmişten bu güne devletin temsili olan cami ile modern devletin temsili olan valilik binası İzmir'in kamusal çehresini biçimlendirmeye başladı. Aslında cami bölge

kamusal bir merkez olmadan çok önce yapılmıştı. Bu gün de meydana bulunan Ayşe Hatun Camisi vakıf kayıtlarına göre eski bir medresenin içine inşa edilmiştir ve yaklaşık 1755 yılına tarihlenebilir.

Osmanlıda yaşanan yönetim değişimlerini yeniçeri ocağının kaldırılması izledi. 1826 yılında yeniçeri ocağının kaldırılması ile İzmir'e kışla yapılması gündeme geldi ve meydana Sarı Kışla'nın inşaatı başladı. Bugün Konak Meydanı'nın 1826 yılından önceki halini görme fırsatımız olsaydı, Sarı kışlanın bulunduğu bölgede 10 sabun atölyesi, büyük bir tuz hane, 4 kahvehane, 3 manav dükkanı, 3 meyhane, çeşitli vakıf dükkanları, 44 odalı bir yahudihane ve bazı evlerden oluşan bir doku ile karşılaşırıldık. Şehrin mimarlarından Mahmut Efendi'nin yaptığı çalışmalar sonucunda Kışla için gerekli alanın 32000 metrekare olduğu sonucuna varıldı ve Konak Meydanı'nın bulunduğu alanda 13 metre genişlikteki ilk deniz dolgusu yapıldı.

19. yüzyılın son çeyreğine gelirken eğitim sistemindeki batılılaşma ile birlikte kent merkezlerinde açılan idadilerden (lise) birisi de 1886 yılında İzmir'de hizmete girdi. İdadi binası için seçilen alan Konak Meydanıydı ve buranın tesadüfen seçildiğini söylemek pek mümkün görünmüyor. İdadi binası meydanın tanımlı bir yapıya dönüştüğünü destekleyen bir biçimde tam hükümet konağının yanında ön cephesi meydana yönelik olarak inşa edildi. 1922 yılına kadar idadi işlevi gören bina daha sonra adliye binası olarak kullanıldı. 1970 yılındaki hükümet konağı yangınına kadar adliye olarak kullanılan bina yangında hükümet konağı ile birlikte ağır hasar gördü. Hükümet konağı tekrar inşa edildi fakat idadi binası tekrar inşa edilmedi, adliye ise yeni inşa edilen sigorta bloklarına taşındı. İdadi/adliye binası yerine şimdiki Konak Kaymakamlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü binası inşa edildi.

Konak meydanının belki de en önemli unsurlarından biri olan saat kulesi, Konak önü veya Konak Meydanı olarak bilinen alanın ortasına yakın bir yerde yaklaşık bir yıl süren yapım süreci sonunda inşa edildi. Kule 2. Abdülhamid'in Osmanlı tahtına çıkışının 25. yıldönümü kutlamaları çerçevesinde 1 Eylül 1901 tarihinde açıldı. Etrafındaki binalar ile tanımlı bir meydan özelliği gösteren alanın ortasındaki yapı alanın kullanımında kısa sürede merkez işlevi görmeye başladı. Etrafında buluşmalar gösteriler düzenlenir oldu.

Daha sonra bölgeye Gureba-yı Müslimin Hastanesi, Vilayet Hapishanesi, Milli Kütüphane ve Elhamra Sineması gibi yapılar da eklendi, eklenen yapılar ile beraber Konak Meydanı'nın merkezi işlevi de güçlenmiş oldu.

1.4.3. Kamusal Merkezin Bağlantıları

Hükümet konağı çevresinde oluşan devlet sitesi, kentin mekânsal dağılımı dikkate alındığında fiziksel olarak İzmir'in merkezi haline gelmişti. 1880li yıllara gelindiğinde kent Kadifekale eteklerinden denize uzanan eski yerleşim alanlarının dışına taşmış, Karataş'tan başlayıp Güzelyalı'ya doğru uzanan yeni yerleşim alanları oluşmuştu. Diğer taraftan Gümrük ile Pasaport arasında yeni liman ve devamında Punta'ya (Alsancak) kadar uzanan Kordon bölgesindeki yerleşim neredeyse körfezin sonuna kadar ulaşmıştı. Hükümet Konağı çevresinden, kamusal merkezi kentin geleneksel çarşısı olan Kemeraltı ve hanlar bölgesine bağlayan yollar bulunsa da, gerek Güzelyalı gerekse Punta yönündeki iskân alanlarına ulaşım olanakları sınırlıydı. Bu alanların kamusal merkeze bağlanması ihtiyacı hissediliyordu. Pasaport inşa edilen yeni rıhtım da Basmane ve Alsancak tren garlarından gelen ürünlerin ulaştırılması için kimi yolları gerekli kılıyordu. Kordon hattına üzerinde lokomotif de işleyebilecek bir demiryolu inşa edildi. Bu yol geceleri lokomotifle yük taşımada gündüzleri ise atlı tramvayla toplu taşımada kullanılıyordu. Kordondaki bu hat Punta ile Gümrük'ü bağlamasının yanı sıra, kentin bu bölümünü de Konak Meydanına eklemliyordu. 1935 yılında tramvaylar kaldırıldı

Artık kentin kalbi konumunda olan Konak Meydanı'nı Karataş-Göztepe istikametinde oluşan yeni yerleşim alanına bağlayacak yolun yapımı da aynı dönemde gündeme geldi. 1883 yılında bir Tramvay yolu inşa edildi. Yol İzmir Rıhtımı'ndan başlayacak, Hükümet Konağı'nın köşesinden geçerek Sarı Kışla'nın ihata duvarı boyunca ilerleyecekti. Kentin merkezinden çıkan hat belirtilen güzergâhı takip ederek Bahribaba mezarlığının deniz tarafından Karataş'a ulaşacak, oradan da Karantina'yı takip ederek Göztepe'ye varacaktı.

Gümrük'ü Basmane'ye bağlayan yol uzun yıllar proje olarak kaldı ve 1940 – 41 yıllarındaki çalışmalar ile Cumhuriyet döneminde Fevzi Paşa Bulvarı yapıldı. Ancak biri Kordon biri Göztepe istikametinde devreye giren hatlar aracılığıyla, İzmir'in kamusal merkezi olan Konak Meydanı uzun bir süre önce kentin iki yanından gelen Tramvayların buluştuğu bir merkez haline gelmiştir. Artık İzmir'in ortası Konak Meydanı'dır.

1.4.4. Tasarım Çalışmaları

Bir yandan Hükümet Konağı ve Adliye, diğer yanında Sarı Kışlanın cümle kapısı onun karşısında gümrük depolarının duvarı tarafından belirlenen büyük bir U şeklindeki meydanın açık tarafı denize yönelikti. Etrafındaki binalar ile tanımlanmış kavranabilir bir alan ve ortasında Saat Kulesi ile Yalı Camii tanımlı bir meydanın iç unsurları olarak meydanda uyumlu bir bütünsellik oluşturuyordu. Liman ve Kemeraltı bağlantıları ile ticari bölgelerine ve meskun alanlarına, yine Göztepe tramvay hattı ile körfez kıyısınca uzanan yerleşim yerlerine diğer taraftan Bahribaba mezarlığı içinden Halil Rıfat Paşa caddesine uzanan şimdiki Varyant'ın yerinde uzanan yol ile Değirmendağı ve Karataş yamaçlarına bağlanıyordu. Bu özellikleri ile Konak Meydanı en önemli özelliğini de yansıtmış oluyordu. Çünkü Konak Meydanı hem kamusal mekân, hem açık alan hem de kamusal merkez niteliklerini taşıyordu.

Sarı Kışlanın 1955 yılında yıkılmasını takip eden günlerde, Konak alanı için geçmişten beri var olan ve nispeten daha yeni önerilerin değerlendirilmesi gündeme geldi. Yıkıntının bir kısmı temizlendi ve alan tesviye edildi. Alanda Saat Kulesinden başlayan Bahribaba Parkına oradan da Orduevine kadar uzanan devasa bir boşluk oluşmuştu. İzmir'e modern bir kamusal alan kazandırmak için böyle bir seçim yapıldığı düşünülebilir. Oluşan boşluğun değerlendirilmesi konusunda fikir almak için Rio De Janerio, New York ve Londra belediyelerine mektuplar gönderilir. Alınan cevaplar kapsamlı bir çalışma sonucunda böyle bir şeye karar verilebileceğini göstermiş fakat 1955 sonrasında Türkiye'nin ekonomik durumundaki sıkışıklıklar sebebiyle bu fikir daha öteye götürülememiştir. Mali sıkıntılar ile Konak Meydanı'ndan arsa satışı gündeme gelmiş bazı bankalara ve SSK'ya arsalar satılmıştır. Yine bu yıllarda Konak Eşrefpaşa ulaşımı için uzun yıllardır düşünülen Varyant yolunun inşaatı başlamıştır.

1970'lerde meydanın görüntüsüne Sigorta bloklarının büyük kütlesi egemendir. Meydanın Karataş tarafındaki ucunda ise Atatürk Kültür merkezi yer almıştır. Gümrük tarafında ise bu günkü belediye inşaatı yükselmeye başlamış, belediyenin karşısında Karamürsel (şimdiki İZSU) binasıyla Hükümet Konağı arasında İl Milli Eğitim binası ve onun yanında Konak Kaymakamlığı yerlerini almıştı. Hükümet Konağının eski iç avlusuna ise İzmir Emniyet Müdürlüğü inşa ettirilmişti. Eski hapishanenin yerinde ise çok katlı otopark inşaatı sürüyordu.

Hükümet Konağı, Saat Kulesi ve Yalı Camii bütün bu yüksek yapılar arasında kaybolmuştu. Mustafa Kemal sahil bulvarının açılması sırasında denizden büyük

miktarda yer doldurulmaya başlanmış Konak Vapur İskelesi de bu günkü yerine taşınma sürecine girmişti. Meydanın gümrük ve Atatürk Kültür Merkezi taraflarındaki uzantılarında otobüs durakları vardı. Tüm bunlara ek olarak İkinci Kordon yolu Gümrük önünden uzatılarak Yalı Camisi ile Saat Kulesi arasından meydanı boydan boya geçmeye başlamış; İzmir'in en yoğun trafik akışı Meydanın ortasında işlemeye başlamıştı. Meydanın bütünlüğü tam anlamıyla bozulmuştu.

1980'li yıllarda bu görünümde bir değişim olmadı, fakat aynı dönemde açılan Mustafa Kemal Sahil Bulvarı meydanın denizle bağlantısını da kesti. Bölgenin topografyası tanınmayacak ölçüde değişmişti. Seksenli yılların son döneminde Gümrük yönünden gelen yol trafiğe kapatıldı fakat Mithatpaşa ve Varyant tarafından akan trafik hala Saat Kulesine yakın bir yerden geri dönüş yapıyordu. Meydanda araç trafiği yarı yarıya devam ediyordu. Atatürk Kültür Merkezi yanındaki petrol istasyonu ve gazino kaldırıldı. Hükümet binası, Yalı Camii ve Saat kulesi üçgeni tekrar düzenlenerek meydan görüntüsü bir ölçüde geri kazanıldı. 1990'larda başlayan metro inşaatı meydanı şantiye görünümüne sokmuştu. 2000'li yıllara gelindiğinde Konak Meydanı sorunu hala tartışılıyor ve çözümler üretilmeye çalışılıyordu.

1.4.5. Günümüzde Konak Meydanı

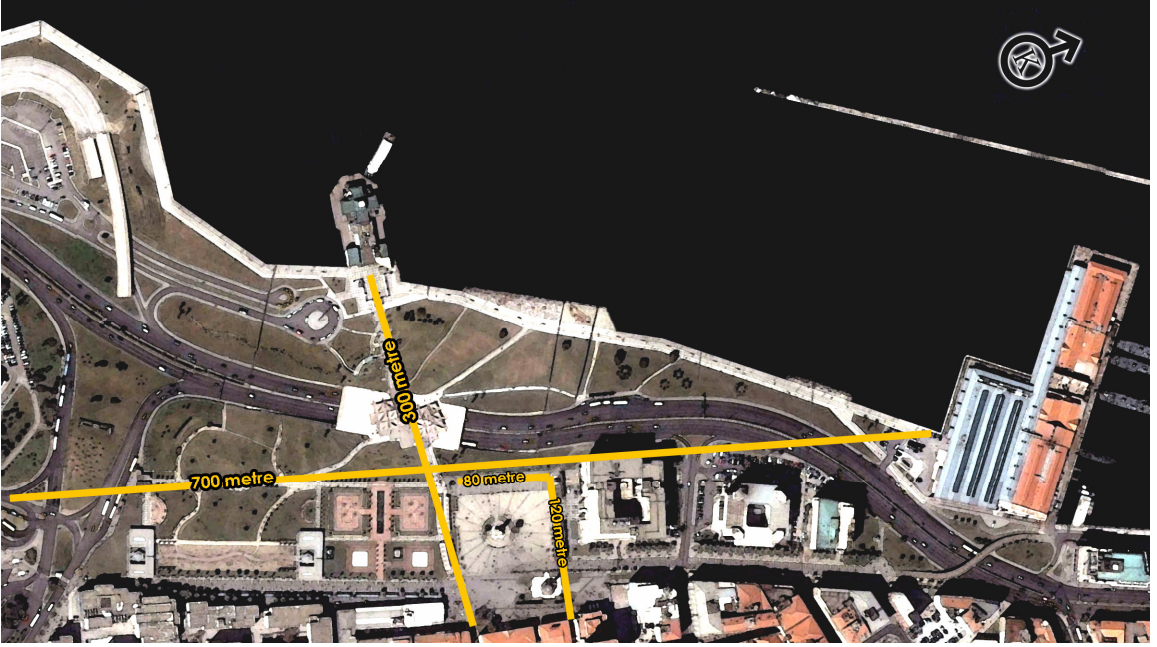
Konak meydanına son görünümünü verecek olan proje böylesi uzun bir sürecin değerlendirilmesi ile ortaya çıktı. Her şeyden önce alanın ve kentin tarihinden alınan referanslara göre oluşturuldu. Konak Meydanı'nın fiziksel kayıpları iki kategoride ele alınabilir. Bunlardan ilki Sarı Kışla, Adliye ve merkeze eklenen alandaki Hapishanenin yıkımları, ikincisi ise Hükümet Konağı, Yalı Camii ve Saat Kulesinin etraflarındaki yüksek binalar arasında kaybolmalarıdır. Bunlara ek olarak Mustafa Kemal Sahil Bulvarının geçmesi ile yüzlerce yıldır denizle yakın ilişki içinde olan Konak bölgesinin ilk kez denizle ilişkisi kopmuştu.

Son düzenlemede Konak Meydanı aslında başladığı çevreden yani Gümrük önünden itibaren ele alınarak, Varyant başına kadar bütünleştirildi. Bu deniz tarafı için de geçerlidir Bulvarın geçmesiyle koparılan deniz ilişkisi tekrar kuruldu. Kemeraltı girişleri düzenlenerek tarihsel bağlantılar vurgulandı. Gümrük önünden başlayıp Sümerbank, Merkez Bankası ve Belediye Binası önünden Yalı Camii önüne ulaşan yol, dikilen ağaçlar, kullanılan kent mobilyası, yol döşemesi ve trotuarlar ile birlikte, bir kamusal alanın arteri olacak biçimde yeniden düzenlendi. Konak önündeki

düzenlemede ise Yalı Camii ve Saat Kulesinin etrafı açılarak bir boşluk yaratılmıştır. Bunlara ek olarak yıkılan Sarı Kışla'nın meydana bakan cephesinin sınırları duvar hattıyla yeniden ortaya çıkarılmış, belediye önüne dikilen servi sırasıyla meydanın tanımlı bir bütün olarak algılanması planlanmıştır. Tarihsel alanın devamında bankalar sigorta blokları önünden ilerleyen yol ile metro istasyonu çıkışı bütünleştirilmiş bir diğer ana arter oluşturulmuştur. Sarı Kışla arsasının kapladığı alan tarihsel kayıpların telafisi için ayrılmıştır. Kentin sahil hayatının iki önemli dönemi dikkate alınarak yapılan mozaik yer haritalarında iç limanın faal olduğu dönem ile Kordon yapıldıktan sonraki dönem canlandırılmaktadır. Yer haritalarının simetriği olan bölüm ise kent tarihine gönderme yapacak açık hava müzesi için tahsis edilmiştir. Diğer bölümler ise park ve yeşil alan olarak düzenlenmiştir.

1.4.6. Konak Meydanının Fiziksel Özellikleri

Konak Meydanı sınırları ve boyutları net olmayan bir meydan görünümündedir. Bu sebeple meydanın fiziksel nitelikleri betimlenirken meydanın sınırlarına dahil edilen alanlar ya da meydanın çevresel öğeleri de dikkate alınacaktır. Meydanın mimari ya da peyzaj unsurları ile uzandığı bölge kuzey güney yönünde bir dikdörtgen gibidir. Meydanın batı sınırında deniz ve vapur iskelesi, doğu sınırında ise vali konağı SSK blokları ve Kemeraltı girişi bulunmaktadır. Meydanın kuzey yönünde sınırı Konak Pier olarak kabul edilebilir. Güney sınırı ise AKM ve Bahri Baba Parkı olarak ele alınabilir. Şekil'de sunulan uydu fotoğrafında da bu bölge görülmektedir. Meydanı bu biçimde ele alacak olursak Konak Pier'den, Bahri Baba Parkı'nın bulunduğu bölgedeki Metro istasyonu ve otobüs duraklarına kadar uzaklık yaklaşık 700 metredir. Vapur iskelesi ile Kemeraltı girişi arasındaki uzaklık ise 300 metredir. Meydan genel görünüm itibarıyla düz bir yapı arz etmektedir.

Şekil 2. Konak Meydanı'nın fiziksel özellikleri

Fakat sınırlarının belirgin olmadığını belirttiğimiz Konak Meydanının çevresel düzenlemeleri ile kapsadığı alanın yanı sıra tarihsel tasarım süreci boyunca sürekli korunmuş bir asli iç meydan sınırı da söz konusudur. Bu bölgede Konak meydanının yapısını oluşturan çekirdek unsurlar bulunur. Bu unsurlar Saat Kulesi Cami ve Hükümet Konağıdır. Çekirdek meydan olarak nitelendirebileceğimiz bu alanın boyutları 80 X 120 metredir. (Şekil. 2)

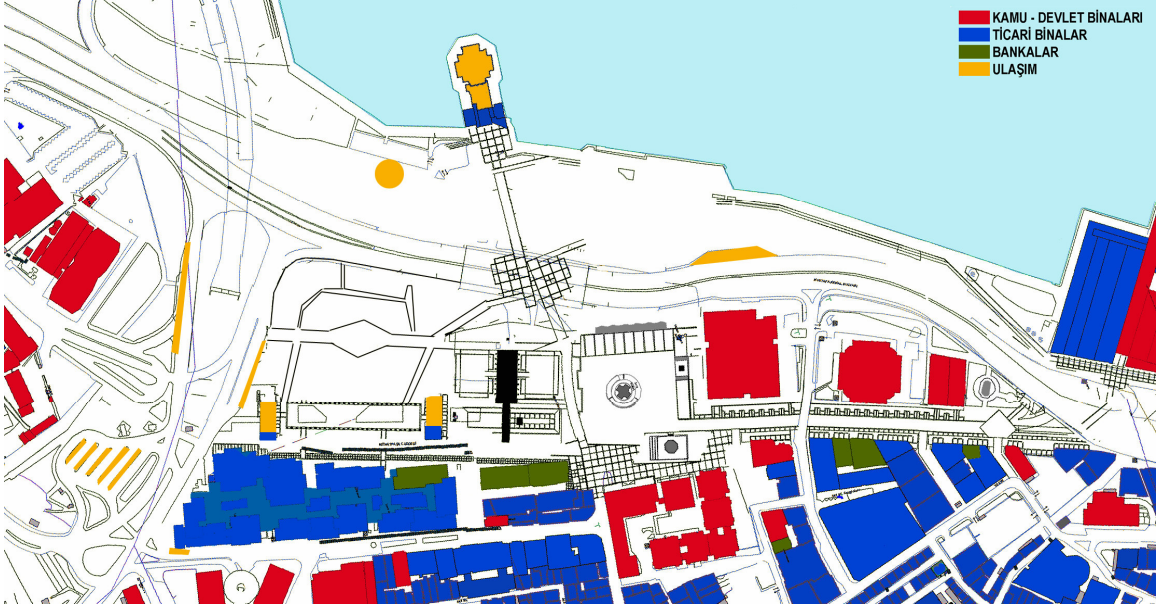
a. Yapılar

Konak Meydanı İzmir'in coğrafi, sosyal, yönetsel açıdan merkezi olma niteliğine sahip bir mekandır. Çok çeşitli yolların düğümlendiği bir alan olan meydan her gün binlerce insanın ziyaret ettiği bir kamusal alandır. Belki de İzmir'deki en kamusal alandır. Meydanın sahip olduğu konum ya da sunduğu sosyal, ekonomik, ticari, yönetsel hizmet alanları arasında bir bağlantı olduğu kesindir. Fakat bu bağlantılı süreçte belirleyici olanın hangisi olduğunu söylemek oldukça güçtür. Yani çeşitli hizmetlerin yoğunlaştığı bir alan olduğu için mi merkezileşmiştir yoksa merkezi olduğu için mi çeşitli hizmetler burada yoğunlaşmıştır. Bu sorunun yanıtı tabii ki verilemez, çünkü bu süreç oldukça karşılıklı dinamiklerin işlediği bir süreçtir. Konak meydanında bulunan önemli yapılar Şekil 3'te sunulmaktadır.

Şekil 3. Konak Meydanı'nda bulunan önemli yapılar

Şekil 3'te de görüldüğü üzere Konak Meydanı kentsel yaşamın ayrılmaz parçaları olan çok çeşitli yapıları bünyesinde toplamaktadır. Fakat meydanda bulunan yapıların tek tek sunumundan ziyade, bize daha önemli bilgiler sağlayabilecek kategorilendirilmiş sunumu Şekil 4'te görülmektedir.

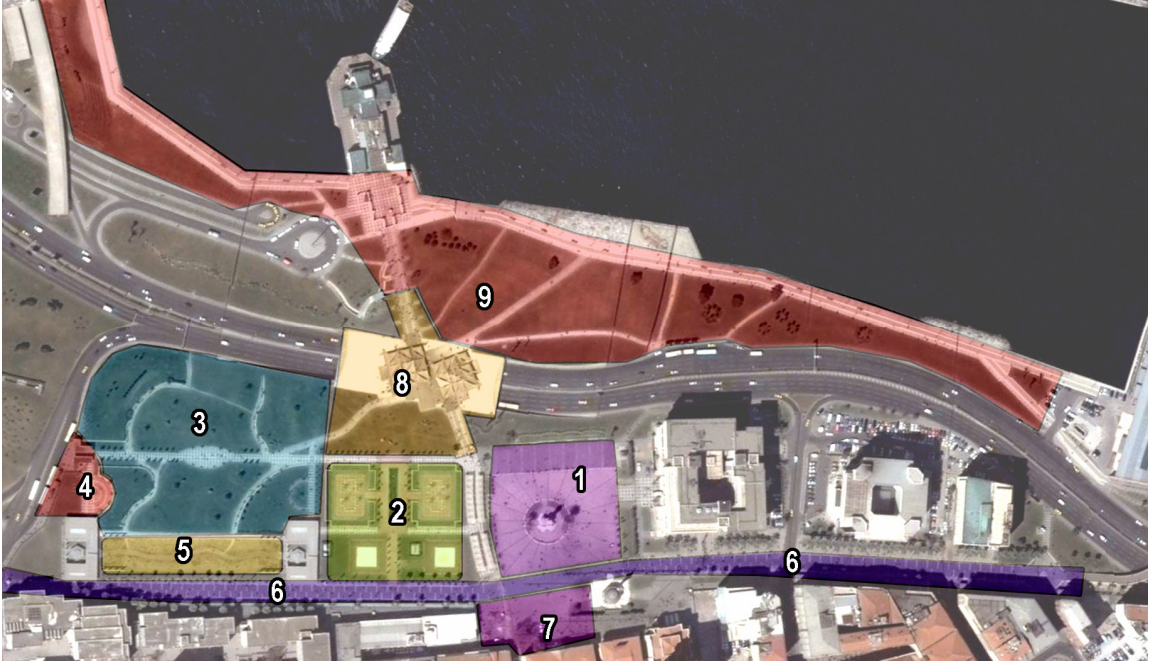
Şekil 4. Konak Meydanı'nda bulunan yapıların işlevsel grupları.

Şekil'de de görüldüğü üzere Konak Meydanı'nın sahip olduğu yapılar 4 temel grupta kategorilendirilebilir. Bu kategoriler sırasıyla “kamu-devlet binaları”, “ticari binalar”, “bankalar” ve “ulaşım” yapılarıdır. Konak Meydanı sahip olduğu yapıların çeşitliliği ve her yapı kategorisine düşen yapıların bolluğu ile hizmet, ticaret ya da kamusal anlamında merkez olduğunu bize bir kere daha göstermektedir.

b. Bölümler

Meydanın tasarımında belirgin doğal sınırlar vardır. Meydanın bölümlerinin sunumu Şekil 5'te görülmektedir. Betimlenecek olan bölgeler verilen numaralar ile şekil üzerinden takip edilebilir. Tasarım ile biçimlenen sınırlı alanlara sırasıyla ele alınacak olursa, başta saat kulesi çevresinden söz edilebilir (1) , batıda bir havuz güneyde vapur iskelesine giden yol ile doğuda banklar ve Yalı Camii ve kuzeyde belediye binası ile sınırlanmış tanımlı bir bölge olduğunu görüyoruz. Saat Kulesi çevresini saran banklar da bu bölgeyi pekiştirici nitelikte bir bağlam oluşturmaktadır. Meydanın orta kısmında yer alan Kent Tarihi Parkı (2) da kapalı yapısı ve çevresindeki unsurlar ile ilişkisi çerçevesinde tanımlanmış bir bölge görünümündedir. Yüksek duvarlı ve girişi belli noktalardan yapılabilecek şekilde tasarlanmış iki bölüm arasında bulunan havuz ve banklardan oluşan bölge meydanın fiziksel olarak sınırları belirgin bölgelerinden biridir. Meydanın güneyine baktığımızda belirgin üç bölge göze

çarpmaktadır. Birinci bölge Ege sanatçıları buluşma parkı (3), ikincisi metro istasyonu ve otobüs durakları çevresinde oluşan bölge (4) üçüncüsü ise kaktüs bahçesidir (5).

Şekil 5. Konak Meydanı'nın bölümleri

Ege sanatçıları buluşma parkı (3) güneyinde bulunan yol ve metro istasyonu doğusunda kaktüs bahçesi (5) kuzeyinde kent tarihi parkı (2) ve iskele yolu ile sınırlanmış rekreasyon amacı ile park olarak tasarlanmış bir bölgedir. Meydanın güney kısmındaki diğer bölge olan metro bölgesi (4) de Ege sanatçıları buluşma parkı ile olan sınırı sebebi ile bir bölge görünümündedir. Metronun kuzeyinde yer alan kaktüs bahçesi (5) hem sınırlandırılmış yapısı hem de farklı peyzajı ile ön plana çıkmaktadır. Meydanın doğusunda bulunan Cumhuriyet Bulvarı (6) meydanın kuzey-güney yönündeki ana yürüyüş aksını oluşturmaktadır. Meydanın Atatürk bulvarı ile fiziksel olarak ayrılmış önemli bir bölümü Vapur iskelesi ve sahil bölgesidir (9) ve bu bölgeye ulaşımı sağlayan köprü (8) de farklı tasarım niteliği ve işlevlerinin ötesinde kullanım özellikleri nedeniyle önemli bir alandır. Kemeraltı girişi (7) ve çevresi de etrafındaki meydan unsurları ile ilişkisi çerçevesinde fiziksel olarak ayrılmış bir bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

c. Yollar

Konak Meydanının sahip olduğu yapıları ve tasarım süreci ile oluşmuş ana bölümlerini ve ele aldık peki bu bölümler arasındaki hareketliliği sağlayan yol sisteminin temel özellikleri nelerdir. Konak meydanının yürüyüş için planlanmış yol sistemi Şekil’de verilmiştir. Yol sistemi incelendiği zaman göze çarpacak ilk özelliklerinin az önce ele aldığımız bölgeleri az çok tanımlayan bir yol sistemi olduğu yönündedir. Şekil’de sunulan yol sisteminde gözlemlenen yoğunluk da çizgilerin kalınlığı ile belirtilmiştir. Şeklin kimi noktalarında tasarımda sınırlandırılmış bir yol olmasa da kullanım açısından yol işlevi gösteren bölgeler de sunulmuştur. Vapur iskelesinden gelip Saat Kulesi çevresinden gümrük yönüne giden yol bunlardan birisidir. Konak Meydanının yol sistemi ele alındığında göze çarpan ilk unsur iki yoğun yürüyüş aksıdır. Bunlardan ilki gümrük yönünden meydana giren ve YKM’den çıkan aks ikincisi ise Vapur iskelesi ile Kemeraltı girişi arasındaki akstır. Bu iki ana yürüyüş aksı bize meydandaki insan hareketi konusunda fikir sağlamaktadır.

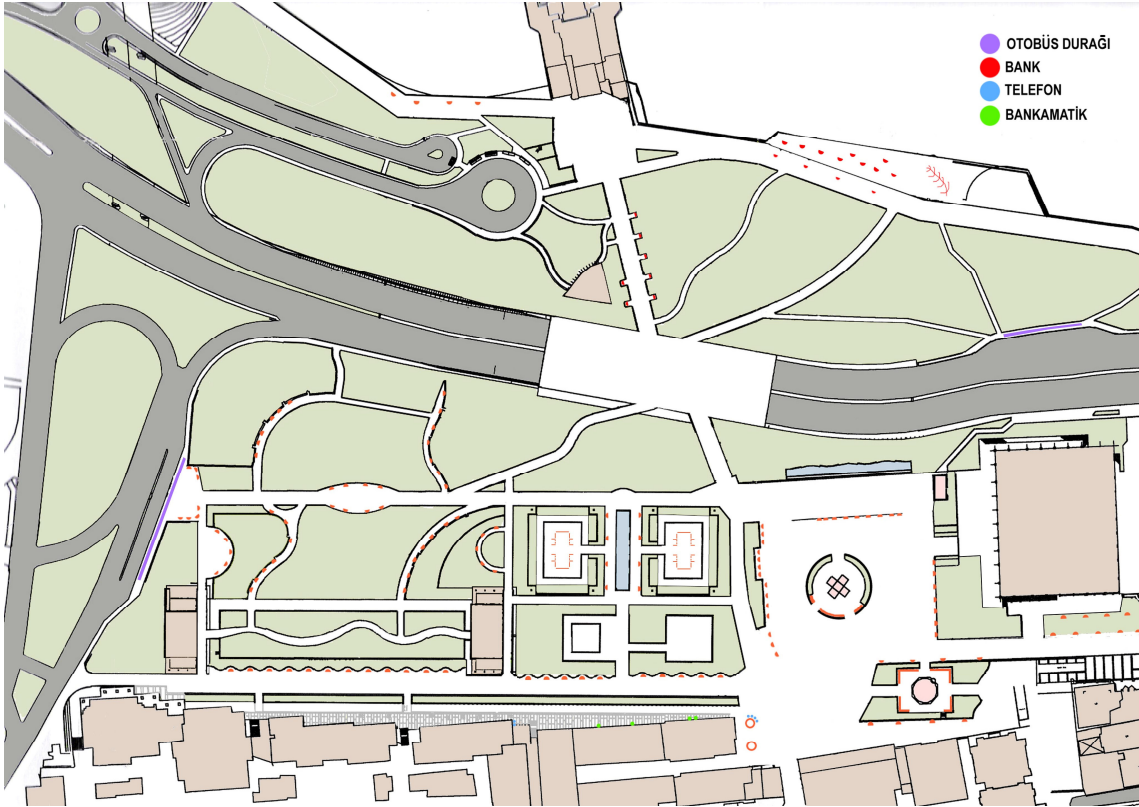
Konak meydanının yol sistemini ele alırken değinebileceğimiz bir diğer önemli konu ise yol sistemi ile belirlenen meydanın giriş-çıkış noktalarıdır. Aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere Konak Meydanının güneyde Cumhuriyet Bulvarı’nın başladığı noktada ve bir de Ege sanatçıları buluşma parkında iki giriş-çıkış vardır. Bu iki yol da zengin toplu taşıma ağı ile beslenmektedir. Doğudaki Kemeraltı yolu da meydanın belki de en önemli girişidir. Yoğun bir kitle sürekli buradan meydana girmekte ve çıkmaktadır. Batıdaki iskele yolu ise Konak meydanına pasaport yönünden ve Güzelyalı yönünden yayan girişi sağlamakta bunu yanı sıra yoğun bir vapur trafiği ile sürekli meydana insan taşımaktadır. Son olarak meydanın kuzeyindeki gümrük yönünden gelen, İzmir Büyükşehir Belediyesinin yanından meydana ulaşan yol da en az Kemeraltı yolu kadar önemlidir.

d. Banklar

Konak meydanının fiziksel yapısına ilişkin ele alacağımız son fakat belki de en önemli unsurlardan biri olan meydandaki bankların konumlarıdır. Konak meydanının sahip olduğu oturma düzeni Şekil 7’de sunulmuştur. Şekil incelendiği zaman görüleceği üzere meydan zengin bir bank sistemine sahiptir ve bank sisteminin konumlanması da belirttiğimiz fiziksel sınırlara paralellik arz etmekte ve kimi zaman da

Şekil 6. Konak Meydanı'nın yol sistemi

Şekil 7. Konak Meydanı'nda bankların konumları

fiziksel sınırın kendisini oluşturmaktadır. Saat kulesinin batısındaki bank grubu buna örnek olarak gösterilebilir. Meydandaki bankların konumunu bilmek bize insanların meydana nerelere oturduklarını ya da oturtulduklarını göstermesi açısından önemli bir bilgi sağlar Konak meydanında bankların dışındaki alanlara, örneğin çimlere ya da duvarlara oturma çok sık rastlanılabilecek bir davranıştır. Fakat banklar hem tasarım gerekçelerini anlamak hem de meydana kullanan kişilerin davranışları üzerindeki etkileri nedeniyle ele alınması gerekli bir konudur. Şekil 7’de turuncu renkle sunulan bankların yanı sıra otobüs durakları telefonlar ve bankamatikler de sunulmuştur.

1.5. Araştırmanın Kuramsal Modeli

Araştırmamızın kuramsal yaklaşımı Konak meydanının İzmir’de yaşayan kişilerce nasıl algılandığı, deneyimlendiği ve buna bağlı olarak kişilerin meydana yaptıkları aktiviteler ve yaşadıkları deneyimler üzerine yoğunlaşmaktadır. Kişilerin deneyimleri ile algıları arasındaki karşılıklı ilişki ve özel bir çevre biçimi olarak kamusal alan konusunda önceki bölümlerde ayrıntılı bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Ele aldığımız üç ana başlık özetle mekanın algısı, mekansal davranış ve mekanın kendisi yani fiziksel olarak mekandır. Ele aldığımız bu üç olgu arasında çok sistematik bir bağ vardır. Örneğin kişilerin sosyo-demografik özellikleri, mekana ilişkin önceki deneyimleri; mekanın geçmişi, boyutları, konumu, mimari unsurları, estetik değeri, sosyopet ya da sosyofüj nitelikleri gibi karmaşık değişkenlerin oluşturduğu bir denklemde mekansal davranış gerçekleşmektedir. Mekanın sağladığı davranış olanakları, kişilerin niyetleri gibi değişkenler de bu kapsamda ele alınabilir.

İzmir’in kent merkezindeki önemli bir kamusal alan olan Konak Meydanında ortaya çıkan davranışların ve meydana ilişkin imajların ele alındığı bu çalışmada az önce ele aldığımız kişisel, mekansal ve davranışsal özellikleri ifade ettiği düşünülen pek çok boyut belirlenmiş ve araştırma sürecine eklenmiştir. Bu değişkenler kişilerin mekana ilişkin geçmişi, mekanı kullanım biçimleri, mekanı kullanma sıklıkları, mekana ilişkin olumlu ve olumsuz imajları, mekanı kullanan diğer insanlara ilişkin tutumlarıdır. Mekansal davranışın mekana ilişkin imajlar ve mekana ilişkin deneyimler ile mekanın sağladığı davranış olanakları bileşkesinde biçimlendiği düşünülmektedir.

Araştırmamızda ele aldığımız tüm değişkenler meydanın gündelik davranışsal kompozisyonunu anlamak açısından birbirleri ile ilişkili olduğu düşünülen değişkenlerdir.

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE UYGULANMASI

Bu bölümde Kuramsal çerçevede ele aldığımız olguların araştırmamıza sağladığı katkılar ile biçimlendirdiğimiz alan araştırmamızın amaçları, yöntemi ve uygulama süreci üzerinde durulacaktır.

2.1. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI:

Araştırmamız temel olarak Konak Meydanı'nın çevre psikolojisi perspektifi ve kavramları vasıtasıyla ele alınmasını amaçlamaktadır. Çevre psikolojisinin bize sağladığı bilgiler ile Konak Meydanı'nın sahip olduğu fiziksel nitelikler ve meydanın kullanıcılarının karşılıklı ilişkileri sonucunda ortaya çıkan davranış paternlerinin tespiti araştırmamızın en önemli amacıdır.

Ortaya çıkan davranışların fizik mekana uygunluk ya da uygunsuzluk düzeyleri veya davranışları gerçekleştiren kişilerin demografik özellikleri de davranışların yanı sıra bizim için önemli bir bilgi sağlayacaktır. Temelde üç değişken arasındaki ilişkiyi ele almayı amaçlamaktayız. Konak meydanının fiziksel özellikleri, meydana ortaya çıkan davranış örüntüleri ve meydanın kullanıcıların zihnindeki imajı.

Ele aldığımız üç değişkene bağlı olarak amaçlarımızı şu şekilde sıralayabiliriz. Araştırmamızın ilk temel amacı Konak Meydanı'nın tasarımının ortaya çıkardığı davranışları anlamaktır. İkinci olarak, bu davranışlar kimler tarafından gerçekleştirilmektedir. Üçüncü amacımız, Konak Meydanı'nın İzmirli için anlamı ve imajının meydanı kullanma biçimiyle ne ölçüde ilişkili olduğudur; son olarak da meydanın tasarım değişikliklerinin kişiler tarafından nasıl algılandığı ele alınmaktadır.

Bu genel amaçlar doğrultusunda yanıt aradan sorular aşağıdaki başlıklarda sunulmaktadır.

2.1.1. Konak Meydanında Bilişsel Haritalar Aracılığıyla Yanıt Aranılan Sorular:

İzmirlilerin Konak Meydanına ilişkin bilgileri, imajları, kişilerin demografik özelliklerinden etkilenmekte midir? Katılımcıların cinsiyeti, İzmir'de yaşama süreleri, meydanı kullanım biçimleri, İzmir'de ikamet ettikleri semtler kişilerin haritalarındaki öğelerin niteliği, niceliği ve haritaların gerçeğe uygunluğu ya da çizim tarzı gibi değişkenler üzerinde bir farklılaşma yaratmakta mıdır?

2.1.2. Konak Meydanında Gerçekleştirilen Davranışlara ilişkin Yanıt Aranılan Sorular:

Konak meydanını ziyaret eden çeşitli demografik özelliklere sahip kişiler, ziyaretlerini ne sıklıkla yapmaktadırlar? Meydana gidiş nedenleri nelerdir? Meydanda özel olarak vakit geçirdikleri bir yer var mıdır? Bu davranışların demografik özellikler ile ilişkisi nedir?

2.1.3. Konak Meydanının Geçmişine ve Günümüzdeki Durumuna İlişkin Düşünceler ve Temsiller

İzmirliiler Konak Meydanı'nı hangi öğeleri ile tanımlamakta ve düşünmektedirler, Konak Meydanı deyince akıllarına hangi sözcükler gelmektedir? Konak Meydanı'nın geçmişi ile günümüzdeki hali arasında nasıl bir ilişki kurmakta, ikisini nasıl karşılaştırmakta, Konak Meydanı'ndaki tasarım değişimini nasıl algılamaktadırlar?

2.2. YÖNTEM ve UYGULAMA

Çalışmamız bir alan araştırması olarak tasarlanmıştır. Çalışmamızda Konak Meydanı'nın İzmirli katılımcılar tarafından hangi öğeleri ile hangi sınırlar kapsamında nasıl algılandığını ve bilişsel temsiline nasıl olduğunu belirlemek amacı ile bilişsel haritalama yöntemi kullanılmıştır. Bilişsel haritalar katılımcılara verilen A3 kağıda kurşun kalem ile çizdirilmiştir.

Bilişsel haritalama yönteminin yanı sıra çalışmamızın kapsamı doğrultusunda hazırlanmış bir görüşme formu ile konak meydanına ilişkin temsiller ve meydanın kullanımına ilişkin bilgiler alınmıştır. Görüşmeler için iki form hazırlanmış bir form meydanın ziyaretçilerine diğeri ise meydana çalışan kişilere yüz yüze görüşme biçiminde ses kayıt cihazı kullanılarak yapılmıştır.

2.2.1. ARAŞTIRMADA KULLANILAN ARAÇLAR

Araştırmanın uygulama bölümünde kullanılan araçlar şu şekildedir:

Araştırmada Kullanılan Soru Formları:

Görüşme Formu: Araştırmamızda yanıt aradığımız sorular göz önünde bulundurularak soru formları araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Oluşturulan formlardan ilki meydanı ziyaret edenler , ikincisi ise meydana çalışan kişiler içindir. İki form arasında çalışan kişiler için eklenmiş ve çıkarılmış birkaç soru dışında fark yoktur. Soru formları EK1, EK2 ve EK 3'te görülmektedir.

Sorular genel olarak,

- kişilerin demografik özelliklerini
- meydana ilişkin imajlarını
- meydanı kullanım sıklıklarını ve biçimlerini
- meydanın özelliklerine ilişkin tutumlarını

ele almaktadırlar. Konak Meydanı'nda çalışanlara uygulanan formda ise ek olarak çalışma süresi, meydanı ziyaret eden insanlara ilişkin sorular bulunmaktadır.

b. Araştırmada Kullanılan Bilişsel Haritalar:

Bilişsel harita uygulamaları yapılırken katılımcılara beyaz A3 boş bir kağıt, kurşun kalem ve silgi verilmiştir. Konak Meydanı'nı düşünmeleri ve kendi çizgileri ile anlatmaları istenmiştir.

2.2.2. ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini 45 kadın ve 36 erkek olmak üzere toplam 81 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların tümü araştırmaya tesadüfi örnekleme yoluyla katılmışlardır. Konak Meydanı'nın konumu ve sahip olduğu işlevlerin yanı sıra bilişsel haritası alınacak alan olarak görece küçük boyutu nedeniyle katılımcıların seçiminde tesadüfi örnekleme uygun görülmüştür.

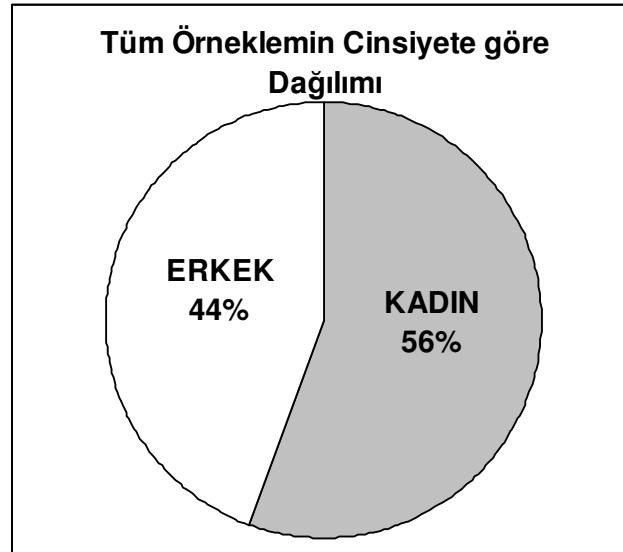
Tüm örnekleme araçlar bölümünde tanıtılmış olan ziyaretçi ya da çalışan soru formlarından uygun olanı uygulanmış örneklemdaki 18 kişi dışındaki herkesten bilişsel harita çizimi alınmıştır. Bilişsel harita alınmayan örneklem ile görüşme yapılmıştır. Bu durumda örneklemimizin bilişsel harita çizen katılımcıları 39 kadın ve 24 erkek toplam 63 kişidir. Sadece görüşme yaptığımız katılımcılar ise 6 kadın ve 12 erkek olmak üzere toplam 18 kişidir.

Tüm örneklemin çeşitli değişkenler açısından gösterdikleri özellikler aşağıdaki gibidir.

Örneklemin Çeşitli Değişkenler Açısından Gösterdikleri Özellikler:

Cinsiyet

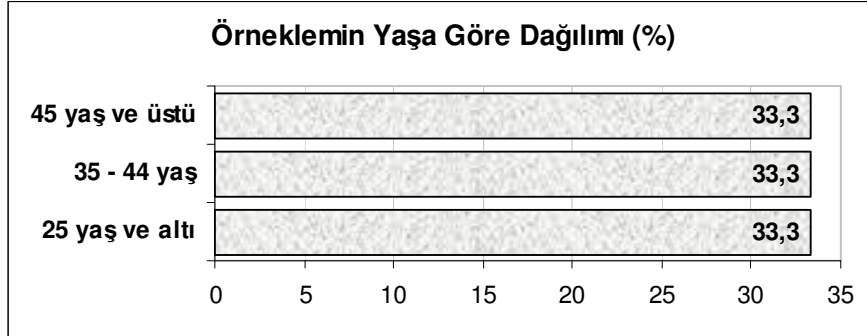
Örnekleimde 45 kadın ve 36 erkek yer almaktadır. Kadınlar örneklemin % 56'sını oluştururken, erkekler örneklemin % 44'ünü oluşturmaktadır. Örneklemin cinsiyete göre dağılımı Grafik 1'de sunulmuştur.

Grafik 1

Yaş

Örneklemin yaşa göre dağılımı Grafik 2’de sunulmaktadır:

Grafik 2

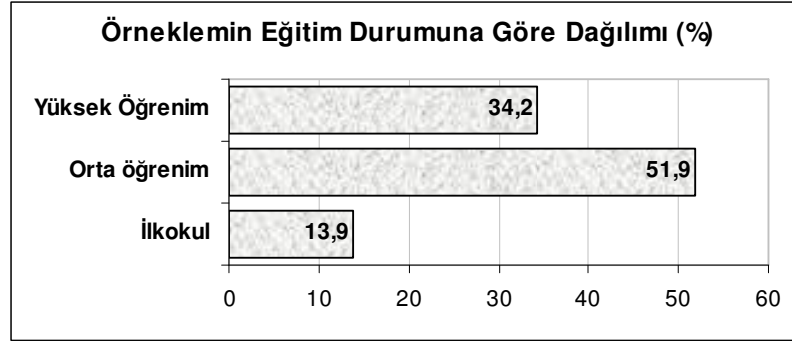
Örnekleminizin yaş gruplarının 25 yaş ve altı, 26-45 yaş ve 45 yaş ve yukarısı olmasının nedenleri arasında kişilerin eğitim sürecini tamamlayıp düzenli bir hayata başlamalarının sınırı olarak kabul edilebilecek olan 25 yaş ile, düzenli hayata dahil olma, iş yaşamına başlama ve evlilik gibi toplumsal dönüşümlerin yaşandığı ve sindirildiği bir dönem olan orta yaş dönemi olarak 35-45 yaş ve daha hakim bir toplumsal konuma sahip olunan ve aynı zamanda da kentsel deneyime boyamsal olarak en hakim olunduğunu düşündüğümüz yaş grubu olarak 45 yaş ve üzerini ele aldık.

25 yaş ve altı yaş grubundaki katılımcıların yaş ortalaması 21,5, 26-45 yaş grubunun 33,1, 46 yaş ve üzeri grubun ortalaması ise 52,1’dir.

Grafik 2’de görüldüğü üzere katılımcıların 33,3’ü 25 yaş ve altı, %33,3’ü 35-44 yaş grubuna, %33,3’ü 45 yaş ve üstü yaş grubuna dahildir. Örnekleimde yer alan katılımcılar arasında en düşük yaş 16 ve en yüksek yaş 80’dir.

Eğitim Düzeyi:

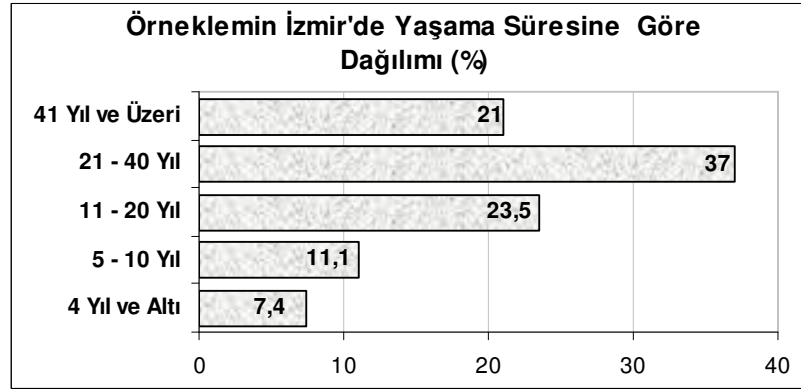
Örneklemin eğitim düzeyine göre dağılımı aşağıdaki Grafik 3’te sunulmaktadır. Katılımcıların eğitim durumları üç kategoride gruplanmıştır. Bu gruplar %13,9 ile ilkokul kategorisi, %51,9 ile orta öğrenim kategorisi (ortaokul – Lise) ve %34,2 lik değeriyle yüksek öğrenim kategorisi (yüksekokul – üniversite – master – doktora). Bilişsel harita çizim prosedürü gereği, düşük eğitim seviyesinden katılımcıların sayısını orta e yüksek eğitim düzeyine nazaran daha düşük olmasına özen gösterilmiştir.

Grafik 3

Kentte Yaşama Süresi:

Katılımcıların İzmir’de yaşadıkları süre Grafik 4’te sunulmaktadır.

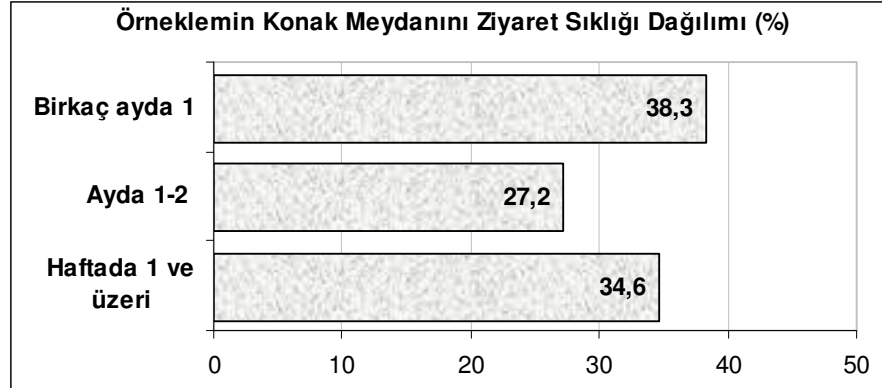

Grafik 4

Araştırma sorularımız gereği İzmir’de yaşama süreleri nispeten uzun katılımcıları araştırma kapsamına almaya özen gösterdik. Fakat konak Meydanı son düzenlemeler ile birlikte yaklaşık 3 yıldır stabil bir hale sahip olduğu için ve bu halinden öncesine dair deneyimleri olmadığını bildiğimiz çok küçük bir katılımcı grubu olarak 4 yıl ve altı süredir İzmir’de yaşayan katılımcılara da yer verdik. Bunun yanı sıra 5-10 yıl süre ile İzmir’de yaşayan grubun da meydanın tasarımına dair bilgisinin benzer nitelikler sergileyebileceği de varsayılabilir. Bunun sonucunda örnekleme yer alan kişilerin %21’i 41 yıl ve daha fazla bir süre, %37’si 21-40 yıl arası, %23,5’i 11-20 yıl arası, %11,1’i 5 – 10 yıl arası ve %7,4’ü 4 yıl ve daha kısa bir süre için İzmir’de yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Meydanı Ziyaret Sıklığı

Katılımcıların meydanı ziyaret sıklığı katılımcılara yöneltilen 4 kategoride sınıflandırılmıştır. Bu kategoriler , haftada birden çok, haftada bir, ayda bir iki sefer ve birkaç ayda bir'dir. Daha sonra bu kategorilerden ilk ikisi analiz aşamasını daha verimli kılabilmek için birleştirilmiştir. Katılımcıların Konak Meydanı'nı ziyaret etme sıklığı Grafik 5'te sunulmaktadır.

Grafik 5

Katılımcılarımızın %38,3 ü meydanı birkaç ayda bir, %27,2 'si ayda bir iki sefer ve %34,6'sı haftada 1 ve üzeri sıklıkla ziyaret etmektedirler.

Örneklemin yaşadığı semtler

Araştırmamıza katılan kişilerin İzmir'de yaşadıkları Semtler göz önüne alındığında örneklemin yaşadığı yere göre dağılımı Tablo 1'de görülebilir.

Tablo 1. Örneklemin yaşadığı semtlere göre dağılımı.

SEMT / İLÇE	Fre.	SEMT / İLÇE	Fre.	SEMT / İLÇE	Fre.
KARŞIYAKA	34	GÜZELYALI	2	BAYRAKLI	1
BORNOVA	12	BALÇOVA	2	ÜÇKUYULAR	1
BUCA	6	ALSANCAK	1	POLİGON	1
HATAY	5	AGORA	1	NARLIDERE	1
BOSTANLI	3	EŞREFPAŞA	1	MİTHATPAŞA	1
KONAK	2	GÜRÇEŞME	1	BOZYAKA	1
GÜLTEPE	2	ÇAMKULE	1		

Katılımcılarımızın dağılımında yoğun olarak Karşıyaka'da oturan kişiler bulunmaktadır (34 kişi), Karşıyaka'yı 12 kişi ile Bornova, 6 kişi ile Buca, 5 kişi ile Hatay izlemektedir. Diğer semtlerden katılımcılar tabloda görülebilir.

2.2.3. UYGULAMA

Araştırmanın uygulama sürecinde iki grup katılımcıya uygulanan prosedürler şu şekildedir. Araştırmamızda sadece görüşme yaptığımız gruba elimizdeki görüşme formundaki sorular yöneltilmiş ve mümkün olduğunca ayrıntılı yanıtlar vermeleri sağlanmıştır. Bunun yanı sıra bilişsel harita uygulamalarında ise kişilere önce bilişsel harita çizecekleri A3 boyutunda bir kağıt bir kurşun kalem ve bir silgi verilip aşağıdaki yönerge sözel olarak iletilmiştir. Yönergenin iletimi sırasında, katılımcıların yönergeyi daha iyi kavramaları ya da rahatlamaları açısından ana hatları aşağıdaki şekilde olmakla birlikte bazı kolaylaştırıcı sözcükler (gerçekten güzel olması gerekmiyor, bakın başladınız bile gibi) kullanılmış, kimi zaman çizim sürecinde de kişiler cesaretlendirilmiş ve pekiştirilmiştir (evet gayet güzel gidiyorsunuz gibi).

Şimdi sizden Konak Meydanı'nı düşünmenizi ve önünüzdeki kağıda kendi çizgileriniz ile anlatmanızı istiyorum. Nasıl ve neleri çizeceğiniz konusunda bütünüyle siz karar vereceksiniz. Sizden istediğimiz bildiğiniz, tanıdığınız bütün özellikleri göstermenizdir. Burada önemli olan çiziminizin güzelliği değil sizin zihninizdeki meydanı çizmenizdir..

Katılımcılara yönerge verilip çizime başlamalarını takiben çizim süreçleri araştırmacı tarafından gözlenmiş ilk çizilen öğelerin kaydı tutulmuştur. Ardından bilişsel harita çizen grup görüşme formundaki sorulara yanıt vermiştir. Fakat bu formda sorulara verilen yanıtlar yazılı olduğu için yüz yüze görüşmeye nazaran daha az ayrıntılı olmuştur.

2.2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Bilişsel Haritaların Analizi:

Araştırmadan elde edilen bilişsel haritalar önceden tespit edilmiş kimi değişkenler açısından ele alınıp sayısallaştırılmış ve SPSS istatistik programına katılımcıların kodları ile birlikte girilmiştir. Daha sonra SPSS programının sağladığı olanaklar ile değişkenler gruplanmıştır. Bu değişkenler haritaların içerdiği öğeler ve öğe grupları, haritaların kapsamı, ayrıntı derecesi, başlangıç noktası, çizim stilidir. Bu bağımlı değişkenlerin ayrıntılı analizlerinin ardından, kimi bağımsız değişkenlere göre gösterdikleri dağılımlar ele alınmıştır. Bağımsız değişkenlerimiz ise şunlardır: cinsiyet, yaş, eğitim, İzmir’de yaşama süresi, konak Meydanını ziyaret sıklığı. Elde edilen dağılımlarda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki Ki-kare analizi ile ele alınmıştır.

Anket Formunun Analizi:

Bilişsel Haritaların yanı sıra uygulanan anket formu ve görüşmelerin istatistiksel analizleri için SPSS İstatistik Paket Programı kullanılmıştır. Bilişsel harita uygulamaları ile birlikte uyguladığımız anket formundaki kapalı uçlu sorular herhangi bir işlemten geçirilmeden sayısallaştırılıp SPSS programına girilmiştir. Açık uçlu sorular ise öncelikle tüm yanıtlar gözden geçirilip listelendikten sonra amaçlarımıza uygun kategorilere ayrılmıştır. Daha sonra bu açık uçlu sorular da SPSS programında kodlanarak girilmiştir. Her bir soru veya soru grubuna amaçlarımıza uygun analizler yapılmıştır. Elde edilen veriler Excel ve PhotoShop programlarında grafikleştirilmiştir.

Görüşmelerin Analizi:

Araştırmada yer alan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen ses kayıtları, öncelikle dinlenerek metin haline getirilmiştir. Elde edilen metinlerde ortaya konan temel ifadeler, cümlecikler halinde özetlenerek son haline getirilmiştir. Elde edilen veriler hem görüşme grubunun dar olması hem de görüşme yönteminin doğası gereği fazla gruplama yapılmaksızın aynen verilmiştir.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR

3.1. Bilişsel Haritalardan Elde Edilen Bulgular

Bilişsel haritalardan elde edilen bulgular, haritaların içerdiği öğeler ve öğe grupları, haritaların kapsamı, ayrıntı derecesi, başlangıç noktası ve çizim stili gibi ana değişkenlerimizin haritaların tümüne göre ve bunun ardından ise bağımsız değişkenlerimiz olan cinsiyet, yaş, eğitim, yaşama süresi, ziyaret sıklığı'na göre dağılımlarını sunacağız.

3.1.1. Bilişsel Haritalarda Belirtilen Öğeler

Araştırmamızdan elde ettiğimiz bilişsel haritalarda çizilen tüm öğelerin, gösterilme sıklıkları Tablo 2'de sunulmuştur. Haritalarımızda toplam 111 farklı öğe yer almıştır. Bu öğelerin toplam gösterilme sayıları ise 798'dir.

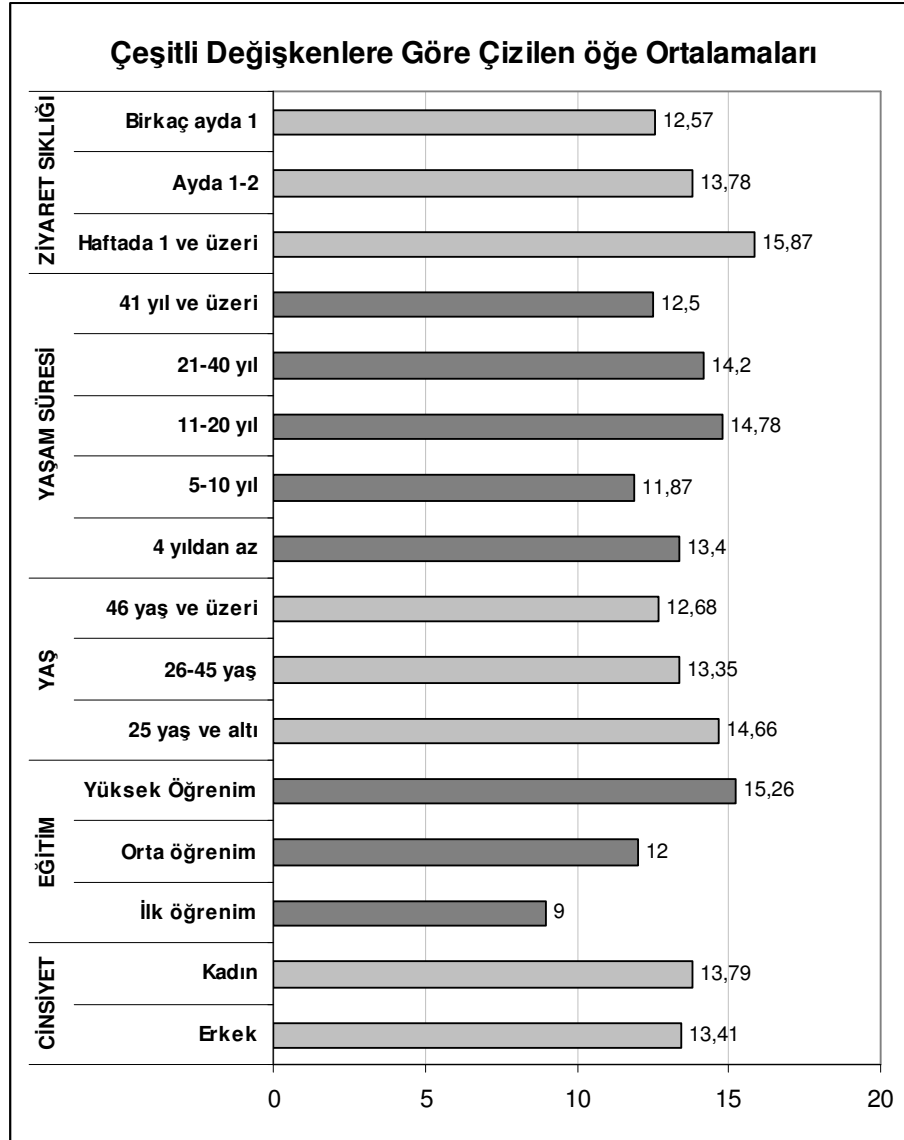
Tabloda gördüğümüz öğelerin başlıcalarını Konak Meydanının elimizdeki hava fotoğrafı üzerinde sunumu şekil 8'de verilmiştir. Bu şekilde frekansı 5'in üzerinde olan ve bizi belirli bir meydan öğesine gönderen maddeler eklenmiştir. Yeşil alan, dükkanlar ya da banklar gibi öğeler bir ölçüde belirsiz oldukları için şekilde sunulmamışlardır. Maddeler frekansları ölçüsünde kırmızıdan beyaza doğru renklendirilmişlerdir. En koyu kırmızı renkte Saat Kulesi ve en açık renkte de Pier üstgeçidi ve AKM verilmiştir.

Tablo 2. Bilişsel haritalarda çizilen öğeler ve gösterilme sıklıkları.

ÖĞE	Fre.	ÖĞE	Fre.	ÖĞE	Fre.
Saat Kulesi	62	Otopark	4	Yeni Konak M.	2
Belediye	47	Rodi	4	Çarşı	2
İskele	45	Tariş	4	Eski Maksim G.	2
Kemeraltı (girişi)	44	Varyant	5	Ali Galip	1
Hükümet Konağı	40	Fotoğrafçı	3	Çeşme	1
Metro	38	Gözlükçü	3	Çiçekler	1
Köprü (yelkenler)	36	Kafe	3	Çöp	1
YKM	34	Kaktüs	3	Defterdarlık	1
Cami	32	Kentkart dolum yeri	3	Dekoratif kayalar	1
İş Bankası	23	Meydan	3	Dershane	1
Deniz	21	Milli Eğitim	3	Diş Hastanesi	1
Kuşlar	18	Milli Piyango	3	Doğum evi	1
Yeşil alan	17	Seyyar satıcı	3	Eshot	1
Sahil Yolu	17	WC	3	Eski Karamürsel	1
Dükânlar	17	Ziraat Bankası	3	Fevzi Paşa Bulvarı	1
Durak	16	Cumhuriyet takı	3	Gazeteci	1
Konak Pier	15	Dönerciler	3	İkinci kordon	1
Şelale-Havuz	14	Gevrekçi	3	İskele Restoran	1
Emniyet Müdürlüğü	11	Palmiye	3	İzsu	1
Vapur	11	Ankara Palas O.	2	Konak Kaymaklığı	1
Banklar	10	Binalar	2	Loft	1
Bankalar	8	Çınar Sineması	2	Midyeciler	1
Ağaçlar	7	Çim	2	Müze	1
Büfe	7	Devlet Opera ve Bal.	2	Nüfus Müdürlüğü	1
Akbank	7	Devlet Tiyatrosu	2	Pasaj	1
Emekli Sandığı	7	Dilenci	2	Polisler	1
Park	7	Güneş	2	Reklâm panosu	1
Adliye	6	Hisar Cami	2	Resmi Bina	1
Hasan Tahsin A.	6	Lokanta	2	Sabancı K. M.	1
Viyadük	6	Merkez Bankası	2	Satranç	1
İş hanları	5	Milli Kütüphane	2	SSK Bölge Müdürlüğü	1
Pier üstgeçit	5	PTT	2	SSK Hanı	1
AKM	5	Sahil	2	Şiir Levhası	1
Mithatpaşa caddesi	4	Tostçular	2	Taksi durağı	1
Eski Tansaş	4	Vergi Dairesi	2	Tibaş Hanı	1
Konak Belediyesi	4	Yaya geçidi	2	Vakıflar Bankası	1
Orduevi	4	Yemci	2	Yabancılar Şubesi	1

Çizilen Öge Miktarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi

Araştırmamızda elde ettiğimiz bilişsel haritalarda çizilen kişi başına ortalama öge sayısı 13,7 ve standart sapması 5,18'dir. Katılımcıların çeşitli değişkenler açısından çizdikleri öge sayısı ortalamaları Grafik 6'da sunulmaktadır.

Grafik 6

Grafik 6'da da görüldüğü üzere meydanı ziyaret sıklığı arttıkça çizilen öge miktarı da artmaktadır. İzmir'de yaşam süresinin çizimlerdeki öge miktarı üzerinde etkili olmadığı görülmektedir. 41 yıl ve üzeri süredir İzmir'de yaşayan katılımcılar ile 4 yıldan az bir süredir İzmir'de yaşayan katılımcılar bu kuralı bozuyor gibi görünseler de

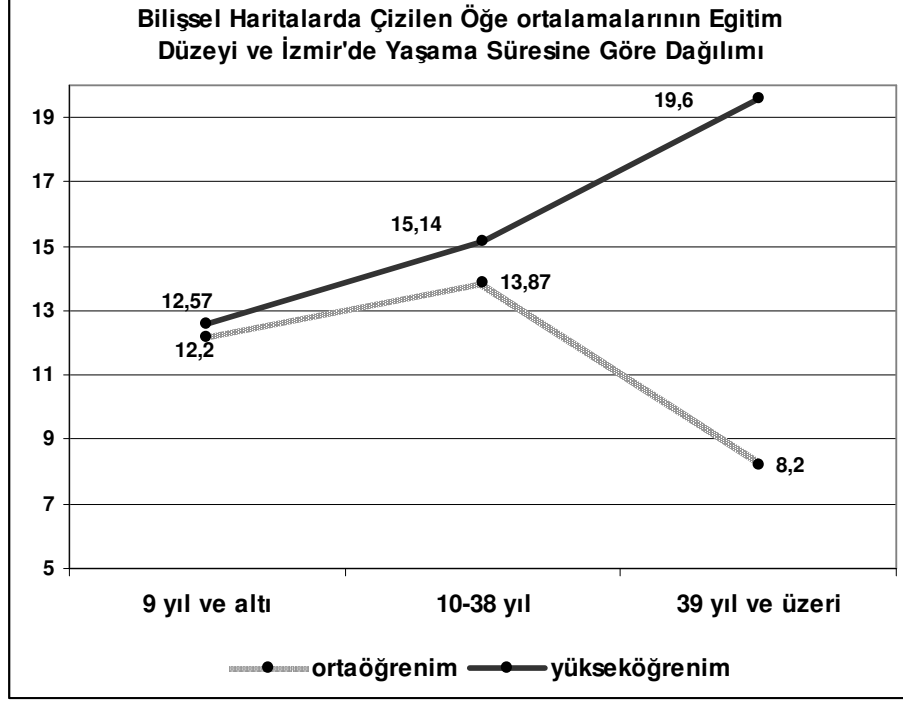
bu eğitim düzeyinin ilgili değişken olarak değerlendirilebileceği bir duruma işaret etmektedir. 4 yıldan kısa bir süredir İzmir’de olan katılımcıların büyük çoğunluğu yüksek öğrenim seviyesinde yada yüksek öğrenim görmektedirler. Bunun aksine 41 yıl ve üzeri süredir İzmir’de yaşayan katılımcılar hem bilişsel haritalama yönteminin doğasına, kağıt kalem kullanarak ifade etme becerisine daha uzak hem de eğitim düzeyi olarak daha düşük seviyede insanlardan oluşmaktadır. Eğitim değişkeninin bozucu etkisi ve bunun yanı sıra yaş değişkeninin etkisi nedeniyle İzmir’de yaşama süresi çizilen öge miktarına etkisini tam anlamıyla gösterememiştir. Yaş değişkeninin bilişsel haritalarda çizilen öge sayısına etkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşı küçüldükçe çizdikleri öge miktarında artış görülmektedir. Bunun yanı sıra eğitim seviyesi yükseldikçe haritalarda çizilen öge sayısının arttığı görülmekte, kadın ve erkekler arasında ise farklılaşma gözlenmemektedir.

Kentte yaşam süresi ile eğitim arasındaki etkileşim ele alındığında istatistiksel olarak anlamlı bazı sonuçlara ulaşılmıştır. İstatistiksel analizlerimizde kentte yaşam süresi rasyonel grupları ile analiz edilmemiştir. Kentte yaşam süresi 3 kategoride ele alınmış, üç kategoriyi oluştururken ortalamanın 1 standart sapma altını ve üstünü kesme noktaları olarak belirleyip analizler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra eğitim değişkeninde bozucu kimi istatistiksel etkilere neden olan ilkökul grubu da analizlerden çıkartılmıştır. İlkokul grubundaki katılımcı sayısının 3 olması nedeniyle gerçekleştirilen istatistiksel analizler üzerinde etki yarattığı için sadece orta ve yüksek eğitim düzeyleri ele alınmıştır.

Bu durumda ortalamadan 1 standart sapma üstten ve alttan kesme noktaları ile belirlediğimiz kentte yaşama kategorileri 9 yıl ve altı, 10-38 yılları arası ve 39 yıl ve üzeri’dir. Bu koşullarda kentte yaşama süresi ile ortaöğrenim ve yüksek öğrenim grupları arasındaki öge çizim ortalamaları dağılımı Grafik 7’de sunulmaktadır.

Katılımcıların kentte yaşanma sürelerinin ana etkisi istatistiksel olarak anlamsız, fakat eğitim düzeyinin ana etkisi anlamlıdır, $F(1,54)=9.49$, $p=.03$. Yapılan analizler, eğitim düzeyi ile kentte yaşama süresi arasında anlamlı bir etkileşim olduğunu göstermektedir, $F(2,54)=5.32$, $p=.008$. Buna göre 9 yıl ve altı süredir İzmir’de yaşayan katılımcıların çizdikleri ortalama öge sayısı eğitim düzeylerine göre farklılaşmamaktadır, $T(10)=.153$, $p=.882$. Bu durum 10-38 yıl arası İzmir’de yaşamış katılımcılar için de geçerlidir [$T(36)=.83$, $p=.412$]. 39 yıl ve üzeri süredir kentte yaşayan katılımcılarda ise çizilen öge sayısı açısından orta öğrenim ve yükseköğrenim

düzeylerine sahip katılımcılar arasında anlamlı bir farklılaşma vardır, $T(8)=3.47$, $p=.008$. Buna göre İzmir’de yaşama süresi ve eğitim düzeyi yüksek olan katılımcılar, İzmir’de yaşama süresi yüksek fakat eğitim düzeyi düşük katılımcılardan daha fazla öge çizmektedirler.

Grafik 7

Haritalarda Belirtilen Ögelerin Gruplanması

Haritalardan elde ettiğimiz veriler 111 farklı ögenin 798 gösterimini içermekte olup, herhangi bir analiz yürütebilmemizi olanaklı kılmamaktadır. Bu durumda haritalarda çizilen ögelerin çeşitli özellikleri ve araştırmamıza uygun amaçlar doğrultusunda gruplanması gereği görülmüş ve 8 öge grubu oluşturulmuştur. Bu gruplar ve grupların oluşum gerekçeleri şöyledir.

İdari-kamusal ögeler: İdari kamusal işleve yönelik binalar ya da alanlar grubuna yerleştirilmiştir. Bu ögeler kişilerin çoğu zaman zorunlu işlerini gördükleri, kısacası iş veya temel kamusal hizmetleri aldıkları ögelerdir.

Ulaşım ögeleri: Meydana ulaşmaya, meydana bir yere ulaşmaya ya da meydanın içinde hareketli olmaya olanak sağlayan ulaşım araçları ve ulaşım dair yapılar bu kategoriyi oluşturmaktadır.

Alışveriş Öğeleri: Kişilerin alışveriş nedeniyle gittikleri dükkanlar, hanlar, pasajlar ya da merkezler bu kategoriye alınmıştır. Konak Pier kültürel özellikleri olmasına rağmen alışveriş kategorisine daha uygun bulunmuş, bu kategoride ele alınmıştır.

Mimari Unsurlar: Meydanın temel mimari unsurları ya da tasarımının parçası olan öğeler bu kategoride değerlendirilmiştir. Bu noktada bazı kritik kararlar verilmiştir. Örneğin konak camii bu kategoriye alınmıştır. Caminin meydana varlığının kamusal işlevin ötesinde mimari olduğu kanaatine varılmış ve bu kategoriye eklenmiştir. Bu kategorideki diğer öğeler için de aynı gerekçeler ile değerlendirme yapılmış ve kategori biçimlenmiştir.

Doğal – Peyzaj Unsurlar: Meydanın doğal görünümünü tesis etmek için yapılmış mimari yapılar ile (şelaleli havuz eski deniz çizgisini temsil etmektedir.) . meydanın tasarımından bağımsız olarak sahip olduğu doğal öğeleri içeren kategori aynı zamanda bu öğelerin karşıtı olan çöp gibi öğeleri de içermektedir. Peyzaj unsurlar da kategorinin adından da görüldüğü üzere bu kategoriye eklenmiştir.

Seyyarlar: Bu kategori ismini bulmakta oldukça zorlanılmış olup, içerdiği öğeler açısından en uygun adın bu olduğuna karar verilmiştir. Bu kategoride yer alan öğeler meydana seyyar satış yapanlar ve dilenciler oluşturmaktadır.

Bankalar: haritalarda sıkça rastlandığı için bankalar için ayrı bir kategori oluşturulmuştur.

Kültür – Sanat: kültürel ve sanatsal faaliyetler için kullanılan öğeler bu kategoride yer almaktadır.

Oluşturulan gruplar ve bu grupları oluşturan öğeler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3-1. Bilişsel haritalardaki öge grupları

İDARI - KAMUSAL		ULAŞIM		ALİŞVERİŞ	
ÖĞE	Fre.	ÖĞE	Fre.	ÖĞE	Fre.
Belediye	47	İskele	45	Kemeraltı	44
Hükümet Konağı	40	Metro	38	YKM	34
Emniyet Müdürlüğü	12	Sahil Yolu	17	Dükkanlar	17
Emekli Sandığı	7	Otobüs Durağı	16	Konak Pier	15
Adliye	6	Vapur	11	İşhanları	5
Konak Belediyesi	4	Viyadük	6	Eski Tansaş	4
Orduevi	4	Pier Üst geçit	5	Rodi	4
Milli Eğitim Müdürlüğü	3	Mithatpaşa Cad	4	Tariş	4
Merkez Bankası	2	Otopark	4	Fotoğrafçı	3
PTT	2	Varyant	5	Gözlükçü	3
Vergi Dairesi	2	Kentkart dolum	3	Ankara Palas Otel	2
Defterdarlık	1	Yaya Geçidi	2	Yeni Konak Mağazası	2
Diş Hastanesi	1	Fevzipaşa Bulv.	1	Çarşı	2
Doğum Evi	1	İkinci Kordon	1	Eski KM	1
Eshot	1	Taksi Durağı	1	Pasaj	1
İzsu	1	TOPLAM	159	SSK Hanı	1
Konak Kaymakamlığı	1			Tibaş Hanı	1
Nüfus Müdürlüğü	1			Loft	1
Resmi Bina	1			Ali Galip	1
SSK Bölge Müdürlüğü	1			Tostçular	2
Yabancılar Şubesi	1			Lokanta	2
TOPLAM	139			Dönerciler	3
				Milli Piyango	3
				Kafe	3
				Büfe	7
				Gazeteci	1
				İskele Restoran	1
				TOPLAM	167

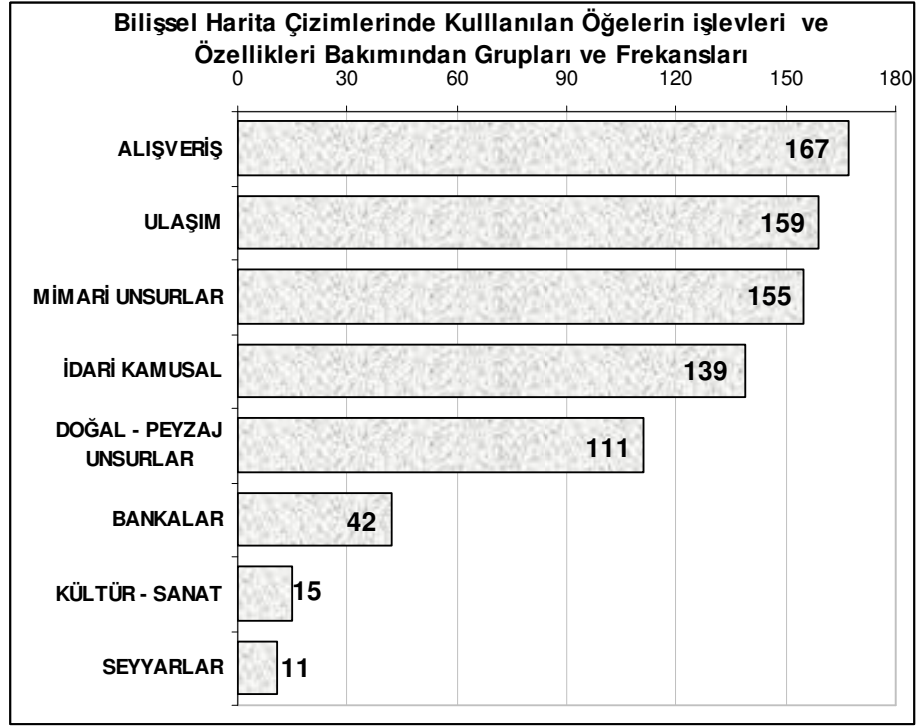
Elde ettiğimiz 8 öge grubu tüm haritalarda frekans olarak dağılımı Grafik . da sunulmaktadır. Alışveriş, ulaşım ve mimari unsurlar haritalarda en çok yer alan öge grubuyken en az yer alan öge grupları bankalar , kültür-sanat ve seyyarlar olmuştur. Fakat öge gruplarının niteliklerini göz önünde bulundurarak yapılacak bir değerlendirme, bize bankanın veya seyyar satıcıların sadece bir kategori adı olmalarının bile önemli olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 3-2. Bilişsel haritalardaki öge grupları

MİMARİ UNSURLAR		DOĞAL-PEYZAJ UNSURLAR		SEYYARLAR	
ÖGE	Fre.	ÖGE	Fre.	ÖGE	Fre.
Saat Kulesi	62	Deniz	21	Seyyar Satıcı	3
Köprü (yelkenler)	36	Kuşlar	18	Gevrekçi	3
Cami	32	Yeşil Alan	17	Dilenci	2
Hasan Tahsin Anıtı	6	Şelale Havuz	14	Yemci	2
Meydan	3	Banklar	10	Midyeci	1
WC	3	Ağaçlar	7	TOPLAM	11
Cumhuriyet Takı	3	Park	7	BANKALAR	
Binalar	2	Kaktüs Bahçesi	5		
Hisar Camii	2	Palmiye	3	İş Bankası	23
Çeşme	3	Çim	2	Bankalar	8
Şiir Levhası	1	Güneş	2	Akbank	7
Reklam Panosu	1	Sahil	2	Ziraat Bankası	3
Satranç	1	Çiçekler	1	Vakıflar Bankası	1
TOPLAM	155	Çöp	1	TOPLAM	42
		Dekoratif Kayalar	1		
		TOPLAM	111		

KÜLTÜR - SANAT	
ÖGE	Fre.
AKM	5
Çınar Sineması	2
Devlet Opera ve Balesi	2
Devlet Tiyatrosu	2
Milli Kütüphane	2
Müze	1
Sabancı Kültür Merkezi	1
TOPLAM	15

Grafik 8'de sunulan frekanslara göre öge gruplarının yüzdelik dağılım ise şu şekildedir: alışveriş %22, ulaşım %20, mimari unsurlar %19, idari – kamusal %17, doğal – peyzaj unsurlar %14 , bankalar %5, kültür – sanat % 2, seyyarlar ise %1 lik pay almıştır.

Grafik 8

Bilişsel Haritalarda Belirtilen Öge Gruplarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi

Elde ettiğimiz öge gruplarının cinsiyet, yaş, eğitim, İzmir'de yaşama süresi ve meydana ziyaret sıklığı değişkenleri açısından değerlendirmesi yapılmıştır

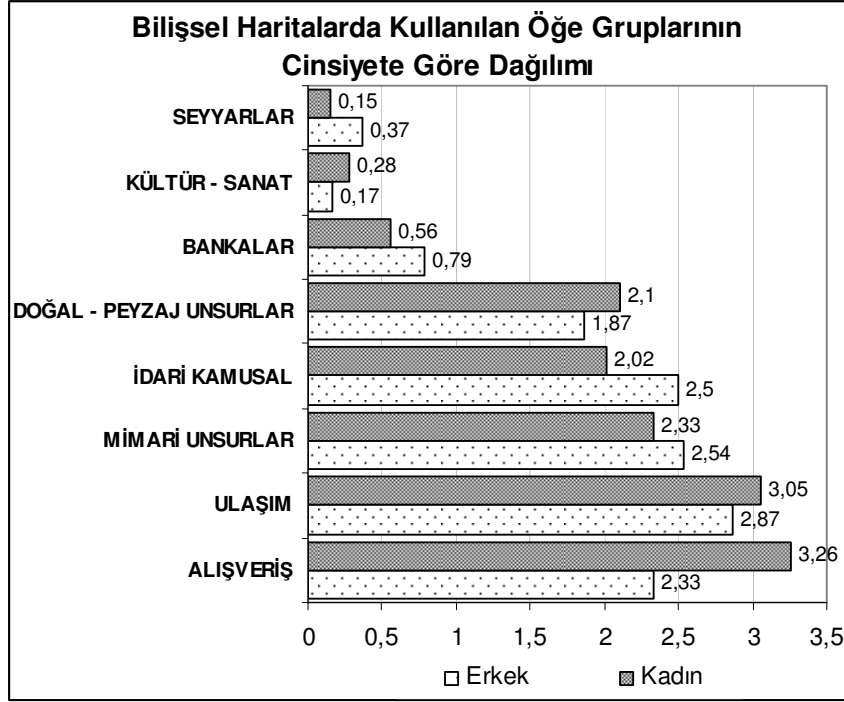
Cinsiyet

Bilişsel haritalarda çizilen öge gruplarına ait öğelerin çizilme ortalamalarının, katılımcıların cinsiyetine göre dağılımı Grafik 9'da sunulmuştur.

Çizilen öge ortalamaları cinsiyete göre ele alındığında, kadın katılımcıların alışveriş, ulaşım, doğal peyzaj unsurlar ve kültür sanat öge gruplarında ortalama öge çizimi açısından daha yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra erkek katılımcılar da, seyyarlar, bankalar, idari kamusal öğeler, mimari unsurlar açısından kadın katılımcılara oranla ortalama olarak daha fazla öge çizmişlerdir.

Çizilen öğelerin istatistiksel analizleri sonucunda kadın ve erkek katılımcılar alışveriş öğelerinin çizim sayısında , $T(61)=1.83$, $p=.07$, düzeyinde

farklılaşmaktadırlar. Buna göre kadın katılımcılar erkek katılımcılardan daha fazla alışveriş ögesi çizmektedirler.

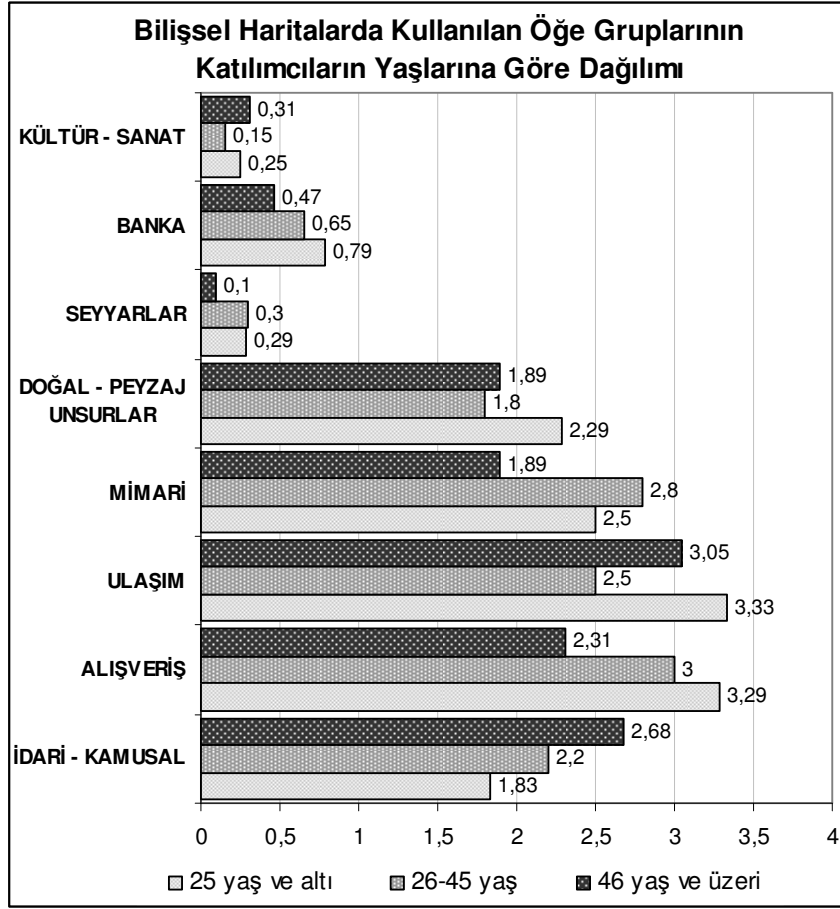
Grafik 9

Yaş

Bilişsel haritalarda çizilen öge gruplarının, katılımcıların yaşlarına göre dağılımı Grafik 10'da sunulmuştur.

Çeşitli yaş gruplarının çizdikleri ögelerin ortalamaları açısından idari kamusal ögeler yaş grubu büyüdükçe daha fazla çizilmektedir. Buna karşın çizilen öge ortalaması açısından belirgin bir farklılaşma da alışveriş ögeleri ve bankalar grubunda gözlenmektedir fakat buradaki farklılaşma yaş grubu küçüldükçe ögelerin daha fazla çizildiği yönündedir. Diğer öge gruplarında gözlenen ortalama öge çizimleri ise çeşitli karıştırıcı değişkenler etkisi göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

Yapılan analizlerde çizilen mimari ögelerin katılımcıların yaş gruplarına göre istatistiksel bakımdan anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür, $F(2,60)=3.15$, $p=.05$. Buna göre 26-45 yaş ile 46 yaş ve üzeri katılımcılar çizdikleri mimari öge sayısı açısından farklılaşmakta, 46 yaş ve üzerindeki katılımcılar 26-45 yaş arası katılımcılardan daha az mimari öge çizmektedirler.

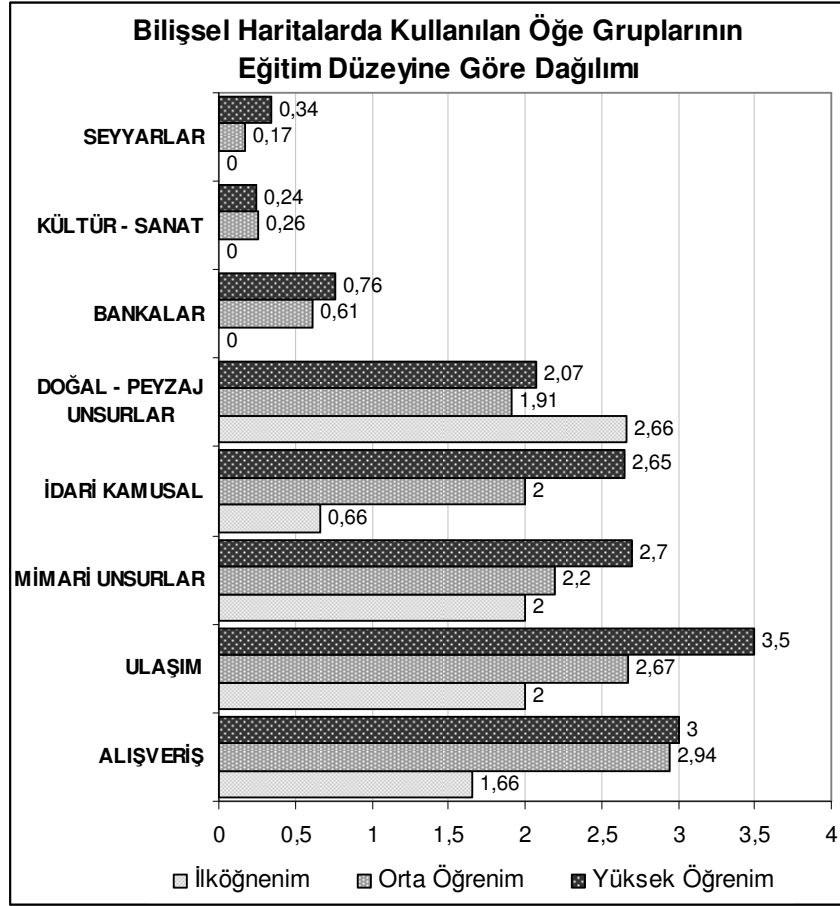

Grafik 10

Eğitim

Bilişsel haritalarda çizilen öge gruplarının, katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımı Grafik 11’de sunulmuştur.

İlköğrenim grubundaki katılımcılar genel olarak diğer öğrenim gruplarına nazaran çok daha az öğeden oluşan haritalar çizmelerine rağmen doğal-peyzaj unsurların çiziminde diğer eğitim gruplarından ortalama olarak daha fazla öge çizmişlerdir. Bunun yanı sıra İdari kamusal öğelerin çizim ortalamasında da bu eğitim grubu belirgin bir biçimde düşük ortalamaya sahiptir. Orta öğrenim grubundan katılımcılar ise eğitim seviyelerinin orta olmasına benzer şekilde her öge grubunda ortalama değerlere yakın öge çizim ortalamaları göstermişlerdir. Yüksek öğrenim grubu ise çizdikleri öge sayısı ortalamalarına uygun olarak pek çok öge grubunda ortalama olarak diğer eğitim düzeylerinden daha fazla öge çizmişlerdir. Fakat ulaşım, mimari unsurlar ve idari kamusal öğelerde bu durum daha açık bir biçimde gözlenmektedir.

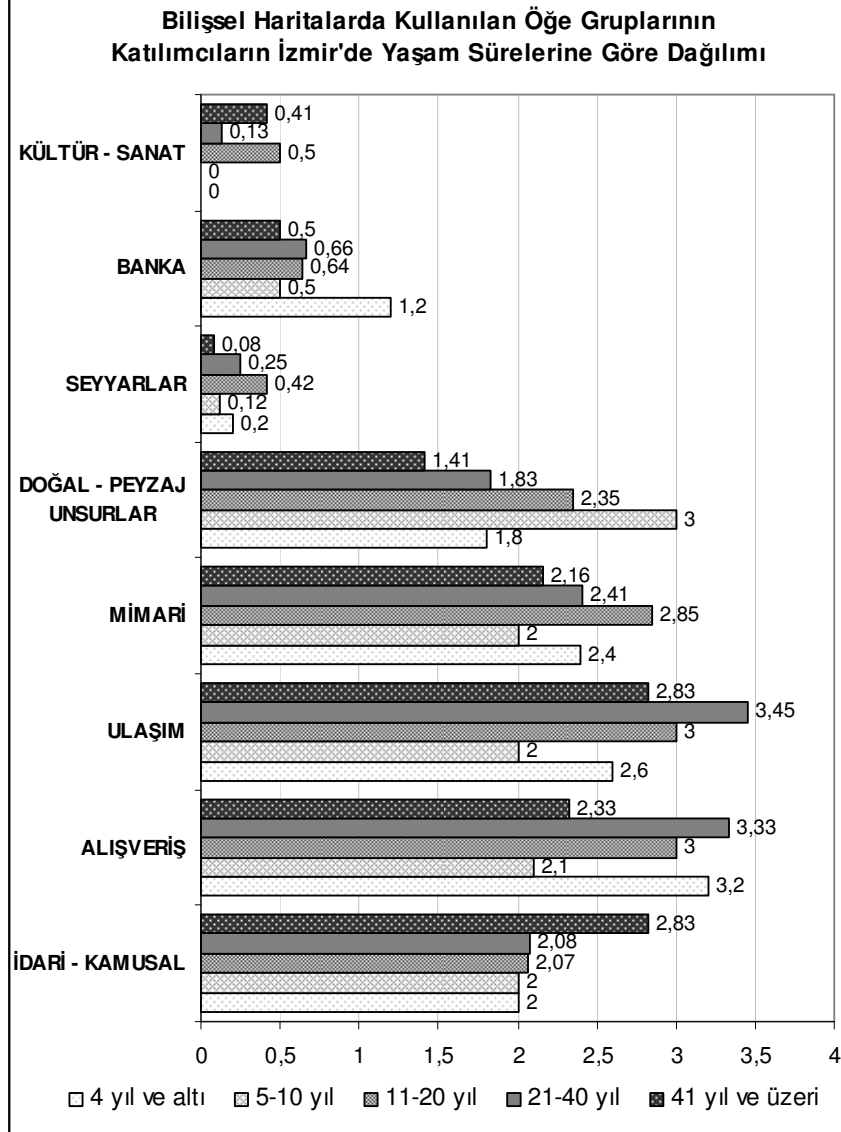

Grafik 11

İzmir’de yaşama Süresi

Örneklemin İzmir’de yaşama süresine göre bilişsel haritalarında yer alan öge gruplarının dağılımı Grafik 12’de görülebilir. 41 yıl ve üzeri süredir İzmir’de yaşayan örneklem grubu genel olarak öge gruplarının çiziminde ortalamaya yakın görülse de idari – kamusal öğelerin çizim ortalamasında diğer yaşam süresi gruplarından daha fazla çizim yaptığı görülmektedir. 21-40 yıl aralığında İzmir’de yaşayan katılımcı grubu ise alışveriş ve ulaşım öge gruplarında çizim ortalaması olarak diğer katılımcı gruplarından daha yüksek değerler almıştır. Diğer öge gruplarında ise ortalama değerlere yakın çizim miktarına sahiptir. 11-20 yıl aralığı süresince İzmir’de yaşayan katılımcılar sadece mimari unsurların çiziminde diğer katılımcılardan daha yüksek bir ortalamaya sahiptirler. 5-10 yıl süreyle İzmir’de yaşayan grubun doğal-peyzaj unsurları çizme ortalaması diğer gruplardan yüksek olmakla birlikte hiç kültür sanat ögesi çizmemeleri de dikkat çekicidir. Kentte yaşama süresine göre son grubumuz olan 4 yıl

ve daha kısa süre ile İzmir’de yaşayan katılımcılarımız alışveriş ve banka öge gruplarında ortalama çizim ögesi bakımından yüksek değerlere ulaşmışlar bunun yanı sıra bu gruptaki katılımcılar da hiç kültür sanat ögesine yer vermemişlerdir.

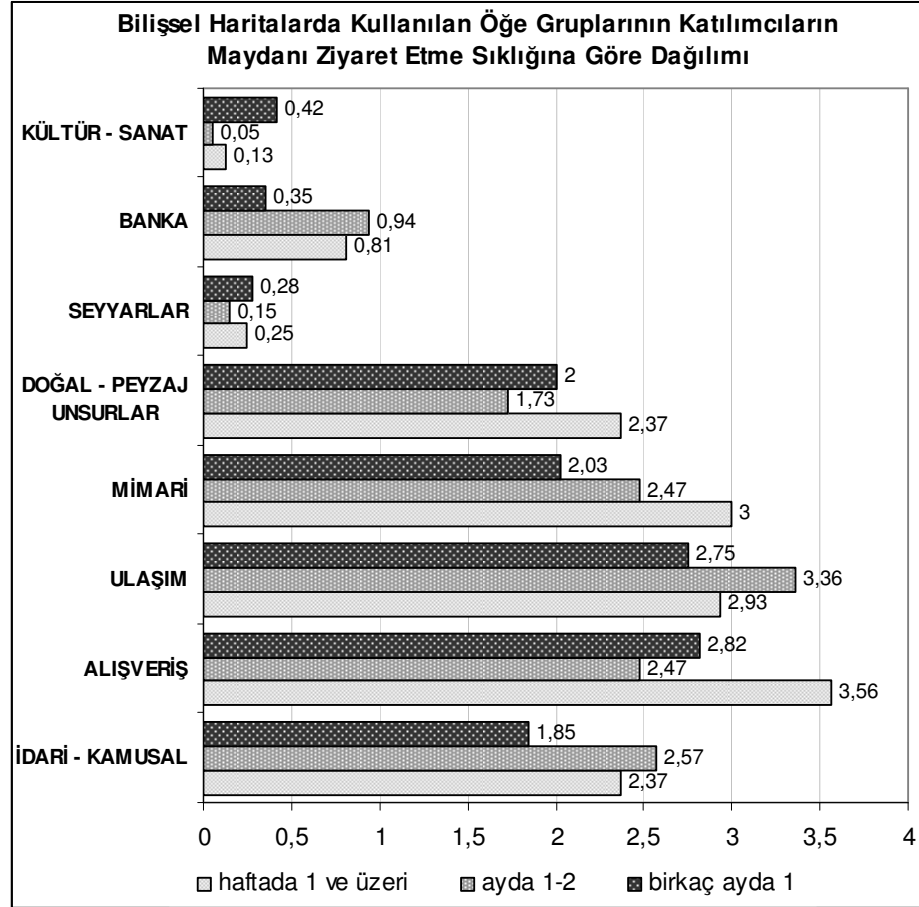

Grafik 12

Meydanı ziyaret etme sıklığı

Bilişsel haritalarda çizilen öge gruplarının, katılımcıların meydanı ziyaret etme sıklığına göre dağılımı Grafik 13’te sunulmuştur. Meydanı ziyaret sıklığı en yüksek olan katılımcı grubumuz genel olarak tüm öge gruplarının çizimlerinde yüksek

ortalamalar alırken , doğal-peyzaj, mimari ve özellikle de alışveriş unsurlarının çiziminde belirgin yüksek ortalamalara ulaşmıştır. Meydanı ayda 1-2 sefer ziyaret eden katılımcı grubu da idari-kamusal öğeler ile bankaların çizim ortalamalarında yüksek değerlere ulaşmıştır. Meydanı birkaç ayda bir ziyaret eden grup ise genel olarak tüm öge gruplarının çizim ortalamasında düşük değerlere ulaşabilmiştir.

Grafik 13

Her bir öge grubu istatistiksel olarak ele alındığı zaman mimari öğelerin çizim sayısı ile meydanı ziyaret sıklığı arasında bir ilişki gözlenmiştir. Meydanı haftada bir ve üzeri sıklıkla ziyaret eden katılımcılar, birkaç ayda bir ziyaret eden katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha çok mimari öge çizmişlerdir, $F(2,60)=3.69$, $p=,031$.

3.1.2. Bilişsel Haritaların Kapsamı

Araştırmamızdan elde ettiğimiz bilişsel haritaların kapsamları, yani bilişsel haritalarda meydanın sınırı olarak gözlemlediğimiz alanlar analiz edilmiştir ve her bir haritanın sınır noktaları Photoshop programında bir katman olarak oluşturulup, tüm haritaların kapsamları üst üste bindirilip birleşik bir imajları oluşturulmuştur. Oluşturulan kümülatif imaj Şekil. 'da görülmektedir.

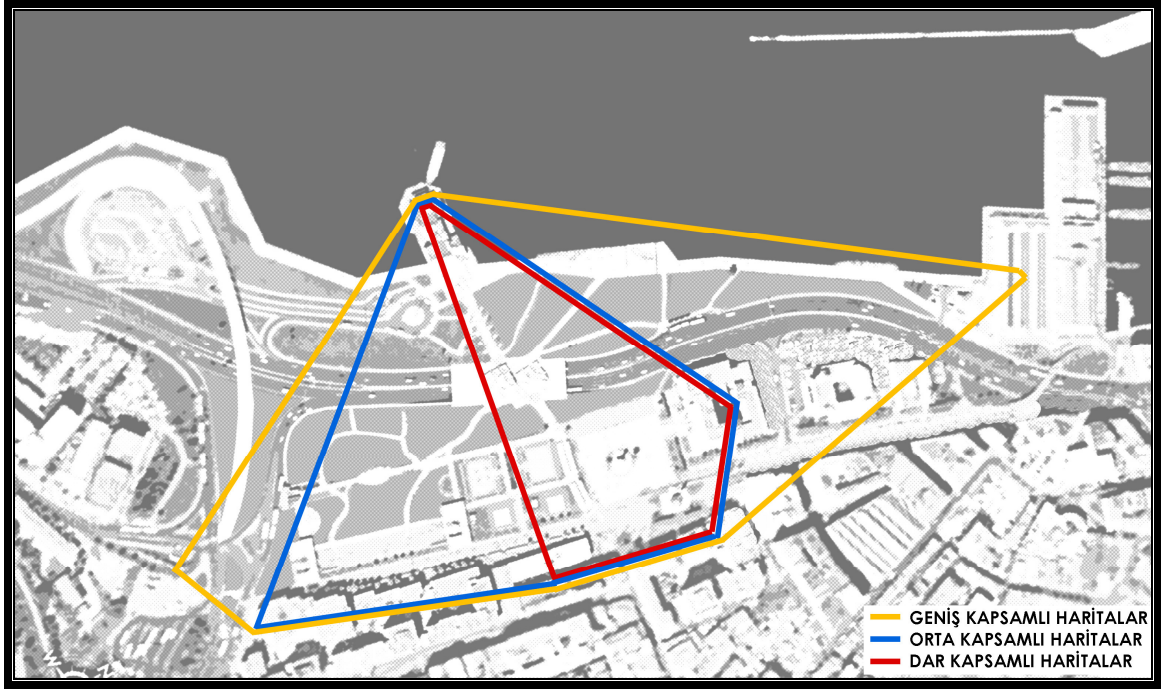

Şekil 9. Konak Meydanının Kümülatif Bilişsel Kapsam Haritası

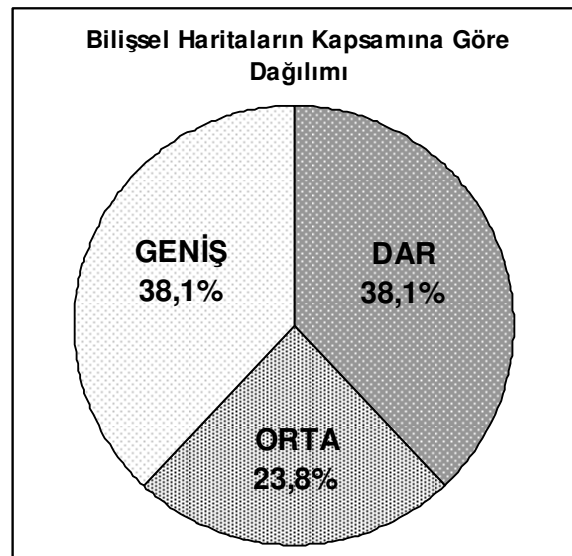
Şekil 9'da da görüldüğü üzere en koyu renkli alan en fazla haritanın üst üste biniştiği alandır dolayısıyla meydanın çekirdek kapsamını oluşturmaktadır. Bu alan Vapur İskelesi , Kemeraltı Girişi, ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Üçgeninde oluşmaktadır. Çekirdek kapsam alanı dışında gözlemlediğimiz bir diğer alan da İzmir Büyükşehir Belediyesi Kemeraltı girişi, YKM ve Vapur İskelesi arasında biçimlenmektedir. Bu iki alan dışında kuzeye doğru Konak Pier'e, güneye doğru ise Varyant yönüne uzanan kümülatif olarak daha zayıf, fakat geniş kapsam aralıkları görülmektedir.

Kümülatif bilişsel kapsam haritası üzerinde yapılan değerlendirmelerin ardından meydanın kapsamına ilişkin üç kategori ayırt edilmiştir. Şekil 10'da bu kategorik

kapsam alanları sunulmuştur. Sunulan alanlara tam anlamıyla uygun haritalar mümkün olmadığı için haritaların değerlendirilmesinde alanların sınırlarında küçük oynamalar yapılmıştır. Bu kriterler ışığında haritalar geniş kapsamlı, orta kapsamlı ve dar kapsamlı haritalar olarak gruplanmıştır.

Şekil 10. Bilişsel haritaların kapsam kategorileri

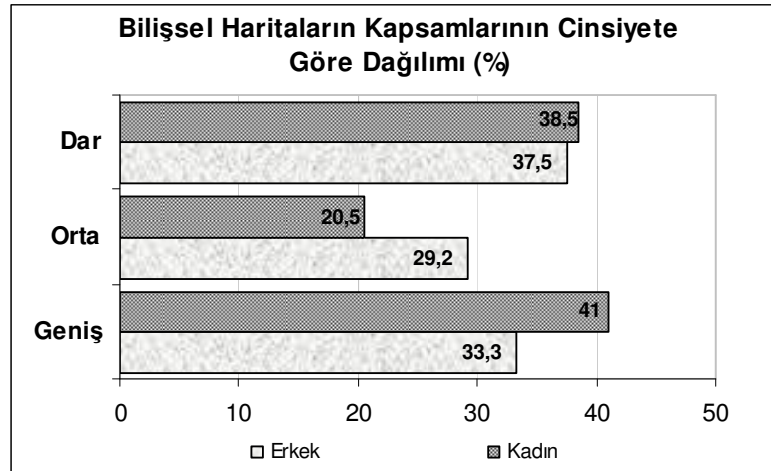
Grafik 14

Bilişsel haritaların kapsamlarına göre dağılımları Grafik 14'te görülmektedir. Haritaların kümülatif olarak incelenmesinin ardından oluşturduğumuz 3 kapsam aralığında sırasıyla geniş kapsamlı haritaların %38,1, orta kapsamlı haritaların %23,8 ve dar kapsamlı haritaların ise %38,1 oranında olduğu görülmektedir.

Bilişsel Haritaların Kapsamlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi

Cinsiyet

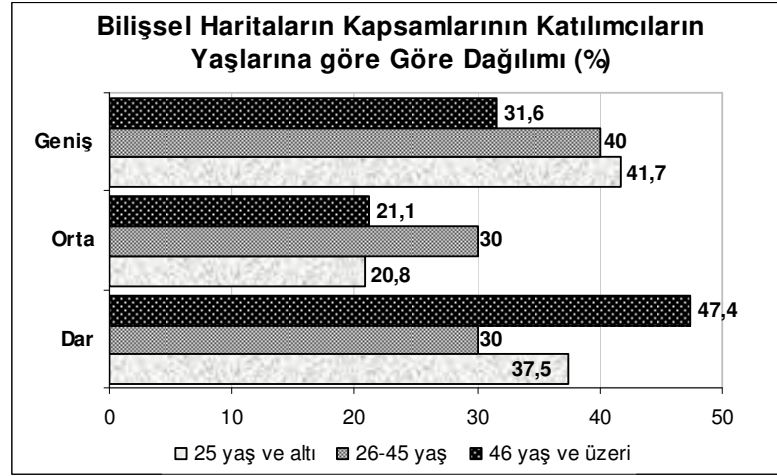
Bilişsel haritaların kapsamlarının, katılımcıların cinsiyetine göre dağılımı Grafik 15'te sunulmuştur. Erkek katılımcıların bilişsel harita kapsamları ele alındığında genel olarak belli bir ortalama kapsam aralığında dağıldıklarını ve orta kapsamdaki haritaları daha fazla çizdikleri gözlenmektedir. Kadın katılımcılarda ise durum farklıdır. Kadın katılımcılar dar kapsamlı ve geniş kapsamlı haritalar çizmişlerdir.

Grafik 15

Yaş

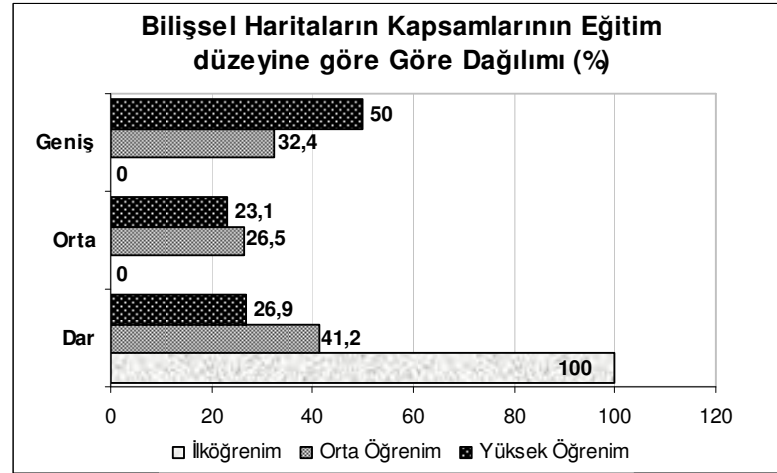
Bilişsel haritaların kapsamlarının, katılımcıların yaşlarına göre dağılımı Grafik 16'da sunulmuştur. 46 yaş ve üzeri katılımcılar daha çok dar kapsamlı haritalar çizerken. 25 yaş ve altı katılımcı grubu daha çok geniş kapsamlı haritalar çizmektedirler.

Grafik 16

Eğitim

Bilişsel haritaların kapsamlarının, katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımı Grafik 17’de sunulmuştur. İlköğrenim grubundaki tüm katılımcılar (3kişi) dar kapsamlı haritalar çizerken eğitim düzeyi yüksek öğrenim olanlar geniş kapsamlı haritalar çizmektedirler. İlköğrenim grubunun tümü dar kapsamlı haritalar çizmiş olsalar bile örnekleme bu grubun 3 kişi olması istatistiksel olarak analize imkan sağlamamaktadır.

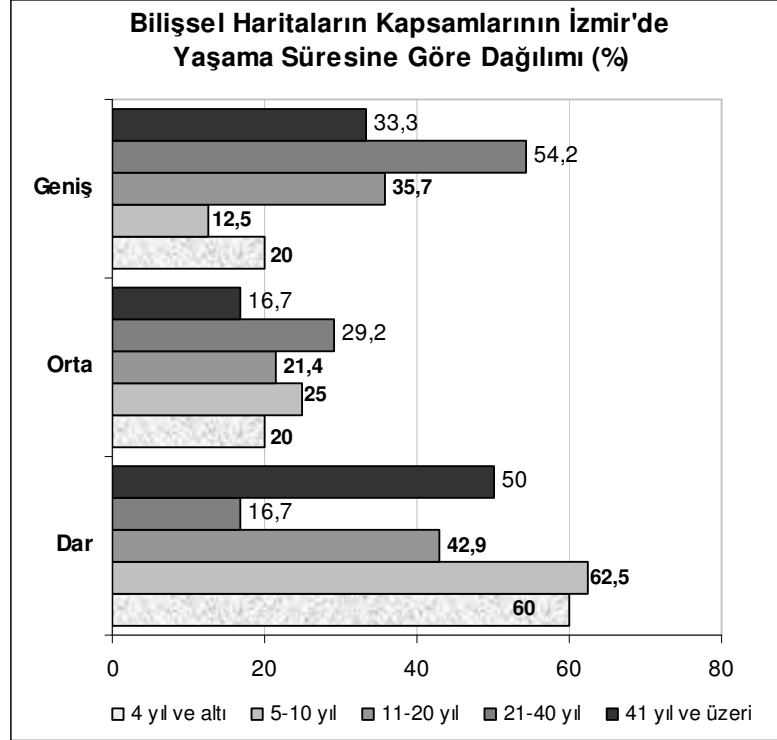

Grafik 17

İzmir’de yaşama süresi

Bilişsel haritaların kapsamlarının, katılımcıların İzmir’de yaşama sürelerine göre dağılımı Grafik 18’de sunulmuştur. 4 yıl ve daha kısa bir süre için İzmir’de yaşayan

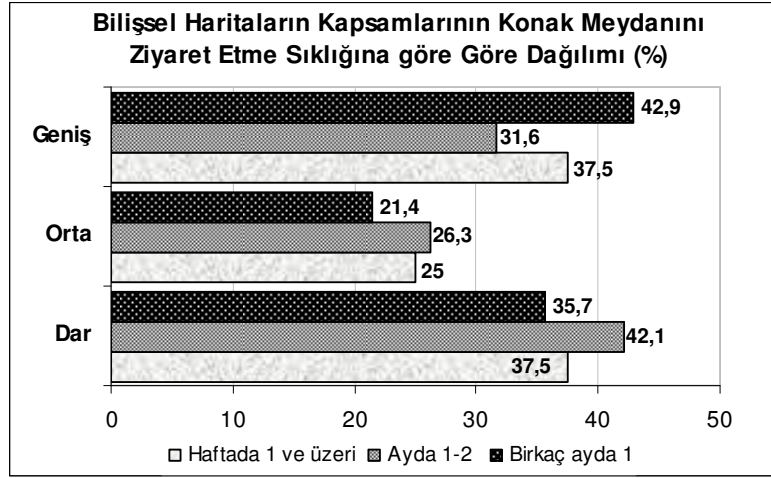
katılımcılar ile 5-10 yıl arası yaşayan katılımcılar genel itibarıyla dar kapsamlı haritalar çizmişlerdir. 11 – 20 yıl arası süre ile kentte yaşayan katılımcılar ise genel olarak her kapsamda ortalama değere yakın dururken, 21-40 yıl arası kentte yaşayanlar genel olarak geniş kapsamlı haritalar çizmektedirler. 41 yıl ve üzeri süredir İzmir’de yaşayan grubun %50 ‘si dar kapsamlı haritalar çizmiştir.

Grafik 18

Meydanı ziyaret sıklığı

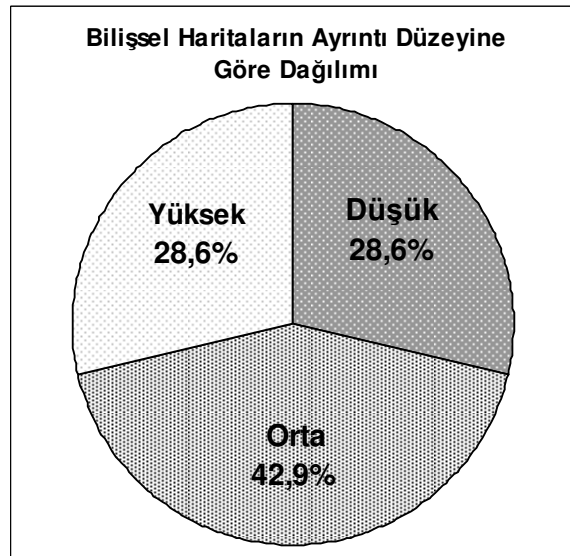
Bilişsel haritaların kapsamlarının, katılımcıların Konak Meydanı’nı ziyaret sıklığına göre dağılımı Grafik 19’da sunulmuştur. Meydanı ziyaret sıklığı haftada 1 ve üzeri olan katılımcıların %37,5 ‘i dar, %25’i orta, %37,5’i ise geniş kapsamlı haritalar çizmişlerdir. Meydanı ziyaret sıklığı ayda 1-2 sefer olan grup, %42,1 oranla en dar kapsamlı haritaları çizmiş buna ek olarak %26,3 oranında orta kapsamlı ve %31,6 oranında geniş kapsamlı haritalar çizmiştir. Meydanı ziyaret sıklığı birkaç ayda 1 olan grup ise %42,9 oranla en geniş kapsamlı haritaları çizmiştir. Bu grup aynı zamanda %21,4 oranında orta kapsamlı ve %35,7 oranında geniş kapsamlı haritalar çizmiştir.

Grafik 19

3.1.3. Bilişsel Haritaların Ayrıntı Düzeyi

Katılımcıların çizdikleri bilişsel haritaların ayrıntı düzeyleri değerlendirilerek üç gruba ayrılmıştır. Bu gruplar, yüksek, orta ve düşük ayrıntı düzeyleridir. Haritaların ayrıntı düzeyleri belirlenirken, kişilerin çizdikleri öge miktarı yani sayısı ile çizdikleri ögelerin çeşitliliği değerlendirilmiştir. Öge miktarının çok çeşitliliğin az olduğu ya da öge miktarının az çeşitliliğin çok olduğu durumları dengelemek açısından bir formül geliştirilmiştir. Kişilerin haritalarının ayrıntı düzeyi puanı, çizdikleri öge sayısının, öge çeşidine çarpını ile elde edilmiştir. Daha sonra, elde edilen ayrıntı düzeyi puanları üç grup oluşturacak şekilde bölünmüş ve değerlendirmeye alınmıştır.

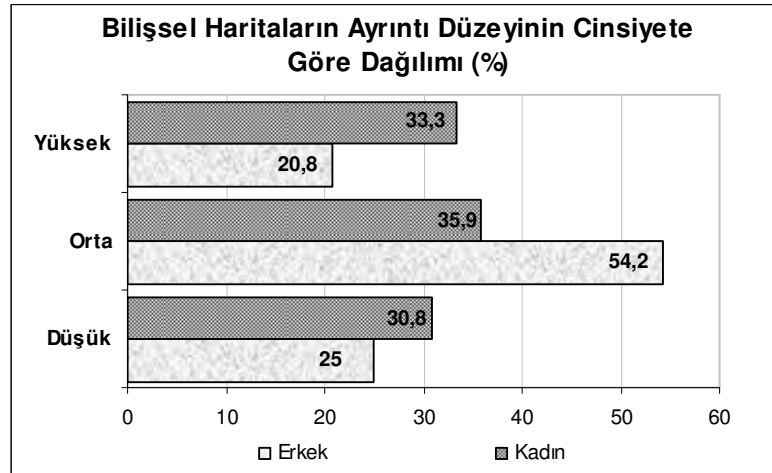
Grafik 20

Haritaların ayrıntı düzeyi dağılımları Grafik 20’de görülmektedir. Elde edilen ayrıntı puanlarının dağılımı şöyledir. Haritalarımızın %28,6’sı yüksek ayrıntılı, %42,9’u orta derecede ayrıntılı, %28,6’sı düşük ayrıntılı haritalardır.

Bilişsel Haritaların Ayrıntı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi

Cinsiyet

Bilişsel haritaların ayrıntı düzeylerinin katılımcıların cinsiyetine göre dağılımı Grafik 21’de sunulmuştur.

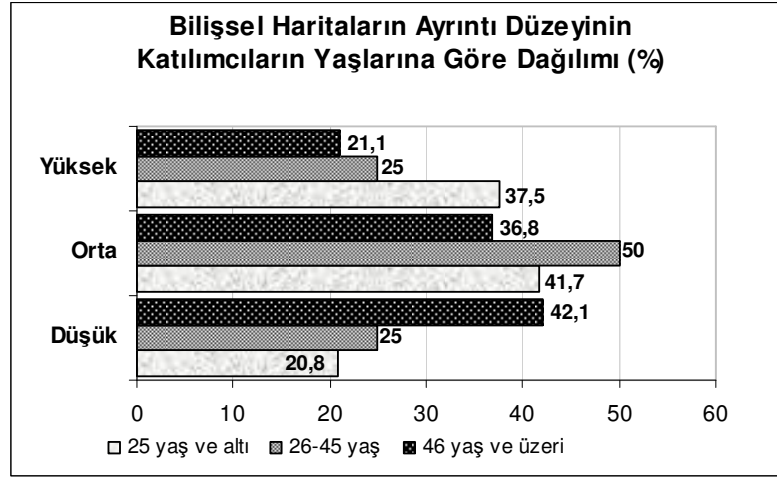

Grafik 21

Kadın katılımcılar %33,3 oranla en ayrıntılı haritaları ve %30,8 oranla en ayrıntısız haritaları vermişler %35,9 oranla ise ortalama ayrıntıda haritalar çizmişlerdir. Kadın katılımcıların haritalarındaki ayrıntı düzeyi erkeklere nazaran çok değişken bir görünüm sergilemektedir. Erkek katılımcıların haritalarında ayrıntı düzeyi orta seviyede olan haritaların oranı %54,2’ye ulaşmaktadır. Bunun yanı sıra erkek katılımcılar %25 oranında düşük, %20,8 oranında yüksek ayrıntılı haritalar çizmişlerdir.

Yaş

Bilişsel haritaların ayrıntı düzeylerinin katılımcıların cinsiyetine göre dağılımı Grafik 22’de sunulmuştur.

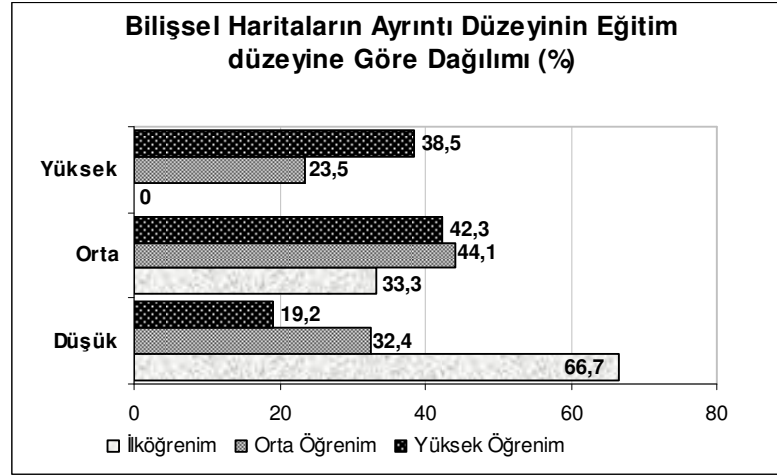
Grafik 22

25 yaş ve altı katılımcılarımız %37,5 oranında en yüksek ayrıntıya sahip haritaları çizmişlerdir. Aynı grup %41,7 orta ve %20,8 düşük ayrıntılı haritalar çizmiştir. 25 yaş ve altı grubu aynı en az düşük ayrıntılı haritaları çizen grup olmuştur. 26-45 yaş grubundan katılımcıların %25'i yüksek, %50 orta ve % 25'i düşük ayrıntı düzeyinde haritalar çizmişlerdir. 26-45 yaş grubu en çok orta derecede ayrıntılı haritalar çizen grup olmuştur. 46 yaş ve üzeri katılımcılar ise %42,1 oran ile en düşük ayrıntı düzeyine sahip haritaları çizmişlerdir. bu grup aynı zamanda %21,1 yüksek ve %36,8 orta düzeyde ayrıntılı haritalar çizmiştir.

Eğitim

Bilişsel haritaların ayrıntı düzeylerinin katılımcıların eğitim düzeyine göre dağılımı Grafik 23'te sunulmuştur.

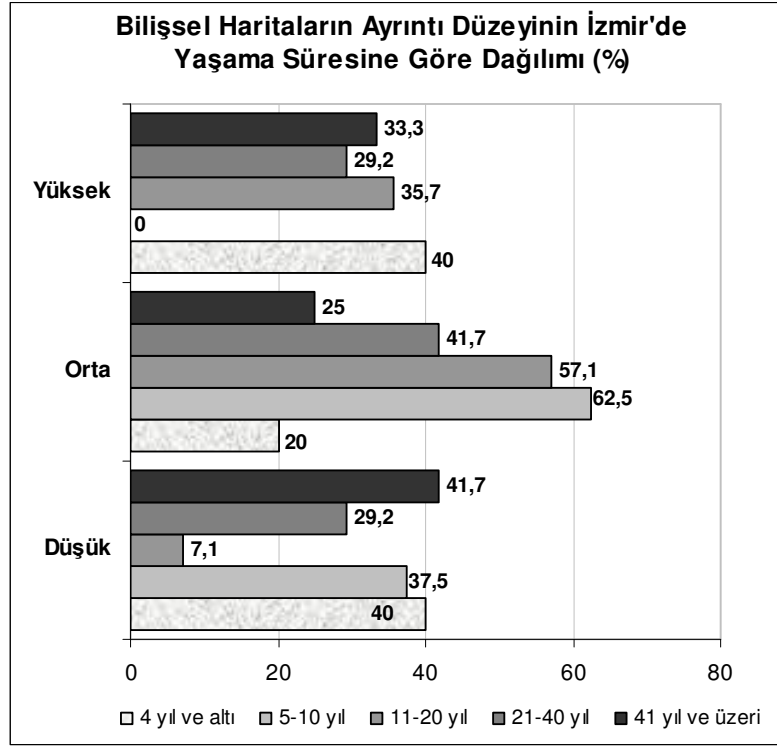
Eğitim düzeyi ilköğrenim olan katılımcıların % 68,7 si düşük, % 33,3'ü orta ayrıntı düzeyine sahip haritala çizmiş, bu eğitim grubu hiç yüksek ayrıntılı harita çizmemiştir. Ortaöğrenim grubu ise %32,4 düşük, %44,1 orta ve %23,5 yüksek ayrıntıda haritalar çizmişlerdir. yükseköğrenim grubu ise %38,5 ile en ayrıntılı haritaları çizen gruptur. Bu grup aynı zamanda %42,3 oranında orta, %19,2 oranında düşük ayrıntı düzeyinde haritalar çizmiştir.

Grafik 23

Kentte Yaşama Süresi

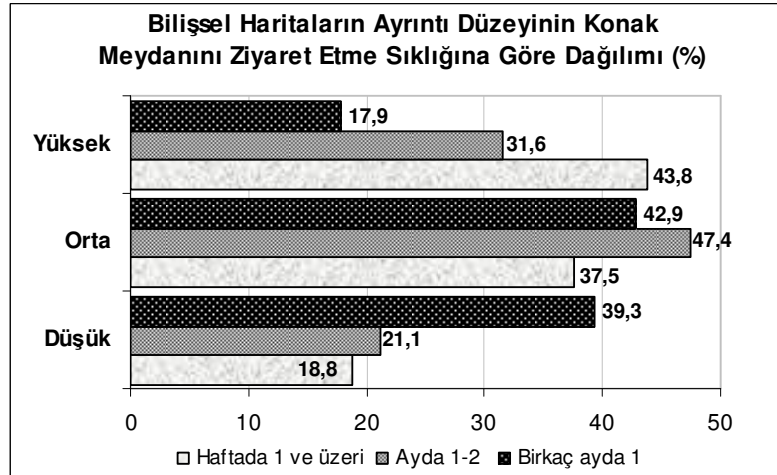
Bilişsel haritaların ayrıntı düzeylerinin katılımcıların İzmir’de yaşama süresine göre dağılımı Grafik 24’te sunulmuştur. 4 yıl ve daha kısa bir süre için İzmir’de yaşayan katılımcıların %40’ı düşük, %20’si orta ve %40’ı yüksek ayrıntılı haritalar çizmişlerdir. 5-10 yıl süresince kentte yaşayan katılımcıların %37,5’i düşük, %62,5’i orta düzeyde ayrıntılı haritalar çizmişlerdir. bu katılımcı grubu hiç yüksek ayrıntılı harita çizmemiştir. 11-20 yıl süre ile kentte yaşayan katılımcıların %7,1’i düşük, %57,1’i orta, %35,7’si ise yüksek ayrıntılı haritalar çizmişlerdir. 21-40 yıl kentte yaşayan katılımcıların %29,2’si düşük, %41,7’si orta ve % 29,2’si yüksek ayrıntı düzeyinde haritalar çizmişlerdir. son olarak 41 yıl ve üzeri süre ile İzmir’de yaşayan katılımcı grubunun %41,7’si düşük, %25’i orta ve %33,3’ü yüksek düzeyde ayrıntılı haritalar çizmişlerdir.

Grafik 24

Meydanı ziyaret sıklığı

Bilişsel haritaların ayrıntı düzeylerinin katılımcıların Konak Meydanı'nı ziyaret etme sıklığına göre dağılımı Grafik 25'te sunulmuştur.

Grafik 25

Grafikte görüldüğü üzere, haftada 1 ve üzeri sıklıkta meydanı ziyaret eden katılımcıların % 18,8'i düşük, %37,5'i orta ve %43,8'i yüksek karmaşıklık düzeyinde

haritalar çizmişlerdir. bu katılımcı grubu en fazla yüksek ayrıntılı haritaları çizen grup olmasının yanı sıra en az düşük ayrıntılı harita çizen gruptur. Meydanı ayda 1-2 sefer ziyaret eden katılımcıların %21,1'i düşük, %47,4'ü orta ve %31,6'sı yüksek karmaşıklık düzeyinde haritalar çizmişlerdir. son olarak da meydanı birkaç ayda bir ziyaret eden katılımcıların %39,3'ü düşük, %42,9'u orta ve %17,9'u yüksek karmaşıklık düzeyinde haritalar çizmişlerdir. bu grup en ayrıntısız haritaları çizen grup olmuştur.

3.1.4. Bilişsel Haritaların Başlangıç Noktası

Konak meydanının bilişsel harita çizimlerinde ilk öge olan başlangıç noktası diğer ögelerin bu noktaya göre konumlandığını ya da kişilerin çizime başlamadan önce çizecekleri ögeleri önceden düşünüp düşünmediklerini anlamamız açısından önemli bir değişkendir. Meydanın algılanışına yönelik zihinsel yapıları anlamamızı sağlayacak önemli bilgiler sağlayabilir. Bilişsel haritalardan elde ettiğimiz başlangıç ögeleri Tablo 4'te sunulmaktadır.

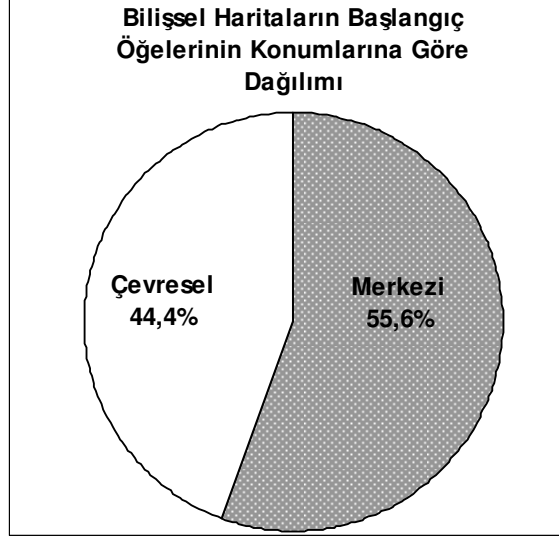
Tablo 4. Bilişsel haritaların başlama noktalarının dağılımı

ÖGE	FREKANS
Saat Kulesi	24
İskele	11
Belediye	4
Hükümet Konağı	4
Metro	3
Deniz	3
Sahil	3
Cami	2
Sahil Yolu	2
İş Bankası	1
Durak	1
Pier üstgeçit	1

Tablo 4'te görüldüğü üzere katılımcılar bilişsel harita çizimlerine büyük oranda Saat Kulesinin çizimi ile başlamışlardır. Merkezi konumu ve sembolik değerinin yanı sıra Saat Kulesi meydanın diğer ögelerini konumlamak için bir işaret noktası olduğu da görülmektedir. Saat Kulesini takiben Vapur iskelesi, Belediye ve Hükümet Konağı, metro istasyonları, deniz, sahil, cami, sahil yolu, İş Bankası, otobüs durakları ve Pier üstgeçit izlemektedir.

Bilişsel haritaların başlangıç noktasının konak Meydanı'nın merkezi bir ögesinden mi yoksa çevresel bir ögesinden mi seçildiğini anlamak için ögeler

gruplandırılmıştır. Başlangıç öğelerinin merkezi ya da çevresel özellikleri dikkate alınarak yapılan grupta Grafik 26'daki dağılım elde edilmiştir.

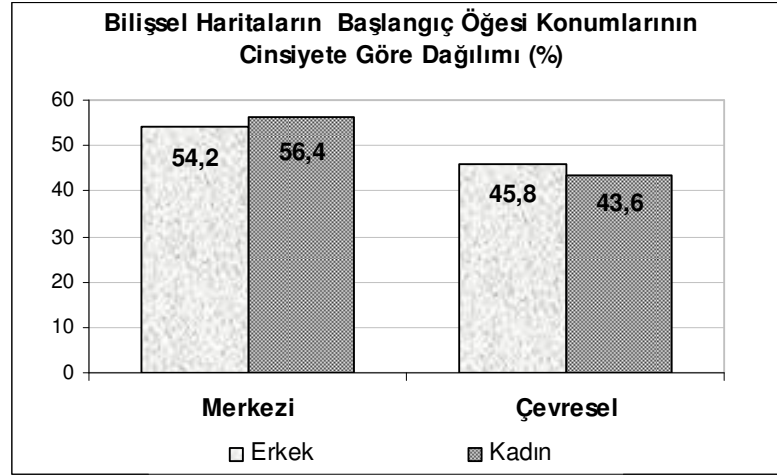
Grafik 26

Grafik 26'da görüldüğü üzere haritalarda başlangıç noktası olarak seçilen öğelerin %44,4'ü çevresel öğeler, %55,6'sı merkezi öğelerdir.

Bilişsel Haritaların Başlangıç Öğesi Konumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi

Cinsiyet

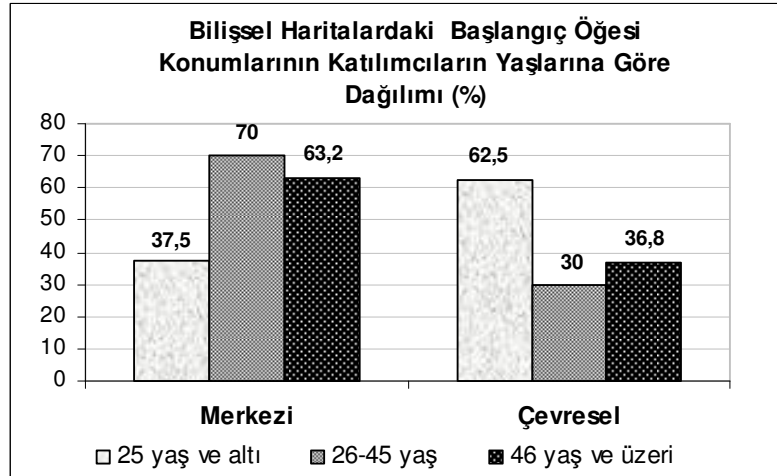
Bilişsel haritaların başlangıç öğesi konumlarının katılımcıların cinsiyetine göre dağılımı Grafik 27'de sunulmuştur. Grafik 27'de görüldüğü üzere kadınlar ve erkeklerin merkezi ya da çevresel başlangıç noktası seçme oranları neredeyse birbirlerine denktir. Bu dağılımda kadın katılımcıların %56,4'ü merkezi, %43,6'sı çevresel bir öğeden hareketle meydanın bilişsel haritasını çizmişlerdir. Erkek katılımcıların %54,2'si merkezi, %45,8'i çevresel bir öğeden hareketle meydanın haritasını çizmişlerdir.

Grafik 27

Yaş

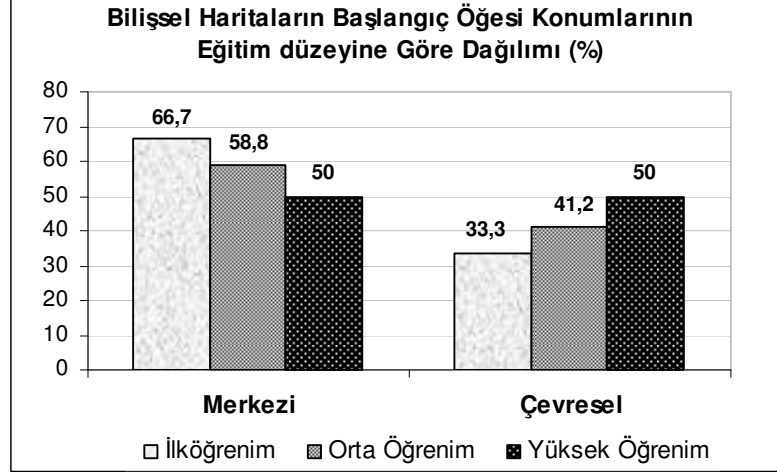
Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumlarının katılımcıların yaşlarına göre dağılımı Grafik 28’de sunulmuştur. 25 yaş ve daha düşük yaşta olan katılımcılardan oluşan grup %37,5 oranında merkezi, % 62,5 oranında ise çevresel öğelerle harita çizimine başlamıştır. 26-45 yaş grubundaki katılımcıların %70’i merkezi ve %30’u çevresel, 46 yaş ve üzeri yaş grubundaki katılımcıların ise %63,2’si merkezi, %36,8’i çevresel öğelerden hareketle meydanın bilişsel harita çizimine başlamışlardır

Grafik 28

Eğitim

Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumlarının katılımcıların eğitim düzeyine göre dağılımı Grafik 29'da sunulmuştur.

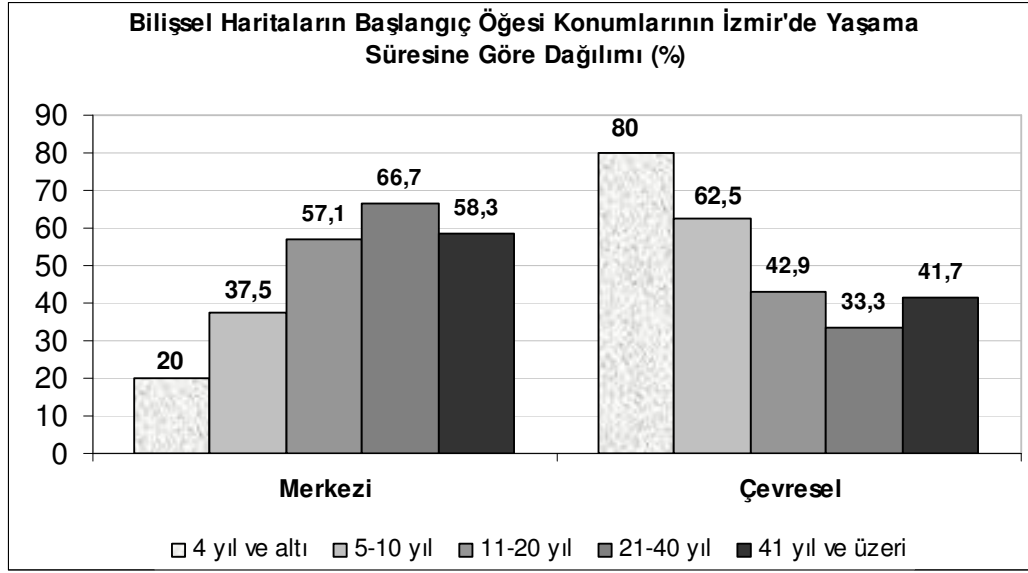

Grafik 29

İlköğretim düzeyindeki katılımcıların %66,7'si merkezi %33,3'ü çevresel öğelerin çizimiyle başlamışlar, orta öğrenim seviyesindeki katılımcıların %58,8'i merkezi, %41,2'si çevresel öğeler ile başlamışlardır. Yükseköğretim düzeyindeki katılımcıların ise %50'si merkezi, %50'si çevresel öğeler ile harita çizimine başlamışlardır.

İzmir'de yaşama süresi

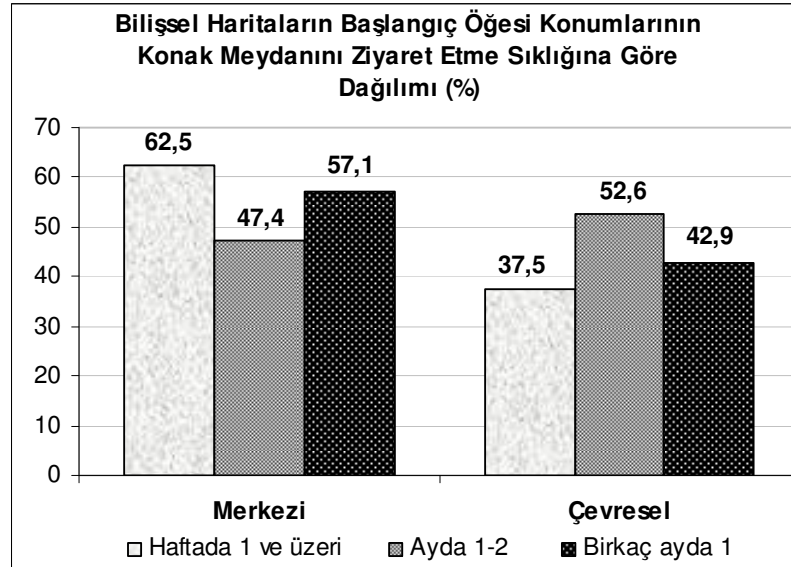
Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumlarının katılımcıların İzmir'de yaşama sürelerine göre dağılımı Grafik 30'da sunulmuştur. Katılımcıların İzmir'de yaşama süreleri azaldıkça çevresel öğeleri çizme miktarları artmaktadır. Sadece 41 yıl ve üzeri grubundaki katılımcılar istisnai bir durum yaratmaktadırlar. 4 yıl ve daha az bir süre için İzmir'de yaşayan katılımcıların % 20'si merkezi, %80'i çevresel bir öğeden başlamışlardır. 5-10 yıl grubundaki katılımcıların %37,5'i merkezi, %62,5'i çevresel; 11-20 yıl grubundan katılımcıların %57,1'i merkezi %42,9'u çevresel; 21-40 yıl grubundaki katılımcıların %66,7'si merkezi, %33,3'ü çevresel ve son olarak da 41 yıl ve daha fazla bir süre için İzmir'de yaşayan katılımcıların %58,3'ü merkezi, %41,7'si çevresel öge gruplarından hareketle bilişsel harita çizimlerine başlamışlardır.

Grafik 30

Meydanı ziyaret sıklığı

Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumlarının katılımcıların Konak Meydanı'nı ziyaret etme sıklığına göre dağılımı Grafik 31'de sunulmuştur.

Grafik 31

Meydanı ziyaret sıklığı haftada 1 ve üzeri olan katılımcıların %62,5'i merkezi, %37,5'i çevresel; ayda 1-2 sefer ziyaret eden katılımcıların %47,4'ü merkezi, %52,6'sı çevresel; ve son olarak da meydanı ziyaret sıklığı birkaç ayda bir olan katılımcıların

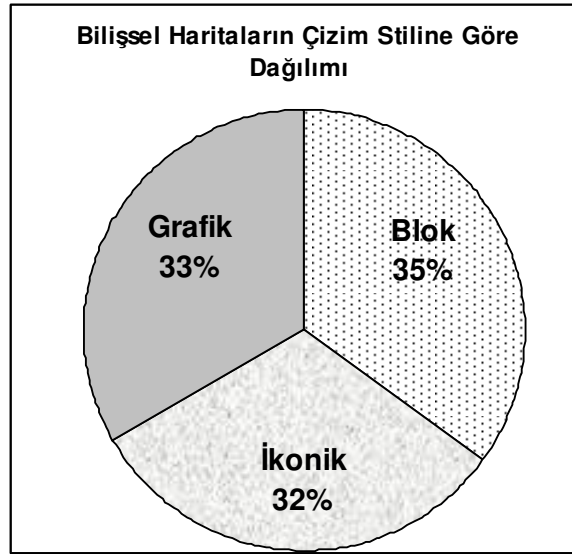
%57,1'i merkezi, %42,9'u çevresel bir öğeden hareketle meydanın bilişsel haritasını çizmeye başlamışlardır.

3.1.5. Bilişsel Haritaların Çizim Stilleri

Bilişsel haritaları gösterdikleri çizim özellikleri açısından gruplandırmak amacıyla Göregenli'nin (1985) İzmir kentine ilişkin bilişsel haritalama çalışmasında saptamış olduğu beş tür çizim stili temel alınmıştır. Bu çizim stilleri; grafik, nokta, dizisel, blok ve ikonik çizim stildir.

Bilişsel haritaların çizim stilleri zaman zaman tamamen belirli bir stildeyken kimi zaman da birkaç çizim stiline karıştığı bir üslupta olabilmektedir. Bu durumda hakim olan stil dikkate alınmıştır. Göregenli'nin (1985) saptadığı çizim stillerinden sadece grafik, blok ve ikonik stilde haritalar elde edilmiştir. Bunu sebebi bilişsel haritası çizdirilen alanın dar bir kapsamda olması olabilir.

Haritaların çizim stiline göre gösterdikleri dağılım Grafik 32'de görülmektedir. Araştırmamız sonunda elde ettiğimiz haritaların %33'ü grafik, %35'i Blok ve %32'si ikonik harita çizim stillerini göstermektedirler

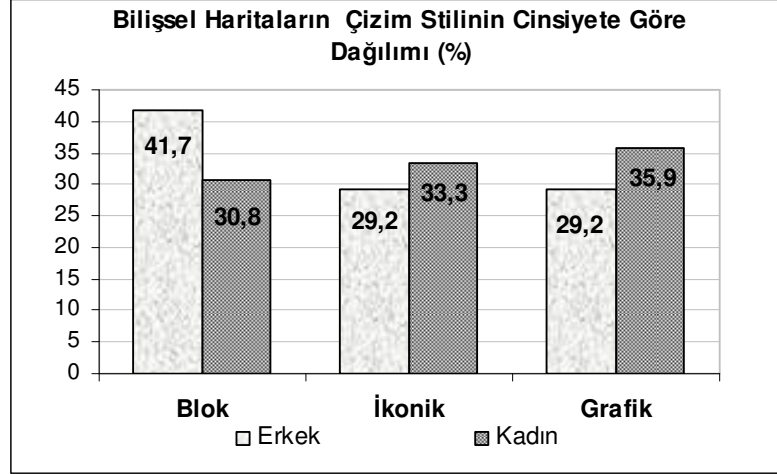

Grafik 32

Bilişsel Haritaların Çizim Stillerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi

Cinsiyet

Bilişsel haritaların çizim stillerinin katılımcıların cinsiyetine göre dağılımı Grafik 33'te sunulmuştur.

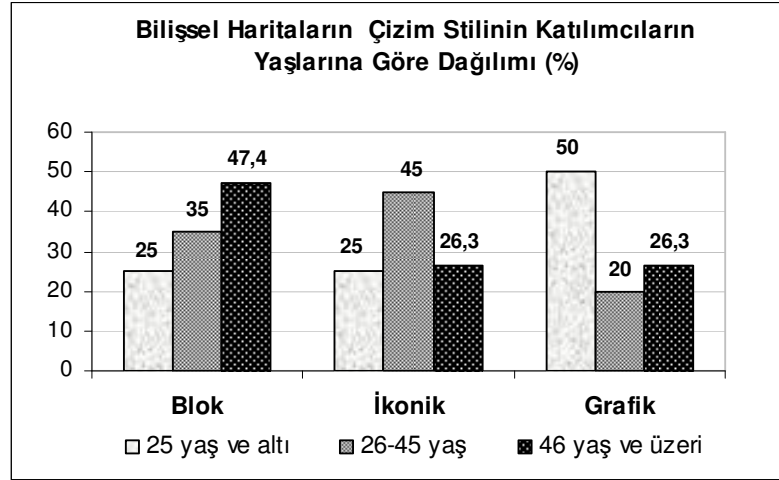

Grafik 33

Erkek katılımcıların % 41,7'si blok, %29,2'si ikonik ve %29,2'si grafik stilde haritalar çizmişlerdir. Kadın katılımcıların %30,8'i blok, %33,3'ü ikonik, %35,9'u grafik stilde haritalar çizmişlerdir.

Yaş

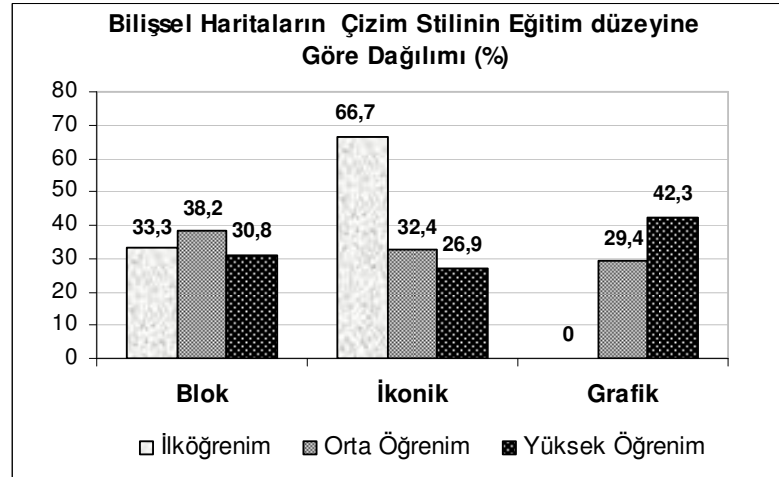
Bilişsel haritaların çizim stillerinin katılımcıların yaşlarına göre dağılımı Grafik 34'te sunulmuştur. 25 yaş ve daha düşük yaştaki katılımcıların %25'i blok, %25'i ikonik ve %50'si grafik stilde haritalar çizmişlerdir. 26-45 yaş aralığındaki katılımcıların %35'i blok, %45'i ikonik, %20'si grafik çizim stilini kullanırken 46 yaş ve üzeri grubundaki katılımcıların %47,4'ü blok, %26,3'ü ikonik ve grafik stilde haritalar çizmişlerdir.

Grafik 34

Eğitim Düzeyi

Bilişsel haritaların çizim stillerinin katılımcıların eğitim düzeyine göre dağılımı Grafik 35'te sunulmuştur.

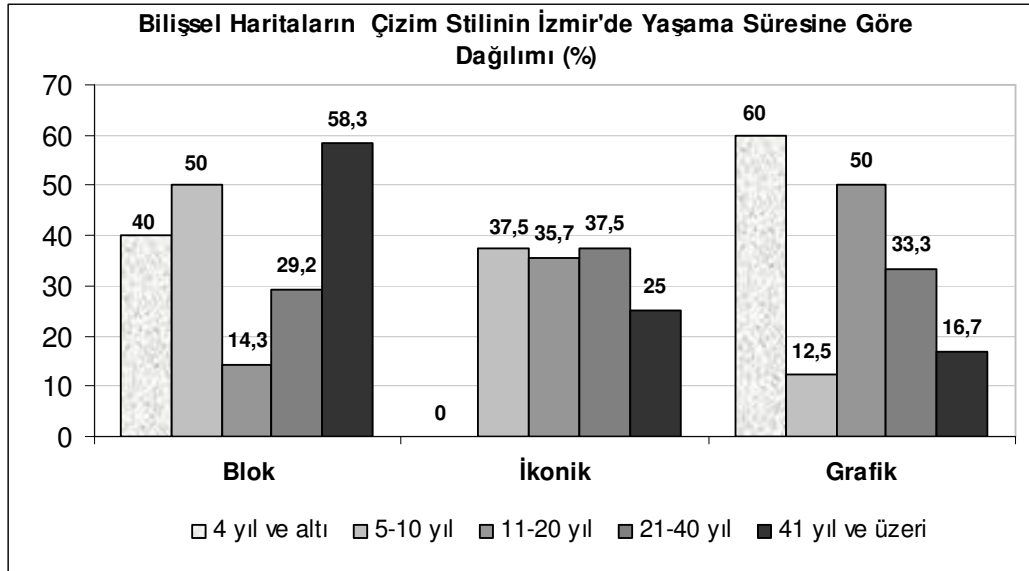

Grafik 35

İlköğrenim grubundaki katılımcıların %33,3'ü blok, %66,7'si ikonik haritalar çizmişlerdir. Orta öğrenim grubundaki katılımcıların %38,2'si blok, %32,4'ü ikonik, %29,4'ü grafik stilde; yüksek öğrenim grubundan katılımcıların %30,8'i blok, %26,9'u ikonik, %42,3'ü grafik stilde bilişsel harita çizimi yapmışlardır.

İzmir’de yaşama süresi

Bilişsel haritaların çizim stillerinin katılımcıların İzmir’de yaşama sürelerine göre dağılımı Grafik 36’da sunulmuştur.

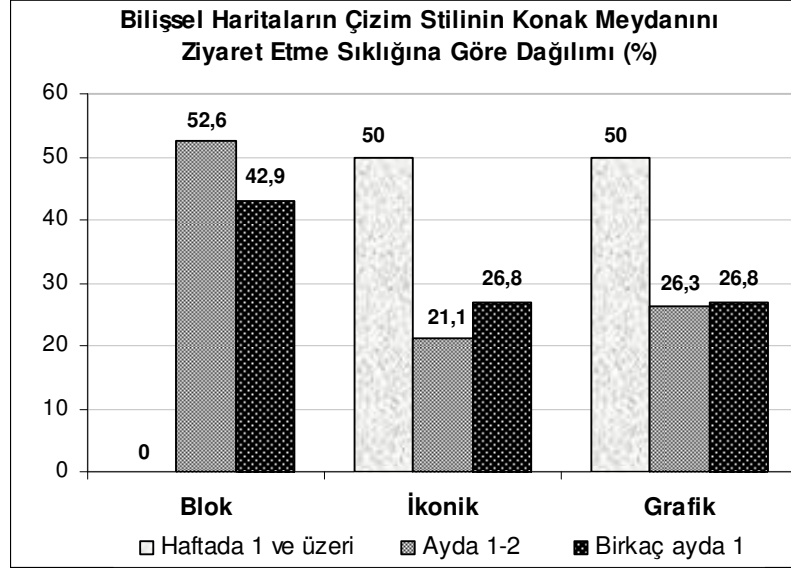
Grafik 36

4 yıl ve daha kısa bir süre için İzmir’de yaşayan katılımcıların %40’ı blok, %37,5’i ikonik, %60’ı grafik stilde; 5-10 yıl grubunun %50’si blok, %35,7’si ikonik, %12,5’i grafik stilde; 11-20 yıl grubunun %14,3’ü blok, 37,5’i ikonik, %50’si grafik stilde çizimler yapmışlardır. 21-40 yıl süre ile İzmir’de yaşayan grubun katılımcılarının %29,2’si blok, %37,5’i ikonik, %33,3’ü grafik stilde; 41 yıl ve üzeri süre için İzmir’de yaşayan katılımcıların %58,3’ü blok, %25’i ikonik, %16,7’si grafik stilde çizimler yapmışlardır.

Meydanı ziyaret etme sıklığı

Bilişsel haritaların çizim stillerinin katılımcıların Konak Meydanını ziyaret etme sıklığına göre dağılımı Grafik 37’de sunulmuştur. Meydanı haftada 1 ve üzeri sıklıkta ziyaret eden katılımcıların % 50’si ikonik, %50’si grafik stilde; ayda 1-2 sefer ziyaret eden katılımcıların %52,6’sı blok, 21,1’i ikonik, %26,3’ü grafik stilde; Birkaç ayda 1 ziyaret eden grubun %42,9’u blok, %26,8’i ikonik, %26,8’i grafik sitilde bilişsel haritalar çizmişlerdir. Buna göre çizim stili ve meydanı ziyaret sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki söz konusudur, $\chi^2(4, N=63)=12.06$, $p=.017$. Katılımcılarımız

meydanı ziyaret etme sıklıklarına bağlı olarak daha farklı çizim stilleri kullanmaktadırlar.

Grafik 37

3.2. Anket Formu Ve Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

3.2.1. Anket Formundan Elde Edilen Bulgular

a. Konak Meydanının Çağrışım Burcu

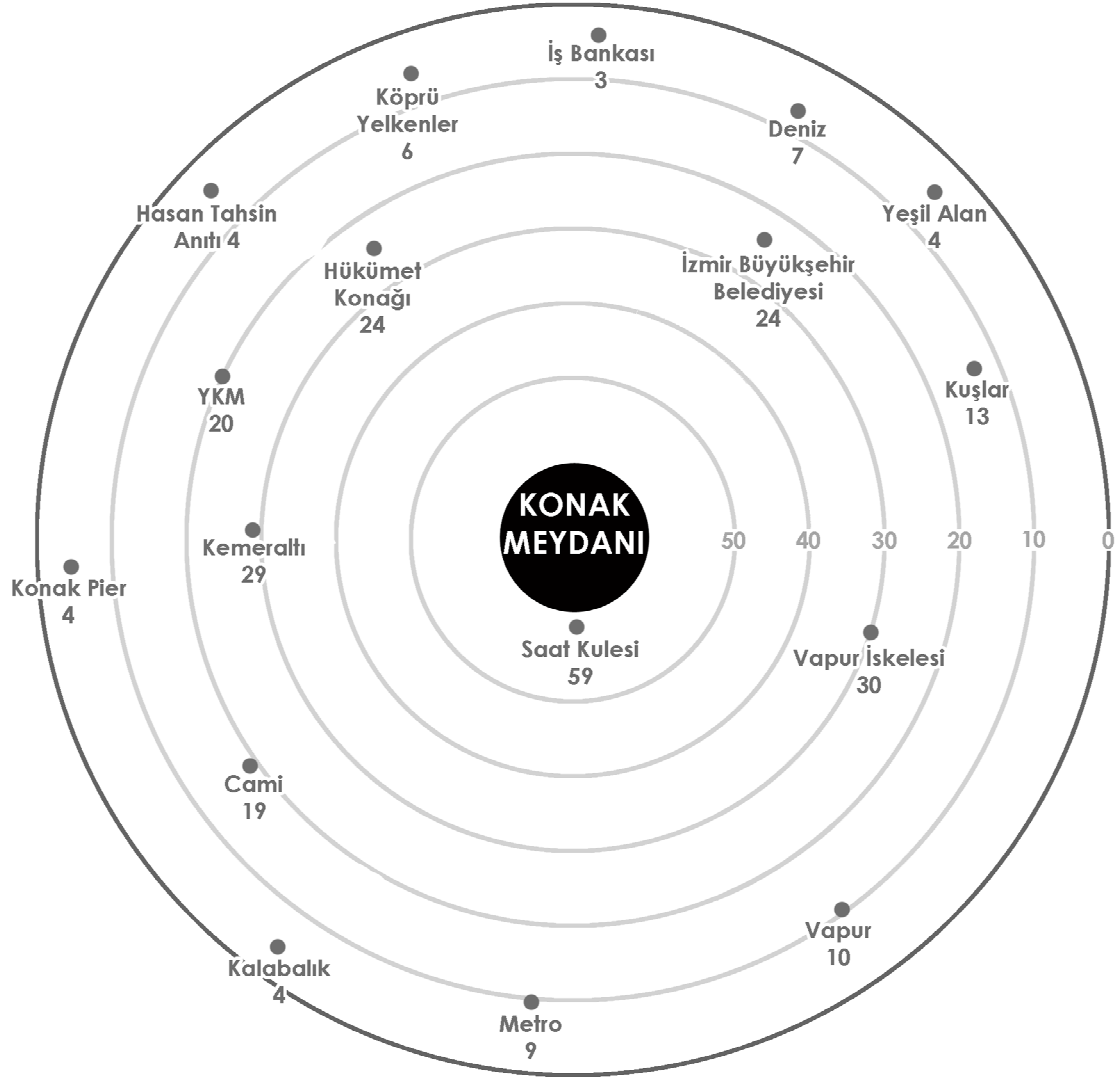
Araştırmamıza katılanların “Konak Meydanı deyince aklınıza gelen ilk beş şey nedir?” sorusuna verdikleri yanıtların değerlendirilmesi ile elde ettiğimiz sözcükler ve bu sözcüklerin toplam ifade edilme frekansları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5’te görüldüğü üzere katılımcıların yanıtlarında sırayla Saat Kulesi 59, İskele 30, Kemeraltı (girişi) 29, Hükümet Konağı 24, İzmir Büyükşehir Belediyesi 24, YKM 20, Cami 19, frekansla en sık ifade edilen öğeler olmuştur. Bu öğeleri kuşlar 13, vapur 10, metro 9, deniz 7, köprü (yelkenler) 6, yeşil alan 4, kalabalık 4, Konak Pier 4, Hasan Tahsin Anıtı 4, İş Bankası 3 frekansla izlemektedir. Meydana dair ifade edilen diğer öğeler 2 ve 1 frekanstadır.

Tablo 5. Konak Meydanının çağrışım listesi ve frekansları

ÖGE	Fr.	ÖGE	Fr.	ÖGE	Fr.
Saat Kulesi	59	İş Bankası	3	Havra Sokağı	1
İskele	30	Meydan	2	Eshot	1
Kemeraltı (girişi)	29	Kötü insanlar	2	Hisarönü	1
Hükümet Konağı	24	Kızlarağası Hanı	2	Balık Hali	1
İ. B. Belediyesi	24	Alışveriş	2	Seyyar Satıcılar	1
YKM	20	Banklar	2	Maksim Gazinosu	1
Cami	19	Adliye	2	Sembol Bar	1
Kuşlar	13	Martılar	1	Havuz	1
Vapur	10	Şelale-Havuz	1	Buluşma Yeri	1
Metro	9	Emniyet Müdürlüğü	1	Tiyatro	1
Deniz	7	Resmi Daireler	1	Hatay	1
Köprü (yelkenler)	6	Boş alan	1	Doğum Hastanesi	1
Yeşil alan	4	Banka	1	Eğlence	1
Kalabalık	4	Büfeler	1	Gazeteci	1
Konak Pier	4	A. Piriştina	1	Kaymakamlık	1
Hasan Tahsin A.	4	Ziraat Bankası	1	Barçın	1
				Konak Belediyesi	1

Oluşturulmasında Moles’ün geliştirdiği bir yöntem kullanılan (akt. Bilgin, 1999) Şekil 11’de frekansları 4 ve 4’ten yüksek olan ifadelerin çağrışım burcu sunulmaktadır. Sunulan çağrışım burcunda merkezde Konak Meydanı bulunmakta ve onu çağrıştıran öğeler ifade etme sıklığı ölçüsünde merkeze yakın konumlanmaktadır.

Şekil 11. Konak Meydanı'nın çağrışım burcu

b. Meydana Gidiş Nedenleri

Katılımcıların Konak Meydanına gidiş nedenleri sorulduğunda elde edilen yanıtlar ve bu yanıtların verilme sıklıkları Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6. Konak Meydanına gidiş nedenleri

GİDİŞ NEDENİ	Frekans
Alışveriş için	24
İş için	22
Gezmek (yürüyüş) için	16
Kemeraltı'na gitmek	9
Başka bir yere giderken Geçmek	9
Vapura-Otobüse-Metroya binmek için	6
Buluşmak için	4
Sinemaya gidiyorum	3
Konak Pier'e gidiyorum	3
Eğitim (dershane-kurs-okul)	3
YKM'ye gitmek	1
Kuşlara yem atmak	1
Sağlık hizmetleri	1
Sabancı K.M.	1
Kızlar Ağası Hanı	1
Tiyatroya	1
	105

Tablo 6'da görüldüğü üzere katılımcıların 24'ü alışveriş için, 22'si iş için, 16'sı ise gezmek ve yürüyüş için Konak meydanına gittiklerini ifade etmişlerdir. Bu gidiş nedenleri en sık ifade edilen nedenlerdir. Bunların yanı sıra katılımcıların 9'u Kemeraltı'na gitmek ve geçiş amaçlı olarak, 6'sı çeşitli ulaşım araçlarına binmek, 4'ü buluşmak, 3'ü sinemaya – Konak Pier'e ya da bir eğitim kurumuna gitmek için Konak Meydanını Ziyaret etmektedirler. Diğer gidiş nedenleri olarak ifade edilen YKM'ye gitmek, kuşlara yem atmak, sağlık hizmetleri almak, Sabancı Kültür Merkezine Gitmek, Kızlarağası Hanına gitmek ve tiyatroya gitmek 1'er defa ifade edilmiştir.

Gidiş nedenlerinin gruplanması

Katılımcıların konak Meydanına gidiş nedenlerinin tek tek ele alınmasının ardından daha rahat değerlendirmeler yapabilmek için bu ifadelerin dört ana grupta

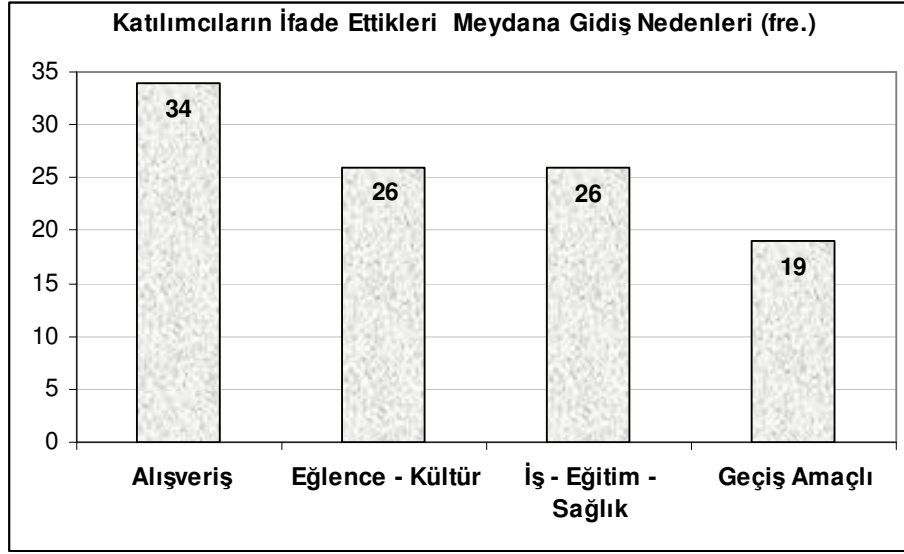
birleştirilmesi söz konusu olmuştur. Oluşturduğumuz gruplar ve bu gruplara dahil olan ifadeler Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7. Konak Meydanı’na gidiş nedenleri grupları

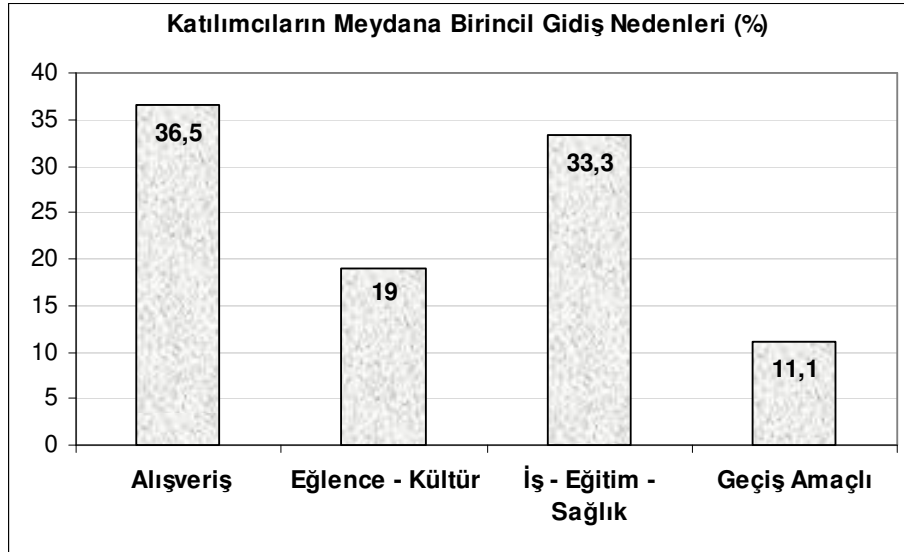
ALİŞVERİŞ		EĞLENCE - KÜLTÜR	
Alışveriş için	24	Gezmek - Yürüyüş için	16
Kemeraltına gitmek	9	Sinemaya gitmek	3
YKM' ye gitmek	1	Konak Pier'e Gitmek	3
		Kuşlara Yem Atmak	1
		Sabancı K. M. 'ne gitmek	1
		Kızlarağası Hanına gitmek	1
		Tiyatroya Gitmek	1
TOPLAM	34	TOPLAM	26
İŞ - EĞİTİM - SAĞLIK		GEÇİŞ AMAÇLI	
İş için	22	Başka bir yere giderken	9
Eğitim için (dershane-kurs)	3	Vapur - Metro - Otobüs'e binmek	6
Sağlık Hizmetleri için	1	Buluşmak	4
TOPLAM	26	TOPLAM	19

Değerlendirilen ifadeler sonucunda oluşturulan gruplar ve bu gruplara dahil olan gidiş nedenlerinin toplam ifade sayıları sırasıyla şöyledir: alışveriş 34, iş-eğitim-sağlık 26, eğlence-kültür 26, geçiş amaçlı 19.

Katılımcılarımızın Konak Meydanına Gidiş nedeni gruplarının frekans dağılımları Grafik 38’de görülmektedir. Fakat kimi katılımcılar bir, kimi katılımcılar ise birden fazla gidiş nedeni belirtmişlerdir. Katılımcıların belirttikleri ilk nedenlerin dağılımı Grafik 39’da görülmektedir. Grafik 40’ta ise tüm katılımcılarımızın %52’si olan ikinci bir gidiş nedeni belirtenlerin gruplanmış ifadeleri sunulmuştur.

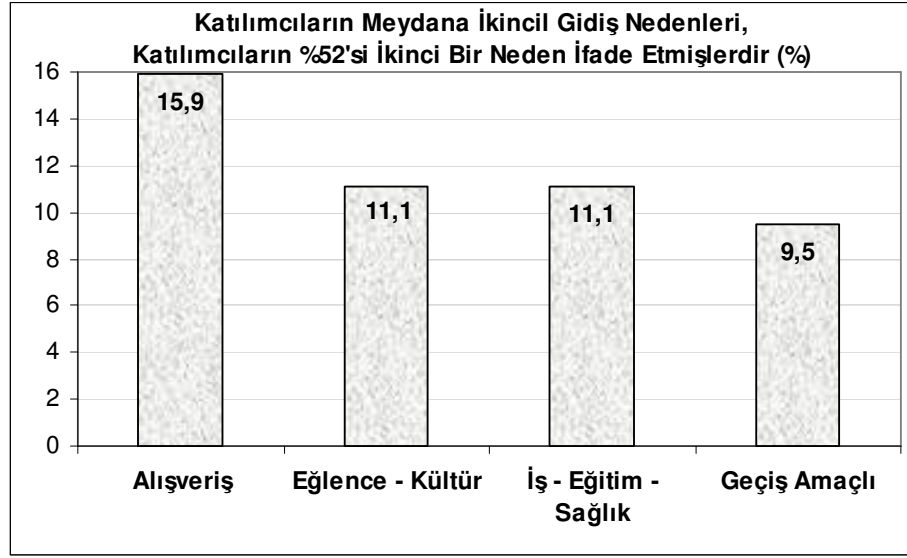

Grafik 38

Grafik 39

Katılımcılarımızın meydana ilk gidiş nedeni olarak belirttikleri ifadelerin %36,5'i alışveriş, %19'u eğlence-kültür, %33,3'ü iş-eğitim-sağlık, %11,1'i geçiş nedeniyle meydana gittikleri şeklindedir.

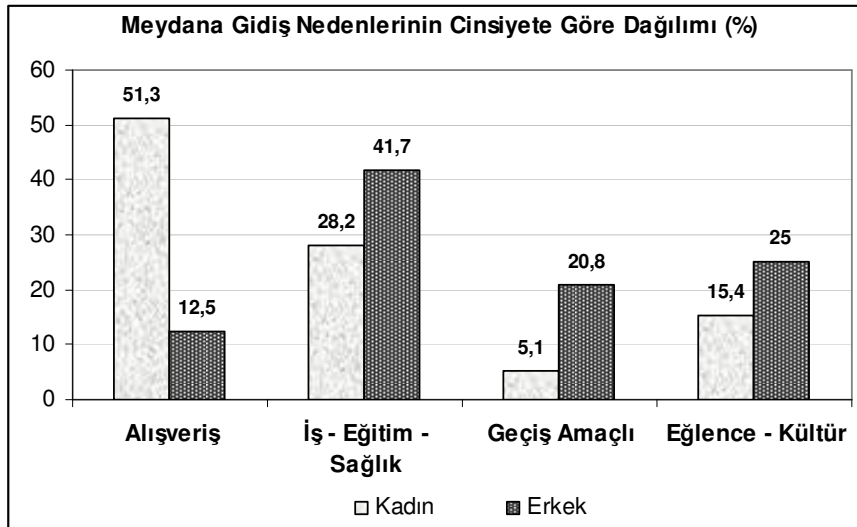
Grafik 40

Örnekleminizin %52'sini oluşturan ve ikinci bir meydana gidiş nedeni belirmiş olan katılımcıların ifadelerinin %15,9'u alışveriş, %11,1'i eğlence-kültür, %11,1'i iş-eğitim-sağlık, %9,5'i geçiş nedeniyle Konak Meydanına gittikleri yönündedir.

Meydana Gidiş Nedenlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Ele Alınması

Cinsiyet

Katılımcıların Konak Meydanı'na gidiş nedenlerinin cinsiyete göre dağılımı Grafik 41'de sunulmuştur.

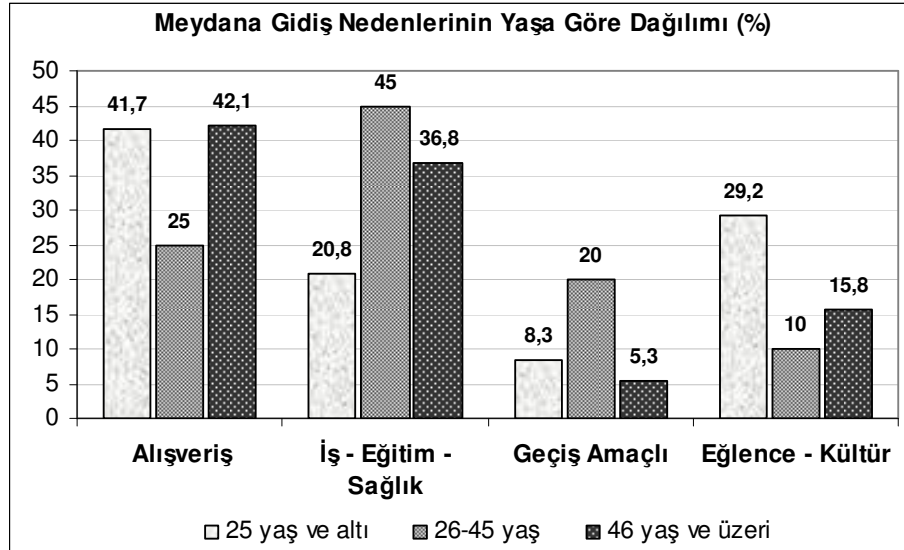

Grafik 41

Grafik 41’de görüldüğü üzere, kadın katılımcıların % 51,3’ü alışveriş, %28,2’si İş-eğitim-sağlık, %5,1’i geçiş amaçlı, %15,4’ü eğlence ve kültür amaçlı olarak meydana ziyaret etmektedirler. Erkek katılımcıların %12,5’i alışveriş, %41,7’si iş-eğitim-sağlık, %20,8’i geçiş amaçlı, %25’i ise eğlence-kültür amaçlı olarak meydana ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Kadın ve erkek katılımcılar arasında meydana gidiş nedenlerinden alışveriş ve iş-eğitim-sağlık kategorilerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür, $\chi^2(1,N=44)=4.75$, $p=.029$. Buna göre kadın katılımcılar alışveriş nedeni ile meydana erkeklerden daha çok gitmekte; erkek katılımcılar ise iş-eğitim-sağlık nedenleri ile meydana kadın katılımcılardan daha fazla gitmektedirler.

Yaş

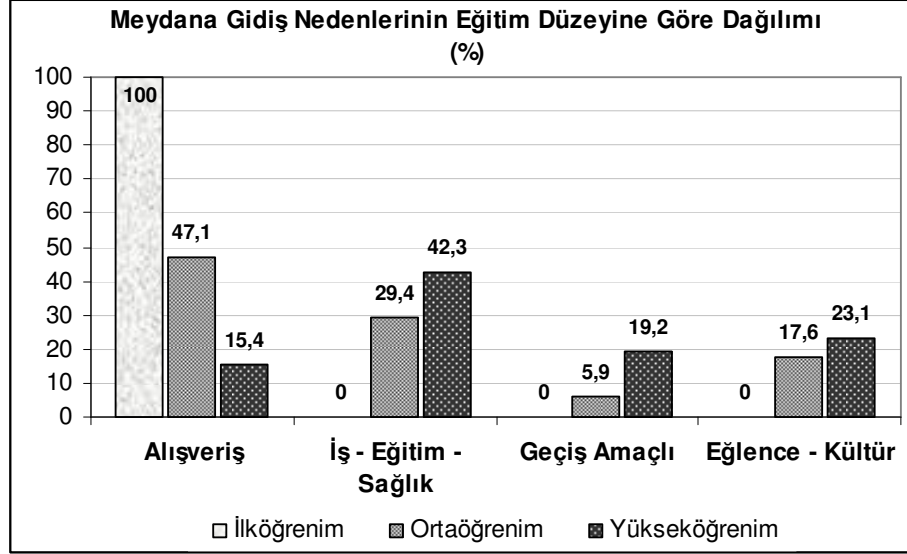
Katılımcıların Konak Meydanı’na gidiş nedenlerinin yaşa göre dağılımı Grafik 42’de sunulmuştur. 25 yaş ve daha düşük yaşlarda olan katılımcılarımızın %41,7’si alışveriş, %20,8’i iş eğitim sağlık, %8,3’ü geçiş, %29,2’si eğlence-kültür nedeniyle; 26-45 yaş grubundaki katılımcıların %25’i alışveriş, %45’i iş eğitim sağlık, %20’si geçiş, %10’u eğlence-kültür nedeniyle; 46 yaş ve üzeri katılımcıların %42,1’i alışveriş, %36,8’i iş eğitim sağlık, %5,3’ü geçiş, %15,8’i eğlence-kültür nedeniyle meydana ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir.

Grafik 42

Eğitim düzeyi

Katılımcıların Konak Meydanı'na gidiş nedenlerinin eğitim düzeyine göre dağılımı Grafik 43'te sunulmuştur.

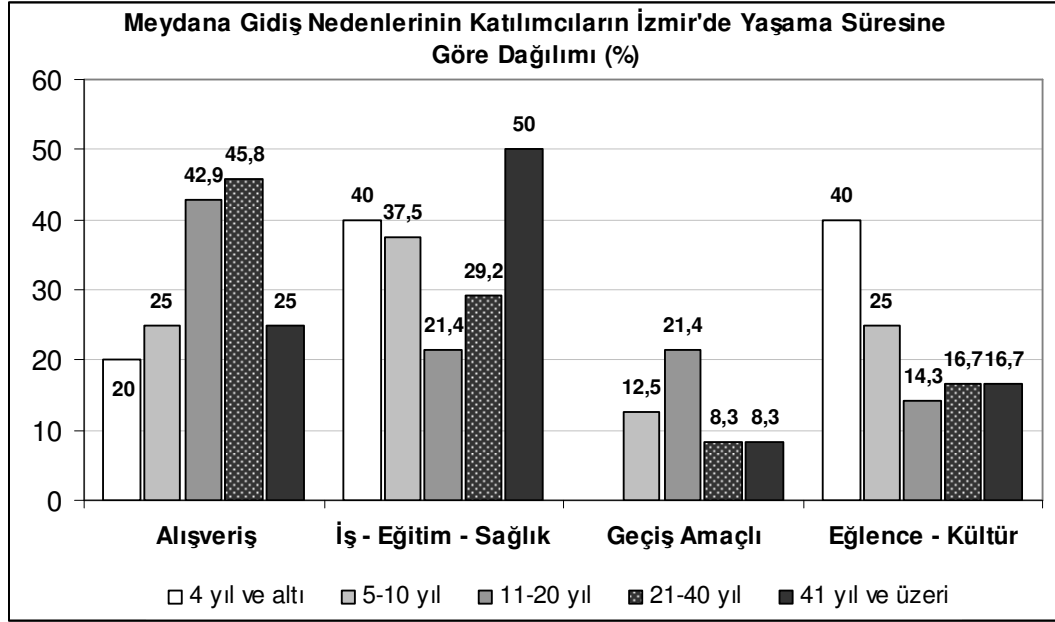

Grafik 43

İlköğrenim düzeyindeki katılımcıların tümü alışveriş nedeniyle meydana gitmektedirler. Ortaöğrenim düzeyindeki katılımcıların %47,1'i alışveriş, %29,4'ü iş eğitim sağlık, %5,9'u geçiş, %17,6'sı eğlence-kültür nedeniyle; yükseköğrenim düzeyindeki katılımcıların %15,4'ü alışveriş, %42,3'ü iş eğitim sağlık, %19,2'si geçiş, %23,1'i eğlence-kültür nedeniyle Konak Meydanı'nı ziyaret etmektedirler.

İzmir'de yaşama süresi

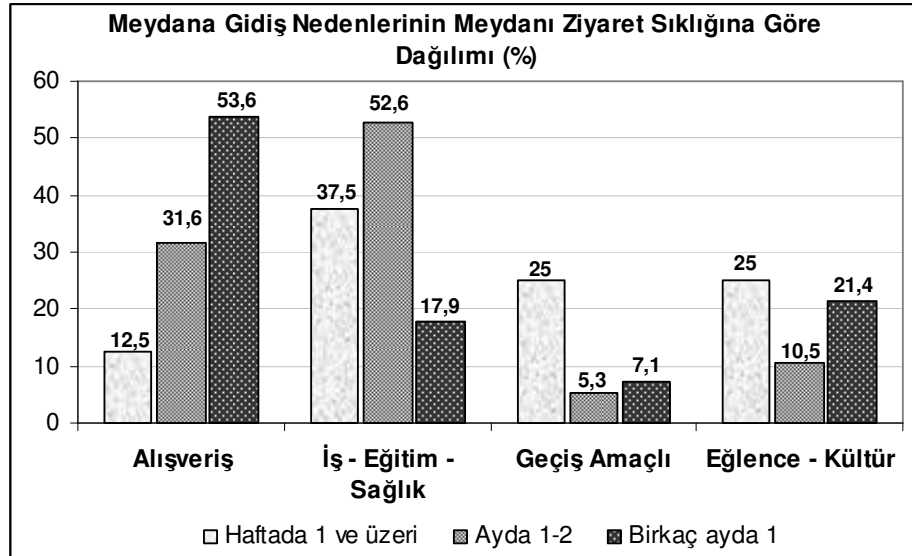
Katılımcıların Konak Meydanı'na gidiş nedenlerinin İzmir'de yaşama sürelerine göre dağılımı Grafik 44'te sunulmuştur. 4 yıl ve daha kısa bir süre için İzmir'de yaşayan katılımcıların %20'si alışveriş, %40'ı iş-eğitim-sağlık, %40'ı eğlence-kültür nedeniyle; 5-10 yıl grubundan katılımcıların %25'i alışveriş, %37,5'i iş-eğitim-sağlık, %12,5'i geçiş, %25'i eğlence-kültür nedeniyle; 11-20 yıl grubundan katılımcıların %42,9'u alışveriş, %21,4'ü iş-eğitim-sağlık, %21,4'ü geçiş, %14,3'ü eğlence-kültür nedeniyle; 21-40 yıl grubundan katılımcıların %45,8'i alışveriş, %29,2'si iş-eğitim-sağlık, %8,3'ü geçiş, %16,7'si eğlence-kültür nedeniyle; 41 yıl ve üzeri bir süre için İzmir'de yaşayan katılımcıların %25'i alışveriş, %50'si iş-eğitim-sağlık, %8,3'ü geçiş, %16,7'si eğlence-kültür nedeniyle konak meydanını ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir.

Grafik 44

Meydanı ziyaret sıklığı

Katılımcıların Konak Meydanı'na gidiş nedenlerinin meydanı ziyaret sıklığına göre dağılımı Grafik 45'te sunulmuştur.

Grafik 45

Meydanı haftada 1 ve daha sık ziyaret eden katılımcıların %12,5'i alışveriş, %37,5'i iş-eğitim-sağlık, %25'i geçiş, %25'i eğlence-kültür nedeniyle; ayda 1-2 sefer ziyaret eden katılımcıların %31,6'sı alışveriş, %52,6'sı iş-eğitim-sağlık, %5,3'ü geçiş, %10,5'i eğlence-kültür nedeniyle; birkaç ayda bir ziyaret eden katılımcıların %53,6'sı alışveriş, %17,9'u iş-eğitim-sağlık, %7,1'i geçiş, %21,4'ü eğlence-kültür nedeniyle Konak Meydanını ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir.

c. Meydanda Vakit Geçirilen Yerler

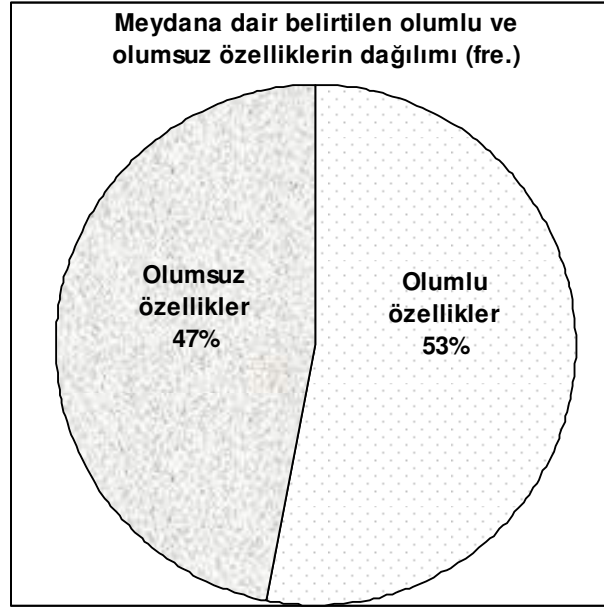
Katılımcıların Konak Meydanı'nda özellikle vakit geçirdikleri yerlerin dağılımı Tablo 8'de görülmektedir. Katılımcılardan sadece 26 yanıt alınabilmektedir. Buna göre meydanda sürekli vakit geçirilen yerlerin başında 5 ifade Konak Pier gelmektedir. Bankta oturmak 4, Büfeler ve dönerciler 4, Saat Kulesi'nin çevresi 3, Kemeraltı 3, YKM 2, Sahil 2, Yeşil alan, kaktüs bahçesi ve Kızlarağası Hanı 1 katılımcı tarafından ifade edilmiştir.

Tablo 8. Meydanda vakit geçirilen yerler

VAKİT GEÇİRİLEN YER	Frekans
PIER	5
Bankta oturmak	4
Büfeler - dönerciler	4
Saat kulesinin çevresinde oturmak	3
Kemeraltı	3
YKM	2
Sahil	2
Yeşil Alanda	1
Kaktüs bahçesi	1
Kızlarağası hanı	1
TOPLAM	26

d. Meydana Atfedilen Olumlu Ve Olumsuz Özellikler

Katılımcılarımızın Konak Meydanı'nın sahip olduğu en olumlu ve en olumsuz özelliklere dair soruya verdikleri yanıtların değerlendirilmesi yapılmıştır. Genel olarak belirtilen olumlu ve olumsuz özelliklerin yüzdelik payları Grafik 46'da görülebilir.

Grafik 46

Grafikte de görüldüğü üzere meydanın kimi olumlu ve olumsuz niteliklerine dair ifadelerin %53'ü olumlu, %47'si ise olumsuz ifadeler olmuştur.

Meydana Atfedilen Olumlu Özellikler

Katılımcıların ifade ettikleri Konak Meydanı'nın sahip olduğu olumlu özelliklerin listesi Tablo 9'da sunulmuştur. Katılımcılarımız 24 farklı ifadeyi 89 kez söylemişlerdir.

Tablo 9. Meydana atfedilen olumlu özellikler

Olumlu Özellikler	Frekans	Olumlu Özellikler	Frekans
Açık ferah geniş olması	10	Halka Açık oturma alanı	3
Yeşil alan	9	Güzel - hoş görünüyor	3
Saat Kulesi	8	Tasarımı	2
Ulaşım olanakları	7	Vakit geçirilecek yer çok	2
Önemli tarihi alan olması	6	Renkli ve hareketli	2
taşıt girmemesi	5	Tenteler	2
Düzenli	4	Her çeşit insan olması	2
İzmir'in Simgesi	4	İzmir'e Gelmeyenler bile bilir.	1
Yürüyüş alanları	4	İnsanların en yoğun olduğu yer	1
İzmir'in merkezi	4	Kalabalık	1
Kuşlar	4	Modern	1
Denize yakın-kenarı olması	3	Peyzajı	1
Toplam 89			

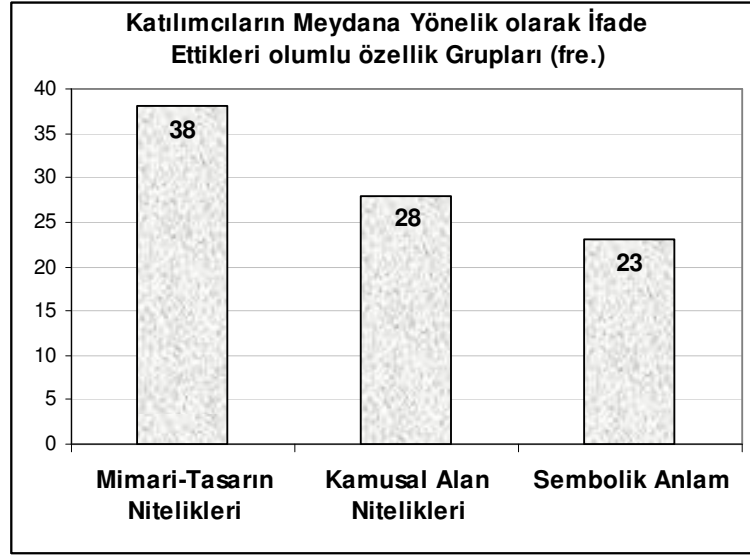
Katılımcılarımızın meydanın sahip olduğunu düşündükleri başlıca olumlu özellikler ve bu özelliklerin ifade miktarı sırasıyla şu şekildedir: meydanın açık ve ferah olması 10, meydanın yeşil olması 9, Saat Kulesi 8, meydanın ulaşım olanakları 7, önemli bir tarihi alan olması 6, taşıt girememesi 5, düzenli olması 4, İzmir'in simgesi olması 4, meydanda yürüyüş alanları olması 4, meydanın İzmir'in merkezi olması 4, meydandaki kuşlar 4 frekans değeriyle ifade edilmiştir. Belirtilen diğer özellikler tablodan takip edilebilir.

Meydana Atfedilen Olumlu Özelliklerinin Gruplanması

Meydana atfedilen olumlu özelliklerin tek tek ele alınması bize niteliksel bir bilgi sağlamakta fakat elde ettiğimiz ifadeleri gruplamamız durumunda elde edeceğimiz bilginin de araştırmamızın amaçları açısından önemli yararlar sağlayacağı düşünüldükçe, meydana dair olumlu ifadeler 3 ana grupta toplanmış bu gruplar Tablo 10'da sunulmuştur. Tablo 10'da meydana dair olumlu ifadelerden oluşturduğumuz üç grup ve bu gruplara dahil olan ifadeler sunulmuştur. Bu grupların frekans dağılımları grafik 47'de sunulmuştur.

Tablo 10. Meydana dair olumlu ifadelerin grupları

SEMBOLİK ANLAM		MİMARİ - TASARIM NİTELİKLERİ		KAMUSAL ALAN NİTELİKLERİ	
Saat Kulesi	8	Açık ferah geniş olması	10	Yeşil alan	9
Önemli tarihi alan olması	6	Ulaşım olanakları	7	Yürüyüş alanları	4
İzmirin Simgesi	4	Taşıt girmemesi	5	Kuşlar	4
İzmir'in merkezi	4	Düzenli	4	Halka Açık oturma alanı	3
İzmir'e Gelmeyenler bile bilir.	1	Denize kenarı olması	3	Vakit geçirilecek yer çok	2
Toplam	23	Güzel - hoş görünüyor	3	Renkli ve hareketli	2
		Tasarımı	2	Her çeşit insan olması	2
		Tenteler	2	İnsanların en yoğun olduğu yer	1
		Modern	1	Kalabalık	1
		Peyzajı	1	Toplam	28
		Toplam	38		

Grafik 47

Meydana dair olumlu ifadelerin 38'i meydanın mimari – tasarım niteliklerine vurgu yaparken, 28'i kamusal alan niteliklerine, 23'ü ise bizi meydanın sembolik anlamına göndermiştir.

Meydana Atfedilen Olumsuz Özellikler

Katılımcılarımızın meydanın sahip olduğunu düşündükleri başlıca olumsuz özellikler ve bu özelliklerin ifade miktarı sırasıyla şu şekildedir: meydanın kalabalık olması 13, her çeşit insan bulunması 6, kapkaççılar 6, meydanda güvenliğin düşük olması 5, işportacılar 5, kırolar 4, dilenciler 3, frekans değeriyle ifade edilmiştir. Belirtilen diğer özellikler de tablo 11'den takip edilebilir.

Tablo 11. Meydana atfedilen olumsuz özellikler

Olumsuz Özellik	Frekans	Olumsuz Özellik	Frekans
Kalabalık	13	Takılan yapışan insanlar çok	1
Her çeşit insan bulunması	6	Büyük	1
Kapkaççılar	6	Reklam tabelası kirliliği	1
Güvenlik düşük	5	Çimlerde piknik yapılması	1
İşportacılar	5	Hayat kadınları - berduşlar	1
Kırolar	4	Büfeler	1
Dilenci çok	3	Denize uzak	1
Seyyar satıcılar	2	Binalar çok çirkin	1
Falcılar	2	Çok sıkıcı	1
Tek başına oturamamak	2	Tasarımı kötü	1
Kirli	2	Sürekli değişmesi	1
Çingeneler	2	Anlam eksikliği	1
Yeterince yeşil değil	2	Yeni Köprü	1
Çok taş yığını	2	Büyük alan kullanılmıyor	1
Akşam boş-issiz olması	2	Viyadük	1
Rahat değil	2	Meydan değil artık	1
Başboşların - Tinercilerin mekanı	1	Başboş Köpekler	1
Trafik sesi	1		
TOPLAM 79			

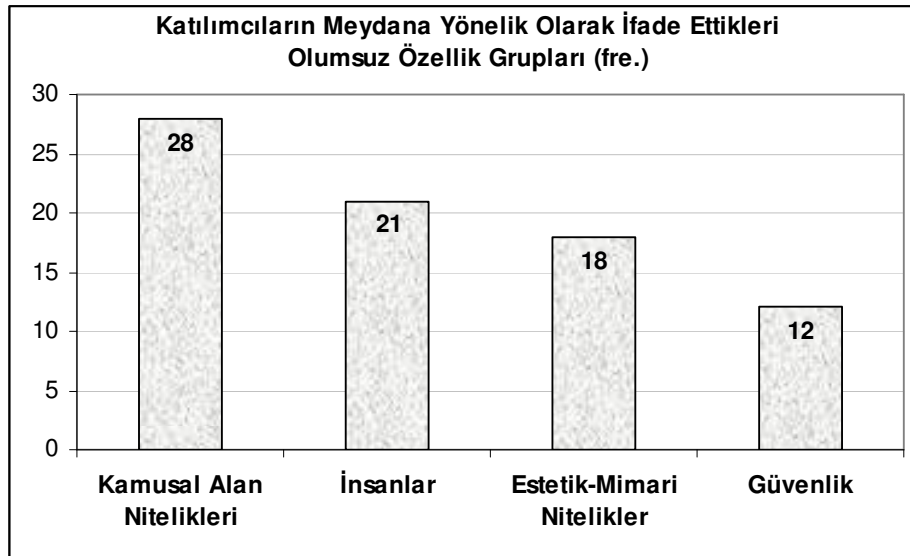
Meydana Atfedilen Olumsuz Özelliklerinin Gruplanması

Meydana atfedilen olumsuz özelliklerin tek tek ele alınması bize niteliksel bir bilgi sağlamakta fakat elde ettiğimiz ifadeleri gruplamamız durumunda elde edeceğimiz bilginin de araştırmamızın amaçları açısından önemli yararlar sağlayacağı düşünülmektedir, meydana dair olumsuz ifadeler 4 grupta toplanmış bu gruplar Tablo 12’de sunulmuştur. Bu grupların frekans dağılımları grafik 48’de sunulmuştur.

Meydana dair olumsuz ifadelerin 28’i meydanın kamusal alan niteliklerine vurgu yaparken, 21’i meydandaki insanlara, 18’i meydanın estetik – mimari niteliklerine, 12’si ise meydanın güvenlikle ilgili problemlerine değinmektedir.

Tablo 12. Meydana dair olumsuz ifadelerin grupları

KAMUSAL ALAN NİTELİKLERİ		İNSANLAR	
Kalabalık	13	İşportacılar	5
Her çeşit insan bulunması	6	Kırolar	4
tek başına oturamamak	2	Dilenci çok	3
Akşam boş-issiz olması	2	Seyyar satıcılar	2
Rahat değil	2	Falcılar	2
çimlerde piknik yapılması	1	Çingeneler	2
çok sıkıcı	1	Başboşların - Tinercilerin mekanı	1
Meydan değil artık	1	Takılan yapışan insanlar çok	1
Toplam	28	Hayat kadınları - berduşlar	1
		Toplam	21
ESTETİK - MİMARİ NİTELİKLERİ		GÜVENLİK	
Kirli	2	Kapkaççılar	6
Yeterince yeşil değil	2	Güvenlik düşük	5
çok taş yığını	2	Başboş Köpekler	1
trafik sesi	1	Toplam	12
Büyük	1		
Reklam tabelası kirliliği	1		
Büfeler	1		
Denize uzak	1		
Binalar çok çirkin	1		
Tasarımı kötü	1		
Sürekli değişmesi	1		
Anlam eksikliği (semboller vs.)	1		
Yeni Köprü	1		
büyük alan kullanılmıyor	1		
Viyadük	1		
Toplam	18		

Grafik 48

e. Meydanın Geçmişteki Ve Günümüzdeki Durumuna Dair Görüşler

Katılımcılara sorulan “Meydanın geçmişini düşündüğünüzde, bu günkü halinden ne gibi farklar var?” sorusuna alınan yanıtların değerlendirilmesi sonucunda 133 ifade elde edilmiştir. Öncelikle geçmiş ile günümüz arasında karşılaştırma yapılan bu soruda elde edilen ifadeler meydanın durumunu geçmiş ya da günümüze atıfla ifade etmeler bakımından gruplanmıştır. Bu gruplama sonucunda alınan 64 yanıtın meydanın geçmişine 69 ifadenin ise günümüzdeki durumuna değinerek karşılaştırma yaptığı görülmüştür.

Durumu eskiye atıfla ortaya koyan ifadeler

Elde edilen yanıtların değerlendirilmesinin ardından elde edilen meydanın durumunu eskiye atıfla değerlendiren ifadeler Tablo 13’te görülmektedir. Yapılan değerlendirmelerde en sık rastlanan yanıtlar ve bu yanıtların verilme sayısı sırasıyla şu şekildedir: eskiden alt geçit vardı 6, eskiden daha küçüktü 5 , eskiden Deniz daha yakındı 5, eskiden daha nostaljikti 4, Eskiden trafiğe açıktı yaya dolaşmazdı 4, eskiden alt geçit pis ve güvensizdi 3, eskiden daha güzeldi 3, eskiden metro yoktu 3. frekansı üçün altında olan ifadeler tabloda görülebilir.

Tablo 13. Meydanın durumunu eskiye atıfla ortaya koyan ifadeler

İFADE	Fr.	İFADE	Fr.
Eskiden alt geçit vardı	6	Eskiden çok sadeydi	1
Eskiden daha küçüktü	5	Eskiden daha az işportacı vardı	1
Eskiden deniz daha yakındı	5	Eskiden daha doğaldı	1
Eskiden daha nostaljikti	4	Eskiden daha güvenliydi	1
Eskiden trafiğe açıktı, yaya dolaşamazdı	4	Eskiden daha kalabalıktı	1
Eskiden alt geçit pis ve güvensizdi	3	Eskiden daha kirliydi	1
Eskiden daha güzeldi	3	Eskiden havuzlar yoktu	1
Eskiden metro yoktu	3	Eskiden iskele Kemeraltı’na yakındı	1
Eskiden daha sıcaktı	2	Eskiden kullanım alanı sınırlıydı	1
Eskiden meydanda üst geçit vardı	2	Eskiden otobüs durakları vardı	1
Eskiden sahil yolu yoktu	2	Eskiden sahil bu kadar güzel değildi	1
Eskiden iskelenin yanında kahveler vardı	2	Eskiden sarı kışla binası vardı	1
Eskiden yürüyüş alanları yoktu	2	Eskiden tekel biraneleri vardı	1
Eskiden balıkthane vardı	1	Eskiden troleybüs durakları vardı	1
Eskiden belediye binası yoktu	1	Eskiden üst geçit yoktu	1
Eskiden çok az şey vardı	1	Eskiden vakit geçirilmezdi	1
Eskiden çok dağınıktı	1	Eskiden yollar farklıydı	1
TOPLAM 64			

Meydanın Durumunu Eskiye atıfla ortaya koyan ifadelerin Gruplanması

Meydanın durumunu eskiye atıfla ortaya koyan ifadeler, yaptıkları değerlendirmelerin olumlu, olumsuz olması açısından gruplanmıştır. Olumlu ve olumsuz ifadelerin gruplara dağılımı Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Meydanın durumunu eskiye atıfla değerlendiren ifadelerin grupları

Eskiye Dair Olumlu İfadeler	Fre.	Eskiye Dair Olumsuz İfadeler	Fre.
Eskiden deniz daha yakındı	5	Eskiden trafiğe açıktı, yaya dolaşamazdı	4
Eskiden daha nostaljikti	4	Eskiden alt geçit pis ve güvensizdi	3
Eskiden daha güzeldi	3	Eskiden yürüyüş alanları yoktu	2
Eskiden daha sıcaktı	2	Eskiden çok az şey vardı	1
Eskiden çok sadeydi	1	Eskiden çok dağınıktı	1
Eskiden daha doğaldı	1	Eskiden daha kalabalıktı	1
Eskiden daha güvenliydi	1	Eskiden daha kirliydi	1
Eskiden daha az işportacı vardı	1	Eskiden kullanım alanı sınırlıydı	1
Toplam	18	Eskiden sahil bu kadar güzel değildi	1
		Eskiden vakit geçirilmezdi	1
		Toplam	16

Tablo 15. Meydanın durumunu eskiye atıfla nötr değerlendiren ifadeler

Eskiye Dair Nötr İfadeler	Fre.
Eskiden alt geçit vardı	6
Eskiden daha küçüktü	5
Eskiden metro yoktu	3
Eskiden meydanda üst geçit vardı	2
Eskiden sahil yolu yoktu	2
Eskiden vapur iskelesinin yanında kahveler vardı	2
Eskiden balıkthane vardı	1
Eskiden belediye binası yoktu	1
Eskiden havuzlar yoktu	1
Eskiden iskele Kemeraltı'na yakındı	1
Eskiden otobüs durakları vardı	1
Eskiden sarı kışla binası vardı	1
Eskiden tekel biraneleri vardı	1
Eskiden trolleybüs durakları vardı	1
Eskiden üst geçit yoktu	1
Eskiden yollar farklıydı	1
Toplam	30

Elde ettiğimiz kimi ifadeler herhangi bir değerlendirme içermediği için bu ifadeleri de nötr ifadeler olarak ele aldık. Değerlendirmeler sonucunda konak meydanının durumunu eskiye atıfla ortaya koyan nötr ifadeler Tablo 15'te sunulmuştur. İfadelerin nötr olarak değerlendirilmesi için en önemli kıstasımız ifadenin

bir değer yargısı içermemesidir. Tablo 15'te görüldüğü üzere nötr ifadeler sadece fiziksel değişimleri, meydana olan ya da artık olmayan şeyleri ifade etmektedir

Meydanın Durumunu şimdiye atıfla ortaya koyan ifadeler

Elde edilen yanıtların değerlendirilmesinin ardından elde edilen meydanın durumunu şimdiki durumuna atıfla değerlendiren ifadeler Tablo 16'da görülmektedir.

Tablo 16. Meydanın durumunu şimdiye atıfla ortaya koyan ifadeler

İFADE	Fr.	İFADE	Fr.
Şimdi çok modern bir yer oldu	11	Şimdi çok dolu	1
Şimdi daha güzel - estetik	6	Şimdi Daha geniş bir yer	1
Şimdi yeşillik alan artırıldı	6	Şimdi daha gösterişli	1
Şimdi düzenli oldu	4	Şimdi daha güvenli	1
Şimdi binalar çok büyüdü - arttı	3	Şimdi daha lüks	1
Şimdi çok kalabalık	3	Şimdi daha temiz	1
Şimdi daha kullanışlı oldu	3	Şimdi fazla steril	1
Şimdi kötü insanlar var	3	Şimdi havuzlar yapıldı	1
Şimdi oturmak için çok yer yapıldı	3	Şimdi iskele Kemeraltı yolu daha güzel	1
Şimdi tenteler yapıldı güzel oldu	3	Şimdi meydana deniz yok	1
Şimdi daha fazla vakit geçirilebiliyor	2	Şimdi meydanın içinde otobüs yok	1
Şimdi kocaman taşlar var kötü	2	Şimdi eski özgün dokusunu kaybetti	2
Şimdi mimarisi farklılaştı	2	Şimdi eski güzelliğini yitirdi	1
Şimdi saat kulesi görünmüyor	2	Şimdi eski havasını kaybetti	1
Şimdi biçimi tamamen değişti	1		
TOPLAM 69			

Meydanın durumunu şimdiye atıfla ifade eden katılımcılardan 11'i Çok modern bir yer oldu, 6'sı şimdi daha güzel ve estetik, 6'sı yeşillik alan artırıldı, 4'ü şimdi düzenli oldu, 3'ü şimdi binalar arttı, şimdi çok kalabalık, şimdi çok kullanışlı oldu, şimdi kötü insanlar var, şimdi oturacak çok yer var, şimdi tenteler (yelkenler) yapıldı güzel oldu ifadelerini kullanmışlardır. 2 ve daha düşük sayıda ifade edilen değerlendirmeler Tablo 16'dan takip edilebilir.

Meydanın Durumunu Şimdiye atıfla ortaya koyan ifadelerin Gruplanması

Meydanın durumunu şimdiye atıfla ortaya koyan ifadeler, yaptıkları değerlendirmelerin olumlu, olumsuz olması açısından gruplanmıştır. Olumlu ve olumsuz ifadelerin gruplara dağılımı Tablo' da sunulmuştur.

Tablo 17. Meydanın durumunu şimdiye atıfla değerlendiren ifadelerin grupları

Şimdiye Dair Olumlu İfadeler	Fre.	Şimdiye Dair Olumsuz İfadeler	Fre.
Şimdi çok modern bir yer oldu	11	Şimdi binalar çok büyüdü - arttı	3
Şimdi daha güzel - estetik	6	Şimdi çok kalabalık	3
Şimdi yeşillik alan artırıldı	6	Şimdi kötü insanlar var	3
Şimdi düzenli oldu	4	Şimdi kocaman taşlar var kötü	2
Şimdi daha kullanışlı oldu	3	Şimdi saat kulesi görünmüyor	2
Şimdi oturmak için çok yer yapıldı	3	Şimdi çok dolu	1
Şimdi tenteler yapıldı güzel oldu	3	Şimdi fazla steril	1
Şimdi daha fazla vakit geçirilebiliyor	2	Şimdi meydanda deniz yok	1
Şimdi Daha geniş bir yer	1	Şimdi eski özgün dokusunu kaybetti	2
Şimdi daha gösterişli	1	Şimdi eski güzelliğini yitirdi	1
Şimdi daha güvenli	1	Şimdi eski havasını kaybetti	1
Şimdi daha lüks	1	Toplam	20
Şimdi daha temiz	1		
Şimdi iskele kemeraltı yolu daha güzel	1		
Şimdi meydanın içinde otobüs yok	1		
Toplam	45		

Sadece Fiziksel Değişimi İfade Eden Nötr İfadeler

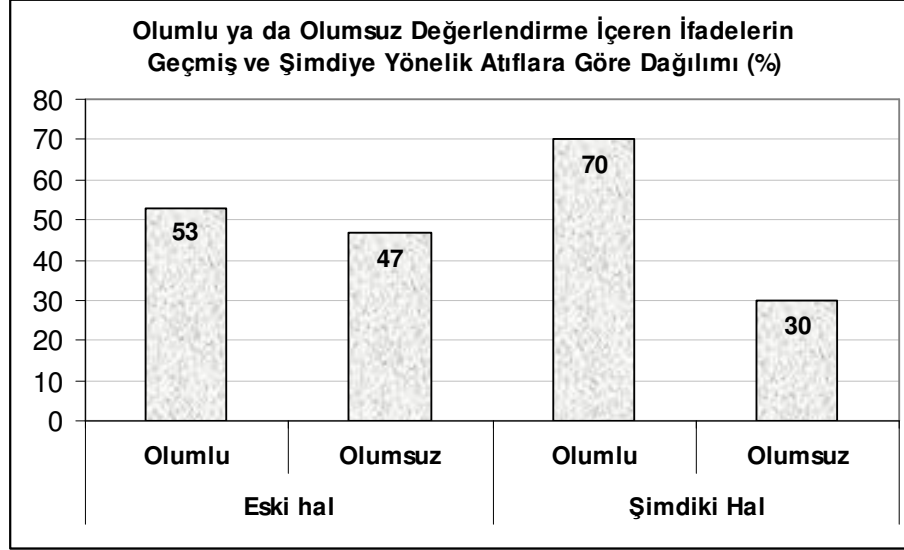
Elde ettiğimiz kimi ifadeler herhangi bir değerlendirme içermediği için bu ifadeleri de nötr ifadeler olarak ele aldık. Değerlendirmeler sonucunda konak meydanının durumunu eskiye atıfla ortaya koyan nötr ifadeler Tablo 18’de sunulmuştur. İfadelerin nötr olarak değerlendirilmesi için en önemli kıstasımız ifadenin bir değer yargısı içermemesidir. Tablo 18’de görüldüğü üzere nötr ifadeler sadece fiziksel değişimleri, meydanda olan ya da artık olmayan şeyleri ifade etmektedir.

Tablo 18. Meydanın durumunu şimdiye atıfla nötr değerlendiren ifadeler

Şimdiye Dair Nötr İfadeler	Fre.
Şimdi mimarisi farklılaştı	2
Şimdi biçimi tamamen değişti	1
Şimdi havuzlar yapıldı	1
Toplam	4

Meydanın geçmişteki durumu ile şimdiki durumunu karşılaştıran ifadelerin çeşitli açılardan değerlendirilip gruplanması sonucunda elde edilen dağılım grafik 49’da sunulmaktadır. Meydanın eski halini olumlu değerlendiren ifade sayısı 53 iken şimdiki halini olumlu değerlendiren ifade sayısı 70’tir. Bunun yanı sıra meydanın eski halini olumsuz değerlendiren ifade sayısı 47, şimdiki halini olumsuz değerlendiren ifade

sayısı ise 30'dur. Genel olarak katılımcıların meydanın şimdiki durumunun daha iyi olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Grafik 49

3.2.2. Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde araştırmamızda yürüttüğümüz yüz yüze görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilecektir.

a. Meydanda Gerçekleştirilen Aktiviteler

Yüz yüze görüşme yaptığımız katılımcılarımızın meydanda gerçekleştirdikleri aktiviteler Tablo 19'da sunulmuştur. Katılımcılarımızdan 4'ü meydanda dolaşmakta, 3'ü oturup insanlara bakmakta, 3'ü güvercinleri seyretmekte, 2'si gazete okumaktadır. Geriye kalan aktiviteler olan karşı cinsle ilişki kurmak, insanlar ile konuşmak, alışveriş etmek, emekli sandığına gitmek, geçiş , iş ve buluşma gibi aktiviteler ise birer katılımcı tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tablo 19. Meydanda gerçekleştirilen aktiviteler.

MEYDANDA GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ AKTİVİTELER	Fre	MEYDANDA GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ AKTİVİTELER	Fre
DOLAŞIYOR	4	ALIŞVERİŞ EDİYOR	1
OTURUP İNSANLARA BAKIYOR	3	EMEKLİ SANDIĞINA GİDİYOR	1
GÜVERCİNLERİ SEYREDİYOR	3	GEÇİYOR	1
GAZETE OKUYOR	2	İŞİ VARSA GELİYOR	1
KIZLARA BAKIYOR	1	İNSANLARLA BULUŞUYOR	1
İNSANLARLA KONUŞUYOR	1	YEMEK YİYOR	1

b. Meydanda Vakit Geçirilen Yerler

Görüşmelerimize katılan kişilerin Konak Meydanı'nda vakit geçirdiği yerlerin dağılımı Tablo 20'de verilmiştir. Buna göre en sık vakit geçirilen yer Saat Kulesi'nin çevresidir. Saat kulesi'ni iskele, park, Kemeraltı, Sahil ve Cumhuriyet bulvarı izlemektedir.

Tablo 20. Meydanda vakit geçirilen yerler

VAKİT GEÇİRİLEN YERLER	Fre.
SAAT KULESİ ÇEVRESİ	3
İSKELE	1
PARK	1
KEMERALTI	1
SAHİL	1
CUMHURİYET BULVARI	1

c. Meydana Atfedilen Olumlu ve Olumsuz Özellikler

Katılımcılarımızdan görüşmelerde meydanı olumlu ve olumsuz nitelikleri açısından değerlendirmelerini istediğimizde katılımcılarımız farklı 30 olumsuz, 16 olumlu ifade kullanmışlardır. Olumlu özelliklere yönelik ifadelerin kullanılma sayısı 28, olumsuz özelliklere ilişkin ifadelerin kullanılma sayısı ise 33'tür.

Meydanın olumlu özelliklerine dair elde edilen ifadeler Tablo 21'de sunulmuştur. Meydanın olumlu özelliklerinin başında 6'şar kere ifade edilen güzel görünüm ve yeşil alanın bol olması gelmektedir. Bu ifadeleri, vapura binebilmek, denizin olması 2 frekansla izlemektedir. Meydanın düzenli olması, havuzlar, güvercinler, manzara,

sessiz sakin olması, yaşlılara uygun olması, konumu, açık ferah olması, dekorasyonu, trafiğin olmaması ve parklar da ifade edilen olumlu özellikler arasındadır.

Tablo 21. Meydanın görüşmelerde ifade edilen olumlu özellikleri

MEYDANIN OLUMLU ÖZELLİKLERİ	Fre.
GÜZEL GÖRÜNÜYOR	6
YEŞİLLİK ALAN BOL	6
VAPURA BİNEBİLMEK	2
DENİZ VAR	2
YENİ DÜZENLİ	1
HAVUZLAR	1
MANZARASI	1
GÜVERCİNLER	2
SESSİZ SAKİN	1
YAŞLILARA UYGUN	1
KONUMU	1
AÇIK FERAH	1
DEKORASYONU	1
TRAFİK OLMAMASI	1
PARKLAR	1

Meydana ilişkin olarak ifade edilen olumsuz özellikler ise Tablo 22’de sunulmaktadır. Buna göre meydanın olumsuz özelliklerinin başında tinerciler, dilenciler, kapkaççılar, yankesiciler, it kopuk, şarapçılar hayat kadınları olarak ifade edilen meydanda dolaşan kimseler gelmektedir. Meydanın pis, kalabalık ve kullanılmayan alanının çok fazla olması da olumsuz özellikler olarak ifade edilmiştir.

Tablo 22. Meydanın görüşmelerde ifade edilen olumsuz özellikleri

MEYDANIN OLUMSUZ ÖZELLİKLERİ	Fre.	MEYDANIN OLUMSUZ ÖZELLİKLERİ	Fre.
TİNERCİLER VAR	2	UYUŞTURUCU SATILIYOR	1
ÇOK PİS	2	İNSANLAR	1
ÇOK KALABALIK	2	BİNALAR BİÇİMSİZ	1
GÖLGELİK ALAN YOK	1	GENÇLERE SATAŞILIYOR	1
BELEDİYE BİNASI ÇOK ÇİRKİN	1	İĞRENÇ İNSANLAR VAR	1
ÇOK FAZLA BİNA VAR	1	ÇOK RAHATSIZ EDİLİYORUZ	1
BÖYLE MEYDAN OLMAZ	1	ŞARAPÇILAR ÇOK	1
MİMARİ LEŞ BURASI	1	AİLE OTURAMIYOR	1
BURASI TİCARETHANE GİBİ	1	KAKTÜS BAHÇESİ GARİP	1
BİNALAR ÇOK BAKIMSIZ	1	HAYAT KADINLARI VAR	1
İNSANLAR DİLENİYOR	1	AMACINA ULAŞAMAMIŞ OLMASI	1
ÇOK KAVGA EDİLİYOR	1	KENTİN MERKEZİ OLAMAMASI	1
KAPKAÇ OLAYLARI	1	AĞAÇLANDIRMA ÇOK KÖTÜ	1
YANKESİCİLER	1	BÜYÜK BİR KISMI KULLANILMIYOR	1
İT KOPUK YATAĞI	1	SEYYAR SATICILAR	1
Toplam 33			

d. Meydanın Geçmişteki Ve Günümüzdeki Durumuna Dair Görüşler

Görüşmelerimizde sorduğumuz “Meydanın geçmişini düşündüğünüzde, bu günkü halinden ne gibi farklar var?” sorusuna alınan yanıtların değerlendirilmesi sonucunda toplam 43 ifade elde edilmiştir. Öncelikle geçmiş ile günümüz arasında karşılaştırma yapılan bu soruda elde edilen ifadeler meydanın durumunu geçmiş ya da günümüze atıfla ifade etmeleri bakımından gruplanmıştır. Bu gruplama sonucunda alınan 25 yanıtın meydanın geçmişine 18 ifadenin ise günümüzdeki durumuna değinerek karşılaştırma yaptığı görülmüştür.

Meydanın Durumunu eskiye atıfla ortaya koyan ifadeler

Meydanın durumunu eskiye atıfla ortaya koyan ifadeler ve bu ifadelerin olumlu ve olumsuz değerlendirme açısından dağılımı Tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23. Görüşmelerde meydanın durumunu eskiye atıfla değerlendiren ifadeler

	İFADE	Fre.
OLUMSUZ	Eskisi demode.	1
	Eskiden gizli yer çoktu.	1
	Eskiden garaj gibiydi.	1
	Eskiden daha küçüktü	1
	Eskiden daha Kapalıydı.	1
	Eskiden çok karmaşıktı.	1
	Eskiden çok çirkindi	1
	Eski hali kötüydü.	1
OLUMLU	Eskiden deniz daha yakındı.	4
	Eskiden insanlar iyiydi.	2
	Eski üst geçit bile güzeldi	2
	Eskiden midye çıkartırdık.	1
	Eskiden gölgelik yerler vardı.	1
	Eskiden denize girerdik.	1
	Eskiden caminin etrafı çiçekli ağaçlıydı.	1
	Eskiden balık tutardık.	1
	Eskiden ağaçlar vardı kestiler.	1
	Eski hali daha güzeldi.	1
	Eski hali bambaşka.	1
	çok eski hali güzeldi.	1
	Son beş yılda çok değişti, kötü oldu.	1

Meydanın durumunu geçmişe atıfla değerlendiren ifadelerin 8'i olumsuz, 13'ü ise olumlu ifadelerdir. Olumlu ifadelerin söylenme sayısı ise 18'dir. Olumsuz ifadelerin her biri sadece bir katılımcı tarafından dile getirilmiştir.

Meydanın Durumunu şimdiye atıfla ortaya koyan ifadeler

Meydanın durumunu şimdiye atıfla ortaya koyan ifadeler ve bu ifadelerin olumlu ve olumsuz değerlendirme açısından dağılımı Tablo 24'te sunulmuştur. Bu ifadelerin 15'i olumlu ve 2'si olumsuzdur. Olumlu ifadelerin frekansı 22 iken olumsuz ifadelerinki 2'dir.

Tablo 24. Görüşmelerde meydanın durumunu şimdiye atıfla değerlendiren ifadeler

	İFADE	Fre.
OLUMLU	Şimdi daha güzel.	6
	Şimdi Ulaşım daha düzenli	2
	şimdi çok iyi düzenli	2
	Şimdiki tasarımı çok güzel.	1
	Şimdiki hali daha iyi.	1
	Şimdi yeşilliği fazla.	1
	şimdi her şey göz önünde	1
	Şimdi herkes serbestçe gezebiliyor.	1
	Şimdi güvenliği iyi.	1
	Şimdi düzenli .	1
	Şimdi daha temiz.	1
	Şimdi daha fazla zaman geçiriliyor	1
	Şimdi daha çok oturacak yer var.	1
	Şimdi çok ferah.	1
	Şimdi arabaların olmaması çok güzel	1
OLUMSUZ	şimdi park oldu	1
	Şimdi denizi hissedemiyorum.	1

Meydanın Durumunu Nötr biçimde ortaya koyan ifadeler

Meydanın durumunu geçmişe ya da geleceğe atıfla ifade ettikleri halde olumlu ya da olumsuz herhangi bir değerlendirme içermeyen ifadeler nötr ifadeler olarak gruplanmış ve Tablo 25'te sunulmuştur. Nötr ifadelerin 4'ü eskiye biri ise şimdiye atıfla meydanın durumunu değerlendirmiştir.

Tablo 25. Görüşmelerde meydanın durumunu nötr değerlendiren ifadeler

İFADE	Fre.
Eskiden Saat Kulesinin yanında yol geçiyordu.	3
Eskiden otobüs durakları vardı.	3
Eskiden trolleybüsler vardı.	1
Eskiden meyhaneler vardı	1
Çok değişti.	1

e. Konak Meydanında Çalışanlarla Yapılan Görüşmeler

Konak Meydanı'nda çalışanlar ile yaptığımız görüşmelerde ek olarak sorduğumuz birkaç sorunun değerlendirmesi bu bölümde yapılacaktır. Görüşme yaptığımız çalışanların işleri ve çalışma süreleri Tablo 26'da sunulmaktadır.

Tablo 26. Görüşme yapılan meydan çalışanlarının meslekleri ve çalışma süreleri

İşi	kaç yıldır çalışıyor
YEMCİ	24
FOTOĞRAFÇI	18
TEMİZLİKÇİ	8
BÜFEDE TEZGAHTAR	20
BEKÇİ	2

Görüşme yaptığımız meydan çalışanlarının meydana gelen insanlar konusunda düşünceleri sorulduğunda alınan yanıtlar ve bu yanıtların frekansları Tablo 27'de sunulmaktadır. Çalışanların meydana gelen insanlara yönelik olarak en sık verdikleri yanıt, meydana her türlü insanın geldiği olmuştur. Bunu takiben benzer bir yanıt olarak "iyisi de gelir, kötüsü de" cevabı alınmıştır. Konak Meydanı'nı ziyaret eden insanların olumsuz özelliklerine vurgu yapan "kötü insanlar" pislik yapan insanlar" dengesiz insanlar ve "iyi olmayan insanlar" meydana gelir yanıtları da çalışanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen ifadeler arasındadır.

Tablo 27. Meydanda çalışan katılımcıların meydana gelen insanlar hakkındaki görüşleri

Meydana nasıl insanlar geliyor?	Fre.
Her türlü insan gelir.	4
İyisi de kötüsü de.	1
Kötü insanlar.	1
Pislik yapan insanlar.	1
Çok iyi insanlar gelmez.	1
Dengesiz insanlar geliyor.	1

Meydanda çalışan katılımcıların insanların Konak Meydanı'na geliş nedenleri konusundaki fikirleri Tablo 28'de sunulmuştur. Çalışanlara göre insanlar Konak Meydanı'na "açık ferah bir yer olduğu için" "çocuklarını oynatmak için", "dinlenmek

için” , “gezmek için”, “tarihi bir yer olduğu için”, “milletin ahlakını bozmak için”, işlerini görmek için”, “yeşil alan için”, “oturmak için” ve “bir şeyler satmak için” gelmektedirler.

Tablo 28. Meydanda çalışan katılımcıların,
İnsanların meydana gidiş nedenleri hakkındaki görüşleri

İnsanlar Meydana Niçin Geliyor?	Fre.
Açık ferah olduğu için	1
Çocukları oynatmak için	1
Dinlenmek için	1
Gezmek için	1
Tarihi bir yer olduğu için	1
Milletin ahlakını bozmaya	1
İşlerini görmeye geliyorlar	1
Yeşil alan için	1
Oturmaya	1
Bir şeyler satmaya	1

4. BÖLÜM: TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde araştırmamızdan elde ettiğimiz bulguların değerlendirilmesi ve tartışılması üç ana başlıkta yapılacaktır. Önce Konak Meydanı'nın bilişsel haritalarından elde edilen veriler, katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve Konak Meydanı'nın fiziksel nitelikleri açısından değerlendirilecektir. Daha sonra katılımcılarımızdan elde ettiğimiz anket ve görüşme verileri değerlendirilecek ve son olarak da araştırma sürecinde Konak Meydanı'nda gözlenen temel özellikler ve meydanın araştırmacı gözü ile betimlemesi yapılacaktır.

4.1. Bilişsel Haritaların Çizim Nitelikleri

Araştırmamız sürecinde elde ettiğimiz bilişsel haritaların çizim nitelikleri çeşitli başlıklar ile ele alınacaktır.

-Öge ve Öge grupları

Bilişsel haritalarda en çok yer bulan ögeleri ele almadan önce Nasar'ın (1989) belirttiği, çevresel unsurlara yönelik önemli algısal-bilişsel 4 boyutu kısaca hatırlayıp, unsurlar betimlenirken, bu boyutları hangi özellikleri ile karşıladıklarını düşünerek ilerlemek yararlı olacaktır. Bunlar doğal-insan yapımı nitelikler (kentleşme-yeşil alan etkileşimi), karmaşıklık (görsel zenginlik, yayılan enformasyon miktarı), açıklık-yoğunluk (tekillik-ferah bir konum, diğer ögelere mesafe), netlik – düzenlilik (çevresel düzen-kompozisyon'da konum). Bilişsel haritalarımızda öne çıkan ögeleri ele alırken bu çerçevede de değerlendirmeler yapılmıştır.

Konak Meydanı'nın bilişsel haritalarında en çok gösterilen unsur saat kulesi olmuştur. Saat kulesini, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İskele, Kemeraltı, Hükümet Konağı, Metro, Üstgeçit, YKM ve Cami izlemektedir. Saat Kulesinin en sık gösterilen unsur olarak karşımıza çıkması şaşırtıcı değildir. Saat kulesi hem İzmir'in sembolü olması hem de mimari estetiği ve meydandaki konumu nedeniyle bilişsel haritalarda kendine en sık yer bulan öge olmuştur. İzmir Büyükşehir belediyesi ise meydanın görsel kompozisyonunda kapladığı geniş yüzeyi ve meydanın genel mimari niteliklerinden kopuk, kontrast yaratan tasarımı ile sık gösterilen ögeler arasına girmiştir. Bu estetik ve görsel niteliklerinin yanı sıra bu yapının yönetsel işlevleri de bu süreçte tetikleyici bir süreç yaratmış olabilir.

Bilişsel haritalarda gösterilen bir diğer önemli öge Konak Vapur İskelesidir. Vapur iskelesi Konak Meydanı'nın fiziksel bütünlüğünden her ne kadar sahil yolu

nedeni ile ayrıışmış bir yapıda olsa da, meydana ve meydana ulaşımın en önemli unsuru olma özelliği taşımaktadır. Aynı zamanda vapur ile seyahatin bir yere gitmekten öte tercih edilen rekreasyonel ve eğlenceli bir seyahat biçimi olarak ele alınabileceği de unutulmamalıdır. Katılımcılarımızın sahip oldukları profil de vapur iskelesinin haritalarda gösterimi üzerinde etki sahibi olabilir. Örneklemin yarısından fazlası Karşıyakalıdır, örneklemin bu özelliği Karşıyaka'nın kent merkezi ile en önemli bağlantılarından biri olan Konak Vapur İskelesinin Bilişsel haritalarda gösterimi üzerinde etki yaratmış olabilir.

Kemeraltı'nın bir öge , daha doğrusu temsil ettiği işlev nedeni ile bir öge grubu olarak öne çıkmasının birkaç önemli nedeni olabilir. Kemeraltı İzmir'in tarihi pazar yeri işlevi ve sembolik anlamları ile ön plana çıkan bir ögedir. Uzun bir tarihi süreçte biçimlenen Kemeraltı Çarşısı öncelikle İzmir Limanına ulaşan mallar için bir pazar işlevi taşımış daha sonra değişen ekonomi ve piyasa sistemi ile pazar işlevini farklı kaynaklardan gelen mallar ile sürdürmüştür. Kemeraltı'na gitmek katılımcıların Konak Meydanı'na gidiş nedeni olarak doğrudan ya da dolaylı bir biçimde belirttikleri bir nedendir. Çok çeşitli malların arz edildiği bir alan olmasının yanı sıra çoğu zaman sadece gezmek için gidilebilen bir yerdir Kemeraltı, özgün dokusu ve bağlamı ile İzmir'in önemli sembollerinden biridir.

Hükümet Konağı en başta meydana ismini veren yapıdır ve İzmir'de bulunan en üst mülki amirliktir. Meydana hakim pozisyonu ve akşam saatlerinde ışıklandırma ile daha da ön plana çıkan mimari estetiği önemli bir öge olarak haritalarda yer bulmasını sağlamıştır. Metro istasyonlarının sıkça gösterimi Vapur İskelesine benzer ama daha işlevsel bir biçimde ele alınabilir. Metro istasyonlarının yüzeydeki giriş kısımlarının meydan için çok da belirgin olmayan ya da meydanın genel görünümünden çok ayrıışmayan mimari yapıları, metro istasyonlarının görsel bir unsurdan ziyade işlevsel olarak yani meydana ulaşımın önemli bir unsuru olarak haritalarda yer bulduğunu düşündürmektedir. Üst geçit ise metronun tam zıttı bir niteliği ile önem kazanmış gibi görünmektedir. Konak Meydanında sahile ve vapur iskelesine ulaşımı sağlayan üst geçit, sahil yolunun yer altına indirilmesi ile Konak Meydanı'nın genel yer seviyesinden kot farkı olmayan aslında üst geçit olarak nitelendirilmemesi mümkün bir yapıdır. Burada anlaşılması gereken nokta sahil yolunun bir alt geçit olduğudur. Bunları ele almamızın nedeni üst geçidin, mimari olarak ya da görsel olarak bir üst geçit olarak algılanmasından öte sahip olduğu estetik unsurlar nedeni ile önemli bir öge olarak öne

çıkmasıdır. Üst geçidin üzerinde bulunan temsili yelkenler estetik ve dikkat çekici bir unsur olarak üst geçidin Konak Meydanı'nın önemli bir unsuru olarak görülmesini sağlamıştır.

Son olarak sıkça gösterilen iki unsur YKM ve Cami'dir. YKM, hem bir alışveriş merkezi hem de Konak Meydanı'nın güney girişi ve önemli bir buluşma noktasıdır. Cami ise Konak Meydanı'nın tarihi ve sembolik yapılarından biridir. Mimari nitelikleri ve merkezi konumu bir öge olarak gösterilmesi üzerinde etkili olmuştur. Konak Meydanı'nın bilişsel haritalarında sıkça yer alan öğelerden bahsettik, peki bu öğeler sahip olduğu ortak özellikler nelerdir? Bilişsel haritalarımızda sıkça yer verilen öğeler, Harrison ve Howard'ın (1972) çalışmalarında elde ettikleri, görünüm, konum ve anlam kategorilerinde değerlendirildiklerinde bu kategorilerden birine ya da birkaçına uygun nitelikte oldukları görülmektedir. Bunun yanı sıra Konak Meydanı her ne kadar kent ölçeği gibi geniş bir alan niteliğinde olmasa da Lynch'in (1960) bilişsel imajın oluşması sürecinde belirlediği 5 öge çerçevesinde değerlendirilebilir. Örneğin bu çerçevede Saat kulesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi bir odak noktası, sahil yolu ve sahil bir sınır, Kemeraltı ise bir bölge niteliğindedir. Üst geçit ise bir yol ya da kavşak olarak nitelendirilebilir.

Konak Meydanı'nın bilişsel haritalarında çizilen öğeler temel bazı niteliklerine göre gruplandığında elde edilen öge kategorileri haritalarda gösterilme sıklığına göre sırasıyla şu şekildedir: alışveriş, ulaşım, mimari unsurlar, idari-kamusal, doğal-peyzaj unsurlar, bankalar, kültür-sanat, seyyarlar. Durum, Konak Meydanı'nın Şekil 4'te sunduğumuz sahip olduğu yapıların işlev kategorileri çerçevesinde ele alınacak olursa, en sık belirtilen öge grubunun alışveriş olmasının nedenleri daha rahat anlaşılabilir. Meydanda en çok bulunan yapı unsuru alışveriş ve idari-kamusal yapılarıdır. Bu iki öge grubu da bilişsel haritalarda yüksek oranda yer almışlardır. Ulaşım öğelerinin çizimindeki yoğunluk, meydana temel gidiş nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkan meydanın sıkça geçiş amaçlı olarak kullanımının ve meydanın zengin bir ulaşım ağı ile beslenmesinin etkisinden kaynaklanmaktadır. Yoğun olarak haritalarımızda yer alan önemli bir öge grubu da doğal-peyzaj unsurlarıdır. Konak Meydanı'nın peyzaj düzenlemelerinin ve sahip olduğu kimi doğal niteliklerin bilişsel haritalarda ön plana çıkması, hem meydanın konumu gereği sahip olduğu niteliklerden (deniz kıyısı olması – batı cephesinin açık olması) hem de meydanın tasarımında yeşil alanların kapladığı yüzeyin genişliğinden kaynaklanıyor olabilir.

Son olarak meydanın bilişsel haritalarında daha az yer alan fakat sadece bir öge grubu olarak tanımlanabilecek kadar sık çizilmiş öge grupları ise bankalar, kültür-sanat ve seyyarlardır. Bu öge grupları diğer öge gruplarına nazaran çok az çizilmiş olsalar da bir öge grubu olarak tanımlanmalarının bile yeterince önemli olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda bankalar meydanın sahip olduğu yapılar arasında sayıca her ne kadar az bulunsalar da sahip oldukları iyi konumlar ve sıkça ziyaret edilmeleri nedeniyle haritalarımızda yer almışlardır. Kültür sanat unsurları ise meydanın çevresel unsurları olmaları nedeni ile merkezi unsurlar kadar çok gösterilmemişlerdir. Son olarak seyyarlar ise sadece 11 öge olarak haritalarda yer bulmuş olsa da Konak Meydanı'nın önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel olarak Konak Meydanı'nın bilişsel haritalarında bir çok öge tüm neredeyse tüm haritalarda yer almıştır. Bu bize meydanın ortak imajına ilişkin bir fikir vermektedir (şekil 8). Harrison ve Howard'da (1972) bir yerin zihinsel haritasının o yerde yaşamakta olan çoğu birey için ortak olduğunu belirtmektedirler.

-Kapsam

Bilişsel haritalarımızın Konak Meydanı'nın sınırları olarak tanımlayabileceğimiz kapsamları ele alındığında Konak Meydanı'nın 3 temel algısal sınırından söz edebiliriz. Dar kapsamlı haritalarda karşımıza çıkan Konak Meydanı'nın çekirdek bölge sınırları olarak nitelendirebileceğimiz alan Vapur iskelesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Kemeraltı girişi arasında oluşan üçgen bölgedir. Bu bölgede sınırları oluşturan unsurların yanı sıra Saat Kulesi, Cami ve kısmen de üst geçit yer almaktadır. Bu alan bilişsel haritalarımızın neredeyse tümünde kapsamaktadır. (Bak. Şekil 9-10)

Meydanın çekirdek bölgesinin sınırlarını genellikle kapsayan ve bunun yanı sıra meydanın sınırlarını biraz daha geniş tutan orta kapsamlı haritalarda ise kapsanan alan İzmir Büyükşehir Belediyesi, Vapur İskelesi, YKM ve Kemeraltı arasındaki bölgedir. Bu kapsamdaki haritalarda yeşil alanlar metro istasyonları, kaktüs bahçesi, büfeler gibi ek unsurlar da yer almaktadır.

Meydanın kapsamını en geniş biçimde ele alan haritalarda durum biraz farklıdır. Kapsam genişledikçe varyasyonlar arttığı için geniş kapsamlı haritalar daha az benzerlik sergilemektedir. Geniş kapsamlı haritalar Konak Pier, Vapur İskelesi, Kemeraltı girişi ve Bahri Baba Parkı ya da Varyant çıkışı olarak tabir edebileceğimiz geniş bir alanı kapsayabilmektedir. Fakat genel olarak geniş kapsamlı haritalarda 2

eğilim ön plana çıkmaktadır. En uç noktalar olarak belirttiğimiz Bahri Baba Parkına ya da Konak Pier'e doğru ayrı ayrı geniş kapsamlı haritalar elde edilmiştir. Konak Pier'i kapsama alan katılımcılar YKM'ye ya da Kemeraltı girişine kadar, Bahri Baba Parkını kapsamda tutanlar ise İzmir Büyükşehir belediyesine kadar alanı haritalarına dahil etmişlerdir. Bunun dışında birkaç harita da her iki uç noktaya kadar uzanan bir kapsam göstermiştir.

Genel olarak bilişsel haritalama çalışmalarında karşımıza çıkan bilişsel haritası çizilecek alanın boyutları ile ilgili kimi önemli bilgilere de değinilebilir. Oda gibi ilk bakışta tüm öğelerin görüldüğü mekanlardan, hiçbir zaman tüm öğeleri ile aynı anda algılanamayacak mekanlara kadar bilişsel haritalama çalışmaları mevcuttur. Tversky'nin (2003) belirttiği gibi büyük ölçekli mekanlar algılanılabilmesi için konumumuzun sürekli değiştirmek zorunda olduğumuz, mekanda hareketimiz esnasındaki bakış açılarımızın toplamında bütünleştirebildiğimiz niteliktedir. Freundsuh (2000) da kapsam genişledikçe artan bir kademeli algı ile mekanın aşamalı bir biçimde öğrenildiğini vurgulamıştır. Bu iki bakış açısı çerçevesinde Konak Meydanı'nın boyutları üzerine düşünüldüğünde, ne çok küçük ne de büyük bir mekan olduğu görülmektedir. Konak Meydanı Garling ve Golledge'nin (1987) belirttiği bir mekan ölçeği olan orta ölçekli bir mekan niteliğindedir (akt. Freundsuh, 2000).

-Başlangıç Noktası

Bilişsel haritalarda çizilecek öğelerin göreceli konumları için koordinat sisteminin ilk noktasını oluşturan başlangıç öğesi hem meydanın bilişsel kompozisyonunun yani meydanın bilişsel yapılanmasının hangi öğeden hareketle oluştuğunu hem de çizimi yapan kişinin kağıdı kullanma biçimini anlamamızda önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmamızdan elde ettiğimiz bilişsel haritalarda başlangıç noktası olarak seçilen öğeler merkezi ve çevresel öğeler olarak gruplanarak ele alınmıştır. Başlangıç öğelerinin merkezi ya da çevresel olması çevre algısının iki boyutlu projeksiyonu olan bilişsel haritalarda bu öğelerin koordinat noktası niteliğini etkilememekte fakat kişilerin çizimlerini nasıl tasarladıkları konusunda bize fikir vermektedir. Örneğin çizim yapan kişi kağıdın ortasına Saat Kulesi'ni yerleştirip çizime başladığı koşul ile kağıdın bir kenarına Vapur İskelesini çizdiği koşul arasında önemli bir fark söz konusudur. Çevresel bir unsurdan başlayan çizimlerde aslında kağıtta diğer öğelerin konumları evvelenden tasarlanmış olmalıdır. Nitekim çevresel öğeler ile

çizime başlayan katılımcıların haritalarında da Saat Kulesi hemen hemen çizimlerin merkezinde yer almıştır. Bu farklılaşma bize eğitimin bu boyutta önemli bir etkisi olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim sonuçlarımızda eğitim düzeyi azaldıkça merkezi unsurların başlangıç ögesi olarak tercih edilme sayısının arttığı görülmekte ancak bu ilişki uygulama sayısının yeterli olmaması nedeniyle istatistiksel açıdan anlamlı olarak değerlendirilememektedir.

Bilişsel haritalarımızda Saat Kulesi, Belediye ve Hükümet konağı önemli merkezi başlangıç unsurları olarak ortaya çıkmaktadır. Saat Kulesinin meydanla bütünleşen sembolik anlamının yanı sıra meydan tasarımıdaki merkezi konumu ve her ne kadar İzmir Büyükşehir Belediyesi binası tarafından algısal olarak gölgelense de bir kule olması nedeni ile belirgin bir unsurdur. İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Hükümet Konağı da merkezi ve meydanın hem görsel hem de sembolik olarak dikkat çekici unsurları olarak başlangıç noktası olarak tercih edilen öğelerdir.

Bilişsel Haritalarımızda başlangıç ögesi olarak kullanılan çevresel unsurların başında Vapur İskelesi, deniz ve sahil ve sahil yolu gelmektedir. Konak Meydanı'nın coğrafi olarak sınırlarının en net olduğu bölgesi olan sahil hem doğal bir fiziksel sınır hem de ani bir niteliksel dönüşümün yaşandığı bir alandır. Vapur İskelesi bulunduğu alan ve işlevlerinin niteliği sebebiyle meydanın sınır taşı gibi algılanmaktadır. Hem karanın denizle buluştuğu ani bir fiziksel dönüşümün hem de taşıdığı önemli işlevler nedeni ile sıkça başlangıç noktası olarak tercih edilmiştir.

-Çizim Stilleri

Göregenli'nin (1985) saptamış olduğu grafik, nokta, dizisel, blok ve ikonik çizim stilleri çerçevesinde değerlendirdiğimiz bilişsel haritalarımızda bu çizim stillerinden sadece üçü gözlenmiştir. Bu çizim stilleri grafik, blok ve ikonik çizim stilleridir. Ele aldığımız bölgenin çeşitli nitelikleri göz önünde bulundurulursa nokta ve dizisel stilde haritalar elde edemememiz daha iyi anlaşılabilir. Araştırma alanımızın kapsamının dar olması ve sahip olduğu öğelerin imgelenebilirliklerinin yüksek olması nokta ya da dizisel stilde haritalar elde etmemiz üzerinde etkili olabilir.

Bilişsel haritalarımızın %33'ü grafik, %32'si ikonik, %35'i ise blok stilde haritalardır. Göregenli'nin (1985) İzmir'in bilişsel haritalarını ele aldığı çalışmada elde ettiği stil dağılımı ise şu şekildedir: Grafik %48, Nokta %20, Dizisel %13, Blok %5, İkonik %2. Çalışmamızdaki stil dağılımının Göregenli'nin çalışmasında elde ettiği

dağılımdan bu denli farklılaşmasının nedeni kapsam olmalıdır. Çok geniş bir fizik mekanı ele alan Göregenli'nin çalışmasında grafik, nokta ve dizisel stil en çok kullanılan stilken, Konak Meydanı'nın haritalarında nokta ve dizisel stil hiç kullanılmamış bunun yanı sıra grafik stilde benzer bir yoğunluk gözlenmiştir.

Konak Meydanı'nın sahip olduğu bir çok unsur sembol niteliğinde unsurlardır. Böyle unsurların ikonikleştirilmesi daha olasıdır. Hem halihazırda bulunan klişeleşmiş ikonalar hem de meydandaki unsurların estetik ve biçimsel olarak belirgin olmaları ikonalaşmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenlerden meydanın bilişsel haritalarında ikonik stil sıkça kullanılmıştır. Dizisel stilin kullanılmaması ise şu şekilde değerlendirilebilir. Dizisel stil doğası gereği rota bilgisi çerçevesinde algılanabilecek çevrelerin haritalarında ortaya çıkmaktadır. Fakat Konak Meydanı içinde bulunan kişi için bir rota çerçevesinde algılanabilecek kadar geniş bir alan niteliğinde değildir. Kişiler meydanın herhangi bir noktasından neredeyse meydanın tümüne hakim olabilmektedir.

İki araştırma arasında grafik stildeki benzerlik ise grafik sitilin temel bazı özellikleri ile anlaşılabilir. Öncelikle grafik stil çevrenin kapsamından bağımsız bir stil olabilir. Yani grafik stil bilişsel haritası çizilen çevreden ziyade çizen kişinin çevreyi kapsamdan bağımsız bir biçimde ifade etme yolu olabilir. Katılımcıların eğitim durumları ya da eğitim sürecinde sıkça faydalanılan kâğıt kalem tekniğine aşinalıkları da süreç üzerinde etkisi mümkündür. Bu çerçevede değerlendirilmesi durumunda grafik çizim stiline kullanım oranının Göregenli'nin çalışmasına paralel olması daha iyi anlaşılabilir.

4.2. Bilişsel Haritaların Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi

Bu bölümde katılımcılarımızın çeşitli demografik özelliklerinin çizdikleri bilişsel haritalar üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

-Cinsiyet

Katılımcılarımızın cinsiyeti bilişsel haritalarda kullandıkları ortalama öge sayısı bakımından farklılaşma göstermemiştir. Fakat bilişsel haritalarda çizdikleri ögelerin nitelikleri göz önünde bulundurularak yapılan öge gruplarının çizimleri ele alındığında, kadın katılımcıların alışveriş ögelerini erkek katılımcılardan fazla çizdikleri görülmüştür. Bu fark, kadınların Konak Meydanı'nı daha çok alışveriş amaçlı kullandıklarını göstermektedir. Nitekim erkek katılımcılar da idari-kamusal ögeleri kadın katılımcılardan daha fazla çizmektedirler. Bu iki veri bize kadın ve erkek toplumsal cinsiyet rollerine dayalı iş bölümünün mekan kullanımı, dolayısı ile algısı sürecinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Bunların yanı sıra kadın katılımcıların ulaşım unsurlarına da erkeklerden fazla yer vermeleri, kadınların daha geç ehliyet almaları ya da özel araç kullanma oranlarının erkeklerden daha az olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Bilişsel haritaların kapsamı ise cinsiyet faktöründen çok fazla etkilenmemekle beraber bazı yorumlara olanak sağlayacak niteliktedir. Kadın katılımcılar sıklıkla geniş ve dar kapsamda bilişsel haritalar çizerken, erkek katılımcılar her kapsam kategorisinde daha iyi bir dağılım sergilemiştir. Bunun sebebi eğitim faktörü olabilir. Eğitim seviyesi düşük olan kadınlar dar kapsamlı haritalar çizerken, eğitilmiş kadınlar kapsamı geniş haritalarda yoğunlaşmıştır. Eğitimin kadınlar üzerinde bu denli uçaştırıcı etki yaratması kadının hem kentsel alandaki hareketliliğinin hem de bilişsel harita yöntemi gibi kağıt kalem uygulamalarına aşinalığının eğitime bağlı olduğunu düşündürebilir. Erkek toplumsal rolü hem bilişsel haritalama gibi bir yöntemeye uygun ifade biçimlerini hem de kentsel mobilitayı destekleyici olduğu için bilişsel haritaların kapsamlarında daha dengeli bir dağılım söz konusu olabilir. Erkeklerin mekansal hareketliliğinin bilişsel haritaları üzerindeki olumlu etkisi Beck, Wood (1976) ve Milgram (1972) tarafından da belirtilmektedir.

-Yaş

Katılımcılarımızın yaşlarının bilişsel haritaları üzerindeki etkisi ele alındığında, çizilen ortalama öge sayısının katılımcıların yaşı yükseldikçe azaldığı görülmektedir. Hem her nesilde daha da artan eğitim olanakları hem de kentsel hareketlilik değişkenleri bu veri üzerinde etkili olabilir. 46 yaş ve üzeri katılımcılarımızın %52'si meydana birkaç ayda bir ziyaret etmektedir.

Çizilen öge grupları açısından yaş değişkeni alışveriş ve idari-kamusal ögelere yer verilmesi açısından etkili görünmektedir. Katılımcıların yaşı yükseldikçe daha çok idari-kamusal öge daha az alışveriş ögesi çizmektedirler. Burada kentsel hareketlilik değişkeninin etkileri söz konusu olabilir. Yaşlı katılımcılar için Konak Meydanı büyük ölçüde fonksiyonel etkinlikler için gidilen, kullanılan bir mekan özelliği gösteriyor olabilir. Örneğin, idari işlerini yapmak için Bağkur ya da Valilik gibi kurumlara gidilmesi. Bunun yanı sıra alışveriş için daha yakın, kendi semtlerindeki alışveriş mekanlarını tercih ediyor olabilirler. Alışveriş için Konak Meydanı'na gitmek yorucu bir aktivite olarak algılanıyor olabilir. Bu noktada Kemeraltı Çarşısının yorucu atmosferi de göz önünde bulundurulmalıdır.

46 yaş ve üzeri katılımcılar daha dar kapsamlı ve ayrıntısız bilişsel haritalar çizmişlerdir. Bu sonuç da muhtemelen çizilen ortalama öge ve öge grupları ile aynı gerekçeler ile ortaya çıkmış görünmektedir. 25 yaş ve daha düşük yaştaki katılımcılarımız bilişsel haritalarına daha çok çevresel unsurlar (%62,5) ile başlarken 26-45 ve 46 yaş üzeri katılımcılar merkezi unsurları daha çok başlangıç ögesi olarak seçmişlerdir. Başlangıç ögesine ilişkin önceki bölümde bahsettiğimiz düşünceler ışığında genç katılımcıların bilişsel harita çizimlerinden önce planın bütünü diğer yaş gruplarından daha fazla göz önünde bulundurduğu söylenebilir.

Çizim stili boyutunda ise 25 yaş ve daha düşük yaştaki katılımcılar daha çok grafik stilde haritalar çizerken 46 yaş ve üzeri katılımcılar blok stile yönelmektedirler. Çevre algısı onu tespit edebileceğimiz yöntemden bağımsız bir biçimde ele alınamaz. Burada bilişsel haritalama yöntemi kişilerin Konak Meydanı'nı nasıl algıladıklarını anlamamızı sağlayan bir kanal işlevi görmektedir. Blok stil anlatım biçimi olarak unsurları kümeleyici ve sadece konumsallıkları çerçevesinde ifade eden bir stildir; 46 yaş ve üzeri katılımcıların bu stili daha çok tercih etmeleri kâğıt kalem etkinliklerine daha uzak olmaları ile açıklanabilir. Çünkü bu çizim stili çevresel bilgiyi diğerlerinden daha kolay ifade olanağı sağlamaktadır. Beck ve Wood (1976) da grafik materyal ile

ilişkinin bilişsel haritalama sürecinde etkili bir değişken olduğu yönünde bulgulardan bahsetmektedirler.

-İzmir’de yaşama süresi

Katılımcılarımızın İzmir’de yaşama sürelerinin bilişsel haritaları üzerindeki etkisini istatistiksel olarak ele alırken, ortalama yaşam süresinden bir standart sapma (+,-) belirlediğimiz kesme noktaları ile oluşturduğumuz gruplar çerçevesinde değerlendirmeler yaptık. Buna göre çizilen ortalama öge sayıları açısından kentte yaşama süresinin etkisi yoktur fakat bir sonraki bölümde ele alınacak olan eğitim ile etkileşimi çerçevesinde çizilen ortalama öge sayıları üzerinde yaşama süresinin etkileşimsel bir rolü söz konusudur.

İzmir’de yaşama süresi değişkeni, yaş ve eğitim gibi değişkenler tarafından etkisi manipüle edilen bir değişkendir. Bu çerçevede değişkenin rolü tek başına değerlendirilebilir bir nitelik göstermemektedir. Örneğin İzmir’de 41 yıl ve üzeri süredir yaşayan bir kimse en az 41 yaşında olacaktır. Bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumları, çizim stili gibi kimi değişkenlerde belirgin biçimde ortaya çıkan yaş – yaşama süresi arasındaki paralellik, bu sonucu açıkça ortaya koymaktadır.

-Eğitim

Katılımcılarımızın eğitim düzeylerinin bilişsel haritaları üzerindeki etkisi ele alındığında, çizilen ortalama öge sayısı bakımından eğitim düzeyinin etkisi istatistiksel açıdan anlamlıdır. Eğitim aynı zamanda çizilen öge sayısı bakımından kentte yaşama süresi ile etkileşim halindedir. Buna göre kente yaşama süresi en uzun olan grubun eğitim düzeyi çizilen öge sayısı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kentte yaşama süresi uzun olan katılımcılardan, eğitim düzeyi yüksek olanların bilişsel haritalarında çizdikleri öge sayısı, eğitim düzeyi daha düşük olanlara kıyasla fazladır. Bu sonuç bize yüksek aşinalık ve deneyimin yüksek eğitim düzeyi ile birlikte daha iyi bilişsel haritalar üretmeye olanak sağladığını düşündürmektedir. Beck (1971) de belli bir çevrede uzun süre yaşamış olmanın daha iyi haritalar çizmeyi sağladığını belirtmiştir. Fakat bu nokta da yaşama süresi eğitim düzeyi ile etkileşimi çerçevesinde beklenen etkiyi yaratmıştır.

Bunun yanı sıra eğitim, ulaşım unsurları ile mimari unsurların da çiziminde etkili bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek öğrenim grubu, ulaşım unsurlarını

ilk ve orta öğrenim grubundan daha çok çizmiştir. Başlangıçta anlaşılması güç gibi görünen bu etki şu şekilde değerlendirilebilir. Yüksek öğrenim grubundaki katılımcılar çizdikleri öge sayıları bakımından daha düşük eğitim düzeylerinden hali hazırda farklılaşmaktadır. Bu etkiye bir de bilişsel haritalarının kapsamlarının daha geniş olması ile ayrıntı düzeylerinin yüksek olması eklenirse durum daha iyi anlaşılabilir. Aslında eğitim düzeyi yüksek olan katılımcı grubu bilişsel haritalarında neredeyse her öge grubunda daha fazla çizim yapmıştır. Daha fazla öge içeren, kapsamı geniş ve öge çeşitliliği yüksek haritalar üretmesi yüksek öğrenim grubunun ulaşım ya da mimari unsurları daha fazla çizmesinin bu unsurlara çok da bağımlı olmadığını düşündürmektedir. Bu bulgular Bell, Fisher, Loomis (1978) ve Milgram'ın (1976-1972) çalışmalarında elde ettikleri bulgulara paralellik göstermektedir.

Eğitim bilişsel haritaların başlangıç ögesi konumları üzerinde de etkili bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Başlangıç noktasının belirlenmesinin çizim stratejisi üzerindeki önemli etkisinden önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Eğitim düzeyi yükseldikçe meydanın bilişsel harita çizimlerine çevresel bir unsurdan hareketle başlama oranı yükselmektedir.

-Meydanı Ziyaret Sıklığı

Meydanı ziyaret etme sıklığı beklendiği üzere bilişsel haritalarda çizilen öge sayısı üzerinde etkili bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Meydanı daha çok ziyaret eden katılımcılar meydanda geçirdikleri vaktin çok olması nedeni ile meydana dair daha fazla öge içeren haritalar çizmektedirler. Hem meydana daha aşina olmaları hem de daha fazla kullanmaları nedeniyle daha fazla anlam vermeleri bu etkiyi yaratmış olabilir. Nasar'ın (1989) da belirttiği üzere yoğun etkileşimsel çevre deneyimi, çevrenin zihinsel imgesini güçlendiren ve geliştiren bir etki yaratmaktadır.

Çizim stilleri ele alındığında haftada bir ve üzeri sıklıkta meydanı ziyaret eden katılımcıların sadece ikonik ve grafik stilde haritalar çizdikleri görülmektedir. Ayda 1-2 sefer ya da daha ender olarak meydanı ziyaret eden katılımcılar daha çok blok haritalar çizmektedirler. Çizim stili ile meydanı ziyaret sıklığı arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlıdır. İkonik ve grafik haritalar blok haritalara nazaran daha betimleyici nitelikleri ile ön plana çıkmaktadırlar. Özellikle ikonalaştırma düzeyinin ziyaret sıklığı ile artması bize hem öğelere verilen anlam hem de öğelerin daha sık gözlenmesinin etkisini düşündürmektedir.

4.3. Bilişsel Haritalar ve Konak Meydanı'nın Fiziksel Yapısı

Konak Meydanı'nın fiziksel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu özellikler bilişsel haritalarda ne ölçüde yer almış ya da temsil edilmiştir? Bu bölümde bilişsel haritalarda meydanın fiziksel niteliklerinin ne ölçüde etkili olduğu ele alınacaktır.

Öncelikle önemli bir fiziksel nitelik olan kapsam yani Konak Meydanı'nın sınırları ele alınacaktır. Meydanın kent mobilyaları ya da çevresel düzenlemeleri ile uzandığı fiziksel alan Konak Pier ile AKM arasındaki bölgedir. Bu bölge geniş kapsamlı olarak nitelendirdiğimiz bilişsel haritalarımızda da ortaya çıkan kapsam dahilindedir. Aslında bu bölgenin birebir olarak bilişsel haritalarımızda gösterildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu da bize göstermektedir ki yapılan tasarımlar ile kapsanan bölge bilişsel haritalarda da kapsama alınmıştır.

Konak Meydanı'nda bulunan yapıları bilişsel haritalarda yer almaları açısından değerlendirirken öğelerin fiziksel olarak sahip oldukları özellikler ele alınacaktır. Bu özellikler Appleyard'ın (1969) bina anımsama sürecinde etkili olduğunu belirttiği biçim, görünürlük ve kullanım faktörleri ile değerlendirilecektir. Faktörlerden biçim, ayırıcı konturlar, yükseklik, karmaşıklık düzeyi, bakım ve yapı etrafında dolaşım gibi alt faktörlerden oluşmaktadır. Biçim faktörü çerçevesinde meydana bulunan öğeler değerlendirilecek olursa Saat Kulesi, Cami, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Üstgeçit (yelkenler) ve Vapur iskelesi gibi öğelerin biçimsel özelliklerinin, meydanın fiziksel görünümünde ön plana çıktığı görülmektedir. Bu öğeler biçim faktörünün ayırıcı konturlar, yapı etrafında dolaşım, karmaşıklık düzeyi, bakım alt faktörlerinin tümünü karşılamaktadır. Bunun yanı sıra belediye binası ve üstgeçit (yelkenler) yükseklik alt faktöründen de etkilenmektedir. Hükümet konağı ise kısmen etrafında dolaşılabilen fakat ayırıcı konturları, yüksek karmaşıklık düzeyi ve bakım kalitesi ile biçimsel olarak ön plana çıkan yapılardandır.

Görünürlük faktörü ise önemli noktalara mesafe, hakim bakış açısından kaç kişinin geçtiği ve yollardan görünebilme alt faktörlerini içermektedir. Biçim faktörünü karşılayan tüm öğelerimiz aynı zamanda da görünürlük faktörü çerçevesinde de değerlendirilebilir. Özellikle meydanın iki önemli yürüyüş aksı olan Cumhuriyet Bulvarı ile Vapur İskelesinden Kemeraltı'na giden yol güzergahında bulunan öğeler bu anlamda ön plana çıkmalıdır. Cami, İzmir Büyükşehir Belediyesi (İ.B.B.), Saat Kulesi,

Üstgeçit (yelkenler), Vapur İskelesi, Hükümet konağı bu güzergahtaki görünür konumları ile tekrar ön plana çıkmaktadırlar. Bu öğelere ek olarak YKM, İş bankası ve Konak Pier de görünürlük faktörü açısından güçlü öğeler olarak değerlendirilebilir.

Appleyard'ın belirttiği kullanım faktörü ise, yoğunluk, eşsiz fonksiyon alt faktörlerinden oluşmaktadır. Meydandaki yapılar kullanım açısından oldukça zengindir. İ.B.B. ve Hükümet Konağı yüklendikleri eşsiz fonksiyonları YKM, İskele, Kemeraltı girişi, otobüs durakları ve metro ise yoğun kullanımı ile bu faktör çerçevesinde önemli unsulardır.

Görüldüğü üzere Konak Meydanı'ndaki yapılar, Appleyard'ın (1969) bina anımsamaya ilişkin belirttiği 3 faktör çerçevesinde ele alındığında ortaya çıkan tablo bilişsel haritalarımızla neredeyse tamamen örtüşür niteliktedir. Neredeyse her faktör çerçevesinde ele alabildiğimiz Vapur İskelesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesi bilişsel haritalarımızda ilk üç öge arasına girmiştir. Bunun yanı sıra Saat Kulesi de faktörler çerçevesinde en güçlü öğelerden biri olmasının yanı sıra sembolik önemi nedeniyle de en çok çizilen öge olmuştur.

Oluşturduğumuz öge grupları açısından da meydanın sahip olduğu öğeler bilişsel haritalarda oldukça iyi sunulmuştur. Alışveriş işlevi taşıyan yapılar, önemli mimari unsurlar ve İdari binaların yoğun olduğu meydan bilişsel haritalarda bu niteliklerine uygun bir biçimde gösterilmiştir.

4.4. Anket ve Görüşme Formu

Bu bölümde, bilişsel harita uygulamalarında katılımcılara yönelttiğimiz sorulara aldığımız yanıtların değerlendirilmesi yapılacaktır. Değerlendirme sürecinde alınan yanıtlar meydanın fiziksel nitelikleri ve bilişsel haritalar çerçevesinde de değerlendirilecektir.

-Çağrışımlar

Konak Meydanı denince katılımcıların aklına gelen sözcükler sırasıyla, Saat Kulesi, İskele, Kemeraltı, Hükümet Konağı, İ.B.B., YKM, Cami, Kuşlar, Vapur ve Metro'dur. Bu öğeler konak Meydanı'nın temel yüklem kümesini oluşturmaktadır. (bak. Şekil 11)

Konak Meydanı çevresinde zihinsel olarak bağlantılı ya da yakın görünen sözcüklerin bir listesi olarak tanımlayabileceğimiz bu liste bize meydanın anlam

halesinin kapsadığı öğeleri, nitelikleri değerlendirme olanağı sunmaktadır. Bu çerçevede meydanın fiziksel nitelikleri ile hali hazırda paralel olan bilişsel haritalarımıza uygun bir çağrışım listesi elde ettiğimiz söylenebilir. Anlamaların fiziksel yapı ve tasarımla ilişkisini ele alan Harrison ve Howard (1972), anlam ile fiziksel yapı arasında karşılıklı bağımlı bir ilişki olduğunu vurgulamaktadırlar.

Daha sonra meydana atfedilen niteliklerde de ele alacağımız fakat çağrışım listesinde az da olsa yer bulan “kötü insanlar” ifadesinin çağrışımlar arasında anılması önemlidir. Bunun yanı sıra meydanın çağrışımlarının geri kalanında da yoğunlukla yapılar zikredilmiştir. Sadece alışveriş, kalabalık ve buluşma yeri ifadeleri bu kategori dışında değerlendirilebilir. Meydana fiziksel olarak önemli bir özelliği olmasının yanı sıra bilişsel haritalarda da en çok gösterilen öğe grubu olarak karşımıza çıkan alışverişin çağrışım listesinde yer alması meydan için önemli bir nitelik olduğunu göstermektedir.

-Konak Meydanı’na Gidiş Nedenleri

Golledge’nin (1987) bilişsel haritaların oluşum sürecine ilişkin belirttiği dört faktör arasından aktör ve çevresel tepki iki önemli unsuru oluşturmaktadır. Araştırmamızın belki de en önemli amacı, ziyaretçilerinin Konak Meydanı’na gidiş nedenlerini anlamaktır. bir yere gidiş nedeni o yerde yapılan aktivitelerin ne olduğu konusunda bize kimi fikirler sağlayabilir. Katılımcılarımızın meydana gidiş nedeni olarak en çok ifade ettikleri nedenlerin başında alışveriş, iş ve gezi amaçları gelmektedir.

Katılımcılarımızın gidiş nedenlerini tek tek ele almaktan ziyade bu ifadeleri kategoriler çerçevesinde değerlendirmek daha uygundur. Buna göre en sık ifade edilen kategori alışveriş kategorisidir. Meydanın fiziksel özellikleri yani sahip olduğu unsurların niteliği çerçevesinde düşünüldüğünde Konak Meydanı ve yakın çevresi zengin bir alışveriş repertuarına sahiptir. Yiyecek ve içeceklerin satıldığı büfeler ve restoranlar; çeşitli spesifik olarak nitelendirilecek ürünleri satan bayiler (müzik-tıp-kimya ürünleri gibi); kozmetik, giyim vb. konusunda zengin bir yelpaze sunan Kemeraltı Çarşısı; çok zengin ürün ve hizmetler sunan alışveriş merkezleri (YKM, Konak Pier) bunların başında gelmektedir. Böylesi bir alışveriş ağı ile kaplanmış olan meydanın büyük oranda alışveriş nedeni ile ziyaret ediliyor olması şaşırtıcı değildir.

Meydana bir başka gidiş nedeni ise iş-eğitim-sağlık olarak nitelendirdiğimiz kategoridir. Bu kategorideki gidiş nedenleri yoğunlukla meydana zorunlu olarak gidilmesini gerektiren aktivitelerden kaynaklanmaktadır. Örneğin İzmir Büyükşehir Belediyesi, Hükümet konağı gibi önemli kamusal işlevlere sahip binalar ya da dil kursları ile sağlık kuruluşları gibi önemli ve çoğu zaman da eşsiz hizmetler sunan binalar bu çerçevede değerlendirilebilir. Konak Meydanı devlet ve özel sektörün merkezi işlev yüklenen bir çok binasına ev sahipliği yapmaktadır bunun yanı sıra çok farklı sektörlerden bir çok işyeri de meydan ve yakın çevresindedir. Sahip olduğu bu nitelikler çerçevesinde düşünüldüğünde Konak Meydanı'nın iş-eğitim-sağlık nedeni ile sıkça ziyaret edilmesi daha iyi anlaşılabilir.

Meydanı eğlence ve kültür faaliyetleri nedeni ile ziyaret eden katılımcılar örneklemimizin %20'sini oluşturmaktadır. Bu sonuç meydanın rekreasyonel işlevini ortaya koymaktadır. Konak Meydanı sahip olduğu tasarım nitelikleri çerçevesinde ele alınacak olursa rekreasyonel işlevi daha iyi anlaşılabilir. Meydan deniz kenarında, açık, ferah ve yeşil bir ortamdır. Bunlara ek olarak yürüyüş yollarının bol olması ve meydanın trafikten uzak atmosferi rekreasyonel işlevini destekler niteliklerinin başında gelmektedir. Sahil bulvarının yer hizasından daha düşük bir seviyeye indirilmesiyle desteklenen açıklık duygusu ve denizin görünürlüğündeki artıştan da bahsetmek yerinde olacaktır. Meydan banklar açısından da zengindir, bunun yanı sıra banklar dışında da oturulabilir alan miktarı (duvarlar, çimenler gibi) da oldukça fazladır.

Yaşlılar, gençler, çocuklar için farklı ve zengin davranış olanakları sunan meydan aynı zamanda mahremiyet ya da yoğunluğun kontrol edilebildiği çeşitli bölgelere de sahiptir. Bu özellikleri meydanın rekreasyonel olarak, meydandan ziyade bir park gibi kullanım nitelikleri sergilemesine yol açmaktadır. Bu nitelikler olumlu olarak değerlendirilebileceği gibi meydanın fonksiyonu dışında kullanımına da yol açabilmektedir. Konak Meydanında piknik yapan ziyaretçiler buna örnek olarak gösterilebilir.

Konak Meydanının geçiş amacıyla ziyareti de katılımcılarımız tarafından sıkça ifade edilen bir kategoridir. Konak meydanı İzmir'in tüm semtlerinden gelen ulaşım ağının düğümlendiği bir yerdir. Bu niteliği ile meydan İzmir'in ulaşım açısından en büyük aktarma istasyonu işlevindedir. Karşıyaka ilçesinden her gün binlerce insan kent merkezine ya da başka ilçelere ulaşmak için meydandan geçmektedir. Bunun yanı sıra meydandaki metro istasyonları da henüz metronun ulaşmadığı bir çok semt

ya da ilçeden insanları Konak Meydanı vasıtası metro ağıyla buluşturmaktadır. Bu özellikleri ile Konak Meydanı kentsel toplu taşımanın önemli bir merkezidir. Aktarma işlevinin yanı sıra yayan olarak da geçiş amacıyla yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Çeşitli ilçe ve semtlerden meydana gelen İzmirli yerliler meydana ulaştıktan sonra yayan olarak meydanın çevresindeki önemli yerlere gitmektedirler. Meydan bu anlamda çevresini kuşatan bir çok önemli kentsel unsura giden yolların son durağıdır.

- Gidiş Nedenlerinin Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi

Katılımcılarımızın ifade ettikleri meydana gidiş nedenleri çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma söz konusudur. Kadın katılımcılar daha çok alışveriş, erkek katılımcılar ise iş-egitim-sağlık, geçiş ve eğlence-kültür nedenleri ile meydanı ziyaret etmektedirler. Kadın ve erkekler arasında görülen bu farklılaşma toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde ele alınabilir.

Eğitim düzeyi yüksek katılımcılar daha çok iş-egitim-sağlık ve geçiş nedeni, daha düşük eğitim seviyesindeki katılımcılarımız ise alışveriş nedeni ile meydana gitmektedirler. Eğitim seviyesi yüksek katılımcılar daha fazla kent merkezi bölgesindeki işlerde çalışıyor ve bunun etkisi ile hem geçiş hem de iş amaçlı olarak meydanı ziyaret ediyor olabilirler. Bunun aksine daha düşük eğitim seviyesindeki kentliler yaşadıkları ilçe ve çevresinde çalışıyor ve sadece alışveriş gibi merkezi bir nedenle Konak Meydanı'nı ziyaret ediyor olabilirler.

Meydana gitme nedenleri ile meydanın ziyaret sıklığı arasındaki varsayımsal bağ açıktır. Ziyaretin sık olması nedenleri çeşitlendirecek ve arttıracaktır. Bunun yanı sıra bize Konak Meydanı'nın merkezi ya da en sık tekrarlanan gidiş nedeni hakkında fikir sağlayacaktır. Sonuçlar göstermektedir ki meydanı en sık ziyaret eden katılımcılarımızın meydanı ziyaret nedeni alışveriştir ve ziyaret sıklığı azaldıkça iş-egitim-sağlık nedenleri ön plana çıkmaktadır. Buna göre Konak Meydanı'na, iş-egitim-sağlık olarak kategorilendirdiğimiz nedenlerle gitmek niteliksel olarak önemli bir gidiş nedeni olarak ortaya çıksa da nicelik yani davranışın gerçekleşme miktarı bakımından oldukça düşük bir düzeydedir. Alışveriş, meydana gitmek için hem önemli bir niteliksel kategori olarak hem de davranış miktarının fazla olması nedeni ile Konak Meydanı'nın ziyaret nedenleri arasında belki de en önemlisidir.

- Konak Meydanı'nda Vakit Geçirilen yerler

Katılımcılarımızın küçük bir kesimi Konak Meydanı'nda vakit geçirdikleri özel bir yer olduğundan söz etmişlerdir. Meydanda vakit geçirilen yerlerin başında Konak Pier gelmektedir. Sağladığı çeşitli aktivite olanakları ile Konak Pier, meydan çevresinde bulunan önemli bir cazibe alanıdır. Vakit geçirilen diğer yerler arasında Saat Kulesi çevresi, banklar, sahil, yeşil alan, kaktüs bahçesi gibi meydanın önemli unsurlarından bazılarının bulunması da önemlidir. Çünkü bu unsurlar vakit geçirilmesi amacı ile düzenlenmiş ve tasarlanmıştır. Bu da bize unsurların bir ölçüde hedeflerine ulaştıklarını göstermektedir.

-Meydana Atfedilen Olumlu ve Olumsuz Nitelikler

Katılımcılarımız, Konak Meydanı'nın olumlu ve olumsuz niteliklerine dair soruya %47 olumsuz, %53 olumlu ifade ile yanıt vermişlerdir. Öncelikle katılımcılarımızın ifade ettikleri, meydanın olumlu özellikleri üzerinde duracak; bu ifadeleri toplu birkaç cümlede birleştirip daha etkin bir yoruma olanak sağlayacak şekilde ele alacağız. Bu cümlelerde geçen altı çizili sözcükler katılımcılarımızdan elde ettiğimiz ifadelerdir.

Meydana dair ifade edilen olumlu özellikleri başında mimari-tasarım niteliklerine ilişkin ifadeler gelmektedir. “Konak Meydanı açık, ferah ve düzenli bir meydandır. Modern tasarımı ve bunu iyi bir biçimde ifade eden üstgeçit (yelkenler) gibi yapıları ve düzenli peyzajı ile güzel bir görünüme sahiptir. Bunun yanı sıra deniz kenarında olması, zengin ulaşım olanaklarına rağmen trafikten uzak bir yer olması da önemli özelliklerindendir.” Bu üç cümle Konak Meydanı'nın mimari-tasarım niteliklerine dair, katılımcılardan aldığımız olumlu değerlendirmelerin bir bileşkesini sunmaktadır.

Meydanın kamusal alan niteliklerine dair olumlu ifadeleri de aynı şekilde değerlendirecek olursak elde edeceğimiz ifade şu şekilde olacaktır. “Konak Meydanı çok çeşitli insanların, yeşil alanlarda, yürüyüş yolları ya da banklarda birlikte vakit geçirebileceği, renkli, hareketli ve kalabalık bir yerdir. “

Meydanın sahip olduğu sembolik önem de ifade edilen olumlu özelliklerden birisidir. Konak Meydanının Sembolik anlamına dair ifadelerin bileşkesi ise şu şekildedir. “Konak Meydanı, Saat Kulesi gibi unsurları ile önemli bir tarihsel alan, İzmir'in simgesi ve merkezidir.”

Meydana dair ifade edilen olumlu özellikleri üç ana grupta ele aldık. Buna göre konak meydanının tasarım – mimari özellikleri genel olarak katılımcılarımız tarafından

yoğun bir şekilde olumlu ifadeler ile desteklenmiştir. Bu ifadeler Oostendorp ve Berlyne'nin (1978) belirttiği üzere, çevresel nitelermelerde güzellik ve haz çerçevesinde yapılan değerlendirmelerin önemli bir değişken olmasına iyi bir örnektir. Aynı zamanda Rapoport'un (1982) belirttiği mimari stillerin sembolik anlamlarının çevrenin nitelendirilmesindeki merkezi işlevi de meydana dair ifade edilen olumlu özelliklerde karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra meydanın kimi kamusal alan nitelikleri de olumlu olarak değerlendirilmiştir. Kamusal alan niteliklerine dair olumlu değerlendirmelerin merkezi unsurlarından biri de Nasar'ın (1989) vurgulad ı doğal unsurlardır. Nasar'a göre doğal unsurlar tercih edilir çevreler yaratmakta ve  evre konusunda olumlu değerlendirmeler yapılmasını sağlamaktadır. Bu iki değerlendirme kategorisini birlikte ele almak daha uygun olacaktır. İyi tasarlanmış bir yer iyi bir kamusal alan olmayabilir fakat iyi bir kamusal alanın tasarımının da iyi olac ı düşünülebilir. Konak Meydanı tasarımı ve kamusal alan nitelikleri birlikte ele alınd ında . Tasarım niteliklerinin ön planda olması dikkat çekicidir. Daha sonra ele alac ımız meydana ilişkin olumsuz ifadelerde bu konuya daha ayrıntılı değinilecektir.

Sembolik anlam daha statik bir nitelik olarak değerlendirilebilir. Konak Meydanı, Saat kulesi, önemli bir tarihi alan olması, simge ve merkez olması gibi sembolik anlamları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Günümüzden 50 yıl öncesinde yapılmış olası bir araştırmada da sembolik öneme dair elde edeceğimiz verinin benzer olabileceği akla gelmektedir. Sembolik anlam bize meydanın uzun bir süreç içinde sahip olduğu ve hala koruduğu kimi nitelikleri sunmaktadır. Meydana dair d n   t r c  bir bilgiden ziyade, korunması ya da ön plana çıkartılması gereken unsurlara dair bir bilgi vermektedir.

Katılımcılarımızın meydana attettikleri olumsuz özellikler, kamusal alan nitelikleri, insanlar, estetik-mimari nitelikler ve güvenlik boyutlarında değerlendirilmiştir. Olumsuz nitelermeler, olumlu nitelermelerden daha az olsa da, daha çeşitlidir. Yani daha fazla farklı ifade içermektedir.

Konak Meydanı'na atfedilen olumsuz özelliklerin başında kamusal alan nitelikleri gelmektedir. Meydanın kalabalık olması en çok ifade edilen olumsuz niteliğidir. Bu ilginç bir nitelirmedir, çünkü meydanların en temel özelliklerinden biri kalabalık olmalarıdır. Bu ifadeyi farklı açılardan değerlendirmek gerekmektedir. Kalabalık, çoğu zaman bir mekanda ya da alanda insanların, etkileşimlerini kontrol edemedikleri, ya da kişisel alan, mahremiyet gibi temel ihtiyaçlarına yanıt alamadıkları

durumları tanımlamak için kullanılan bir ifadedir. Bu bize, “Konak Meydanı fiziksel nitelikleri açısından bu ihtiyaca yanıt verebilmekte midir?” sorusunu sormamız gerektiğini düşündürse de daha önemli bazı değişkenler söz konusudur. Kamusal alan niteliklerine dair belirtilen diğer olumsuz özelliklerin başında “her çeşit insanın bulunması” gelmektedir. Bu özellik de önemli ve olması gereken bir kamusal alan niteliğidir. “tek başına oturamamak” ifadesi de keza böyle bir ifadedir. İnsanlar bir kamusal alanın sahip olması gereken nitelikleri neden olumsuz değerlendirmektedirler? Bunu anlamak için meydana atfedilen diğer olumsuz özelliklere bakalım.

Meydana dair ifade edilen olumsuz özelliklerin pek çoğu meydanda bulunan insanlara dairdir. Meydana dair olumsuz özellik gruplarımızdan biri “insanlar”dır. Katılımcılarımız Konak Meydanı’nın olumsuz nitelikleri arasında meydandaki işportacılar, dilenciler, falcılardan, sokak çocuklarından ve hatta uyuşturucu kullanan ya da fuhuş yapan insanlardan bahsetmektedirler. Bu bize Konak Meydanı’nın “kalabalık” gibi temel kamusal alan özelliklerinin olumsuz değerlendirilmesinin temelinde fiziksel niteliklerinden ziyade meydanda bulunan çeşitli insanlar olduğunu düşündürmektedir. Muhtemelen aynı sebeplerden, meydan güvenliği düşük bir yer olarak da değerlendirilmektedir.

Konak Meydanı’na dair ifade edilen olumsuz özelliklerin sonuncusu ise mimari-estetik niteliklerdir. Katılımcılarımız meydana kirli, taş yığını, gürültülü bir yer olarak nitelendirmişlerdir. Fakat bu ifadeler oldukça sınırlı sayıdadır. Appleyard’ın (1981) rahatsız eden çevresel uyaranlar olarak nitelendirdiği, trafik, elektrik direkleri ya da reklam tabelaları gibi unsurlar açısından değerlendirildiğinde Konak Meydanı bunlardan oldukça uzak bir tasarıma sahip görünmektedir.

Konak Meydanı’na dair ifade edilen olumlu ve olumsuz özellikleri birlikte değerlendirdiğimizde, öncelikle meydanın mimari-tasarım-estetik niteliklerine dair olumlu ifadelerin oldukça fazla olduğunu söyleyebiliriz. Buna karşın kamusal alan niteliklerine dair olumsuz nitelendirmeler ön plana çıkmaktadır. Kamusal alan niteliklerine dair olumsuz ifadeler ise büyük oranda meydanda bulunan birtakım insanların güvenliği bozucu ve huzuru kaçıracı davranışlarından kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Tek bir cümlede özetlersek, “Konak Meydanı sunduğu fiziksel-doğal olanakları, mimari estetiğine rağmen, güvenlik ve çeşitli insana bağlı faktörler nedeni ile iyi bir kamusal alan olarak nitelendirilmemektedir.

- Meydanın geçmişteki ve günümüzdeki durumuna dair görüşler

Katılımcılarımızın Konak Meydanı'nın geçmişteki ile günümüzdeki halini karşılaştırmasını istediğimiz soruya aldığımız yanıtlar iki temel grupta değerlendirilmiştir: Meydanın durumunu geçmişe atıfla ve şimdiye atıfla değerlendiren ifadeler.

Meydanın durumunu geçmişe atıfla değerlendiren katılımcılarımız, olumlu, olumsuz ve nötr ifadeler kullanmışlardır. Olumlu ifadelerin başında denizin meydana daha yakın olması gelmektedir. Bunun yanı sıra daha nostaljiktir, güzeldi, sıcaktı, sadeydi, doğaldı gibi ifadeler de kullanılmıştır. Bu ifadelerin dikkat çekici niteliği, denizin yakın olması dışındakilerin çok daha genel bir duygu halinden bahsediyor olmasıdır. Konak Meydanı bir çok İzmirlinin anılarında önemli bir yer kaplamaktadır. Geçmiş yaşantılarında önemli ve güzel pek çok şeyi yaşadıkları meydana dair, böylesi genel olumlu ifadeler kullanılmasının doğal olduğu düşünülebilir. Bunun aksine meydanın geçmişine ilişkin olumsuz ifadeler fiziksel özellikleri çok daha ön plana çıkarmaktadır. Trafiğe açık, yürüyüş alanlarından yoksun, dağınık ve kirli olması sıkça belirtilen geçmişe dair olumsuz ifadelerdir. Bunların yanı sıra eski alt geçidin pis ve güvensiz olması, meydanın kullanım alanının eskiden dar olması dolayısıyla daha az vakit geçirilmesi de belirtilmiştir. Nötr ifadeler de olumsuz ifadelere benzer şekilde fiziksel özelliklere vurgu yapmaktadır.

Konak Meydanının durumunu şimdiye atıfla ortaya koyan ifadeler daha çok olumlu değerlendirmeler yapmaktadır. Öne çıkan en önemli olumlu değerlendirmeler tasarım, estetik, yeşil alan gibi özellikler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Olumsuz değerlendirmelerde ise kalabalık, binaların çok olması ve insan faktörü gibi ifadeler bulunmaktadır. Şimdiye dair ifadelerin daha az nötr olması da dikkat çekicidir.

-Görüşmeler

Bu bölümde meydana yaptığımız görüşmelerden elde ettiğimiz bulgular değerlendirilecektir. Görüşmelerden elde ettiğimiz bulgularımız kabaca, niceliksel olarak az fakat niteliksel olarak çok daha önemli ve etkili bir bilgi sağlamıştır. Görüşme yaptığımız kişilerin bir kısmı meydana çalışmakta olması da meydana dair önemli fikirler elde etmemize olanak sağlamıştır. Bulgular kısmına göz atıldığında görüşmelerimizden elde edilen bulgularımızın niceliksel bir biçimde değerlendirildiği

görülmektedir. Sadece niceliksel değerlendirme, görüşme yönteminin doğasına çok uygun olmamakla birlikte araştırmamızın kimi sınırlılıkları gereği bu şekilde sunulmuştur. Tartışma bölümümüzde bu açığı kapatabilecek değerlendirmelere yer verilmeye çalışılacaktır.

Meydanda görüşme yaparken sadece birkaç ziyaretçi görüşme talebimizi reddetmiştir. Görüşmelerde katılımcılarımız görüşme süresi ya da sorularından rahatsızlık duymamış meydana dair değerlendirmelerini uzun uzadıya anlatmışlardır.

Görüşme yaptığımız katılımcılarımızın neredeyse tümünün meydanda sürekli vakit geçirdikleri bir yer vardır. Bu yerlerin başında meydanın en kalabalık, etkileşime en açık alanı olan Saat Kulesinin çevresi gelmektedir. iskele, Kemeraltı, sahil ve banklarda da vakit geçirilen önemli alanlardır. Dolaşmak, insanlara ve güvercinlere bakmak ve gazete okumak en çok gerçekleştirilen aktiviteler arasındadır. Görüşme yaptığımız katılımcıların sadece biri işi varsa meydanı ziyaret etmektedir. Oldukça yaşlı olan bu katılımcımız da Emekli Sandığı'ndaki işi nedeni ile meydanda bulunmaktaydı. Fakat tüm sağlık problemlerine rağmen meydanın yaşlılar için uygun bir yer olduğunu ve Emekli Sandığı'nın öğle arasının geçmesini beklediği meydana işini bitirdikten sonra da dönmek istediğini belirtmiştir.

Görüşme yaptığımız katılımcılarımızın neredeyse hepsi periyodik olarak meydanı ziyaret etmektedir. Meydanda kısa sohbetler ile insanlar ile konuşmakta ya da karşı cinsle iletişim kurmaktadırlar. Meydanın yeşil alanının bol olması ve güzel görünmesi ile vapura binmek meydana dair belirtilen olumlu özelliklerin başında gelmektedir. meydanın düzenli, sakin, açık olması ve güvercinler de belirtilen diğer olumlu özellikler arasındadır. Meydana dair olumsuz ifadeler ise anket formundaki iadelere benzer şekilde meydanda bulunan insanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kalabalık, uyuşturucu satan ve diğer insanlara sataşan, iğrenç olarak nitelendirilen insanlar meydanın olumsuz özelliklerinin başını çekmektedir. Bunun yanı sıra meydanda gölgelik alan olmaması şikayeti gerçekten önemlidir. Çünkü alanda çalışmalar yaparken bunu fark etmek oldukça güçtür. Bu olumsuz niteliğin belirtilmesinin ardından meydanda yapılan küçük bir gözlem bize gerçekten meydanda gölgelik alanın neredeyse hiç olmadığını görmüştür.

Meydana dair zikredilen bir başka olumsuz nitelendirme grubu da fiziksel özelliklerine ilişkindir. Belediye binasının meydanın dokusuna uygun olmaması, çok

fazla bina olması, mimari niteliklerdeki tutarsızlık ve bakımsızlık meydanın fiziksel niteliklerine dair belirtilen olumsuz özelliklerdir. .

Katılımcılarımızın bir çoğu uzun yıllardır meydanı ziyaret ettikleri için şimdiki ve geçmişteki durumunu sağlıklı bir biçimde değerlendirebilecek kişilerdir. Genellikle meydanın durumunu şimdiye atıfla değerlendiren ifadeler olumludur. Bunların başında ulaşım, görünüm, peyzaj ve güvenlik nitelikleri başta gelmektedir. Aynı zamanda her şeyin göz önünde olması, serbestçe herkesin dolaştığı ve rahat ettiği bir yer olması ve daha fazla zaman geçirilebilecek nitelikte olması da şimdiki durumuna ilişkin olumlu ifadelerdir. Denizin uzaklaşması ve meydandan kopmuş olması ile meydanın artık bir park kimliğinde olması geçmişe nazaran şimdiki olumsuz özelliklerini oluşturmaktadır.

Konak Meydanı'nın durumunu eski haline atıfla değerlendiren ifadeler de temelde olumludur fakat meydanın geçmişte sahip olduğu olumsuz özellikler, şimdiye nazaran daha fazla belirtilmiştir. Eskiye dair olumlu ifadelerin başında denizin yakın olması ve buna bağlı olarak balık tutmak, midye çıkartmak yüzmek gibi faaliyetler gelmektedir. Meydanda eskiden daha fazla ağaç ve gölgelik alan bulunduğu da belirtilmiştir. Geçmişe dair diğer ifadeler daha nostaljik değerlendirmeler içermektedir. Meydanın geçmişine ilişkin olumsuz ifadeler meydanın daha küçük, kapalı, karmaşık, çirkin ve kötü olduğunu belirtmekte bunun yanı sıra meydanda eskiden gizli yerlerin bulunduğunu ve yollar ve otobüsler nedeni ile garaj görünümünde olduğunu belirtmişlerdir.

4.5. Gözlem

Bu bölümde hem meydanın bilişsel haritalarından hem de anket formu ve görüşmelerden elde ettiğimiz verilerin ışığında, meydanda araştırma sürecinde gözlemlediğimiz kimi önemli bilgilere yer verilecektir. Çevre psikolojisi perspektifine sahip bir kişinin çevre deneyimi gündelik hayatında her ne kadar naif olsa da çevreyi belirli motivasyonlar çerçevesinde gözlemlediğinde etkileyici kimi bilgilere ulaşabilmektedir. Bu kısımda bahsedeceğimiz bilgiler yapılandırılmış bir gözlem sonucunda elde edilmemiştir. Araştırmacının gözünden meydan çeşitli açılardan betimlenecektir.

Öncelikle meydana uzaktan, Varyant'ta bulunan hakim bir noktadan bakılırsa, meydanın tümündeki aktivite ve meydanın fiziksel özellikleri tüm çıplaklığı ile görülebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında meydan sahip olduğu yapılar, bölgeler ve

yollar açısından gayet dengeli ve düzenli görünmektedir. Sadece İzmir Büyükşehir Belediyesi bu görsel ahengi hem farklı tasarımı ve büyüklüğü hem de konumu ile bozmaktadır.

Sigorta blokları (YKM, Tariş vs.) ile uyumlu metro istasyonları, yelkenler ve sahil yolunun yeraltına indirilmesi ile kazanılan kesintisiz deniz bağlantısı meydanın görünümüne estetik değer katmaktadır. Bu mesafeden yapılabilecek önemli bir diğer değerlendirme ise makro perspektif sunması nedeniyle meydandaki hareketliliğin değerlendirilebilmesidir. Öncelikle meydanın statik alanları göze çarpmaktadır. Ege sanatçıları buluşma parkı, kaktüs bahçesi, İzmir Kent Tarihi parkı en statik bölgelerdir. Zaten bu gözlem bölgelerin oturmak için tasarlanması nedeni ile gayet doğaldır.

Meydanın hareketli bölgeleri ise değişik karakterler sergilemektedir. Örneğin meydanı kuzey-güney yönünde geçen belki de meydanın en önemli yolu olan Cumhuriyet Bulvarı sürekli aktif ve kesintisiz bir yaya akışına sahiptir. Fakat yaz aylarında bu yol daha az kullanılmakta, yayalar sigorta bloklarının hemen yanında bulunan tenteli yolu tercih etmektedirler. Cumhuriyet Bulvarının girişinin önemli bir buluşma noktası olması da yolun önemli nitelikleri arasındadır. Yolun batısında bulunan banklar da yoldan geçen insanları izlemek ve birilerini beklemek için sıkça oturulan yerlerdendir.

Meydanın güney girişi olan Cumhuriyet Bulvarı Yalı camisine doğru uzanmakta burada Kemeraltı girişi ve iskele yolu ile buluşmakta ve meydanın en aktif bölgesini de bu alan oluşturmaktadır. Bu alan aynı zamanda Saat Kulesi ve etrafındaki iki palmyenin tam istenilen açı ile gözlenebildiği bir noktadır. Daha sonra bulvar Yalı Camisi ile Saat Kulesi arasından Pasaport yönüne doğru uzanmaktadır. Buradan bir üst geçit ile Konak Pier ve Kordona bağlanmaktadır. Meydanın önemli ikinci güney girişi olan Ege Sanatçıları Buluşma Parkı içinden, İzmir Büyükşehir Belediyesine (İ.B.B.) uzaman yol ise özellikle hafta sonunda gezen insanların kullandığı ve Vapur iskelesinin dalgalanan yaya trafiğinden etkilenen bir yoldur. Hem vapur iskelesinden duraklara, hem de duraklardan meydana yaya akışının olduğu bir alandır. Vapur iskelesi yolu ise sanki bir canlının atardamarı gibi sürekli belli periyotlarla meydana insan girişinin olduğu bir yol niteliğindedir. Bu yol köprüde ikiye ayrılarak bir grup yayayı, otobüs duraklarına diğer grubu ise Kemeraltı girişi ile Çankaya ve Pasaport yönüne aktarmaktadır. Cumhuriyet Bulvarında olduğu gibi bu yol üzerinde de bolca

bulunan işportacılar yolun yoğun trafiğine yönelik bir fikir verebilir. Konak Meydanının makro düzeyde gözlemlendiği zaman portresi bu şekildedir.

Peki insani mekan algısının çerçevesini oluşturan yaklaşık 170 cm yükseklikten meydan nasıl görünmektedir. Öncelikle meydan mimari tarzı ve tasarımının yanı sıra kullanılan kaliteli malzemesi ile de dikkat çekmektedir. Hem kent mobilyaları hem de taş kaplamalarındaki özenli işçilik dikkat çekicidir. Bu fiziksel özellikleri de meydanın estetik bir yer olarak algılanmasına neden olmaktadır. Kent tarihi parkının kapalı ve farklı bağlamı, Ege Sanatçıları Buluşma Parkının geniş ferah atmosferi, zengin bank sistemi önemli fiziksel nitelikler arasındadır. Bunun yanı sıra kaktüs bahçesi biraz daha izole görünmektedir. Meydanın kalbi olan Saat Kulesi ve çevresinin ayrılmaz parçası olan kuşlar ve çocuklar ile banklarda oturan yaşlılar kalabalık bir görünüm yaratır. Bu bölüm Saat Kulesi'nin bulunduğu noktaya doğru çukurlaşıyormuş gibi bir izlenim yaratmaktadır. Bu etki nedeni ile kule daha tam algılanabilmektedir. Etrafında oturan herkes kuleyi tamamen algılayabilecek mesafeden bakmaktadır. Kemeraltı girişi ve çevresinde hem buluşma amacıyla bekleyen hem de Kemeraltı'na giren ya da çıkan insanlar yoğun bir kalabalık oluşturmaktadır. İskele ve sahil ise hem yürüyüş hem de oturma alanı olarak kalabalık bir görünümdeydir.

Peki meydanın kullanımı konusunda neler söylenebilir. Öncelikle belirtilmesi gereken şey meydanın kullanımının günün saatleri ve haftanın günleri açısından belirgin bir şekilde etkilendiğidir. Öncelikle bu zaman döngüsünde meydanda ne çeşit dönüşümler yaşandığından bahsedelim. Öncelikle hafta içi bir gün içinde Konak Meydanı, sabah saatlerinde işe giden insanların oluşturduğu yoğun ama kısa bir hareketlilik yaşamaktadır. Bu saatleri takiben meydanın sürekli ziyaretçilerinin çoğunluğunu oluşturan yaşlı insanlar meydana gelmeye başlamaktadırlar. Yaşlı ziyaretçiler gezinti yapmakta bulmaca çözmekte ve yaşlıları ile sıkça sohbet etmektedirler. Genelde Saat Kulesi ve çevresi yaşlılar için buluşma alanıdır. Bu bölgenin kalabalıklaşması ya da yalnız kalmak istenmesi durumunda Kent Tarihi Parkı ve Ege Sanatçıları Buluşma Parkı'ndan geçen yol tercih edilen vakit geçirme alanları arasındadır. Öğlene doğru meydan kalabalıklaşmaktadır. Kemeraltı'na alışverişe gelen ya da meydanda bulunan yerlere iş için gelen insanlar yoğunlaşmakta, meydanın profili değişmektedir. Akşamüstü meydanın en kalabalık saatleri arasındadır. Hem Kemeraltı'ndan alışverişten dönen, hem meydan ve yakın çevresinde çalışan kişiler bu saatlerde meydanda bulunmaktadır. Hafta sonları

meydan önemli bir dönüşüm yaşar. İzin alan askerler, işportacılar, gençler ve yaşlılar herkes meydanı doldurmaktadır.

Konak Meydanı fiziksel nitelikleri ve ziyaretçileri göz önünde bulundurulursa gerçekten belki de Türkiye'nin en etkin kamusal alanı olmaya aday bir yerdir. Güvenlik ile ilgili problemlerinin olduğu açıktır. Bu problemlerin ele alınması ile çok daha verimli bir alana dönüştürülebilir. Akşam saatlerinde meydan güvenlik nedeni ile bomboş kalmaktadır. Bu noktada katılımcılarımızın sıkça şikayet ettiği meydandaki insanlardan ziyade, meydanın denetimini elinde bulunduran kamu görevlilerine dikkat çekmek gerekmektedir. Meydanın kamusal davranış repertuarı güvenliğin düşük algılanması nedeni ile zedelenmekte ve meydanı kullanan kentlilerin çeşitliliğinde azalma riski ortaya çıkmaktadır.

4.6. Öneriler

Araştırmamızda Konak Meydanı'nı fiziksel, sembolik, işlevsel ve kamusal nitelikleri çerçevesinde değerlendirmeye çalıştık. Bu değerlendirmeleri yaparken İzmir'in çeşitli semt ve ilçelerinde yaşayan, farklı sosyo demografik niteliklerde katılımcılardan elde ettiğimiz meydanın bilişsel haritalarından ve anket formumuza verdikleri yanıtlar ile yüz yüze görüşmelerden faydalandık. Araştırmamız bu çerçevede hem meydanın çeşitli niteliklerini hem de meydanı kullanan aktörler olarak kentlilerin davranışlarını ele almamıza olanak sağlamıştır. Bu iki alanın bileşkesinde ise mekansal davranış ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle konak meydanı çok çeşitli niteliklere ve işlevlere sahip yapıların bulunduğu bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra meydan genelde estetik bir alan olarak algılanmakta bu da meydanın imgeleştirilebilirliği üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Hem estetik hem de çok çeşitli unsurları ile geniş kapsamlı bir alan olarak değerlendirilen Konak Meydanı, sağladığı zengin davranış olanakları ile de öne çıkmaktadır. Fakat kamusal davranış boyutunda çok önemli bir problem dikkat çekmektedir. İnsanlar meydanın güvenli bir yer olmadığından sıkça bahsetmişlerdir. Bunun yanı sıra meydanda bulunan kimi insanlar tarafından, güvenlik duygusunu zedelemeyen fakat rahatsızlık verici muameleler de önemli düzeyde ifade edilen meydana dair olumsuz özellikler arasındadır. Araştırmamıza katılan İzmirliilerin pek çoğu alışveriş, idari işler ya da sadece geçmek için meydana gönüllü ya da

zorunlu olarak gitmektedirler. Bu çerçevede meydana atfedilen olumsuz kamusal özellikler üzerine daha fazla düşünülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Son bir değerlendirme yapacak olursak, meydanın fiziksel özellikleri, bunların taşıdıkları sembolik anlamlar ve meydanın işlevselliği, kısaca bir kamusal alan olarak tasarımında problem yok gibi görünse de ortaya çıkan kamusal alan niteliklerindeki problemler nedeni ile Konak Meydanı gereken etkinlikte bir kamusal alan işlevi görememektedir. Bu akla iki soruyu getirmektedir. İlki, meydanın güvenlik gibi kamusal alan işlevini sağlıklı bir biçimde sürdürmesini sağlayan kimi hizmetlerini gerçekleştiren yetkili mercilerin görev ve sorumluluklarını ne ölçüde yerine getirdikleridir. İkinci soru ise, Konak Meydanı'nın tasarım niteliklerinin bu hizmetleri kolayca yürütmeye ne ölçüde olanak sağladığıdır. Evet, Konak Meydanı güzel bir tasarıma sahiptir; fakat bu tasarım ne kadar meydan niteliğindedir?

KAYNAKÇA

- Altman, I. & Zube, E. (1989). Introduction. Public Places and Space. Volume 10, Human Behavior and Environment. Advances in theory and Research. Plenum Press.
- Altman, I. (1975). *The Environment and Social Behavior: Privacy, personal space, territory, crowding*. Montorey, CA.: Brooks /Cole.
- Appleton, J. (1975). The experience of place. London: Wiley.
- Appleyard, D. (1969). Why buildings are known. *Environment & Behavior*. 1, 131-
- Appleyard, D., (1981), *Livable Streets*, University of California Press. Berkeley.
- Bakan, K. & Konuk, G. (1987). Türkiye’de Kentsel Dış Mekanların Düzenlenmesi. TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü, Yayın no.U5 Uygulama Klavuzu.
- Beck, I., & Wood, D. (1976). Cognitive Transformation of Information from Urban Geographic Fields to Mental Maps. *Environment and Behavior*. 8, 199-237.
- Bell, P. A., Fisher, J. D., & Loomis, R. J. (1978). *Environmental Psychology*. Philadelphia: Saunders.
- Benn, S.J. and Gauss G.F. (1983) . *Public and Private in Social Life* . New York: St. Martin's Pres.
- Bilgin, N. (1999). Sosyal Psikoloji’de Yöntem ve Pratik Çalışmalar. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 91. Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir.
- Carr, S., Francis, M., Rivlin, L.G. & Stone, A.M. (1992).. *Public Space. The Value of Public Space* (3-21). Cambridge University Press.
- Stea, D., and Blaut, J. M., (1973). Notes toward a developmental theory of spatial learning. In R. Downs and D. Stea, editors, *Image and Environment*. Chicago: Aldine Publishing Company, 27-50.
- Denis, M. (1997). The description of routes: a cognitive approach to the production of spatial discourse. *Current Psychology of Cognition*. 16, 409-458.
- Evans, G. W. (1980). Environmental Cognition. *Psychological Bulletin*. 88, 259-287.

- Francis, M., (1989). Public places and Spaces. In I. Altman & E. H. Zube (eds.), *Control as a Dimension of Public-Space Quality* (pp.147-172). New York: Plenum Pres.
- Francis, M. and R. Hester (eds.) (1990). *The Meaning of Gardens*. Cambridge: The MIT Press.
- Franck, K.A. & Paxson, L. (1989). Women and Urban Public Space: Research, Design, and Policy Issues. Altman, I. & Zube, E. (Ed.). *Public Places and Spaces*. Volume 10, Human Behavior and Environment. Advances in theory and Research. Plenum Pres, New York.
- Freundschuh, S. (2000). Micro and Macro Environments. Kitchen, R. & Freundschuh (Eds.) *Cognitive Mapping: Past, Present and Future*. Routledge Frontiers of Cognitive Science. 22-44.
- Gifford, D. (1987). *Environmental Psychology. Principles and Practices*. Allyn and Bacon, Inc. London
- Golledge, R.G. (1987) Environmental Cognition. Stokols, D. & Altman, I. (Ed.). *Handbook of Environmental Psychology*. John Wiley & Sons.
- Google Earth, 4.0.2722, Jan 5 2007. , <http://earth.google.com>
- Gökten (Göregenli), M. (1985). Kentsel alanların algılanması ve kentsel imajlar: İzmir Kentine İlişkin Bir Psikolojik Haritalama Çalışması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Ün. Psikoloji bölümü
- Göregenli, M. (2005). Çevre Psikolojisinde Temel Konular. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:130, Bornova, İzmir.
- Harrison, J.D. & Howard, W.A. (1972). The Role of Meaning in the Urban Image, *Environment and Behavior*. 4, 389-410.
- Hart, R.A. & Moore, G.E. (1976). Extracts from the Developmental of Spatial Cognition: A Review. Proshansky, Ittelson, Rivlin (2nd Ed.). *Environmental Psychology. People and their Physical Settings*. Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Haken, H., Portugali, J., (2003). The face of the city is its information. *Journal of Environmental Psychology* 23 (2003) 385–408
- Heft, H. & Wohlwill, (1987). Environmental Cognition in Children. Stokols, D. & Altman, I. (Ed.). *Handbook of Environmental Psychology*. John Wiley & Sons.

- Howard I P & Templeton W B, (1966). Human spatial orientation. London: Wiley,. 533 p. [Univ. Durham, Durham, England]
- Kabaağaç, S., Alova, E. (1995). Latince/Türkçe Sözlük. Sosyal Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, S.(1973). Cognitive Maps in Perception and Thought, Downs and Stea, Image and Environment, Chicago: Adline, s.63-77.
- Kaplan, S., & Kaplan, R. (1982). Cognition and Environment: Functioning in an uncertain world. New York: Praeger.
- Lansing, J.B. (1970) Planned Residential Environments, Ann Arbor, MI: Survey Research Center, University of Michigan, 117,
- Lynch, K. (1960). The image of the city. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Milgram, S. (1972). A Psychological Map of New York City, American Scientists. 60, 194-204.
- Milgram, S. (1976). Psychological maps of Paris. H. Proshansky ve ark., (Ed.) Environmental Psychology, New York: holt, Rinehart and Winston, 105-124
- Morval, J. (1985). Çevre Psikolojisine Giriş. Çev: Nuri Bilgin, İzmir, Ege Üni. Edebiyat Fak. Yayınları.
- Nasar, J. (1983). Adult viewers' preferences in residential scenes: A study of the relationship of environmental attributes to preference. Environmet and Behavior. 15, 589-614.
- Nasar, J.L., (1989). Public places and Spaces. In I.Altman & E. H. Zube (eds.), Perception, Cognition, and Urban Places (pp.31-56). New York: Plenum Press
- Oostendorp, A., Berlyne, D.E., (1978). Dimensions in the perception of architecture: identification and interpretation of dimensions of similarity. Scandinavian Journal of Psychology 19, 73-82.
- Özkan, M.B., Küçükerbaş, E.V., Kaplan, A., Hepcan, Ş., Malkoç Yiğit, E. & Sönmez, H. (2003). Muğla Kenti Kamusal Dış Mekanları Bağlamında Master Plan Çalışması. Ege Üniversitesş Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir.
- Rapoport, A. (1982). Identity and environment: A cross-cultural perspectives. J. S. Duncan (Ed.), Housing and identity: Cross-cultural perspectives. New York: Holmes and Meier, 36-59.

- Ribey, F. (1980). Les Cartes Mentales, Strasbourg, s.6-10.
- Stea, D. (1976). Notes on a spatial fugue. In In Moore, G. T. & Golledge, R.G. (Eds.) *Environmental Knowing: Theories, Researches and Methods*. Stroudsburg, PA, Dowden, Hutchinson & Ross
- Stokols, D., & Schumaker, S.A. (1981). People in places: A transactional view of settings. J.H. Harvey (Ed.) *Cognition, Social Behavior and the Environment*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 441-488.
- Stokols, D., & Altman, I. (1987). *Handbook of Environmental Psychology*. Vol. 1-2. John Wiley Sons.
- Talen, E. (1999). Sense of community and neighbourhood form: An assessment of the social doctrine of new urbanism. *Urban Studies*, 36, No. 8, 1361-1379
- Talen, E. (2000). Measuring The Public Realm: A Preliminary Assessment of the Link Between Public Space and Sense of Community. *Journal of Architectural and Planning Research*. 17, 344-360.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. İmge Kitabevi, Ankara
- Tversky, B. (2000). Levels and Sturcture of Spatial Knowledge. Kitchin, R. & Freundschuh (Eds.) *Cognitive Mapping: Past, Present and uture*. Routledge Frontiers of Cognitive Science. 22-44.
- Ward and Russell (1981). The psychological representation of molar physical environments. *Journal of Experimental psychology: General*, 110, 121-152.
- Wohlwill, J.F. (1976). Environmental aesthetics: The environment as a source of effect. I. Altman, J.F. Wohlwill (Ed.) *Human Behavior and The Environment*. Vol.1, New York Plenum Pres, 37-86.
- Yılmaz, F. (2003). *Tarihsel Süreç İçinde Konak Meydanı*. İstanbul
- Zube, E., & Moore, G. (1987). *Advances in environment, behavior and design*. Vol.1, Plenum Pres.

EKLER

EK1 – Bilişsel Harita Uygulama Yönergesi ve Anket Formu

Şimdi sizden Konak Meydanını düşünmenizi ve kağıda kendi çizgileriniz anlatmanızı istiyorum. Nasıl ve neleri çizeceğiniz konusuna bütünüyle siz karar vereceksiniz. Sizden istediğimiz bildiğiniz tanıdığınız bütün özellikleri göstermenizdir. Burada önemli olan çiziminizin güzelliği değil sizin zihninizdeki meydanı çizmenizdir.

CİNSİYET:..... YAŞ: KAÇ YILDIR İZMİRDE :

EĞİTİM:

SIRASIYLA İZMİRDE YAŞADIĞI SEMTLER:

Konak meydanı deyince aklınıza gelen ilk 5 şeyi söyler misiniz?

.....

1. Meydana ne sıklıkla gidiyorsunuz?

☐ Haftada birden çok

☐ Haftada bir

☐ Ayda bir iki sefer

☐ Birkaç ayda bir

2. Meydana hangi nedenler ile gidiyorsunuz.

3. Meydanda vakit geçirdiğiniz özel bir yer var mı?

4. Sizce meydanın en iyi ve en kötü özellikleri nelerdir?

5. Meydanın geçmişini düşündüğünüzde, bu günkü halinden ne gibi farklar var?

EK2 – Görüşme Formu (ziyaretçi)

CİNSİYET:..... YAŞ: KAÇ YILDIR İZMİRDE :

EĞİTİM:

SIRASIYLA İZMİRDE YAŞADIĞI SEMTLER:

Konak meydanı deyince aklınıza gelen ilk 5 şeyi söyler misiniz?

.....

1. Meydana ne sıklıkla gidiyorsunuz?

☐ Haftada birden çok

☐ Haftada bir

☐ Ayda bir iki sefer

☐ Birkaç ayda bir

2. Meydana hangi nedenler ile gidiyorsunuz.

3. Meydanda vakit geçirdiğiniz özel bir yer var mı?

4. Sizce meydanın en iyi ve en kötü özellikleri nelerdir?

5. Meydanın geçmişini düşündüğünüzde, bu günkü halinden ne gibi farklar var?

EK3 – Görüşme Formu (çalışan)

CİNSİYET:..... YAŞ: KAÇ YILDIR İZMİRDE :

EĞİTİM:

İŞİ..... Kaç yıldır yapıyor.....

SIRASIYLA İZMİRDE YAŞADIĞI SEMTLER:

Konak meydanı deyince aklınıza gelen ilk 5 şeyi söyler misiniz?

.....

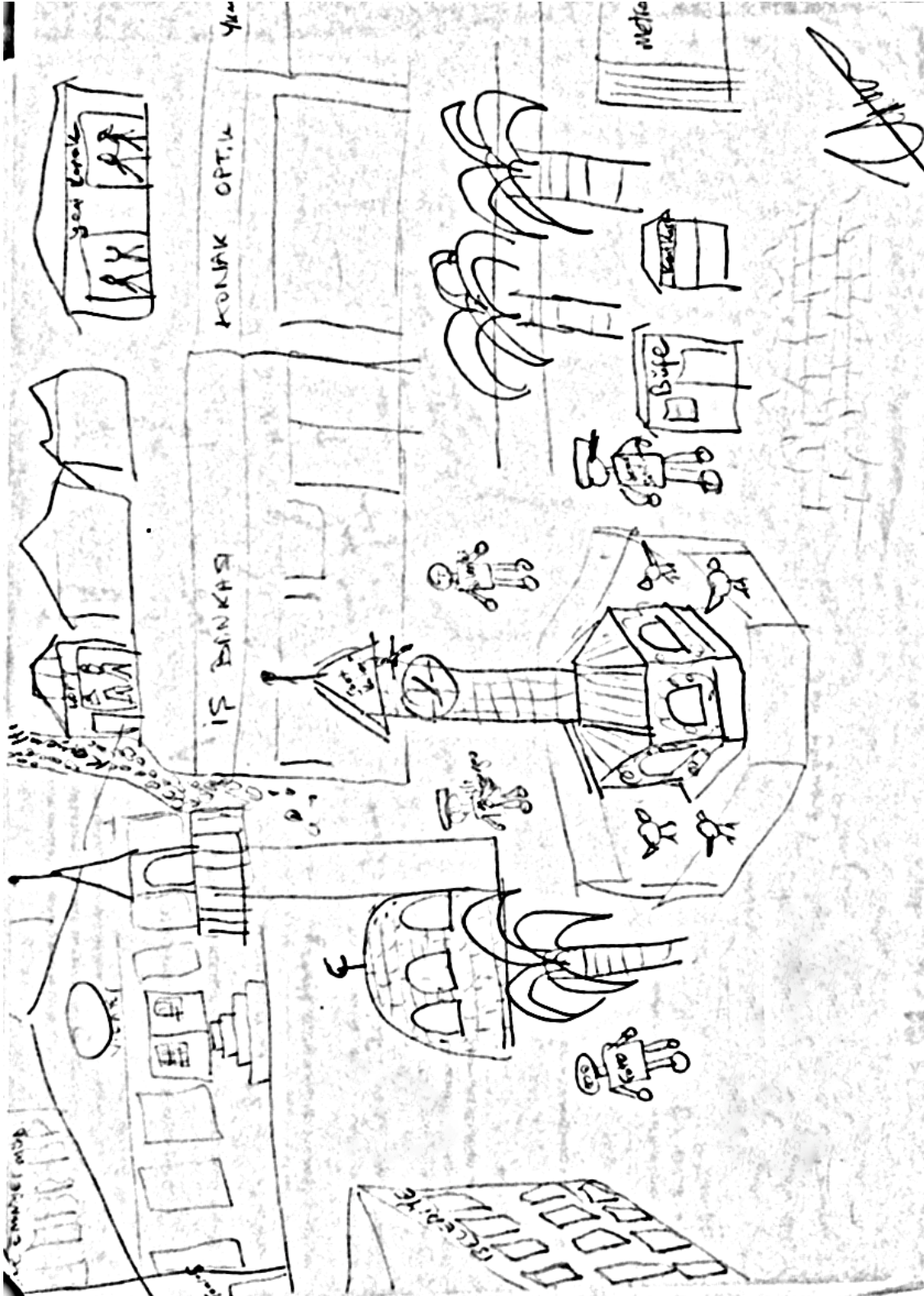
2. İnsanlar meydana hangi nedenler ile geliyorlar?

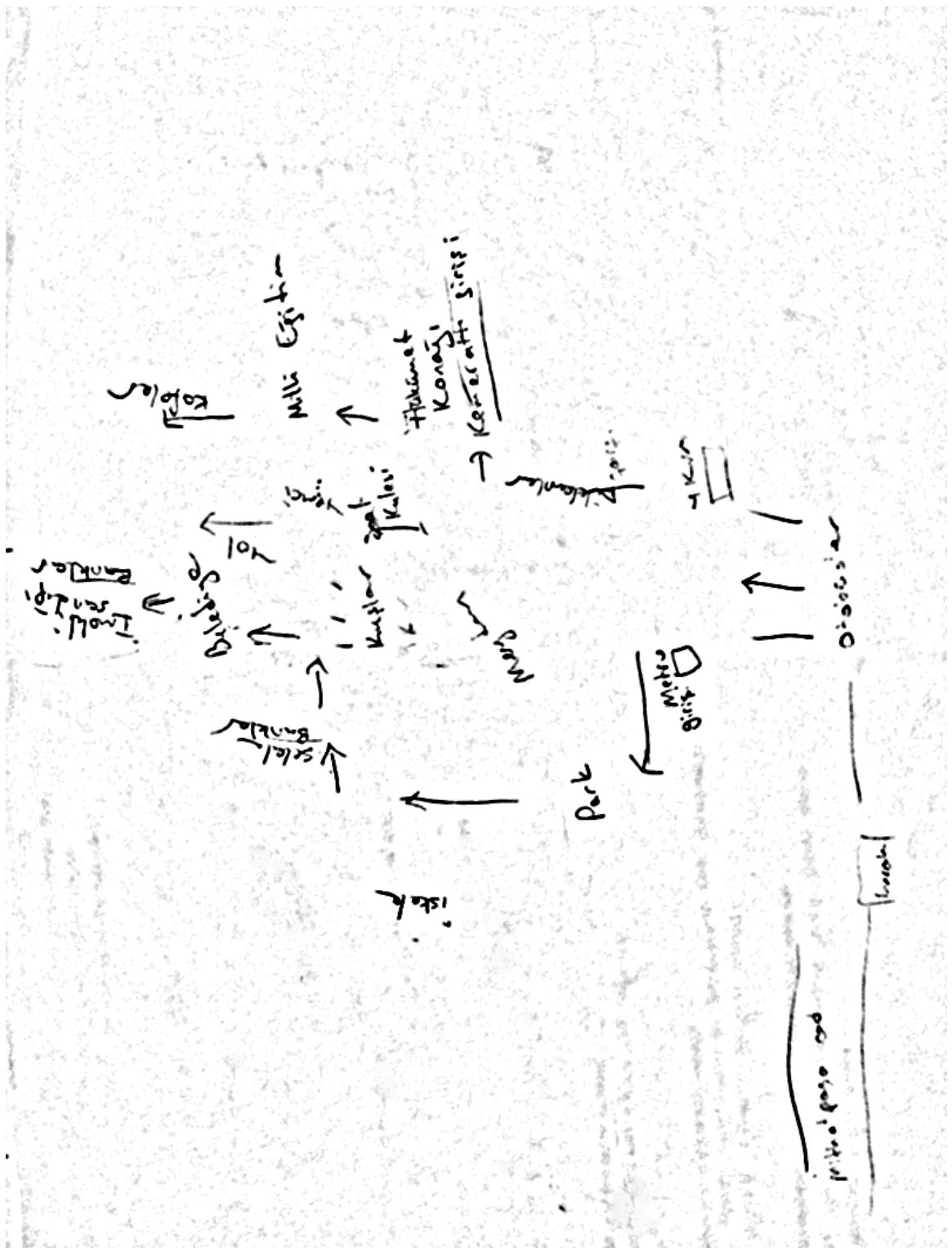
3. Meydana nasıl insanlar geliyor?

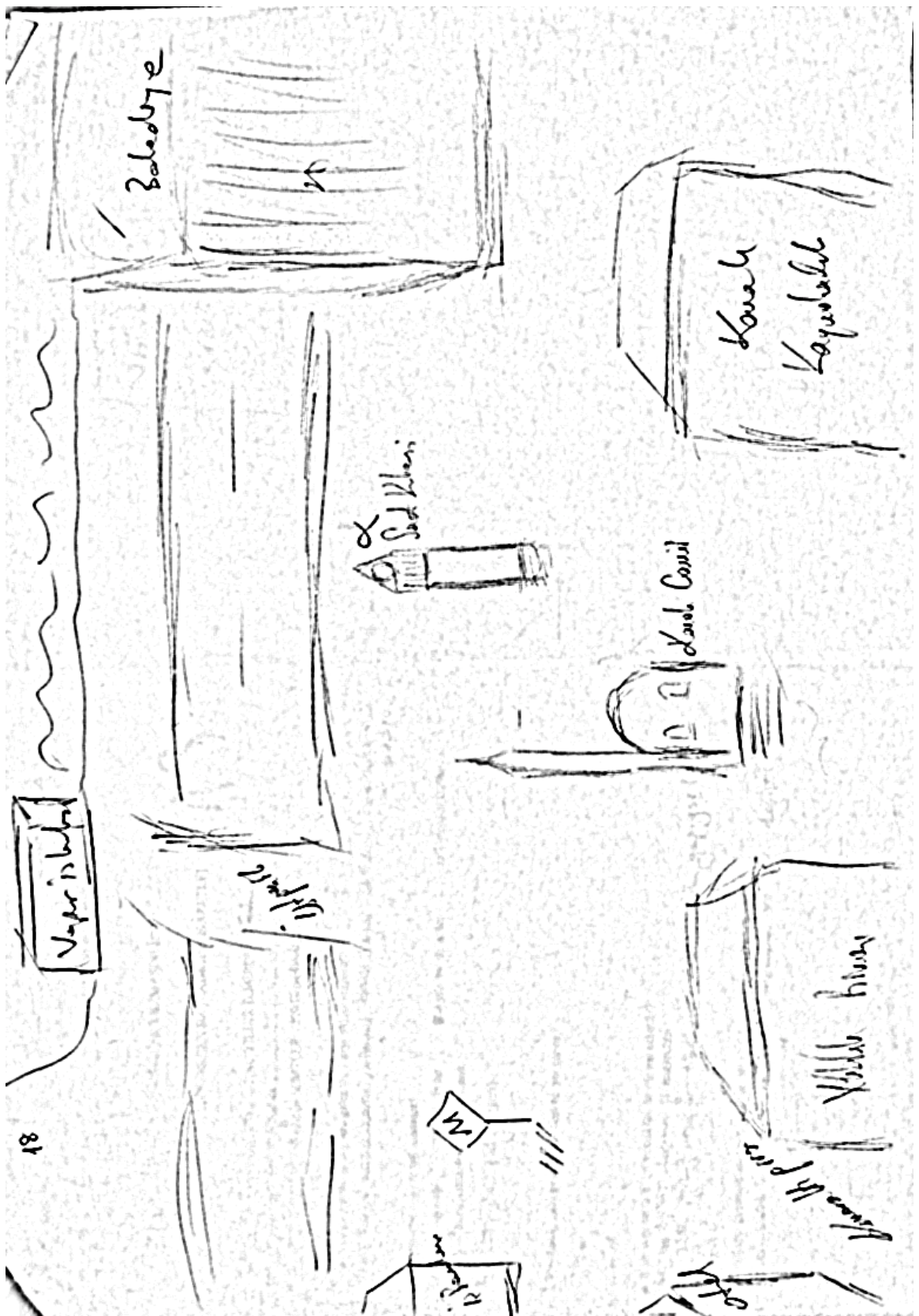
4. Sizce meydanın en iyi ve en kötü özellikleri nelerdir?

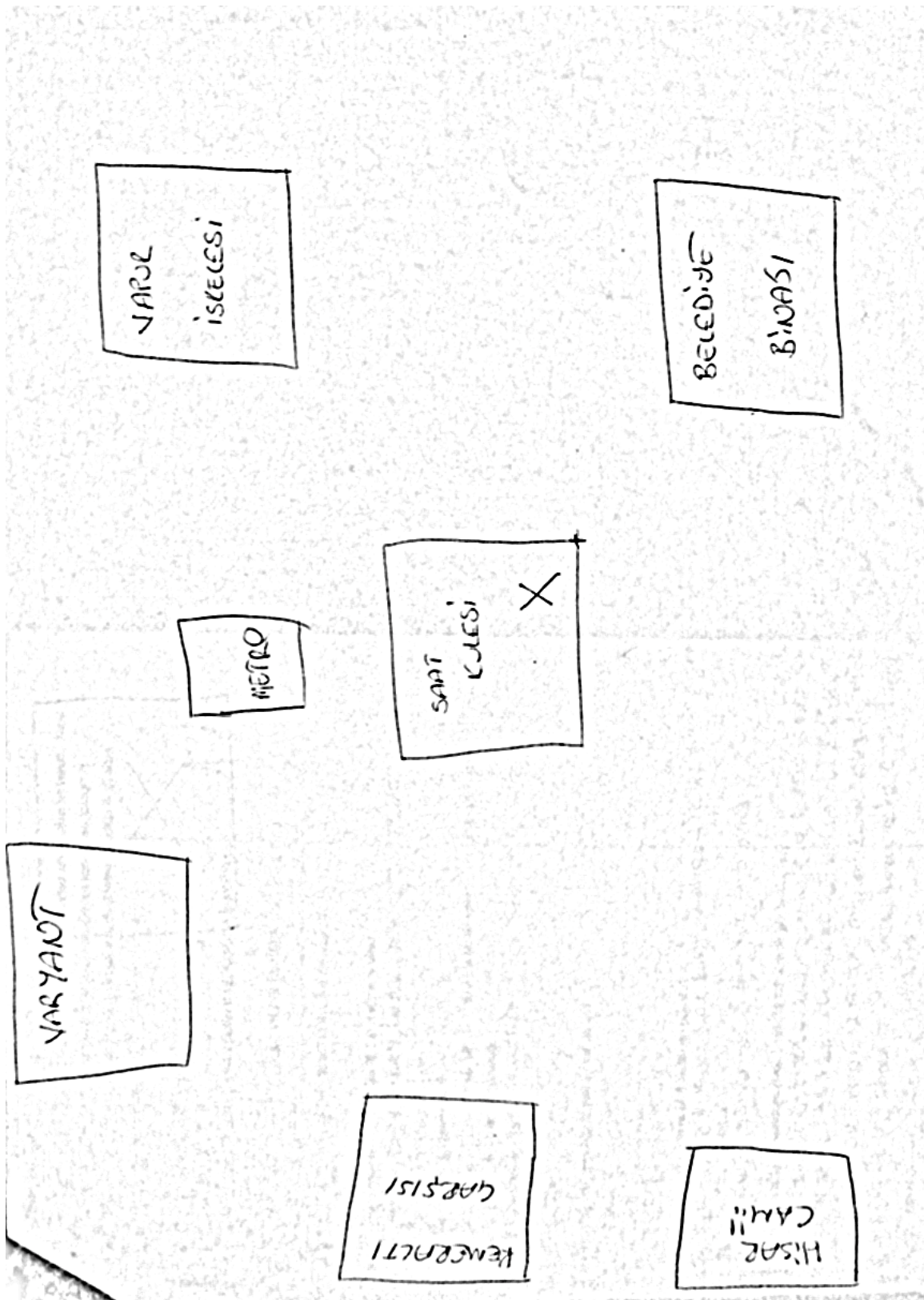
5. Meydanın geçmişini düşündüğünüzde, bu günkü halinden ne gibi farklar var?

Bilişsel Harita Örnekleri

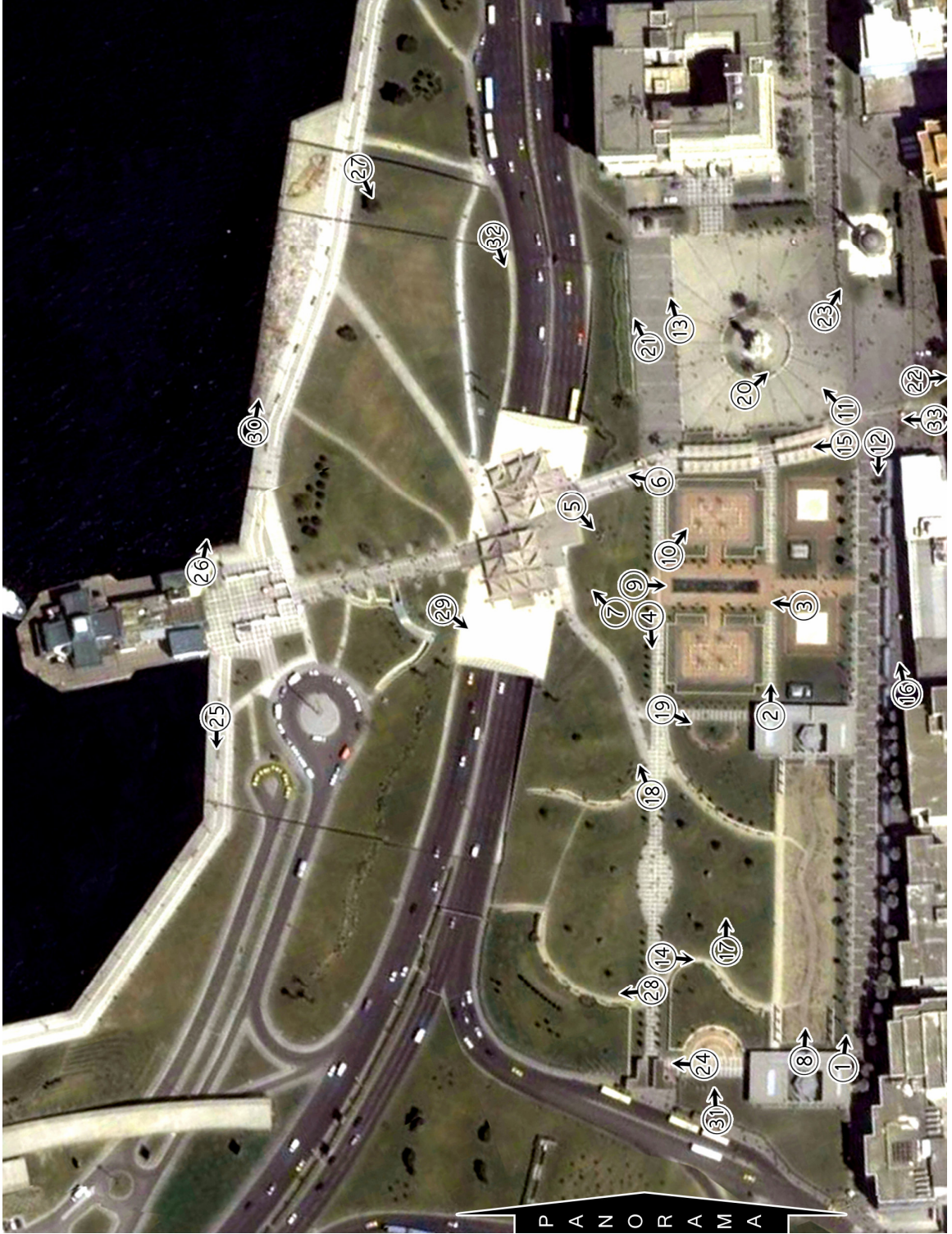

KONAK MEYDANI FOTOĞRAFLARI

Fotoğrafların Çekim Açıları ve Numaraları

Cumhuriyet Bulvarının batı
cephesindeki bankalar

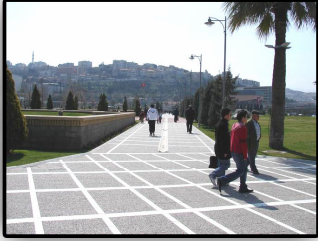
İzmir Kent Tarihî Parkından
Saat Kulesine giden yol

İzmir Kent Tarihî Parkı

Saat Kulesinden Ege sanatçıları
Parkına Giden Yol

İzmir Üst Geçit'in Doğusundaki
Çimenler ve İskeleler

İskeleye Giden Üst Geçit

İskeleye giden Üst Geçit

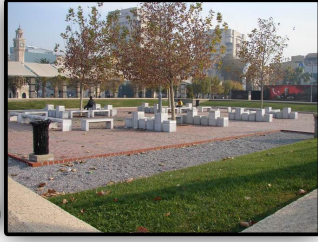
Kaktüs Bahçesi

İzmir Kent Tarihî Parkı

İzmir Kent Tarihî Parkı

Saat Kulesi ve
İzmir Büyükşehir Belediyesi

Cumhuriyet Bulvarı

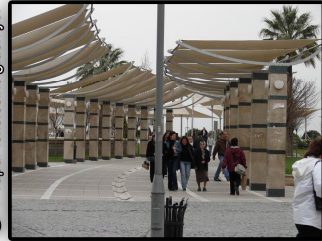
Saat Kulesinin Batı cephesindeki
bankalar ve Hasan Tahsin Anıtı

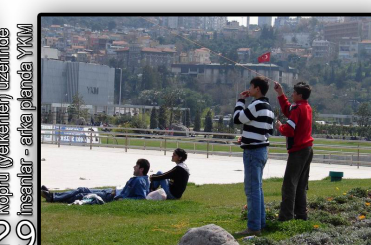
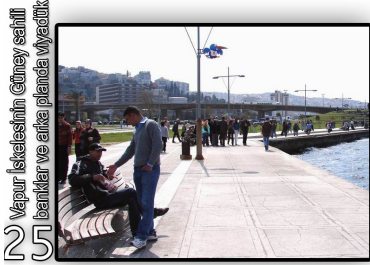
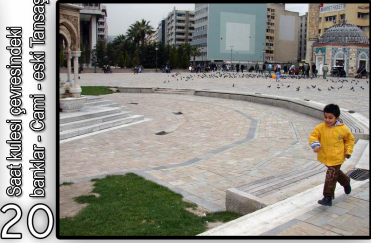

Ege Sanatçıları Buluşma Parkı
Metro ve YKM

Kemeraltısından
Vapur İskelesine giden yol

PANORAMA

31 Metro İstasyonunun
yanındaki benlikar

32 Sahil Yolu Altıgeçidi
ve Üst Geçit

33 Kemeralı Çıkışından
Meydana Bakış

ERDEM ÖMÜRİŞ

Özgeçmiş

Adres: 128 sokak no 20 BUCA / İZMİR
Ev Tel: (0) 232 442 44 43 Cep Tel: 0 536 327 42 24
e-posta: erdemomuris@gmail.com

Öğrenim Durumu

2003 - 2006 Ege Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü,*

Sosyal Psikoloji Ana Bilim Dalı,

1998-2002 Ege Üniversitesi, *Edebiyat Fakültesi,*

Psikoloji Bölümü

1994-1998 İzmir Atatürk Lisesi

Hazırladığı Seminerler

1999- TV’de şiddet ve etkileri konulu lisans semineri.

2000- “Bir Bağlam Olarak Taşıt” konusunda taşıt ve insan ilişkileri Üzerine İzmir Metrosu’nda araştırma ve seminer.

Görev aldığı Projeler

1999- Gölcük Depremi ardından Türk Psikologlar Derneğinin düzenlediği Post travmatik stres bozukluğu araştırmasına katılım.

2003-2004 Yerel Yönetimlerin Algılanması, Değerlendirilmesi ve Oy Verme Davranışları, İzmir Büyükşehir Belediyesi Araştırma Projesi (Prof. Dr. Melek Göregenli).

2004, Şiddet ve İşkenceye Yönelik Tutum ve Değerlendirmeler. İzmir Barosu Avrupa Birliği Projesi (Prof. Dr. Melek Göregenli)

2004, İzmir Kent kimliği, İzmir Büyükşehir Belediyesi Araştırması (Prof. Dr. Melek Göregenli)

2005, Şiddet ve İşkenceye Yönelik Tutum ve Değerlendirmeler (Diyarbakır Araştırması) DİYARBAKIR BAROSU Herkes İçin Adalet Avrupa Birliği Projesi (Prof. Dr. Melek Göregenli)

2005, 25 yıl sonra çeşitli Sosyo-kültürel gruplarda Eşya sistemleri ve Eşya-insan ilişkileri, Tübitak Sosyal Bilim Projesi bursu. (Prof. Dr. Nuri Bilgin)

Stajlar

01.03.2004 – 01.05.2004 İzmir Büyükşehir Belediyesi Hemşeri İletişim Merkezi'nde staj.

01.08.2001 – 01.09.2001 Efes Pilsen – Anadolu Holding, İnsan Kaynakları Departmanında staj.

Tez Çalışmaları

Lisans Bitirme Tezi : 'Cep telefonuna bağlı elektromanyetik alanların, Bilişsel süreçler üzerine etkisi' konulu tez çalışması.

Yüksek Lisans Tezi : "Bir kamusal alan örneği olarak Konak Meydanı'nın mekân kullanımı açısından incelenmesi" konulu tez çalışması.

Mesleki Kongreler:

Sözlü Bildiri: 'Cep telefonuna bağlı elektromanyetik alanların, Bilişsel süreçler üzerine etkisi' 12. Ulusal Psikoloji Kongresi: Güncel Sorunlar ve Psikoloji. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 11-13.09.2002

11. Ulusal Psikoloji Öğrencileri Kongresi, 5-8 temmuz 2006. Kongre düzenleme kurulu üyesi.

Lisansüstü Öğrenci Toplantıları-I, 11-12 Mayıs 2006, Muğla Üniversitesi Psikoloji Bölümü. "Bilişsel Haritalama" Sözlü bildiri.

14. Ulusal Psikoloji Kongresi 6-8 Eylül 2006 Göregenli, M., Özgen, Y. E., Teközel, M., Karakuş, P., Ömüriş, E. & Solak, N. (2006). İzmit'te Yer Kimliği ve Kente Bağlılık Araştırması, Poster bildirisi.

1. Psikoloji Lisansüstü Öğrencileri Kongresi 21-24 Haziran 2007 Kongre düzenleme kurulu üyesi.

Mesleki Eğitim ve Seminerler:

Viyana Test Sistemi, uygulama ve değerlendirme semineri, (2002)

Viyana Test Sistemi işletme sertifikası.(2002)

Psikotek Danışmanlık Ltd. Şti.' nin düzenlediği Trafik Psikolojisi seminerine Katılım (2002)

İş Deneyimi

Güneşli Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (2003)

Tolga Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi (2002)

PRD Psikoteknik Rehabilitasyon Danışmanlık (2002)

Bilgisayar Kullanımı

Windows Uygulamaları : Excel, Powerpoint, Word, Win 95-98-XP

SPSS İstatistik Programı, Photoshop CS2

Yabancı Diller

İngilizce : İyi

Kişisel Bilgiler

Doğum Tarihi ve Yeri : 05.01.1980 – İzmir

ÖZET

Bu tez çalışmasında bir kamusal alan örneği olarak Konak Meydanı çerçevesinde insan mekan ilişkileri ele alınmıştır. Bilişsel haritalama, görüşme ve anket yöntemleri ile mekansal temsiller ve anlamlar, mekansal davranış konuları çerçevesinde 45 kadın ve 36 erkek olmak üzere toplam 81 kişiden bilgi toplanmış ve değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmamızdan elde edilen veriler, Konak Meydanı gibi önemli bir merkezi alanın kullanımı ile temsili arasındaki paralellikler ile mekânsal estetiğin imgelenebilirlik üzerindeki önemli etkileri hakkında bilgiler sağlamıştır. Bunun yanı sıra Konak Meydanı'nın kamusal alan işlevini maskeleyen kimi tasarım niteliklerini ortaya koymuştur. Böylesi bilgiler ile kent yaşamına daha uygun açık kamusal alan tasarımları ortaya koymak mümkün olacaktır.

ABSTRACT

In this study the relations between human and space are examined in the context of a public space, namely Konak Square, Izmir. The data, comprising mainly spatial representations, symbolic meanings and space/behaviour relations were collected by the methods of cognitive mapping, semi-structured interviews and questionnaires. The mapping, interviews and questionnaires were conducted with a total of 81 people (45 women and 36 men). The results have shown that there are some parallels between the usage of Konak Square and cognitive perception of this place and these similarities provide important knowledge about the impact of spatial aesthetics on imagination. On the other hand, this study identified some design features that underlie the public aspects of Izmir Konak Square. Such results are important to light the way for designing open public places more appropriate to city life.